Roman

UMBERTO ECO

KRALİÇE LOANA'NIN GİZEMLİ ALEVİ

Çeviren: Şemsa Gezgin

DK DOĞAN KİTAP

UMBERTO ECO

KRALİÇE LOANA'NIN GİZEMLİ ALEVİ

DK

Kraliçe Loana'nm Gizemli Alevi

KRALİÇE LOANA'NIN GİZEMLİ ALEVİ

Orijinal adı: *La Misteriosa Fiamma della Regina Loana*
© RCS Libri S.p.A, Milano, Bompiani, 2004
Yazan: Umberto Eco
İtalyanca aslından çeviren: Şemsa Gezgin

Türkçe yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / ekim 2005 / ISBN 975-293-380-7
Bu kitabın 1. baskısı 20 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Baskı: Altan Matbaacılık / Yüzyıl Mahallesi
Matbaacılar Sitesi 222/A Bağcılar - İSTANBUL

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli - İSTANBUL
Tel. (212) 449 60 06 - 677 07 39 Faks (212) 677 07 49
www.dogankitap.com.tr

Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi

Umberto Eco

Çeviren: Şemsa Gezgin

DK DOĞAN KİTAP

Kaza

1

Ayların en acımasızı

"Adınız ne peki?"
"Bir dakika, dilimin ucunda."

Her şey böyle başladı.

Sanki derin bir uykudan uyanmıştım, ama hâlâ sütümsü bir grilikte sallanıyordum. Ya da henüz uyanmamış, rüya görüyordum. Tuhaf bir rüyaydı, görüntü yok, ama ses vardı. Sanki gözüm görmüyor da, neler görmem gerektiğini söyleyen sesler duyuyordum. Ve bu sesler bana, kanallar boyunca manzarayı bozan dumanlar dışında henüz hiçbir şey görmediğimi söylüyorlardı. Brugge, demiştim kendime, Brugge'deydim, hiç ölü kent Brugge'ye gitmiş miydim? *Sisin düşsel bir buhur gibi kuleler arasında dalgalandığı yer mi? Sisin kenarları aşınmış bir duvar halısı gibi binaların cephelerinden sarktığı, krizantemler açmış bir mezar gibi gri ve hüzünlü bir kent...*

Ruhum lambaların değişken sisine dalmak için tramvay camlarını siliyordu. Sis, el değmemiş kız kardeşim benim... Kalın, donuk, gürültüleri saran ve şekilsiz hayaletler yaratan bir sis... Sonunda dipsiz bir uçurumun kenarına geliyor, devasa bir siluet görüyordum, kefene sarılı, yüzü lekesiz kar beyazı. *Adım Arthur Gordon Pym.*

Sisi çiğniyordum. Hayaletler yanımdan geçiyor, kayboluyorlardı. Uzaklarda gaz lambaları, bir mezarlıktaki işe yaramayan ateşler gibi ışıldıyordu...

Biri sessizce yanımda yürüyor, sanki ayakları çıplak, ökçesiz, ayakkabısız, sandaletsiz yürüyor, bir sis tabakası yanağı-

mı yalıyor, bir sarhoş sürüsü ileride, feribotun içinde bağırıyor. Feribot mu? Bunu söyleyen ben değilim, sesler.

Sis küçük kedi pençeleriyle geliyor... Sanki yavaş yavaş dünyayı ele geçiren bir sis vardı.

Yine de ara sıra gözlerimi açar gibi oluyor ve parıltılar görüyordum. Sesler duyuyordum: "Tam komada denemez, Hanımefendi... Hayır, ansefalografiye bakmayın, lütfen... Tepki veriyor..."

Biri, gözüme bir ışık tutuyordu, ama ışıktan sonra yeniden karanlık oluyordu. Bir yerlerime bir iğne battığını hissediyordum. "Gördünüz mü hareket var..."

Maigret öyle yoğun bir sise dalar ki bastığı yeri bile göremez... Sis insan şekilleriyle kaynaşır, yoğun ve gizemli bir yaşamla dolar. Maigret mi? Basit, sevgili Watson, şu on küçük zenci, Baskerville'lerin köpeği siste kayboluyor.

Gri duman perdesi grimsi tonlarını yavaş yavaş yitiriyordu. Suyun sıcaklığı çok artmış, sütümsü renk hiç olmadığı kadar yoğun bir hal almıştı... Sonra bir çavlanda, bizi yutmak için iyice açılmış kocaman bir uçuruma doğru sürüklenmiştik.

Çevremde konuşan insanları duyuyordum, bağırmak, onlara orada olduğumu söylemek istiyordum. Sürekli bir uğultu vardı, keskin dişli, işe yaramaz makineler tarafından yutuluyordum sanki. Ceza sömürgesindeyim. Başımda bir ağırlık hissediyordum, sanki demir bir maske geçirmişlerdi kafama. Mavi ışıklar görür gibiydim.

"Gözbebeği çaplarında asimetri var."

Bölük pörçük düşünceler vardı kafamda, belli ki uyanıyordum, ama hareket edemiyordum. Ah bir uyansam. Yine mi uyudum? Saatler, günler, yüzyıllar?

Yine sis basmıştı, sisin içinde sesler, sisin üzerinde sesler. *Seltsam im Nebel zu wandern!* Hangi dil bu? Denizde yüzer gibiydim, kumsala yakındım, ama bir türlü ulaşamıyordum oraya. Kimse beni görmüyor ve gelgit beni uzağa atıyordu.

Lütfen, bir şeyler söyleyin bana, lütfen dokunun bana. Alnımda bir el hissettim. Çok şükür. Başka bir ses: "Hanımefendi kimi

hastalar vardır ansızın uyanıp ellerini kollarını sallaya sallaya çıkar giderler."

Biri yanıp sönen bir ışıkla ve bir diyapazonun titreşimiyle beni rahatsız ediyordu, sanki burnumun dibine önce bir hardal kabı, sonra da sarmısak uzatmışlardı. *Toprakta mantar kokusu var.*

Başka sesler de var, ama bunlar içimden geliyor: *buharlı bir lokomotifin uzun iniltileri, sisin içinde tek sıra halinde San Michele in Bosco'ya giden belli belirsiz papazlar.*

Gökyüzü kül rengi. Irmağın yukarısında sis, aşağısında sis, kibritçi kızın ellerini ısıran sis. Köpekler Adası'nın köprüsünden geçenler sisli göğe bakıyor, koyu renkli sisin altında asılı duran bir hava balonundaymış gibi sisin içine dalmışlar, ölümün bu kadar çok tahrip ettiğini bilmezdim. İstasyon ve kurum kokusu.

Yaniden derin bir uykuya daldım belki de. Sonra bir aydınlık, *bir bardak su ve anis içindeyim sanki...*

O karşımdaydı, bir gölge gibi görsem de karşımdaydı. İçkiyi fazla kaçırmış gibi kafam karmakarışıktı. Güçlükle bir şeyler mırıldandığımı sanıyorum, ilk kez o anda konuşmaya başlamıştım sanki: "*Posco reposco flagito* sonsuz geleceğe mi egemenler? *Cujus regio ejus religio...* Ausburg Barışı mı, Prag'da pencereden atma olayı mı?" sonra: "Güneş otoyolunun Apenninler mevkiinde, Roncobilaccio ve Barberino del Mugello arasında da sis var..."

Anlayışla gülümsedi bana: "Şimdi iyice gözlerinizi açıp çevrenize bakmayı deneyin. Nerede olduğumuzu anladınız mı?" Artık onu daha iyi görüyordum, üzerinde gömlek – nasıl denir – *doktor gömleği* vardı. Gözlerimi çevirdim, başımı da oynatabiliyordum: oda sade ve temizdi, birkaç küçük metal eşya vardı, açık renkler kullanılmıştı, yataktaydım, koluma da bir kanül takılmıştı. Pencereden, inik storların arasından içeri güneş sızıyordu, *bahar havada ışıl ışıl, toprakta cıvıl cıvıl.* "Bir... hastanedeyiz ve siz... siz de doktorsunuz. Hasta mıydım?"

"Hastaydınız, evet, sonra anlatırım. Ama artık bilinciniz yerine geldi. Ha gayret. Ben Doktor Gratarolo. Bağışlayın, ama size birkaç soru sormam gerek. Kaç parmağımı gösteriyorum size?"

"Bir el o, onlar da parmak. Dört. Dört değil mi?"

"Elbette. Peki altı kere altı kaç eder?"

"Otuz altı, elbette." Düşünceler kafamda yankılanıyordu, ama her şey neredeyse kendiliğinden aklıma geliyordu. "Hipotenüsün karesi, karelerin... diğer iki kenarın toplamına eşittir."

"Tebrikler. Pitagoras teoremi olmalı bu, ama lisedeyken matematiğim altıydı..."

"Sisamlı Pitagoras. Eukleides öğeleri. Asla birleşmeyen parelellerin çaresiz yalnızlığı."

"Hafızanız çok iyi durumda görünüyor. Sormayı unuttum, adınız ne peki?

İşte o noktada duraksadım. Ama dilimin ucundaydı. Bir saniye sonra apaçık bir biçimde cevap verdim.

"Adım Arthur Gordon Pym."

"O sizin adınız değil."

Elbette Arthur Gordon Pym bir başkasıydı. O bir daha asla geri gelmedi. Doktorla uzlaşmaya çalıştım.

"Bana... İsmail deseniz?"

"Hayır, sizin adınız İsmail değil. Biraz gayret edin."

Bir sözcük. Bir duvara çarpmak gibi. Eukleides ya da İsmail demek kolayıma geliyordu, portakalı soydum başucuma koydum, der gibi. Kim olduğumu söylemek geriye dönüp duvarla karşılaşmakla eşdeğerdi. Yok, bir duvar değil, anlatmaya çalışıyordum: "Somut bir şey hissetmiyorum, siste ilerler gibiyim."

"O nasıldır, yani sis?" diye sordu.

"*Sis sivri tepelerde çiseleyerek yükseliyor ve deniz kuzeybatı rüzgârının altında beyazlaşıp çığlıklar atıyor...* Sahi sis nasıldır?"

"Zor durumda bırakmayın beni, sadece bir hekimim ben. Üstelik nisan ayındayız, onu size gösteremem de. Bugün 25 nisan."

"*Nisan ayların en acımasızıdır.*"

"Fazla kültürlü değilim, ama bu bir alıntı sanırım. Bugün Özgürlük Bayramı da diyebilirdiniz. Hangi yılda olduğumuzu biliyor musunuz?"

"Amerika'nın keşfinden sonra olduğundan eminim..."

"Bir tarih... uyanışınızın öncesine ait herhangi bir tarih hatırlamıyor musunuz?"

"Herhangi bir tarih mi? Bin dokuz yüz kırk beş, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erişi."

"Bu yeterli değil. Hayır, bugün 25 nisan 1991. Yanılmıyorsam siz 1931 yılının sonunda doğmuşsunuz, onun için de altmış yaşına girmek üzeresiniz."

"Elli dokuz buçuk bile değil."

"Hesap yeteneğiniz mükemmel. Bakın, başınıza, nasıl desem, bir kaza geldi. Ama kurtuldunuz, geçmiş olsun. Ama tam olarak iyileşmediniz henüz. Küçük bir amnezi söz konusu. Merak etmeyin, bazen kısa zamanda geçiyor. Birkaç soruya daha cevap vermenizi rica edeceğim. Evli misiniz?"

"Bunu bana siz söyleyin."

"Evet, evlisiniz, Paola adında çok sevimli bir hanımla, gece gündüz yanınızdan ayrılmadı, ama dün akşam zorla eve yolladım onu, gitmeseydi dayanamazdı. Uyandığınıza göre onu çağırabilirim, ama önce onu buna hazırlamam gerekir, bu arada başka kontroller de yapmamız gerek."

"Peki ya onu bir şapkaya benzetirsem?"

"Ne dediniz?"

"Karısını şapka sanan bir adam var."

"Ah, Sacks'ın kitabı. Ünlü bir olay. Bakıyorum bilgili bir okursunuz. Ama sizin durumunuz farklı, yoksa beni çoktan soba sanmıştınız. Rahat olun, onu tanımasanız da bir şapkaya benzetmeyeceksiniz. Gelelim size. Adınız Giambattista Bodoni. Bu ad size bir şeyler hatırlatmıyor mu?"

Şimdi hafızam dağların ve vadilerin arasında, uçsuz bucaksız ufukta bir planör gibi uçuyordu. "Giambattista Bodoni ünlü bir matbaacıydı. Ama ben o değilim, bundan eminim. Ben Napolyon da olabilirim, Bodoni olmakla aynı şey."

"Neden Napolyon dediniz?"

"Çünkü Bodoni, aşağı yukarı Napolyon dönemindendi, Napolyon Bonaparte, Korsika'da doğdu, birinci konsül, Joséphine'le

evlendi, imparator oldu, Avrupa'nın yarısını fethetti, Waterloo'da yenildi, 5 mayıs 1821'de Saint Helena'da öldü, *hareketsiz olduğundan.*"

"Yanınıza bir ansiklopediyle gelmem gerekiyor, anladığım kadarıyla çok şey hatırlıyorsunuz, ama kim olduğunuzu hatırlamıyorsunuz."

"Tehlikeli bir şey mi?"

"Doğrusunu söylemek gerekirse, güzel bir şey değil. Ama böyle bir şey ilk sizin başınıza gelmiyor, halledeceğiz."

Sağ elimi kaldırıp burnuma dokunmamı istedi. Sağın ve burunun ne olduğunu çok iyi biliyordum. Dokundum. Ama hissettiğim duygu çok yeniydi. Burna dokunmak işaretparmağının ucunda bir göze sahip olmak ve kendi yüzüne bakmak gibi. Bir burnum var. Gratarolo çekice benzer küçük bir aletle dizime, bacağımın bazı yerlerine ve ayaklarıma vurdu. Doktorlar refleksleri ölçer. Refleksler görüldüğü kadarıyla yerindeydi. Sonunda bitkin düşmüştüm, uyuyakalmışım.

Bir yerde uyandım ve bir uzay gemisi kabinine benzettiğim bir yerde olduğumu söyledim, şu filmlerde gördüklerimizden (hangi filmlerde, diye sordu Gratarolo, genelde hepsinde, diye cevap verdim, sonra *Uzay Yolu*'nu söyledim). Hayatımda asla görmediğim makinelerle anlamadığım bir şeyler yaptılar bana. Kafamın içine baktıklarını sanıyorum, kendimi hafif uğultuların ninnisine bırakmış, hiç sesimi çıkarmadan duruyordum, arada bir de yeniden uykuya dalıyordum.

Daha geç vakit (yoksa ertesi gün müydü?) Gratarolo yeniden yanıma geldiğinde yatağı inceliyordum. İnce, yumuşak, dokunuşu hoş çarşafları yokluyordum; örtü o kadar yumuşak değildi, biraz batıyordu; dönüp elimi yastığa vuruyordum, içine gömülmesi hoşuma gidiyordu. Şak şak vurup çok eğleniyordum. Gratarolo yataktan kalkabilecek miyim yoksa kalkamayacak mıyım öğrenmek istedi. Bir hemşirenin yardımıyla kalktım, başım dönüyor olsa da ayakta duruyordum. Ayaklarımın yere değdiğini hissediyor, başım dik duruyordum. İşte böyle durulur

ayakta. Gergin bir ip üzerinde. Küçük denizkızı gibi.

"Biraz gayret edip banyoya gidin ve dişlerinizi fırçalayın. Karnızın diş fırçası olmalı orada." Ona, yabancı birinin fırçasıyla diş fırçalanmamalı, dedim, o da bana bir eşin yabancı olmadığını söyledi. Banyoda kendimi aynada gördüm. Gördüğüm bendim, bundan yeterince emindim, çünkü aynaların, karşılarındaki şeyi yansıttıkları *bilinir*. Yüzüm solgun ve çöküktü, sakalım uzamış, gözlerimin altında mor halkalar oluşmuştu. Aman ne iyi, kim olduğumu bilmiyordum, ama çok çirkin olduğumu hemen keşfedivermiştim. Akşam vakti ıssız bir yolda karşılaşmak istemem kendimle. Mister Hyde. İki şeyi tanıdım, birinin adı hiç kuşkusuz diş macunuydu, diğerinin de diş fırçası. İşe diş macunundan başlamak ve tüpünü sıkmak gerek. Harika bir duygu, bu işi daha sık yapmalıyım, ama durmasını da bilmek gerek, o beyaz macun önce plop yapıyor, bir kabarcık gibi, ama sonra *dans eden bir yılan gibi* çıkıveriyor tüpten. Daha fazla sıkma, yoksa Broglio'nun yumuşak *stracchino* peynirlerine yaptığını yapmış olursun. Broglio da kim?

Macunun tadı çok güzel. *Çok güzel, dedi dük.* Bir Wellerism[1] bu. O zaman tat denen şey şu: dilini, aynı zamanda damağını da okşayan bir şey, ama tadı alan dil sanki. Nane tadı; *y la hierbabuena, a las cinco de la tarde...* Karar verip o durumda herkesin yapacağı şeyi yaptım, fazla düşünmeden çabucak: önce yukarıdan aşağı doğru fırçaladım, sonra soldan sağa doğru, sonra da diş kemerini. İki dişin arasına giren fırça kıllarını hissetmek ilginç, sanırım bundan sonra dişlerimi her gün fırçalayacağım, güzel bir şey. Fırçayı dilimin üzerinde de gezdirdim. Ürperir gibi oluyor insan, ama fazla bastırmayınca sorun yok, dişlerimi fırçalamam iyi oldu, ağzım pas içindeydi. Şimdi ağzımı çalkalayayım, diye düşündüm. Musluktan bir bardağa su doldurdup ağzımı çalkalamaya başladım, çıkan sese sevinerek şaşırdım, başımı arkaya atınca daha iyi... gargara yapınca... Ne güzel gırıl gırıl. Yanaklarımı şişirip her şeyi dışarı püskürtüverdim. Her şeyi tükürdüm. Faşşş...

1. Charles Dickens'ın *Bay Pikvik'in Serüvenleri* adlı kitabındaki karakter Sam Weller'in söz oyunu. (ç.n.)

şelale. İnsan dudaklarıyla istediği her şeyi yapabilir, çok oynak bir organ. Döndüm, Gratarolo orada durmuş *sirk maymunuymuşum gibi* bana bakıyordu, her şey yolunda mı, diye sordum.

Her şey mükemmel gidiyor, dedi. Otomatizmim yerindeymiş.

"Normal sayılacak bir insan var galiba burada" dedim, "benim dışımda yani."

"Çok şakacısınız, ama bu da iyi bir belirti. Yatağa uzanın, hah şöyle, size yardım edeyim. Söyleyin bakalım: biraz önce ne yaptınız?"

"Dişlerimi fırçaladım, bunu siz istediniz."

"Elbette, peki dişlerinizi fırçalamadan önce ne yaptınız?"

"Bu yatakta yatıyordum, siz de benimle konuşuyordunuz. 1991 yılının nisan ayında olduğumuzu söylediniz."

"Doğru. Hafızanız kısa süreli çalışıyor. Peki diş macununun markasını hatırlıyor musunuz?"

"Hatırlamıyorum, hatırlamam mı gerekiyordu?"

"Yo, hayır. Tüpü elinize aldığınızda mutlaka markanın adını görmüşsünüzdür, ama aldığımız tüm uyarıları kaydedip saklamaya kalkarsak hafızamız mahşere döner. Onun için seçip süzgeçten geçiririz. Siz herkesin yaptığını yaptınız. Ama şimdi dişlerinizi fırçalarken hissettiğiniz en anlamlı şeyi hatırlamaya çalışın."

"Dilimi fırçalayışım."

"Neden?"

"Çünkü ağzım paslanmıştı, fırçaladıktan sonra kendimi daha iyi hissettim."

"Gördünüz mü? Duygularınızla, isteklerinizle, amaçlarınızla en doğrudan bağdaşan şeyi süzgeçten geçirmişsiniz."

"Dil fırçalamak güzel bir duygu. Ama daha önce hiç fırçaladım mı dilimi bilmiyorum."

"Oraya da geleceğiz. Bakın, Bay Bodoni, size anlayabileceğiniz sözcüklerle anlatmaya çalışıyorum, ama kazanın beyninizin bazı bölümlerini etkilediği kesin. Her gün yeni bir araştırma ortaya çıksa da, beynin sınırları hakkında bilmek istediğimizden daha az şey biliyoruz. Özellikle de farklı hafıza biçimleri hakkında. Bu olay başınıza on yıl sonra gelseydi, belki çözümü daha kolay olur-

du. Bırakın devam edeyim, anladım, yüz yıl önce olsaydı çoktan tımarhaneye kapatılmıştınız, tamam. Bugün elimizdeki bilgiler daha fazla, ama yine de yeterli değil. Örneğin konuşamasanız, hasar gören büklümü hemen bilebilirim..."

"Broca beyin büklümü."

"Bravo. Ama Broca beyin büklümü neredeyse yüz yaşını geçti. Oysa beyinin hatıraları koruduğu yer hâlâ bir tartışma konusu, elbette olay yalnızca bir bölgeden kaynaklanmıyor. Bilimsel terimlerle sizi sıkmak istemiyorum, üstelik bu kafanızın daha da karışmasına yol açabilir; bilirsiniz diş hekimi dişinize bir şey yaptığında, birkaç gün o dişi dilinizle yoklamaya devam edersiniz, şimdi size, ne bileyim, beni hippokampusunuz değil de alın lopları, ayrıca sağ orbitofrontal korteks endişelendiriyor desem, orayı ellemeye çalışırsınız, dille diş yoklamaya da benzemez bu. Uğraş dur. Onun için söylediğim şeyi unutun. Ayrıca her beyin farklıdır ve beynimiz olağanüstü bir esnekliğe sahiptir, kısa zamanda hasar görmüş bölgenin yapamadığı işi başka bir bölgeye de yükleyebilirsiniz. Beni anlıyor musunuz, söylediklerim kolay anlaşılıyor mu?"

"Hem de çok kolay, devam edin. Ama kısa yoldan bana hafızasını yitiren Collegno'lu deseniz daha iyi değil mi?"

"Gördünüz mü, artık bir klasik haline gelmiş Collegno'lu o adamı hatırlıyorsunuz. Sadece siz henüz klasikleşmediniz ve kendinizi hatırlamıyorsunuz."

"Collegno'yu unutmuş olmak ve nerede doğduğumu hatırlamak isterdim."

"Ender rastlanan bir durum olurdu. Bakın, siz hemen diş macunu tüpünü tanıdınız, ama evli olduğunuzu hatırlamıyorsunuz; nitekim insanın evlendiği günü hatırlaması ve diş macununu tanıması iki farklı beyin kanalına bağlıdır. Biz insanlar farklı hafıza tiplerine sahibizdir. Birinin adı kapalı hafızadır, öğrendiğimiz bir dizi şeyi yapmamızı sağlar, diş fırçalamak, radyoyu açmak ya da kravat bağlamak gibi şeyleri. Diş denemesinden sonra, sizin yazı yazabileceğinize, hatta araba kullanabileceğinize de bahse girerim. Kapalı hafıza bize yardım ettiğinde hatırladığımızın bile farkına varmayız, otomatik olarak hareket ederiz. Bir de açık hafıza

vardır, onunla hatırlarız ve hatırlamakta olduğumuzu biliriz. Ama bu açık hafıza çifttir. Biri şimdilerde anlamsal hafıza denen hafızadır, genel bir hafıza, yani kırlangıcın bir kuş olduğunu, kuşların uçtuğunu, tüyleri olduğunu, bu arada Napolyon'un ölüm tarihini de bilen hafıza... sizin de bildiğiniz şu tarihi. Bu hafızanızın yerinde olduğunu sanıyorum, hem de fazlasıyla, çünkü size bir *input* verildiğinde okul bilgileri diye tanımlayabileceğim hatıraları ilişkilendirmeyi biliyor ya da deyimlere başvuruyorsunuz. Ama bu, çocukta oluşan ilk hafıza biçimidir, çocuk bir arabayı, bir köpeği tanımayı ve genel şemalar edinmeyi çabuk öğrenir, daha sonra bir kurt köpeği gördüğünde, ona hayvanın bir köpek olduğu öğretildiyse, bir labrador gördüğünde de köpek diyecektir. Oysa çocuk, olaylarla ilgili ya da otobiyografik dediğimiz ikinci tip açık hafızayı geliştirmede daha fazla zaman harcar. Hemen hatırlayamaz, hatta bir ay önce büyükannesinin bahçesinde oynarken köpek görmüş olsa bile, bir köpek gördüğünde hatırlamayabilir, bu iki deneyimi de yaşayan odur. Bugün olduğumuz şeyle geçmişte olduğumuz şey arasmda bir bağlantı kuran, olaylarla ilgili hafızadır, yoksa *ben* dediğimizde, yalnızca şimdi duyduğumuz şeyden söz etmiş oluruz, daha önce hissettiğimiz şeyden değil, nitekim o da sisler içinde kaybolur. Siz anlamsal hafızayı değil, olaylarla ilgili, yani hayatınızın olaylarıyla ilgili hafızayı yitirdiniz. Kısacası, siz başkalarının da bildiği her şeyi biliyorsunuz diyebilirim ve sanırım size Japonya'nın başkentini sorsam..."

"Tokyo. Hiroşima'ya atom bombası. General MacArthur..."

"Tamam, tamam. Bir yerlerde okumuş ya da duymuş olduğunuz her şeyi hatırlıyorsunuz, ama hatırladıklarınız doğrudan kişisel deneyimlerinizle ilgili değil. Napolyon'un Waterloo'da yenildiğini biliyorsunuz, ama bakalım annenizi hatırlıyor musunuz?"

"*Ana gibi yâr olmaz, ağlarsa anam ağlar...* Ama annemi hatırlamıyorum. Bir annem olduğunu tahmin edebiliyorum, çünkü doğanın bir kuralı bu, ama... işte... sis bastırıyor. İyi değilim, Doktor. Bu korkunç bir şey. Yeniden uyuyabilmem için bir şey verin bana."

"Veririm, fazla üzerinize geldim. Güzelce uzanın, hah şöyle...

Tekrar ediyorum, böyle şeyler olur, ama geçmeyecek diye bir şey yok. Sabırlı olmak gerek. İçecek bir şey yollatacağım, çaya ne dersiniz?"

"*Belki evet belki hayır.*"

Çay getirdiler. Hemşire arkama yastık koyup beni oturttu, önüme de tekerlekli küçük masayı itti. İçinde çay poşeti olan bir fincana dumanlar çıkaran suyu koydum. Yavaş olun, yanarsınız, dedi. Nasıl yavaş olunur? Fincanı kokluyor ve duman kokusu diyebileceğim bir koku geliyordu burnuma. Çayın tadına bakmak istiyordum, fincanı alıp başıma diktim. Korkunçtu. Bir ateş, bir alev, ağızda patlayan bir tokat. İşte kaynar çay buymuş. Herkesin şu sözünü ettiği kahve ya da papatya çayı da böyle olmalı. Artık yanmanın ne demek olduğunu biliyorum. Ateşin ellenmeyeceğini herkes bilir, ama sıcak suya ne zaman dokunulabileceğini bilmiyordum. Sınırı bilmeyi öğrenmem gerek, önce dokunamayacağın, ama sonra dokunabileceğin o anı. İçgüdüsel olarak sıvıyı üfledim, sonra, yeniden içmeyi deneyebileceğim kanısına varana kadar kaşıkla karıştırdım. Artık çay ılıktı ve içilmesi güzeldi. Hangi tadın çay hangi tadın şeker olduğunu tam bilmiyordum, biri *acı* biri *tatlı* olmalıydı, ama tatlı olan hangisi, acı olan hangisiydi? Ama bütünü hoşuma gitmişti. Hep şekerli çay içeceğim. Ama kaynar olmasın.

Çay bana bir sakinlik ve rahatlık hissi verdi ve uykuya daldım.

Yeniden uyandım. Uykuda kasıklarımı ve hayalarımı kaşıdığım için belki de. Yatak örtüsünün altında terlemiştim. *Yatak yarası mı?* Kasıklarım nemli, ama güçlü bir biçimde kaşıyınca önce yoğun bir zevk, sonra da tatsız bir kaşıntı hissediliyor. Haya torbasıyla daha güzel oluyor: nazik bir biçimde, testislere bastırmadan ovuyorsun, pütürlü ve hafif tüylü bir şeyler hissediyorsun: haya torbasını kaşımak zevkli, kaşıntı hemen geçmiyor, hatta artıyor bile, kaşıma isteğini de artırıyor. *Zevk acının dinmesidir*, ama kaşıntı bir acı değildir, zevk almaya davettir. *Etin gıdıklanması.* Ona rıza gösterdiğinde günah işlenir. İhtiyatlı genç, uykusunda suç işlememek için sırtüstü yatmış ve kollarını göğsünde birleş-

tirmiş uyuyor. Garip şey şu kaşıntı. Taşaklarım. *Taşaksız herifin tekisin. Taşaklı adamdır o.*

Gözlerimi açtım. Karşımda bir kadın duruyordu, çok genç değildi, ellinin üzerindeydi, göz çevresindeki hafif kırışıklıklardan bana öyle geldi, ama yüzü parlak ve genç. Saçında seçilemeyecek kadar az, birkaç tel beyaz vardı, sanki beni genç kız sanmasınlar, yaşımı göstermiyorum dercesine bilerek bırakmıştı, kendini beğenmişlikten. Güzeldi, hele gençken çok daha güzel olmalıydı. Alnımı okşuyordu.

"Yambo" dedi.

"İambo mu, kim o Hanımefendi?"

"Yambo sensin, herkes sana Yambo der. Ben de Paola'yım. Karınım. Beni hatırladın mı?"

"Hayır Hanımefendi, özür dilerim, Paola, çok üzgünüm, ama doktor sana her şeyi açıkladı herhalde."

"Açıkladı. Kendine olanları hatırlamıyorsun, ama başkalarına olanları hâlâ çok iyi hatırlıyorsun. Ben senin kişisel öykünün bir parçası olduğum için, otuz yıldan fazladır evli olduğumuzu bilmiyorsun, Yambo, canım benim. İki tane de kızımız var, Carla ve Nicoletta, üç tane de harika torunumuz. Carla erken evlendi, iki oğlu oldu, Alessandro beş, Luca üç yaşında. Giangio, Giangiacomo, Nicoletta'nın oğlu, o da üç yaşında. İkiz kuzenler, derdin onlara. Harika bir dedeydin... dedesin... olmaya da devam edeceksin. İyi de bir babaydın."

"Peki... iyi bir eş oldum mu?"

Paola bakışlarını yukarıya çevirdi: "Hâlâ beraber olduğumuza göre. İnişli çıkışlı bir otuz yıldı desek daha iyi olur. Herkes yakışıklı bulur seni..."

"Bu sabah, dün, on yıl önce aynada yüzümü gördüm, korkunçtu."

"Başına gelenden sonra o hiçbir şey değil. Hep yakışıklıydın, hâlâ da öylesin, gülüşün çok çekicidir, karşı koyamayan hep birileri oldu o gülüşüne. Sen de onlara karşı koyamadın, her şeye dayanılır, ama günaha sokan şeylere dayanılmaz derdin hep."

"Özür dilerim."

"İşte, Bağdat'a akıllı füze yağdırıp sivil halktan birileri ölünce özür dileyenler gibi."

"Bağdat'a füze mi? *Binbir Gece Masalları*'nda yok bu."

"Bir savaştan söz ediyorum, Körfez Savaşı, bitti ama, yok, belki de bitmedi. Irak, Kuveyt'i işgal etti, Batı ülkeleri olaya müdahale ettiler. Hiçbir şey hatırlamıyor musun?"

"Doktor olaylara bağh hafızanın, şu ben de *tilt* olan hafızanın heyecana bağlı olduğunu söyledi. Belki Bağdat'a atılan füzeler beni heyecanlandırmıştı."

"Hem de nasıl. Sen her zaman inançlı bir barışçıydın ve bu savaş seni epey krize soktu. Neredeyse iki yüz yıl önce Maine de Biran üç çeşit hafıza olduğunu ileri sürer, düşünceler, duygular ve alışkanlıklar. Sen düşünce ve alışkanlıkları hatırlıyorsun, ama duyguları, yani daha çok sana ait olan şeyleri hatırlamıyorsun."

"Bu güzel şeyleri nereden biliyorsun sen?"

"Meslek icabı, psikoloğum. Ama dur bir dakika: olaylara bağlı hafızanın *tilt* olduğunu söyledin az önce. Neden o terimi kullandın?"

"Öyle denir."

"Evet, ama elektrikli bilardoda olan bir şey bu ve sen... bir çocuk gibi, bayılırsın elektrikli bilardoya."

"Elektrikli bilardonun ne olduğunu biliyorum. Ama kim olduğumu bilmiyorum, anlıyor musun? Padana Vadisi'nde sis var. Ha aklıma gelmişken, neredeyiz biz?"

"Padana Vadisi'nde. Milano'da oturuyoruz. Kış aylarında evimizden korudaki sis görülür. Milano'da oturuyorsun ve antika kitaplar satıyorsun, bir antika kitap dükkânın var."

"Firavunun laneti. Soyadım Bodoni'yken adımı Giambattista[2] koyduklarına göre, böyle olması normal."

"Doğrusu buydu. Mesleğinde başarılı birisin, milyarder değiliz, ama iyi yaşıyoruz. Sana yardım edeceğim, yavaş yavaş iyileşeceksin. Tanrım, düşünüyorum da, hiç uyanmayabilirdin, doktorlar tam zamanında müdahale ettiler. Sevgilim, sana hoş geldin diyebi-

2. Bodoni Giambattista, İtalyan basımcı (1740-1813) Parma dükünün basımevini ve kendi basımevini yönetti. Avrupa'da birçok basımcının da benimsediği 143 değişik tipte Romen harfi yarattı. (ç.n.)

lir miyim? Benimle ilk kez karşılaşıyorsun, öyle görünüyor. Seni ilk kez şimdi tanıyor olsam, yine evlenirim seninle. Tamam mı?"

"Çok iyisin. Sana ihtiyacım var. Bana son otuz yılımı anlatabilecek tek insan sensin."

"Otuz beş. Torino'da, üniversitede tanıştık, sen mezun olmak üzereydin, bense Palazzo Campana'nın koridorlarında yolunu kaybetmiş, toy bir öğrenciydim. Sana bir dersliğin yerini sordum, sen de hemen kancayı takıp korumasız liseliyi baştan çıkardın. Sonra, o bu derken, ben çok gençtim, sen üç yıl yurtdışına gittin. Ardından denemek için birlikte yaşamaya başladık, hamile kaldım ve evlendik, çünkü sen centilmensindir. Yok, özür dilerim, birbirimizi seviyorduk da, gerçekten, hem baba olmak da istiyordun. Ha gayret, baba, sana her şeyi hatırlatacağım, göreceksin."

"Ya her şey bir komploysa, diyelim benim adım aslında Felicino Grimaldelli'ymiş ve banka soyguncusuymuşum, sen ve Gratarolo bana bir sürü yalan uyduruyormuşsunuz, ne bileyim gizli servis ajanıymışsınız mesela, Berlin Duvarı'nın ötesine casusluğa yollamak için bana bir kimlik uydurmanız gerekiyormuş, *İpcress Files*, ve ."

"Artık Berlin Duvarı yok, yıkıldı, Sovyet imparatorluğu altüst oldu..."

"Tanrım, ortalığı bir an boş bırakmaya gelmiyor, bak neler yapıyorlar. Tamam, şaka yapıyordum, inanıyorum. Broglio'nun *stracchino*'ları nedir?"

"Ne? *Stracchino* yumuşak bir çeşit peynirdir, ama Piemonte Bölgesi'nde böyle denir, burada Milano'da *crescenza* deniyor. Neden sordun?"

"Diş macunu tüpünü sıkarken geldi aklıma. Dur. Broglio adında bir ressam vardı, tablo yaparak geçinemiyor, ama çalışmak da istemiyordu, nevroz hastalığı olduğunu söylüyordu. Bunun kız kardeşinin kendisine bakmasını sağlamak için bir bahane olduğu iddia ediliyordu. Sonunda arkadaşları peynir yapan ve satan bir işletmede bir iş buldular ona. Yarı saydam yağlı kâğıttan paketlere sarılı *stracchino* yığınlarının önünden geçiyor ve dayanamayıp elinde olmadan –nevroz hastalığı yüzünden (öyle diyordu)– tek tek alıp çap diye eziyor, peynir de paketten dışarı pırtlıyordu. Yüz

kadar peyniri böyle bozunca işten çıkarıldı. Hep nevroz hastalığı yüzünden, *stracchino* ezmenin onun için müthiş bir zevk olduğunu söylüyordu. Aman Tanrım, Paola, bu çocukluğumun bir anısı! Geçmiş deneyimlerimin anısını yitirmemiş miydim ben?"

Paola gülmeye başladı: "Şimdi aklıma geldi, bağışla. Tabiî, küçükken öğrendiğin bir şey bu. Ama bu hikâyeyi sık sık anlatırdın, nasıl desem, repertuvarının bir parçası olmuştu, ressamın bu peynir hikâyesiyle yemeklerde misafirleri hep güldürürdün, onlar da sonra başkalarına anlatırlardı. Sen başına gelen bir olayı hatırlamıyorsun, maalesef, birçok defa anlattığın ve senin için artık (nasıl desem?) *Kırmızı Başlıklı Kız* haline gelmiş herkesin bildiği bir hikâyeyi biliyorsun yalnızca."

"Benim için vazgeçilmez olmaya başladın bile. Karım olduğuna memnunum. İyi ki varsın, teşekkür ederim, Paola."

"Tanrım, bir ay önce olsaydı, bunun televizyon dizilerinden çıkma *kitsch* bir söz olduğunu söylerdin..."

"Beni bağışlamalısın. İçten hiçbir şey söyleyemiyorum. Duygularım yok, yalnızca hatırlayabildiğim deyişler var işte."

"Zavallı sevgilim."

"Bu da bana bir deyim gibi geldi."

"Ne kadar safsın."

Bu Paola beni gerçekten seviyor.

Rahat bir gece geçirdim, Gratarolo kim bilir damarımdan ne vermişti. Yavaş yavaş uyandım, ama gözlerim hâlâ kapalı olmalıydı, çünkü Paola beni uyandırmasın diye alçak sesle konuşuyordu: "Psikojen bir amnezi olabilir mi peki?"

"Onu da göz önünde bulundurmak gerek mutlaka" diyordu Gratarolo, "bu kazaların başlangıcında bilinemeyen gerilimler olabilir her zaman. Ama hastanın dosyasını gördünüz, zedelenme var."

Gözlerimi açıp günaydın, dedim. Hayatımda hiç görmediğim, ama kim olduklarını tahmin ettiğim iki kadın ile üç çocuk daha vardı. Korkunçtu, tamam karını hatırlamadın, ama kızlarını nasıl hatırlamazsın, Tanrım, kendi kanımdan kızlarımı, yine kendi kanımdan torunlarımı hatırlamadım, o iki genç kızın mutluluktan

gözleri parlıyordu, çocuklar yatağın üzerine çıkmak istiyordu, elimi tutmuş merhaba dede diyorlardı, bende hiç ses yoktu. Sis de değil, nasıl desem, bir duygusuzluktu üzerime çöken. Yoksa sarsılmazlık[3] mı deniyordu? Hayvanat bahçesinde hayvanlara bakmak gibiydi, maymun ya da zürafa olabilirlerdi. Gülümsüyor ve nazik şeyler söylüyordum elbette, ama içim boştu. Aklıma *ovmak* sözcüğü geldi, ama ne demek olduğunu bilmiyordum. Paola'ya sordum: Piemonte lehçesinde kullanılan bir sözcük, tencereyi iyice yıkamak için, pırıl pırıl, tertemiz, yeni gibi olsun diye şu metal, saman gibi şeyi içinde gezdirirsin ya, o demek işte. İşte kendimi her yanım ovulmuş hissediyordum. Gratarolo, Paola, kızlar beynime hayatımın binlerce ayrıntısını sokmaya çalışıyorlardı, ama söyledikleri kuru fasulye taneleri gibiydi, tencereyi oynattıkça içine kayıyorlardı ama çiğ kalıyorlardı, hiçbir çorbada, hiçbir kremada yumuşamıyorlardı, hiçbir şey iştahımı açmıyordu, hiçbir şeyi *yeniden* tatmak istemiyordum. Başıma gelenleri sanki başkasına olmuş gibi dinliyordum.

Çocukları okşuyor, kokularını duyuyordum, ama bu kokuyu tanımlayamıyordum, çok tatlıydı sadece. Aklıma yalnızca *çocuk eti gibi taze kokular olduğu* geliyordu. Ve nitekim kafam boş değildi, benim olmayan anılar fırıldak gibi dönüyordu beynimde, markiz saat beşte çıktı yaşam yolumuzun ortasına, Ernesto Sabato ile küçük kız kırdan geliyor, İbrahim İshak'ı yarattı, İshak Yakup'u Yakup Yahuda'yı ve Rocco kardeşlerini, çan kulesi kutsal geceyarısını çalıyor ve işte o zaman gördüm sarkacı, Como Gölü'nün bu kolunda uzun kanatlı kuşlar uyuyor, *monsieurs les anglais je me suis couché de bonne heure*, ya İtalya kurtulacak ya da zaten ölmüş bir adam öldürülecek, *tu quoque alea*, asker kaçma dur, güzelsin, İtalyan milleti ha gayret, iz bırakan saban bir kez daha iyidir, İtalya'ya olan oldu, ama teslim olmuyor, gölgede savaşacağız ve hemen akşam oldu, kalbin çevresindeki üç kadın ve rüzgârsız, barbarların bilinçsiz mızrağı, küçük elini uzatıyordun, ışıktan çıldırmış kelimeyi sorma, Alpler'den gitti Piramitler'e savaşmaya ve miğferi giydi, ak-

3. Epikurosçulara ve stoacılara göre mutluluğun temeli olan mutlak ruh dinginliği. (ç.n.)

şamda kelimeler taze o dört şaka için, altın kanatlarıyla hep özgür, elveda dağlardaki su kaynakları, ama benim adım Lucia, ey Valentino Valentino benekli atım benim, Guido ben gökyüzünde solsun isterim, titremek ne demekmiş bildim silah başına, *de la musique où marchent des colombes* serin ve parlak gece ve kaptan, konuşmak boşa olsa da onları Pontida'da gördüm, eylülde limonların açtığı yerlere gidelim, Pelide Achille'nin serüveni burada başlıyor, esmer ay söyle bana ne yapıyorsun, başlangıçta yeryüzü hareketsiz olduğu için, *Licht mehr Licht über alles*, kontes hayat dediğiniz nedir ki? Portakalı soydum başucuma koydum. Adlar, adlar, adlar, Angelo Dall'Oca Bianca, Lord Brummell, Pindaro, Flaubert, Disraeli, Remigio Zena, Jurassic, Fattori, Straparola ve hoş geceler, Pompadour, Smith & Wesson, Rosa Luxemburg, Zeno Cosini, Palma il Vecchio, arkeopteriks, Ciceruacchio, Matteo Marco Luca Giovanni, Pinokyo, Justine, Maria Goretti, tırnakları boklu orospu Taide, osteoporoz, Saint Honoré, Bacta Ekbatana Persepolis Susa Arbela, Büyük İskender ve Gordiyon düğümü.

Ansiklopedi, sayfaları dağılmış üzerime düşüyordu ve sanki bir arı kovanı içine düşmüşüm gibi ellerimi çırpmak istiyordum. Bu arada çocuklar dede diyorlardı, onları canımdan çok sevmem gerektiğini biliyordum, ama hangisine Giangio, hangisine Alessandro, hangisine Luca diyeceğimi bilemiyordum. Büyük İskender hakkında her şeyi biliyordum, benim küçük Alessandrom[4] hakkında hiçbir şey bilmiyordum.

Kendimi halsiz hissettiğimi ve uyumak istediğimi söyledim. Dışarı çıktılar, ağlıyordum. Gözyaşı tuzluymuş. Demek ki duygularım ölmemişti. Evet, ama günlük taze duygulardı bunlar. Bir zamanlara ait duygular artık benim değildi. Acaba hiç dindar oldum mu, diye soruyordum kendime: ne olursa olsun, ruhumu yitirmiştim kuşkusuz.

Ertesi sabah, Gratarolo beni küçük bir masaya oturttu, Paola da vardı ve bir dizi renkli küçük kartlar gösterdi. Çok sayıdaki karelerden birini önüme uzatıp ne renk olduğunu soruyordu. *Tin*

4. Büyük İskender'in adı İtalyanca'da Alessandro Magno'dur. (ç.n.)

tin tin kırmızı patik, tin tin tin rengini bilin? Yeşil, siklamen çık dışarı saklandığın yerden! İlk beş ya da altı rengi hiç duraksamadan, hemen bildim. Kırmızı, sarı, yeşil, vesaire. *A noir, E blanc, I rouge, U vert, O bleu, voyelles, je dirais quelque jour vos naissances latentes* de dedim tabiî, ama şairin ya da her kim söylemişse onun yalan söylediğini de fark ettim. A siyah da ne demek? Sanki renkleri ilk kez keşfediyor gibiydim: kırmızı çok canlıydı, *alev kırmızısı*, hatta fazla göz alıcıydı; yok, galiba sarı daha göz alıcıydı, ansızın gözümün önünde yanan bir ışık gibiydi. Yeşil içimi rahatlatıyordu. Asıl sorun öbür kartlarla başladı. Bu ne? Yeşil, diyordum, ama Gratarolo ne tür bir yeşil, ne bakımdan şundan farklı, diye ısrar ediyordu. Ben ne bileyim? Paola biri ebegümeci yeşili, biri bezelye yeşili diye açıklıyordu. Ebegümeci bir ot, bezelye de yenen bir sebzedir, uzun ve şiş bir kabuğun içinden top top çıkarlar, diye cevap veriyordum ben de, ama hayatımda ne bezelye ne de ebegümeci görmüştüm.

Endişelenmeyin, diyordu Gratarolo, İngilizce'de üç binden fazla renk ismi vardır, ama genelde insanlar en fazla sekiz renk sayabilirler, çoğunlukla gökkuşağı renklerini biliriz, kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, çivit rengi ve mor, ama çivit rengi ile moru ayıramayanlar vardır. Renkleri ayırt etmek ve isimlendirmek için çok deneyimli olmak gerekir, bunu bir ressam, ne bileyim, yalnızca trafik ışıklarının rengini bilmesi gereken bir taksi şöföründen daha iyi yapar.

Gratarolo bir kâğıt, kalem verdi bana. Yazın, dedi. "Ne yazmam gerekiyor ki?" diye yazdım ve sanki hayatta o işten başka bir şey yapmamışım gibi geldi bana, kalem yumuşak, kâğıdın üzerinde kayıp gidiyordu. "Aklınıza ne geliyorsa onu yazın" dedi Gratarolo.

Akıl mı? Şöyle yazdım: aklımı alan aşk, güneşi ve yıldızları hareket ettiren aşk, dost acı söyler, çoğu zaman acıyla karşılaştım hayatta, ah hayat ah hayatım ah bu yüreğin yüreği, gönül söz dinlemez, De Amicis, Tanrı korusun dostlardan beni, Tanrım küçük bir kırlangıç olsam, ateş olsam dünyayı yakarım, yanarak yaşamak ve acı hissetmemek, acı çektirme korkusuz yaşa, size bin veriyorum, bin sekiz yüz altmış, Binler Seferi, onlar yüzdü, onlar bindi, İki bin yılının harikaları, şairin amacı şaşırtmaktır.

"Hayatınla ilgili bir şeyler yaz" dedi Paola. "Yirmi yaşındayken neler yapıyordun?" Şöyle yazdım: "*Yirmi yaşındaydım. Kimsenin, bu yaşın en güzel yaş olduğunu söylemesine izin vermem.*" Doktor, komadan çıktığımda aklıma ilk gelen şeyin ne olduğunu sordu. Şöyle yazdım: "*Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendini yatakta kocaman bir hamamböceğine dönüşmüş olarak bulur.*"

"Bu kadar yeter, Doktor Bey" dedi Paola. "Daha fazla yormayalım, yoksa delirecek."

"Ya, yoksa size şu anda sağlıklı mı görünüyorum?"

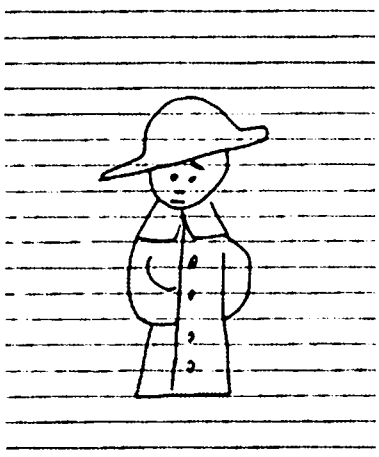
Gratarolo emreder gibi ansızın şöyle dedi: "Şimdi de bir imza atın, hiç düşünmeden, bir çek imzalar gibi."

Düşünmeden bir GBBodoni yazdım, i'yi uzatıp noktasını küçük bir yuvarlak yaptım.

"Gördünüz mü? Kafanız kim olduğunuzu bilmiyor, ama eliniz biliyor. Tahmin ediyordum. Bir deneme daha yapalım. Bana Napolyon'dan söz ettiniz. Nasıldı?"

"Görüntüsünü hatırlamıyorum, ama sözcük yeterli."

Gratarolo Paola'ya resim yapmasını bilip bilmediğimi sordu. Ressam olmasam da bir şeyler çiziktirebiliyormuşum. Benden Napolyon'un resmini yapmamı istedi. Şöyle bir şey çizdim:

"Fena değil" diye yorum yaptı Gratarolo, "Napolyon'un kafanızdaki görüntüsünü çizdiniz, iki kenarı kalkık şapka, el ceket içinde. Şimdi size bir dizi resim göstereceğim, ilk göstereceklerim sanat yapıtları."

İyi tepki verdim: Mona Lisa, Manet'nin Olimpia'sı, bu bir Picasso ya da onu taklit eden biri.

"Gördünüz mü, tanıdınız işte. Şimdi çağdaş şahsiyetlere geçelim."

İkinci fotoğraf dizisi, bana bir şey ifade etmeyen birkaç yüz hariç hepsine tatmin edici cevaplar verdim: Greta Garbo, Einstein, Totò, Kennedy, Moravia ve ne iş yaptıkları. Gratarolo onların ortak yanlarını sordu. Ünlü olmaları mı? Hayır, yeterli değil, başka bir şey daha var. Duraksadım.

"Hiçbiri artık hayatta değil" dedi Gratarolo.

"Nasıl, Kennedy ve Moravia da mı öldü?"

"Moravia geçen yılın sonunda öldü, Kennedy 1963'te Dallas'ta öldürüldü."

"Vah zavallılar, üzüldüm."

"Moravia'yı hatırlamamanız normal sayılır, çok yakın bir tarihte öldü, olayı anlambilimsel hafızanıza henüz yerleştirememişsiniz belli ki. Ama Kennedy'yi hatırlamamanızı anlayamıyorum, çok eski, ansiklopedik bir hikâye."

"Kennedy olayı onu çok etkilemişti" dedi Paola. "Belki de Kennedy kişisel anılarına karıştı."

Gratarolo başka fotoğraflar çıkardı. Birinde iki kişi vardı, biri kuşkusuz bendim, saçlarım düzgün taranmış, üzerimde şık bir giysi, Paola'nın dediği gibi karşı konulmaz bir gülümsemeyle bakıyordum. Yanımdakinin de yüzü sevimli, ama kim olduğunu bilmiyorum.

"Gianni Laivelli, en iyi arkadaşın" dedi Paola. "İlkokuldan liseye kadar sıra arkadaşın."

"Bunlar kim?" diye sordu Gratarolo başka bir resim çıkararak. Eski bir fotoğraftı, kadının saç modeli otuzlu yılları çağrıştırıyordu, hafif dekolte beyaz bir giysi giymişti, minik mi minik, mini minnacık bir patates burnu vardı, yanındaki adamın saçları ku-

sursuz bir biçimde yandan ayrılmış, biraz briyantin sürülmüştü galiba, sivri bir burnu vardı, ışıltılı bir gülümsemeyle bakıyordu. Kim olduklarını bilemedim (Sanatçı mıydılar? Hayır, pek şatafat ve gösteriş yoktu, yeni evli bir çift olabilirlerdi), ama midemin ağzında bir ezilme ve –nasıl desem– hafif bir baygınlık hissettim.

Paola bunu fark etti: "Yambo, baban ile annenin nikâh fotoğrafı bu."

"Hayattalar mı?" diye sordum.

"Hayır, öleli uzun zaman oldu. Bir trafik kazasında."

"Bu fotoğrafı görünce tedirgin oldunuz" dedi Gratarolo. "Bazı görüntüler içinizde bir şeyler uyandırıyor. Bu bir çözüm yolu olabilir."

"Ne çözüm yolu canım, şeytanın şu kara çukurundan annemle babamı bile çıkaramıyorum" diye bağırdım.

"Siz bana bu iki insanın annemle babam olduğunu söylediniz, ben de öğrendim, ama bu sizin bana verdiğiniz bir anı. Bundan sonra bu fotoğrafı hatırlayacağım, onları değil."

"Bu son otuz yılda, kim bilir kaç kez onları, bu fotoğrafa bakmayı sürdürdüğünüz için hatırladınız. Hafızayı anıları depoladığınız, sonra bıraktığınız gibi yeniden bulup çıkardığınız bir ambar olarak düşünmeyin" dedi Gratarolo. "Fazla teknik terimler kullanmak istemiyorum, ama bellek, nöronlarla ilgili yeni bir heyecan profilinin kurulmasıdır. Diyelim ki, bir yerde kötü bir deneyim yaşadınız. Orayı daha sonra hatırladığınızda o nöronlarla ilgili ilk heyecan şeklini, yine ona benzer, ama aynı olmayan bir heyecan profiliyle yaşarsınız. Dolayısıyla hatırlayarak bir rahatsızlık hissedeceksiniz. Sonuçta hatırlamak, yeniden kurmaktır, sonradan öğrendiğimiz ya da söylediğimiz şeyin temelinde de kurulabilir. Bu normaldir, bu şekilde hatırlarız. Bunu size heyecan profillerini yeniden harekete geçirmenizi teşvik etmek için söylüyorum, yoksa her seferinde orayı, ilk koyduğunuz gibi taze sandığınız bir şey bulmak için saplantılı bir şekilde karıştırıp duramazsınız. Anneniz ile babanızın bu fotoğrafı bizim size gösterip, bizim gördüğümüz bir görüntü. Siz başka şeyler biçimlendirmek için bu fotoğraftan hareket etmelisiniz ve yalnızca bu sizin

hatıranız olacaktır. Hatırlamak bir iştir, bir lüks değil."

"*Hazin ve kalıcı hatıralar*" diye ezbere okudum, "*yaşarken geride bıraktığımız bu ölüm izi...*"

"Hatırlamak güzeldir de" dedi Gratarolo. "Biri, hatıranın, bir karanlık odada yakınsak bir mercek gibi hareket ettiğini söyler: her şeyi bir noktada toplar ve ortaya çıkan görüntü orijinalinden çok daha güzeldir."

"Canım sigara içmek istiyor" dedim.

"Bu organizmanızın yeniden yoluna girdiğini gösteriyor. Ama içmeseniz daha iyi olur. Eve dönünce de, alkolü ölçülü kullanın, artık yemeklerde bir bardaktan fazla içmek yok. Tansiyon sorununuz var. Yoksa yarın taburcu etmem sizi."

"Onu taburcu mu edeceksiniz?" diye sordu Paola biraz korkmuş.

"Artık bir sonuca varmanın zamanı geldi. Bakın Hanımefendi, kocanız fiziksel açıdan yeterince iyi. Onu çıkarırsak merdivenlerden düşecek değil. Burada tutarsak bir yığın testle güçsüz bırakırız, hepsi yapay deneyler ve bunlardan ortaya ne çıkacağını artık biliyoruz. Yaşadığı ortama dönmenin ona iyi geleceğini düşünüyorum. Bazen bir ev yemeğinin tadını yeniden duymak, ne bileyim, bir koku, daha çok yardım eder insana. Bu konuda edebiyat nörolojiden daha çok şey öğretir bize..."

Ukalalık etmek istemiyordum, ama mademki yalnızca şu lanet olası anlambilimsel hafızam yerinde, onu kullanayım bari, dedim: "Proust'un Madeleine'i" dedim. "Ihlamur çayının ve çöreğin tadıyla irkilir, müthiş bir sevinç duyar. Ve Combray'da, Léonie Teyze'yle geçirilen pazar günleri gelir gözünün önüne... *Uzuvların iradedışı bir hafızası var anlaşılan, bacaklar ve kollar güçsüz anılarla dolu...* Ya şu kimdi? *Anıları koku ve alev olarak ortaya çıkmaya hiçbir şey zorlamaz.*"

"Neden söz ettiğimi biliyorsunuz. Bazen bilginler de makinelerinden çok yazarlara inanırlar. Hanımefendi, sizinle aynı branştan sayılırız, nörolog değilsiniz, ama psikologsunuz. Okumanız için birkaç kitap, bazı ünlü klinik vakalarının raporlarını vereceğim ve hemen eşinizin sorunları nelerdir anlayacaksınız. Sizin ve

kızlarının yanında olması, işine dönmesi, ona burada kalmaktan daha yaralı olacak diye düşünüyorum. Bana, gelişmeleri izlemek için, haftada bir kez gelmesi yeterli. Evinize dönün Bay Bodoni. Çevrenize bakın, dokunun, koklayın, gazete okuyun, televizyon seyredin, görüntü avına çıkın."

"Deneyeceğim, ama ne bir görüntü ne bir koku ne de bir tat hatırlıyorum. Sözcükler anımsıyorum yalnızca."

"Belli olmaz. Bir günlük tutup tepkilerinizi yazın. Onlar üzerinde çalışırız."

Bir günlük tutmaya başladım.

Ertesi gün valizlerimi hazırladım. Paola'yla aşağı indim. Hastanede klima vardı herhalde, çünkü ancak o zaman ve bir anda güneş ısısının ne olduğunu anladım. Ham bir bahar güneşi sıcaklığı vardı hâlâ. Ve ışık: gözlerimi kısmak zorunda kaldım. Güneşe sabit bakmak imkânsız: *Soleil, soleil, faut éclatante...*

Arabanın (hayatımda hiç görmemiştim onu) yanına geldiğimizde Paola denememi söyledi. "Bin, vitesi boşa al, sonra motoru çalıştır. Hep boşta, ardından gaza bas." Sanki hep yapmış olduğum bir şeydi, elimi ayağımı nereye koyacağımı bildim hemen. Paola yanıma oturdu ve vitesi bire takmamı, ayağımı ağır ağır debriyajdan çekmemi ve hafifçe gaza basmamı söyledi, bu şekilde iki, üç metre gittim, sonra fren yapıp kontağı kapattım. Eğer hata yapsaydım, en kötü ihtimalle bahçedeki çalılara çarpardım. Güzel kullanmıştım. Çok gururluydum. Meydan okumak için birkaç metre de geri geri gittim. Sonra inip direksiyonu Paola'ya devrettim ve yola çıktık.

"Dünya nasıl görünüyor?" diye sordu Paola.

"Bilmem. Kediler pencereden düşüp burunlarını yere çarparlarsa bir daha hiç koku alamazlarmış ve koklama duyusu onların yaşamlarında çok önemli olduğu için artık hiçbir şeyi tanımazlarmış. Ben burnumu yere çarpmış bir kediyim. Bir şeyler görüyorum, ne olduklarını anlıyorum elbette, mesela şu karşıdakiler dükkân, şu geçen bir bisiklet, işte ağaçlar, ama... ama onları his-

setmiyorum, sanki üzerime başkasının ceketini giymeye çalışıyor gibiyim."

"Burnuyla ceket giymeye çalışan bir kedi. Eğretilemelerin yanlış. Bunu Gratarolo'ya söylemek gerek, geçer ama."

Otomobil ilerliyordu, çevreme bakıyor, yabancı bir şehrin renklerini ve biçimlerini keşfediyordum.

2

Yaprakların hışırtısı

"Nereye gidiyoruz, Paola?"

"Eve, evimize."

"Sonra?"

"Sonra içeri gireceğiz ve sen keyfine bakacaksın."

"Sonra?"

"Sonra güzel bir duş alırsın, sakal tıraşı olur, üzerine güzel bir şeyler giyersin, sonra yemek yeriz, sonra da... sen ne yapmak istersin?"

"İşte bunu bilmiyorum. Komadan çıktıktan sonra olanları hatırlıyorum, Julius Sezar hakkında her şeyi biliyorum, ama sonra ne olacağını düşünemiyorum. Bu sabaha kadar sonrasıyla ilgilenmiyor, hatta öncelikle hatırlayamadıklarım beni kaygılandırıyordu. Ama şimdi... bir şeye doğru ilerlerken yalnızca arkamda değil önümde de sis var. Yok, önümdeki bir sis değil, sanki bacaklarım hamlaşmış yürüyemiyorum. Tıpkı atlamak gibi."

"Atlamak mı?"

"Evet, atlamak için öne doğru bir sıçrayış yapman gerekir, ama bunun için de hız alman, hız alman için de geri dönmen gerekir. Geri dönmezsen ileri de gidemezsin. İşte, sonra ne yapacağımı söyleyebilmek için, önceden yaptığım şeyleri bilmem gerek. Önceden olan bir şeyi değiştirmek için yeni bir şey yapmaya hazırlanırsın. Şimdi, sakal tıraşı olmam gerektiğini neden söylediğini biliyorum, çünkü elimi çenemde gezdirdim, diken diken, bu kılları kesmem gerek. Aynı şekilde yemek yemem gerektiğini söyleyecek olursan, en son dün akşam yemek yediğimi hatırlıyorum, çorba, jambon ve armut kompostosu. Ama sakal tıraşı olacağım ya

da yemek yiyeceğim demek başka şey, sonra, zaman içinde demek istiyorum, ne yapacağımı söylemek başka şey. Zaman içinde, ne demek bilmiyorum, çünkü geçmişte zamanla ilgili bir şeyler eksik. Anlatabildim mi?"

"Artık zaman içinde yaşamadığını söylüyorsun. Biz içinde yaşadığımız zamanız. Aziz Augustinus'un zaman üzerine yazdıklarını çok seversin. Onun gelmiş geçmiş en akıllı insan olduğunu söylerdin hep. Biz psikologlar da çok şey öğrendik ondan. Biz insanlar üç zamanda, bekleme anı, dikkat anı ve hafıza anında yaşarız ve biri olmadan öbürü olmaz. Geleceğe doğru gidemiyorsun, çünkü geçmişini yitirdin. Ve Julius Sezar'ın neler yaptığını bilmek, ne yapman gerektiğini bilmeni sağlamaz."

Paola çenelerimin kasıldığını gördü. Konuyu değiştirdi: "Milano'yu tanıdın mı?"

"Daha önce hiç görmedim." Ama meydana geldiğimizde şöyle dedim: "Sforzesco Şatosu. Sonra Katedral var. Ve Cenacolo ile Brera Resim Galerisi."

"Peki ya Venedik'te?"

"Venedik'te Büyük Kanal ve Rialto Köprüsü, San Marco Meydanı ve gondollar var. Şehir rehberlerinde yazan her şeyi bilirim. Belki de Venedik'e hiç gitmemişimdir, otuz yıldır Milano'da yaşıyorum, ama Milano benim için Venedik gibi. Ya da Viyana gibi: Sanat Tarihi Müzesi, *Üçüncü Adam*, Harry Lime Prater Dönmedolabı'nın üzerinde İsviçrelilerin guguklu saati keşfettiklerini söylüyor. Yalan söylüyordu: guguklu saat Bavyeralıdır."

Eve girdik. Balkonları parka bakan güzel bir daire. *Bir dizi ağaç* gördüm gerçekten. Doğa dedikleri gibi güzel. Antik mobilyalar, belli ki varlıklı bir insanım. Ne yapacağımı, salonun, mutfağın nerede olduğunu bilmiyorum. Paola bana Anita'yı tanıştırıyor, ev işlerinde bize yardımcı olan Perulu kadın, zavallıcık beni gördüğüne sevinsin mi, yoksa bir ziyaretçiymişim gibi mi karşılasın bilemiyor, dört dönüyor, banyonun kapısını gösteriyor ve şöyle söylüyor: "Pobrecito el señor Yambo, ay Jesusmaria, işte temiz havlular burada, Bay Yambo."

Hastaneden ayrılmanın heyecanı, güneşle ilk temas, yolculuk derken terlemiştim. Koltukaltlarımı koklamak istedim: terimin kokusu beni rahatsız etmedi, çok keskin değildi, ama kendimi canlı bir hayvan gibi hissetmeme neden oldu. Napolyon Paris'e dönmeden üç gün önce Joséphine'e yıkanmaması için haber gönderirdi. Sevişmeden önce hiç yıkandım mı acaba? Bunu Paola'ya soramam, hem sonra belki onunla yıkanmışımdır da öbürleriyle yıkanmamışımdır; ya da tam tersi. Güzel bir duş aldım, yüzümü sabunlayıp ağır ağır sakal tıraşı oldum, hafif ve taze kokulu bir tıraş losyonu vardı, saçlarımı taradım. Daha uygar bir görünüme kavuştum. Paola beni elbise dolabının yanına götürdü: belli ki kadife pantolonlar, rahat ceketler, soluk renklerde (eflatun mu, açık yeşil mi, zümrüt yeşili mi? Renk adlarını biliyorum, ama hâlâ kullanmayı bilmiyorum) yün kravatlar, kareli gömlekler seviyorum. Düğün ve cenazeler için bir de koyu renk bir giysim varmış. "Eskisi gibi yakışıklısın" dedi Paola, günlük bir şeyler giydiğimde.

Kitap dolu raflarla kaplı uzun bir koridordan geçirdi beni. Cilt sırtlarına bakıp çoğunu tanıdım. Başlıklarını bildim, demek istiyorum, *Nişanlılar*, *Orlando furioso*, *Gönülçelen*. İlk kez bir yerde kendimi rahat hissediyordum. Bir cildi çekip aldım, ama kapağına bakmadan önce, sağ elimle tutup sol başparmağımla sayfaları bir çırpıda baştan sona çevirdim. Çıkan ses hoşuma gitti, birkaç kere daha yaptım, sonra Paola'ya topa vuran bir futbolcu görmem gerekmiyor mu, diye sordum. Paola güldü, çocukluğumuzda bu tür küçük kitaplar varmış, yoksullar için bir çeşit sinemaymış, futbolcu her sayfada pozisyon değiştiriyormuş, sayfalar da hızla çevrilince hareket ediyor hissi veriyormuş insana. Bu herkesin bildiği bir şeydi, emindim: öyleyse bunun bir anı değil, sadece bir kavram olduğunu rahatça söyleyebilirdim.

Elimdeki Balzac'ın *Goriot Baba* adlı kitabıydı. Açmadan şöyle dedim: "Goriot Baba kızları için kendini feda eder, birinin adı Delphine'di, galiba, Collin, yani nâmı diğer Vautrin ve hırslı Rastignac çıkar sahneye, Paris sana meydan okuyoruz. Çok mu kitap okurdum?"

"Bıkmak bilmez bir okursun. Çok kuvvetli bir hafızan vardır. Bir yığın şiiri ezbere bilirsin?"

"Yazı yazar mıydım?"

"Hayır. Kısır bir dâhiyim derdin, bu dünyada ya okunur ya yazılır, yazarlar meslektaşlarını küçümsedikleri için yazıyorlar, arada bir okuyacak güzel bir şeyler bulmak için, derdin."

"Bir sürü kitabım var. Bağışla, bir sürü kitabımız var."

"Buradakiler beş bin tane. Buraya girip kaç kitabın olduğunu, hepsini okuyup okumadığını soran aptal birileri hep çıkar."

"Ben ne cevap veririm peki?"

"Çoğunlukla şöyle dersin: hiçbirini okumadım, okusam neden burada tutayım ki onları, yoksa siz konserve et kutularını kullandıktan sonra saklıyor musunuz? Okuduğum elli bin kitabı hapishanelere ve hastanelere bağışladım. Soruyu soran avanak da ne diyeceğini şaşırır."

"Yabancı çok kitap var. Birkaç yabancı dil biliyorum galiba."

Dizeler kendiliğinden geldi aklıma: "*Le brouillard indolent de l'automne est épars... Unreal City, – under the brown fog of winter dawn, – a crowd flowed over London Bridge, so many, – I had not thought death had undone so many... Spatherbstnebel, kalte Traume, – überfloren Berg und Tal, – Sturm entblattert schon die Baume, – und sie schaun gespenstig kahl... Pero el doctor no sabia, que hoy es siempre todavia...*" diye bitirdim.

"İlginç, dört şiirden üçü sisten söz ediyor."

"Kendimi sisin içinde hissediyorum, biliyorsun. Ama sisi göremiyorum. Başkalarının onu nasıl gördüklerini biliyorum: *Bir dönemeçte anlık bir güneş parlar, bembeyaz siste bir tutam mimoza.*"

"Sise bayılırdın. Sisin içinde doğduğunu söylerdin. Yıllardır okuduğun metinlerde bir sis tanımıyla karşılaştığında sayfayı işaretlerdin. Sonra ofiste fotokopisini çekerdin. Gittiğinde sis dosyanı bulursun orada. Bekle görürsün, elbet er veya geç sis bastıracak. Ama eskiden olduğu gibi değil artık, Milano'da çok ışık var, geceleri de ışıklandırılan çok vitrin var, sis duvarlar boyunca kayıp gidiyor.

"*Sırtını camlara sürten sarı sis, burnunu camlar boyunca*

sürten sarı duman, diliyle akşamın köşelerine dokundu hafifçe, durgun oyalandı, bacalardan yağan kurumun sırtına gelmesine aldırmadı, evin çevresinde kıvrıldı ve uykuya daldı."

"Bunu ben de biliyordum. Çocukluğundaki sislerin artık olmamasından şikâyet ediyordun."

"Çocukluğum. Çocukken okuduğum kitapları sakladığım bir yer var mı burada?"

"Burada yok. Solara'daki yazlık evde olacak."

Böylece Solara'daki evin ve ailemin hikâyesini öğrendim. Orada doğmuşum, yanlışlıkla, 1931 yılının Noel tatilinde. Bebek İsa gibi. Anneannem ve dedem ben doğmadan önce ölmüşler, babaannem de ben beş yaşındayken ölmüş. Geriye bir tek büyükbabam kalmış ve biz onun her şeyiymişiz. Büyükbabam tuhaf bir insanmış. Doğduğum şehirde bir dükkânı varmış, eski kitap ardiyesi gibi bir yer. Benim gibi antika ve değerli kitaplarla uğraşmazmış, yalnızca kullanılmış kitaplar ve on dokuzuncu yüzyıla ait şeyler alıp satarmış. Ayrıca seyahat etmesini sever ve sık sık yurtdışına gidermiş. O zamanlar yurtdışında, en fazla Lugano'ya, Paris'e ya da Münih'e gidilirmiş. Oralarda seyyar satıcılardan sadece kitap toplamaz, sinema afişleri, küçük resimler, kartpostallar, eski dergiler de alırmış. O zamanlar bugünkü gibi nostalji koleksiyoncuları yokmuş, ama birkaç sadık müşterisi ya da yalnızca kendi zevki için topluyormuş onları. Fazla para kazanmıyormuş, ama işi eğlenceliymiş. Ayrıca yirmili yılların başında, babasının amcasından Solara'daki ev miras kalmış. Muazzam bir ev, görsen Yambo, diyordu Paola, tavan araları bile Postumia mağaraları gibi. Etrafta yarıcılara verilmiş çok toprak vardı, büyükbaban geçinmek için, kitap satmak zorunda kalmadan, buradan iyi bir gelir elde ediyordu.

Çocukluğumda yazları, Noel ve Paskalya tatillerini ve diğer tatilleri hep orada geçirirmişim, şehirde bombardımanlar başlayınca, 1943-1945 yılları arasında da orada yaşamışım. Dedemin tüm eşyalarının, benim okul kitaplarımın ve oyuncaklarımın hâlâ orada olması gerekiyormuş.

"Nerede olduklarını bilmiyorum, çünkü onları hiç görmek istemedin. O evle ilişkin hep bir tuhaftı. Annen ile baban trafik kazasında ölünce deden de kederden öldü, liseyi bitirmek üzereydin..."

"Annem ve babam ne iş yapıyorlardı?"

"Baban bir ihracat şirketinde çalışıyormuş, sonunda şirketin müdürü de olmuş. Annen ev kadınıymış, iyi ailelerde kadın çalışmazdı. Baban sonunda bir otomobil sahibi olmayı başarmış, hem de bir Lancia almış, sonra da olan olmuş. Bu konuyu pek konuşmak istemezdin. Üniversiteye başlamak üzereymişsin, sen ve kız kardeşin Ada aniden tüm ailenizi yitirmişsiniz."

"Bir kız kardeşim mi var?"

"Senden daha genç. Annenin erkek kardeşi ile karısı sahip çıkmışlar size, vasiniz olmuşlar. Ada erken, on sekiz yaşında evlendi, Avustralya'da yaşayan biriyle ve oraya yerleşti. Az görüşüyorsunuz, kırk yılda bir İtalya'da. Dayın şehirdeki evi ve Solara'daki arazinin hemen hemen tümünü satmış. O parayla seni okutmuş, ama sen hemen bir üniversite bursu kazanıp dayına bağımlı olmaktan kurtularak, Torino'da yaşamaya başlamışsın. O andan itibaren de Solara'yı aklından silmişsin. Carla ve Nicoletta doğduktan sonra, seni ben zorladım yazları gitmek için, havası güzel, tam çocuklara göreydi, oturduğumuz kısmı restore ettirinceye kadar canım çıktı. Hep istemeye istemeye gelirdin bizimle. Kızlar bayılıyorlar oraya, çocuklukları orada geçti, şimdi de tüm boş zamanlarında kendi çocuklarıyla gidiyorlar. Sen çocuklar için gelir, bir iki gün kalırdın, ama asla tapmak dediğin odana, annen ile babanın ve büyükbabanın odasma, tavan arasına adım atmazdın... O kadar çok oda var ki, üç aile hiç karşılaşmadan yaşayabilir o evde. Tepelerde biraz gezinir, sonra hep acil bir işin çıkar, Milano'ya dönmek zorunda kalırdın. Buna şaşmamak gerek, çünkü annen ile babanın ölümü, hayatını sanki ikiye bölmüştü, olaydan önce ve sonra, belki de Solara'daki ev sana sonsuza dek yok olan bir dünyayı hatırlatıyordu, hayatından çıkarıp attın. O sıkıntılı haline her zaman saygı duydum, ama kıskançlığa kapılıp bunun senin için bir bahane olduğunu, Milano'ya başka bir amaçla döndüğünü düşündüğüm zamanlar da oldu. Neyse bu konuyu geçelim."

"Karşı konulamaz gülüş ha! Neden böyle gülen bir adamla evlendin peki?"

"Çünkü güzel gülüyordun, beni de güldürüyordun. Küçükken bir okul arkadaşımın adını dilimden düşürmezdim, Luigino şöyle, Luigino böyle diye, her gün eve dönüp Luigino'nun yaptığı bir şeyi anlatırdım. Annem de aramızda çocukça bir duygusallık var sanırmış, bir gün bu Luigino'nun neden bu kadar hoşuma gittiğini sordu. Benim cevabım, beni güldürdüğü için, oldu."

Deneyimler çabuk hatırlanıyor. Bazı yemeklerin tadını denedim, hastanedeki yemeklerin hepsinin tadı aynıydı. Haşlanmış etin üzerine hardal çok iştah açıcı, ama et lif lif, dişlerin arasına giriyor. Kürdanın görevini bilmek (yoksa hatırlamak mı?). Alın loplarını iyice karıştırmalı ve fazlalıkları ayıklamalı... Paola iki farklı şarap tattırdı bana, ikincisinin eşsiz olduğunu söyledim. Elbette, birincisi mutfak şarabı, ancak güveç için kullanılır, ikincisi bir Brunello. İyi, dedim, kafam yerinde değil, ama damağım çalışıyor.

Akşamüstünü eşyaları yoklayarak geçirdim, elimin basıncını bir konyak bardağı üzerinde denedim, kahve makinesinde kahvenin nasıl yukarıya çıktığına baktım, iki çeşit balın ve üç çeşit reçelin tadına baktım (kayısı reçelini beğendim), salondaki perdeleri buruşturdum, bir limon sıktım, elimi bir torba irmiğe batırdım. Sonra Paola beni parkta gezdirdi, ağaç kabuklarını okşadım, *yaprakların (dut ağacının mı?) onları toplayanların elinde çıkardıkları hışırtıyı* duydum. Paola, Cairoli Meydanı'nda bir çiçekçiye, çiçekçi olmaz dediyse de, karmakarışık ve rengârenk bir demet çiçek yaptırdı, böylece evde çiçeklerin ve otların kokusunu ayırt etmeye çalıştım. *Ve her şeyin Tanrı'nın lütfu olduğunu gördü*, dedim kendimi rahatlamış hissederek. Paola kendiini Tanrı sanıp sanmadığımı sordu, onu öylesine andığımı, ama kendiini cennet bahçesini keşfeden bir Âdem gibi hissettiğimi söyledim. Ama bu her şeyi çabuk öğrenen Âdem'di, nitekim bir rafın üzerinde küçük şişeler ile deterjan kutuları gördüm ve hemen iyiliğin ve kötülüğün bilgisini taşıyan ağacı ellememem gerektiğini anladım.

Akşam yemeğinden sonra salona geçip oturdum. Bir sallanan

koltuk vardı, içgüdüsel olarak gidip otudum. "Hep oraya otururdun" dedi Paola, "akşam viskini de orada içerdin, Gratarolo'nun buna izin vereceğini sanıyorum." Bir şişe getirdi, Laphroaig ve bir bardağa buzsuz, bolca boşalttı. Yutmadan önce içkiyi ağzımın içinde gezdirdim. "Nefis, sadece hafif bir petrol tadı var." Paola heyecanlandı: "Biliyor musun, savaştan sonra, ellili yılların başında başlandı viski içilmeye, ha belki de faşist yöneticiler Riccione'de daha önce de içiyorlardı, ama halk içmiyordu. Bizse yirmi yaşlarında başladık viski içmeye, arada bir içerdik çünkü pahalıydı, ama bu gelip geçici bir kural gibiydi. Yaşlılar bize bakıp, o petrol gibi şeyi nasıl içiyorsunuz, derlerdi."

"Bak, tatlar bana Combray'deki[1] hiçbir tadı çağrıştırmıyor."

"Tada göre değişir. Sen hayatına devam et, göreceksin doğrusunu bulacaksın."

Bir sehpanın üzerinde bir paket Gitanes vardı, *papier maïs*. Bir tane yakıp iştahla içime çektim, öksürdüm. Birkaç nefes daha alıp söndürdüm.

Yavaş yavaş sallanarak uykuya daldım. Bir sarkaçlı saatin vuruşlarıyla uyandım, az kalsın viskiyi döküyordum. Saat tam arkamdaydı, ama daha ne olduğunu anlamadan vuruşları sona ermişti, sonra kendi kendime "Saat dokuz" dedim. Ardından Paola'ya şöyle söyledim: "Ne oldu biliyor musun? Dalmışım, sarkaç uyandırdı. İlk vuruşları tam seçemedim, daha doğrusu saymadım. Ama saymaya karar verdiğim anda, önceden üç kez vurmuş olduğunu fark ettim ve dört, beş vesaire diye sayabildim. Dört deyip beşinci vuruşu bekledim, çünkü daha önce bir, iki ve üç diye vurmuştu en azından ben bu şekilde biliyordum. Eğer dördüncü vuruş ilk fark ettiğim vuruş olsaydı, saatin altı olduğunu sanacaktım. Hayatımız işte böyle geçip gidiyor, yalnızca geçmişi aklına getirerek gelecek olanı önceden bilebilirsin. Ama ben hayatımın vuruşlarını sayamam, çünkü geçmiştekilerin sayısını bilmiyorum. Bu arada sandalye epeydir sallandığı için uyuyakaldım. Belli bir anda daldım uykuya, çünkü öncesinde başka anlar olmuştu ve bir

1. Marcel Proust'un *Swannların Tarafı* adlı eserinde Proust'un çocukluğunun geçtiği yer. (yay.n.)

sonraki anı bekleyerek sallanıyordum. Ama beni doğru konuma sokan ilk anlar olmasaydı, herhangi bir anda sallanmaya başlasaydım, gelecek olan anı beklemezdim. Uyanık kalırdım. Uyumak için de hatırlamak gerekir. Öyle değil mi?"

"Kar topu etkisi. Çığ vadiye doğru gider, ama gittikçe hızlanarak iner çünkü önceki ağırlığıyla beraber yavaş yavaş büyür. Yoksa çığ olmaz, küçük bir kar topu olarak olduğu yerde kalır."

"Dün akşam... hastanede, canım sıkıldı, bir şarkı mırıldanmaya başladım. Kendiliğinden çıkıyordu ağzımdan, diş fırçalar gibi... O şarkıyı nereden bildiğimi hatırlamaya çalıştım. Yeniden söylemeye başladım, ama düşündüğüm için artık kendiliğinden çıkmıyordu ve bir notada durdum. En az beş saniye kadar, bir siren sesiymiş ya da bir ağıtmış gibi uzattım onu. Sonra, devam edemedim, nasıl devam edeceğimi bilemiyordum, çünkü öncesini kaybetmiştim. Ben böyleyim işte. Uzun bir notada durdum, takılan bir plak gibi, başlangıç notalarını da hatırlayamadığım için şarkıyı bitiremiyorum. Ne bitirmem ve neden bitirmem gerektiğini de soruyordum kendi kendime. Düşünmeden şarkı söylerken hafızam izin verdiği sürece ben, bendim, o durumda hafıza... nasıl desem, boğazımın hafızasıydı, önce ve sonra birleşiyordu ve ben şarkının tümüydüm, söylemeye başladığımda ses tellerim sonraki sesleri titreştirmeye hazırlanıyordu. Bir piyanistin de böyle yaptığını sanıyorum, bir nota çaldıktan sonra parmaklarını gelecek notanın tuşuna basmaya hazırlıyordur. İlk notalar olmadan son notalara ulaşılmaz, notalar karıştırılır ve ilk notalardan son notalara ancak şarkının tümü bir şekilde içimizdeyse ulaşılır. Ben artık şarkının tümünü bilmiyorum. Şey gibiyim... yanan bir odun gibi. Odun yanar, ama dokunulmamış bir gövdeykenki halinin bilincinde değildir, öyle olduğunu da bilemez, ne zaman tutuştuğunu da. Tükenir gider, o kadar. Ben de aynen böyle yaşıyorum."

"Fazla felsefe yapmasak" diye söylendi Paola.

"Hayır, yapalım. Aziz Augustinus'un *Confessiones*'i nerede?"

"Şu rafta ansiklopediler, Kuran, Laozi ve felsefe kitapları var."

Gidip *Confessiones*'i buldum ve dizinde hafıza üzerine yazıl-

mış sayfaları aradım. Onları okumuş olmalıydım, çünkü hemen hemen bütün satırların altı çizilmişti. O zaman hafızanın arazilerine ve geniş semtlerine ulaşıyorum, oraya vardığımda istediğim her hayali kurabiliyorum , bazıları anında çıkıyorlar ortaya, bazıları naz yapıp geç beliriyorlar, sanki gizli sandık odalarından çıkar gibi... Hafıza bütün bunları geniş mağarasında, gizli ve sözle anlatılmaz kıvrımları arasında barındırıyor, hafızanın kocaman sarayında gök, toprak ve deniz bir arada, orada kendimi de buluyorum... Hafızanın gücü çok büyük, Tanrım, onun sonsuz ve derin karmaşıklığı insanda neredeyse korku uyandırıyor, bu da ruhtur ve bu benim... Sayısız çeşitlilikte şeylerle akıl almaz bir biçimde dolu hafızanın, sayısız arazilerinde ve mağaralarında, inlerinde, her yerinde dolaşıyorum, bir oraya bir buraya uçuyor, hiçbir yerde sınıra ulaşamıyorum... "Bak, Paola" dedim, "bana büyükbabamı, yazlık evi anlattın, hepiniz bazı bilgileri bana yeniden kazandırmaya çalışıyorsunuz, ama onları toplamak, bu mağaraları gerçekten doldurmak için bugüne kadar yaşadığım altmış yıl gerekli bana. Hayır, bu mümkün değil. Ben mağaraya tek başıma girmeliyim. Tom Sawyer gibi."

Paola bana ne cevap verdi bilmiyorum, çünkü sandalyeyi sallamaya devam ediyordum ve yeniden uyuklamaya başlamıştım.

Sanırım kısa sürdü, çünkü kapı zilinin çaldığını duydum, gelen Gianni Laivelli'ydi. Sınıf arkadaşım kardeşçe boynuma sarıldı, duygulanmıştı, bana nasıl davranacağım biliyordu. Endişelenme, dedi, ben hayatın hakkında senden daha fazla şey biliyorum. En ince ayrıntısına kadar anlatacağım sana. İstemem teşekkür ederim, dedim, ama bu arada Paola ikimizin hikâyesini anlatmaya başladı. İlkokuldan liseye kadar beraber okumuştuk. Sonra ben üniversiteye, Torino'ya gitmiştim, o da ekonomi okumaya Milano'ya. Ama anlaşılan birbirimizi kaybetmemiştik, ben antika kitap satıyormuşum, o da insanların vergi ödemelerine ya da ödememelerine yardım ediyormuş, yollarımız ayrılabilirmiş, ama bir aile gibi olmuşuz, onun torunları benim torunlarımla oynuyormuş, Noel'i, yılbaşlarını birlikte geçiriyormuşuz.

Hayır, teşekkür ederim demiştim, ama Gianni susmak bilmiyor-

du. O hatırladığı için, benim hatırlamamamı anlayamıyordu. Hatırlıyor musun, diyordu, bir gün matematik öğretmenini korkutmak için sınıfa bir fare götürmüştük, ya Asti'ye yaptığımız geziyi, dönüşte Torino futbol takımının uçağının düştüğünü öğrenmiştik, bir de hani..."

"Hayır Gianni, hatırlamıyorum, ama öyle güzel anlatıyorsun ki, hatırlar gibi oluyorum. Hangimiz daha çalışkandık?"

"Tabiî ki İtalyanca ve felsefede sen başarılıydın, bense matematikte, gördün işte sonumuzu."

"Doğru ya, Paola ben hangi fakülteden mezunum?"

"Edebiyat fakültesinden, mezuniyet tezin *Hypnerotomachia Poliphili*[2] üzerine. Anlaşılması imkânsız, en azından benim için öyle. Sonra antika kitap tarihi üzerine Almanya'da ihtisas yaptın. Sana konulan bu adla başka bir iş yapamayacağım söylerdin, bir de büyükbaban hayatını hep eski kitaplar arasında geçirmişti. Dönüşünde bibliyografya uzmanı olarak küçük bir yer açtın, başlangıçta elindeki azıcık sermayeyle küçük bir odada çalışmaya başladın. Sonra Allah yürü ya kulum dedi."

"Bir Porsche'den daha pahalı kitaplar satıyorsun, biliyor musun?" diyordu Gianni. "O kadar güzel kitaplar ki bunlar, eline alıp da beş yüz yıllık olduklarını bilmek ne müthiş bir şey, sanki presten yeni basılmış gibi sayfalar parmaklarının altında hâlâ gıcırdar..."

"Yavaş, yavaş" diyordu Paola, "işten önümüzdeki günlerde söz edelim. Şimdi bırak da eve alışsın. Petrol tadında bir viski ister misin?"

"Ne petrolü?"

"Yambo ile benim aramda bir şey bu, Gianni. Yeniden aramızda sırlar oluşmaya başlıyor.

Gianni'yi geçirmek için onunla birlikte kapıya gittiğimde, kolumdan tutup bir suç ortağı tavrıyla şöyle mırıldandı: "Bu durumda güzel Sibilla'yı hâlâ görmedin..."

Sibilla da kim?

2. Poliphili'nin rüyası üzerine konuşma. F. Colonna'nın eseri. Kitapçılık sanatının şaheserlerinden biridir. (ç.n.)

Dün Carla ve Nicoletta kocaları ve çocuklarıyla ziyaretimize geldiler. Sevimliler. Öğleden sonrayı çocuklarla geçirdim. Çok tatlılar, onları sevmeye başladım. Ama güç bir durum, bir ara onları öpüp kokladığımı, boyunlarına sarıldığımı, sütün ve pudranın baskın olduğu temiz kokularını duyduğumu fark edip o tanımadığım çocuklarla ne işim olduğunu sordum kendime. Sübyancı mıyım yoksa? Biraz mesafeli davrandım, birlikte oyunlar oynadık, benden ayı olmamı istediler, dede ayı neler yapar acaba, emeklemeye, homurtular çıkarmaya başladım, çocuklar da üstüme atladılar. Yavaş olun, yaşlandım artık, sırtım ağrıyor. Luca bir su tabancasıyla pam pam yaptı bana, bunun üzerine sırtüstü düşüp ölmek yerinde olur diye düşündüm. Belim tutulup yerimden kalkamayabilirdim de, ama çok başarılı oldum. Kendimi hâlâ güçsüz hissediyorum, nitekim ayağa kalkarken başım döndü. Böyle şeyler yapmamalısın, dedi Nicoletta, ortostatik tansiyonun olduğunu biliyorsun. Sonra düzeltti: "Doğru ya bilmiyordun. İyi, artık biliyorsun." Onun tarafından yazılan hayatım için yeni bir bölüm. Hayır, onlar tarafından yazılan demek daha yerinde olur.

Ansiklopedik bilgilerle yaşamaya devam ediyorum. Sırtımı duvara dayamış konuşuyorum; asla arkama dönemem. Anılarım birkaç haftalık derinliğe sahip. Başkalarınınkiler yüzyıllara uzanıyor. Birkaç akşam önce badem likörünün tadına baktım. *"Acıbademin kendine özgü kokusu"* dedim. Parkta atlı iki polis gördüm: *"Ey alaca kır at, alaca kır at."* Elimi sivri bir köşeye vurdum, küçük sıyrığı emip kanımın tadına bakmaya çalışırken şöyle dedim: *"Çoğu zaman acıyla karşılaştım hayatta."* Sağanak başladı ve bitince sevindim: *"Fırtına dindi."* Genellikle erken yatıp şöyle diyorum: *"Longtemps je me suis couché de bonne heure."*

Trafik ışıklarını biliyorum, ama geçen gün sakin görünen bir yolda karşıdan karşıya geçerken Paola son anda kolumdan çekip durdurdu beni, bir araba geliyordu. "Mesafeyi hesapladım" dedim, "geçebilirdim."

"Hayır geçemezdin, araba hızlı geliyordu."

"Hadi canım, tavuk muyum ki ben" diye tepki gösterdim. "Arabaların yayaları, hatta tavukları da ezdiğini çok iyi biliyorum, ez-

memek için fren yapılır ve kara bir duman çıkar, sonra arabayı manivelayla tekrar çalıştırmak için aşağı inilir. Pardösülü, büyük siyah gözlükler takmış iki adam ve ben, kulaklarım gökyüzüne değiyor." O görüntü de nereden geldi aklıma?

Paola bana baktı. "Bir otomobilin yapabileceği maksimum hızı biliyor musun peki?"

"Hımm, saatte seksen..." Oysa artık çok daha fazla hız yapılıyormuş. Belli ki ehliyet aldığım zamana ait bilgileri biliyorum yalnızca.

Cairoli Meydanı'ndan geçerken iki adımda bir çakmak satmaya çalışan zencilerle karşılaşınca şaşırdım. Paola bisikletle parkta dolaşmamızı istedi (bisiklete binmede hiçbir sorunum yok), küçük bir gölün çevresinde trampet çalan bir yığın zenci görünce yine şaşırıp kaldım. "Neredeyiz?" dedim, "New York'ta mı? Ne zamandır bu kadar çok zenci var Milano'da?"

"Epeydir" dedi Paola. "Hem artık zenci değil, siyah deniyor."

"Farkı ne? Çakmak satıyorlar, ceplerinde tek kuruşları olmadığı için kafeye gidemeyip buraya gelip trampet çalıyorlar, belki de kafelere almıyorlardır onları, bu siyahlar da, tıpkı zenciler gibi çaresiz görünüyorlar bana."

"Canım şimdi böyle söyleniyor. Sen de öyle diyordun."

Paola İngilizce konuşmaya kalktığımda bazı yanlışlar yaptığımı fark etti, halbuki Almanca ya da Fransızca konuştuğumda hata yapmıyorum. "Bu normal geliyor bana" dedi, "Fransızca'yı küçükken özümlemiş olmalısın, nasıl bisiklete binmek bilincine yer etmişse, Fransızca da diline işlemiş, Almanca'yı üniversitedeyken elkitaplarından öğrendin ve sen elkitaplarındaki her şeyi bilirsin, oysa İngilizce'yi seyahat ederek öğrendin, yani sonradan, son otuz yıllık deneyimlerinle birlikte; bu yüzden diline kısmen yapıştı."

Kendimi hâlâ güçsüz hissediyorum, bir şeyle ancak yarım saat, en fazla bir saat uğraşabiliyorum, sonra gidip biraz uzanıyorum. Paola beni her gün eczaneye götürüp tansiyonumu ölçtürüyor. Pehrize de dikkat etmek gerek: tuzu azaltmalı.

Yeniden televizyon izlemeye başladım, beni en az yoran şey bu.

Tanımadığım adamlar görüyorum, başbakan ve dışişleri bakanı, İspanya kralı (Franco yok muydu?) pişman olmuş eski teröristler (terörist mi?) neden söz ettiklerini anlamıyorum, ama birçok şey öğreniyorum. Moro'yu hatırlıyorum, ideolojileri çok farklı siyasî partiler arasındaki uzlaşma, kim öldürdü onu? Yoksa uçağı Ustica'da, Banca dell'Agricoltura'nın üzerine mi düştü? Bazı şarkıcılar kulakmemelerine küçük halkalar geçirmişler. Ama erkek bunlar. Texas'ta aile trajedilerini konu alan dizi filmleri, John Wayne'li eski filmleri sevdim. Aksiyon filmleri beni rahatsız ediyor, çünkü makineli tüfekler yaylım ateşiyle bir odayı havaya uçuruyorlar, bir otomobili devirip infilak ettiriyorlar, fanilalı adam yumruğunu bir sallıyor diğer adam camı parçalayıp çivileme denize düşüyor, her şey, oda, otomobil, cam birkaç saniyede yok oluyor. Çok hızlı, gözlerim rahatsız oluyor. Bu kadar gürültü neden?

Geçen akşam Paola beni bir restorana götürdü. "Merak etme, tanıyorlar seni, her zamanki şeyleri istersin." Çok iyi karşıladılar, nasılsınız Doktor Bodoni, kaç zamandır görünmüyordunuz, bu akşam ne alırdınız. Her zamanki gibi. Beyefendi bu işi biliyor, diye neşeyle mırıldandı restoran sahibi. Kum midyeli spagetti, ızgara balık, Sauvignon, sonra da elmalı tart.

Paola ikinci kez ızgara balık istememi engellemek için araya girmek zorunda kaldı. "Beğendim, istiyorum, neden engel oluyorsun?" diye sordum. "Neden yemeyeyim, pahalı bir şey de değil." Paola düşünceli gözlerle bana baktı ve elimi tutup, şöyle dedi: "Bak Yambo, tüm otomatizmlerini korumuşsun, çatalı, bıçağı nasıl tutacağını, bardağına nasıl su dolduracağını çok iyi biliyorsun. Ama bizim kişisel deneyimlerimizle, yavaş yavaş olgunlaşarak elde ettiğimiz bazı şeyler vardır. Bir çocuk sonradan karnı ağrıyacak olsa da, hoşuna giden her şeyi yemek ister. Annesi içgüdülerini kontrol etmesi gerektiğini yavaş yavaş anlatır, çişi geldiğinde de böyle yapması gerektiğini söyler. Böylece, ona kalsa kakasını bezine yapmaya devam edecek, hastanelik olana kadar Nutella yiyecek olan çocuk, karnı doymamış olsa da yemek yemeği bırakması gereken anı öğrenmeye başlar. Olgun bir insan durmasını bilir, ör-

neğin iki ya da üç bardak şaraptan fazla içmez, çünkü bir keresinde bir şişe şarap içtikten sonra uyuyamadığım hatırlar. Onun için yemekle yeniden doğru bir ilişki kurmayı öğrenmelisin. Aklını iyi kullan, birkaç günde öğrenirsin. Her neyse, ikinciye gerek yok."

"Bir *calvados*[3] elbette" dedi restoranın sahibi tatlıyı getirdiğinde. Paola'dan bir onay bekleyip şöyle cevap verdim: "*Calva sans dire.*" Belli ki, kelime oyunumu önceden biliyordu, çünkü "*Calva sans dire*" diye tekrar etti. Paola *calvados*'un bana ne çağrıştırdığını sordu, lezzetli olduğunu bildiğimi, başka bir şey hatırlamadığımı söyledim.

"Halbuki Normandiya yolculuğunda içe içe zehirlenmiştin... Neyse, boş ver. *Her zamanki gibi* demek iyi bir yöntem, bu çevrede gidip, her zamanki gibi diyebileceğin ve rahat edebileceğin bir yığın yer var."

"Artık trafik ışıklarını biliyorsun" dedi Paola, "arabaların hızlı gittiklerini de öğrendin. Tek başına şatonun çevresinde ve Cairoli Meydanı'nda biraz dolaşmayı denemelisin. Köşede bir dondurmacı var, dondurmaya bayılırsın, sırtından geçiniyorlar sayılır. Her zamanki gibi demeyi dene."

Her zamanki gibi dememe bile gerek kalmadı, dondurmacı külahı hemen *stracciatella*'yla doldurdu, işte her zamanki gibi, dedi. *Stracciatella* sevmekte haklıymışım, çok güzelmiş. Altmış yaşında *stracciatella*'yı keşfetmek hoş, Gianni'nin Alzheimer üzerine anlattığı o fıkra nasildı? İlginç yanı, her gün yeni insanlarla karşılaşıyorsun...

Yeni insanlar. Dondurmayı yeni bitirmiştim, külahın bir kısmını yiyip dibini atmıştım; neden? Paola daha sonra bunun benim eski bir saplantımı olduğunu anlattı, küçükken annem, külahın dibini dondurmacı kirli elleriyle tuttuğu için yemememi öğretmişti, bir zamanlar dondurmayı el arabalarında satarlarmış; bir baktım kadının biri bana doğru geliyor. Şık, kırk yaşlarında, biraz küstah bakışlı bir kadın, *Erminli Kadın* geldi aklıma.

Daha uzaktan gülümsemeye başladı bana, ben de hoş bir bi-

3. Fransa'da Calvados yöresinde elmadan yapılan damıtık içki. (Calva da denir.) (ç.n.)

çimde gülümsedim, çünkü Paola gülümseyince karşı konulamaz olduğumu söylüyor.

Karşımda durup iki kolumdan tuttu beni. "Yambo, bu ne sürpriz!" Ama bakışlarımda bir belirsizlik hissetmiş olmalı, anlaşılan gülümsemem pek yeterli olmuyor. "Yambo tanımadın mı beni, çok mu yaşlanmışım yoksa? Vanna, Vanna..."

"Vanna! Daha da güzelleşmişsin. Göz doktorundan yeni çıktım, gözbebeğini büyütmek için gözüme bir şey damlattı, birkaç saat iyi göremeyeceğim. Nasılsın Erminli Kadın?" Bunu ona daha önce de söylemiş olmalıyım, çünkü gözleri dolar gibi oldu.

"Yambo, Yambo" diye fısıldadı yüzümü okşayarak. Kokusunu duyuyordum. "Yambo, birbirimizi kaybettik. Seni hep görmek istedim, belki benim yüzümden, kısa sürmüş olsa da, benim için hep çok güzel bir anı olarak kalacaksın. Yani demek istiyordum ki her şey... güzeldi."

"Çok güzeldi" dedim, biraz duygulanarak ve cennet bahçesini yeniden hatırlamış biri gibi. Olağanüstü bir yorum. Yanağımdan öptü, kulağıma telefon numarasının hep aynı olduğunu fısıldayıp gitti. Vanna. Muhtemelen karşı koyamadığım bir çekim olmuştu benim için. *Erkekler Ne Alçaktır!* De Sica'yla. Lanet olsun... arkadaşlarına anlatamamak bir yana, ara sıra, fırtınalı gecelerde yatak örtüsünün altında hoş düşüncelere dalmışken yeniden o duyguları tadamazsan yaşadığın serüven ne işe yarar?

İlk geceden beri, Paola yatakta başımı okşayarak uyutuyor beni. Onu yanımda hissetmek hoşuma gidiyordu. Onu arzulamak mıydı bu? Sonunda utancımı yenip son zamanlarda sevişip sevişmediğimizi sordum. "Ara sıra, daha çok alışkanlıktan" dedi. "Canın mı istedi?"

"Bilmiyorum, biliyorsun canım henüz pek bir şey istemiyor. Ama kendi kendime soruyorum da..."

"Sorma, uyumaya çalış. Hâlâ güçsüzsün. Hem senin yeni tanıdığın bir kadınla sevişmeni asla istemem."

"Şark Ekspresi'nde serüven."

"Dehşet, Dekobra'nın bir romanında değiliz."

3

Belki birileri seni solduracak

Evin dışında nasıl hareket etmem gerektiğini öğrendim, bana selam verenlere de nasıl davranacağımı biliyorum artık: tebessüm, şaşkınlık hareketleri, sevinç ya da nezaket, karşılaşılan insanın tebessümü, hareketleri ve nezaketi incelenerek ayarlanabiliyor. Apartman komşularımla asansörde denedim bunu. Bu da sosyal hayatm yalnızca sahtekârlık olduğunu gösteriyor, dedim Paola'ya, beni kutlayınca. Bu olayın beni duygusuz yaptığını söylüyor. Elbette, her şeyin bir komedi olduğunu düşünmeye başlamazsan, öl gitsin.

"Artık" dedi Paola, "işe gitme zamanın geldi. Tek başına git, Sibilla'yı gör ve işyerinin sana ne ifade ettiğini anla." Güzel Sibilla için Gianni'nin fısıldadığı şey geldi aklıma.

"Sibilla kim?"

"Asistanın, her işini gören sekreterin, çok çalışkan, son haftalarda işlerle o ilgilendi, bugün telefon ettim, ayarladığı bilmem hangi iş için çok gururluydu. Sibilla, soyadını hiç sorma çünkü kimse becerip söyleyemiyor. Polonyalı. Varşova'da kütüphane ekonomisi üzerine ihtisas yaptığı sırada rejim çatırdamaya başlayınca, Berlin Duvarı yıkılmadan önce, Roma'ya gelmek için eğitim amaçlı bir izin kopartabilmiş. Güzel, hatta fazlasıyla güzel bir kız, forslu birini etkilemeyi becermiş olmalı. Nitekim buraya geldikten sonra bir daha geri dönmeyip bir iş aramış. Seni buldu ya da sen onu buldun, aşağı yukarı dört yıldır da sana yardım ediyor. Seni bekliyor, başma geleni ve nasıl davranacağını biliyor."

Ofisimin adresini ve telefon numarasını verdi, Cairoli Meydanı'ndan sonra Dante Sokağı'na gir ve Loggia dei Mercanti'den ön-

ceki –loggia[1] olduğu bakar bakmaz anlaşılıyor– ilk sola sap, hemen orada. "Bulamazsan bir kafeye girip Sibilla'ya ya da bana telefon edersin, hemen bir itfaiye ekibi yollarız, ama gerekeceğini sanmam. Ha, unutma Sibilla'yla başlangıçta İtalyanca bilmediği için Fransızca konuşuyordunuz, hâlâ öyle devam ediyor. Bu ikinizin arasında bir oyun."

Dante Sokağı çok kalabalıktı, tanımak zorunda kalmadığım yabancı insanların yanından geçmek ne güzelmiş, güven duyuyor, o insanların yüzde yetmişiyle aynı koşullarda olduğunu anlıyorsun. Aslında bu şehre yeni gelmiş, yalnızlık hissetse de ortama yeni yeni alışmaya başlayan biri de olabilirim. Ama ben gezegene daha yeni geldim. Bir kafenin kapısmda duran birileri bana selam verdi, abartılı bir tanınma isteğinde bulunulmadı; elimi salladım, oldu bitti.

Sokağı ve ofisi, hazine avı oyununu kazanan bir izci gibi tanıdım: küçük ve mütevazı bir tabela vardı, Stüdyo Biblio; hayal gücüm pek kuvvetli değildi herhalde, ama sonuçta ciddi izlenimi veriyordu, yani Güzel Napoli mi koysaydım adını? Zili çaldım, yukarı çıktım, birinci kattaki kapı açılmıştı bile, eşikte de Sibilla duruyordu.

"Bonjour Monsieur Yambo... pardon, Monsieur Bodoni..." Sanki hafızasını yitiren oydu. Gerçekten çok güzeldi. Uzun ve düz sarı saçları *pürüzsüz oval yüzünü çevreliyordu.* Yüzünde bir damla makyaj yoktu, belki gözlerine çok hafif bir şey sürmüştü. Aklıma gelen tek sıfat, çok tatlı oldu (basmakalıp sözcükler kullanıyorum, biliyorum, ama onlar sayesinde insan içine çıkıyorum). Blucin ve iki körpe memeyi hafifçe ortaya çıkaran yazılı bir tişört giymişti, *smile* ya da başka bir şey yazıyordu.

İkimiz de ne yapacağımızı bilemiyorduk. "Mademoiselle Sibilla?" diye sordum.

"Oui" diye yanıt verdi, sonra çabuk çabuk, "ohui, houi. Entrez" dedi.

Hafif bir hıçkırık gibi. Önce normal bir *oui* çıkmıştı ağzından,

1. Genellikle üst katta yer alan ve bir revakla, sıra kemerlerle ya da düz açıtlarla dışa doğru açılan galeri. (ç.n.)

ikincisini ise kısa bir gırtlak hareketiyle iç çeker gibi söylemişti, üçüncüsünü de yeniden içine çekerek, belirsiz bir soru tonunda telaffuz etmişti.

Her şey çocuksu bir utangaçlığı ve aynı zamanda cinsel bir çekingenliği düşündürüyordu. İçeri girmem için kenara çekildi. Parfümünün hafif kokusunu duyuyordum.

Bir sahafın ofisini tanımlamam istenseydi, o an gördüğüme benzer bir ofis çizerdim. Antika ciltlerle dolu koyu renkli ahşap raflar, ağır, kare bir masa, üzerinde de antika kitaplar vardı. Köşedeki küçük bir masaya bilgisayar konmuştu. Mat camlı pencerenin iki yanında renkli iki harita vardı. Işığın süzüldüğü, büyük yeşil lambalar. Bir kapının arkasında uzun bir oda gördüm, kitapların paketlenip hazırlandığı bir yer gibi geldi bana.

"Siz Sibilla'sınız herhalde, belki de size Matmazel... ne demem lazım, soyadınızı söylemek imkânsızmış..."

"Sibilla Jasnorzewska, evet, burada İtalya'da sorun oluyor. Ama siz bana yalnızca Sibilla diye hitap ettiniz her zaman." Sibilla'yı ilk kez gülümserken görüyordum. Ona çevreme alışmak, en değerli kitapları görmek istediğimi söyledim. Karşı uçtaki duvarda, dedi ve hangi rafta olduklarını göstermek için yürümeye başladı. Tenis ayakkabılarıyla sessizce yürüyordu. Belki de yerdeki duvardan duvara halı sesi soğuruyordu. Yüksek sesle, *Haydi sen, ergin bakire, kutsal bir gölge gibi kal* demek üzereydim. Onun yerine "Cardarelli kim?" diye sordum.

"Ne?" diye sordu başını çevirip saçlarını dalgalandırarak. "Yok bir şey" dedim. "Bakayım."

Hepsi güzel kokulu, eski ciltlerdi. Bazılarının sırtında ne olduklarını gösteren bir yazı yoktu. Birini çekip aldım. İçgüdüsel olarak başlığın olduğu birinci sayfayı bulmak için açtım, ama bulamadım. "Basılı ilk kitaplardan, demek. On beşinci yüzyıl, deri cilt, soğuk baskı." Ellerimi üzerinde gezdirmek bana büyük bir zevk veriyordu. "Sayfa uçları hafifçe yıpranmış." Gianni'nin dediği gibi gıcırdıyorlar mı, diye sayfaları çevirdim. Gıcırdıyorlardı. "Taze ve geniş kenarlı. Ah, son sayfaların kenarlarında hafif lekeler, son formada da kurt izi var, ama kitabı bozmamış. Güzel bas-

kı. Gidip colophona[2] baktım, böyle söylendiğini bilerek ve hecelemeye başladım: "Venedik, eylül... bin dört yüz doksan yedi. Olabilir mi ama..." İlk sayfaya döndüm: *Iamblichus de mysteriis Aegyptiorum...* Ficino'nun çevirdiği İamblihos'un ilk baskısı, değil mi?"

"İlk... Mösyö Bodoni. Onu hatırladınız mı?"

"Hayır, hiçbir şey hatırlamadığımı bilmeniz gerek, Sibilla. Yalnızca Ficino'nun çevirdiği ilk İamblihos'un bin dört yüz doksan yedi tarihli olduğunu biliyorum."

"Özür dilerim, ama alışmam lazım. Gerçekten muhteşem olan bu baskı sizi öyle gururlandırıyordu ki... Onu satmayacağınızı, piyasada çok az bulunduğunu söylemiştiniz, bırakalım da birkaç açık artırmada ya da birkaç Amerikan kataloğunda görünsün, fiyatları yükseltmede onların üzerine yoktur, sonra bizim baskımızı koyarız kataloğa, demiştiniz."

"İhtiyatlı bir tüccarım demek ki."

"Ben bunun bir bahane olduğunu, ara sıra bakmak için kendinize sakladığınızı söylüyordum. Ama Ortelius'u feda etmeye karar vermiş olduğunuz için size güzel bir haberim var."

"Ortelius mu... hangisi?"

"1606 Plantin Matbaası, renkli resimli 166 sayfa ve Parergon. O zamanın cildi. Commendator Gambi'nin bütün kitaplığını az bir paraya satın alıp onu gördüğünüzde öyle sevinmiştiniz ki. Sonunda kataloğa koymaya karar vermiştiniz. Siz... siz hastayken onu birine satabildim, yeni bir müşteri, gerçek bir kitap meraklısı gibi gelmedi bana, antika kitap fiyatlarının artık hızla arttığını birilerinden duyduğu için, yatırım amaçlı kitap alan biriydi bence."

"Yazık, kitap ziyan oldu demek. Peki... kaça gitti?"

Rakamı söylemekten korkar gibiydi, bir liste alıp gösterdi. "Kataloğa Talebe Bağlı Fiyat diye yazmıştık ve pazarlık etmeye hazırdınız. Ben en yüksek rakamı verdim, adam pazarlık bile etmedi, çeki imzalayıp aldı. Peşin."

"Bu seviyelerdeyiz demek..." Günümüz fiyatları hakkında hiç-

2. Eskiden kitabın sonuna konan ve başlığı, basımcının adını ve tarihini gösteren yazı. (ç.n.)

bir bilgim yoktu. "Tebrik ederim, Sibilla, bize kaça mal olmuştu?"

"Hiç para vermedik diyebilirim. Yani, Gambi kitaplığının geri kalan kitaplarıyla toptan ödediğimiz parayı yavaş yavaş ve rahatlıkla çıkarıyoruz. Çeki bankaya yatırdım. Ayrıca fiyatı katalogda yayımlamadığımız için, Bay Laivelli yardım ederse, vergi açısından da durum iyi."

"Vergi kaçıran biriyim, öyle mi?"

"Hayır, Mösyö Bodoni, meslektaşlarınızın yaptığım yapıyorsunuz, genelde hepsini ödemeniz gerekiyor, ama bazı şanslı satışlarda, nasıl desem, küçük bir şey yapılır. Siz yüzde doksan beş dürüst bir vergi mükellefisiniz."

"Bu son işten sonra yüzde elli olacağım. Bir yerlerde her vatandaşın son kuruşuna kadar vergisini ödemesi gerektiğini okudum." Alınmış gibi geldi. "Ama merak etmeyin" dedim babacanlıkla, "Laivelli'yle ben konuşurum." Babacanlıkla mı? Neredeyse sert bir şekilde, "Şimdi bırakın da diğer kitaplara bakayım" dedim. Geriledi ve gidip sessizce bilgisayarın karşısına oturdu.

Kitaplara bakıyor, sayfalarını çeviriyordum: Bernardino Benali için bir *Commedia*,[3] 1491; Scoto'nun bir *Liber Phisionomiae*'si, 1477; Tolomeo'nun bir *Quadripartito*'su, 1484; Regiomontanus'un bir *Calendarium*'u, 1482 - ama sonraki yüzyıllarla ilgili şeyler de vardı, işte Zonca'nın *Nuovo teatro*'sunun güzel bir ilk baskısı ve Ramelli'nin harika bir eseri... O eserlerin her birini, büyük katalogları ezbere bilen sahaflar gibi biliyordum, ama bende bunların birer nüshası olduğunu bilmiyordum.

Babacanlıkla mı? Kitapları alıp sonra yerine koyuyordum, ama aslında Sibilla'yı düşünüyordum. Gianni'nin o iması kuşkusuz şeytancaydı, Paola bana ondan söz etmek için son dakikaya kadar beklemişti ve ses tonu bir şey belli etmese de, dili biraz alaycıydı, güzel hem de fazlasıyla, aranızda bir oyun, öyle öfkeli de söylememişti, ama o kız saman altından su yürütüyor demesine ramak kalmıştı sanki.

Sibilla'yla aramda bir şey olmuş muydu? Doğu'dan gelen ve ne yapacağını bilemeyen, her şeyi öğrenmeye istekli genç kız, olgun

3. Dante'nin *İlahî Komedya*'sının adı önce *Commedia*'ydı. (ç.n.)

bir adamla karşılaşır –ama buraya geldiğinde ben dört yaş gençtim– onun saygınlığını hisseder, sonuçta patrondur o, kitaplar hakkında onun bildiğinden daha fazla şey bilmektedir, kız öğrenir, adamın ağzının içine bakar, ona hayrandır, adam güzel, akıllı, endişeli ve iç çeker gibi *oui oui oui* diyen ideal bir öğrenciyle karşılaşmıştır, birlikte çalışmaya başlarlar, her gün ve gün boyunca, bu ofiste tek başlarına, küçük, büyük her işte suç ortağıdırlar, bir gün kapıda burun buruna gelirler, bir andır bu ve bir ilişki başlar. Ama nasıl olur, benim yaşımda, sen genceciksin, yaşıma uygun bir sevgili bul ne olur, beni ciddiye alma, kız ise, hayır, hayatımda ilk kez böyle bir şey hissediyorum, Yambo, der. Herkesin gördüğü bir filmi mi özetliyordum? O zaman filmlerde ya da romanlarda olduğu gibi devam et: Yambo seni seviyorum, ama karının yüzüne nasıl bakarım, o kadar nazik ve iyi bir insan ki, iki kızın var, üstelik dede de oldun; bana bir ayağımın çukurda olduğunu hatırlattığın için teşekkür ederim; hayır öyle söyleme sen hayatımda tanıdığım en ... en... en etkileyici erkeksin, yaşıtım erkekler bana gülünç geliyorlar, artık gitsem daha iyi olacak; dur bekle, belki dost kalabiliriz, her gün görüşmeye devam edersek; anlamıyor musun asıl her gün görüşerek asla arkadaş kalamayız; Sibilla, böyle söyleme, bir düşünelim. Bir gün ofise gelmez, ona telefon edip kendimi öldüreceğimi söylerim, bana çocuk olmamamı söyler, *tout passe*, ama sonra dayanamaz ve geri döner. Ve böyle dört yıl geçer. Yoksa geçmez mi?

Tüm klişeleri biliyorum, ama inandırıcı bir biçimde birleştiremiyorum gibi geliyor bana. Ya da bu hikâyeler, tüm klişeler akla sığmayan bir biçimde birbirine girdiği ve düğüm bir daha çözülemediği için böyle korkunç ve görkemlidir. Ama, bir klişe yaşadığında, sanki ilk kez oluyormuş gibi gelir ve utanç duymazsın.

Bu gerçek bir hikâye olabilir mi? Bugünlerde hiçbir şeye istek duymadım, ama onu görür görmez istek ne demekmiş anladım. Üstelik ilk kez karşılaştığım biri o. Bir de sık sık görüşüp izlersem, suda yürürmüş gibi çevremde kayarak dolaştığını hissedersem, gel gör halimi. Elbette laf olsun diye söylüyorum, bu halimle böyle bir ilişkiye asla girmem, hem Paola'ya da böyle bir kal-

leşlik yapamam. Bu kız benim için Bakire Meryem gibi, düşünemem bile. Çok iyi. Ama ya o istiyorsa?

İlişkiyi hâlâ dolu dolu yaşıyor olabilir, belki de bana sen diye ya da ismimle hitap etmek istiyordu, neyse ki Fransızca'da yatıldığında bile *vous* kulanılıyor, belki de boynuma atılmak istiyordu, kim bilir o da ne kadar acı çekmiştir bugünlerde, sonra bir baktı, hiçbir şey olmamış gibi, yakışıklı halimle yeniden karşısındayım, nasılsınız Matmazel Sibilla, lütfen bırakın da kitaplara bakayım, teşekkür ederim çok naziksiniz. Bana asla gerçeği anlatamayacağını anladı. Belki böylesi daha iyi, artık kendine genç birini bulur. Peki ben ne olacağım?

Pek iyi olmadığını hastane dosyamda da yazıyor. Kafamı neden yoruyorum ki? Ofiste güzel ve genç bir kız varken Paola elbette kıskanç eşi oynuyor, uzun bir zamandır evli karıkoca arasındaki bir oyun bu. Ya Gianni? Gianni güzel Sibilla'dan söz etti, belki o da vurulmuştur Sibilla'ya, vergi bahanesiyle ofise gelip gıcırdayan sayfalar karşısında büyülenme taklidi yapıyordur. O tutuldu kıza, benim hiçbir ilgim yok. Gianni, onun da bir ayağı çukurda, hayatımın kadınını elimden almaya çalışıyor, almıştır belki de. İşte yeniden başladım: hayatımın kadını mı dedim?

Hatırlayamadığını birçok insanla hayatımı sürdürebileceğimi sanıyordum, ama bu çok zor bir işmiş, özellikle de yaşlılık belirtisi bu hayalleri kafama soktuğumdan beri. Onu üzebilecek olmam beni üzüyor. Bak, şimdi görüyorsun işte... Hayır, evlat edilmiş bir kızı üzmek istememek doğaldır. Evlat mı? Geçen gün kendimi sübyancı hissediyordum, şimdi de ensest bir ilişkiye girdiğimi mi düşünüyorum?

Ama, Yüce Tanrım, seviştiğimizi kim söyledi? Yalnızca bir öpücük belki de, ama bir kerecik, belki platonik bir çekim, karşılıklı neler hissettiklerini anlıyorlardı, ama ikisi de asla konuşmadı bu konuyu. Yuvarlak Masa sevgilileri, dört yıl boyunca ortada kılıçla uyuduk.

Aa, bir *Stultifera navis*'im varmış, birinci baskı olduğunu sanmam, pek güzel bir baskı da değil. Ya Bartolomeo Anglico'nun bu *De proprietatibus rerum*'u? Baştan sona not dolu, ama ne yazık

ki cildi modern, eski bir âdet. İşten söz edelim. "Sibilla *Stultifera navis* birinci baskı değil, öyle değil mi?"

"Maalesef değil, Mösyö Bodoni, bizimkisi bin dört yüz doksan yedi Olpe Matbaası. Birincisi de Olpe Matbaası, Basel, ama tarihi 1494, Almanca, *Das Narren Shyff* Latince birinci baskı bizimki gibi doksan yedide çıkmış, ama mart ayında, bizimkisi colophon'a bakarsanız ağustosta, arada da bir nisan ve bir mayıs baskısı var. Ama tarihi değil de, baskısı önemli, gördüğünüz gibi pek cazip değil. Bir araştırma baskısı olduğunu söylemiyorum, ama fazla sevinilecek bir şey değil."

"Ne kadar çok şey biliyorsunuz, Sibilla, siz olmasanız ben ne yaparım?"

"Bunları bana siz öğrettiniz. Varşova'dan ayrılmak için kendimi *çok bilgili* olarak tanıtmıştım, ama sizinle karşılaşmasaydım, hep bir aptal olarak kalacaktım."

Hayranlık, sadakat. Bana bir şeyler mi söylemeye çalışıyor? "*Les amoureux fervents et les savants austères...*" diye mırıldanıyorum. Önce davranıyorum. "Yok bir şey, yok bir şey, aklıma bir şiir geldi. Sibilla, açık konuşmak en iyisi. İleride belki size daha normal geleceğim, ama şimdi pek değilim. Önceden başıma gelen her şey, anlıyor musunuz her şey, süngerle silinmiş bir kara tahta gibi. Size çelişkili gelecek ama, kusursuz bir siyahlığın içindeyim. Beni anlamalısınız, umutsuzluğa kapılmayın ve hep yanımda olun." Kendimi iyi ifade edebildim mi? Bana mükemmelmiş gibi geliyordu, iki anlama da çekilebilirdi.

"Endişelenmeyin, Mösyö Bodoni, her şeyi anladım. Ben buradayım ve gitmeyeceğim. Bekliyorum..."

Gerçekten saman altından su mu yürütüyorsun sen? Herkes gibi düzelmemi beklediğini mi söylüyorsun, yoksa o şeyi yeniden hatırlamamı beklediğini mi ifade ediyorsun? Öyleyse önümüzdeki günlerde bana hatırlatmak için neler yapacaksın? Yoksa tüm kalbinle hatırlamamı isteyecek ve hiçbir şey yapmayacak mısın? Sen saman altından su yürüten biri değilsin, sen seven bir kadınsın ve beni sarsmamak için susuyorsun. Acı çekiyor, belli etmiyorsun, çünkü sen harika bir insansın, ama içinden de bunun aklımızı başı-

mıza toplamamız için bir fırsat olduğunu düşünüyorsun, değil mi? Kendini feda edecek ve hatırlatmak için hiçbir şey yapmayacaksın, ben *madeleine*'in tadını alayım diye bir akşam tesadüfen elime dokunmaya çalışmayacaksın; tüm âşıkların o haklı gururuyla, başka insanların kokularını bana duyuramayacaklarını bilen sen, sadece sen, eğer istersen o kokuyu bana duyurabilirsin, bir şey vermek için eğilip saçlarını yanağıma değdirmen yeter. Ya da, bana ilk söylediğin, sonra bizim dört yıl boyunca sihirli bir formülmüş gibi yineleyerek şişirip durduğumuz o basit cümleyi, gizli dünyamızda yalnızca ikimizin anlamını ve gücünü bildiği o cümleyi mi söylesen acaba? Örneğin: *Et mon bureau?* Ama bu Rimbaud.

En azından bir şeyi açıklığa kavuşturalım. "Sibilla, sanki ilk kez bugün karşılaşmışız gibi siz bana Mösyö Bodoni diyorsunuz, ama iki insan birlikte çalışmaya başlayınca yavaş yavaş birbirine sen diyebilir. Bana daha önce nasıl hitap ediyordunuz?"

Kızardı, yeniden o yumuşak ve ölçülü iç çekmeyle, "*Oui, oui, oui*, haklısın sana Yambo diyordum. Tanıştıktan hemen sonra benden rahat davranmamı istedin."

Mutluluktan gözleri parlamış, sanki üzerinden bir yük kalkmıştı. Ama sen demek bir şey ifade etmez, Gianni –geçen gün Paola'yla ofisine gittik– ve sekreteri de birbirlerine sen diye hitap ediyorlar.

"Ee o zaman" dedim neşeyle, "yeniden eskisi gibi davranalım. Her şeye yeniden eskisi gibi başlamanın bana yardımcı olacağını biliyorsun."

Ne anladı acaba? Yeniden eskisi gibi davranmaya başlamak onun için ne demek acaba?

Evde uykusuz bir gece geçirdim, Paola başımı okşayıp durdu. Kendimi eşini aldatmış biri gibi hissediyordum, halbuki hiçbir şey yapmamıştım. Zaten Paola için değil, kendim için endişeleniyordum. Sevmenin güzel yanı, diyordum kendime, sevdiğini hatırlamaktır. Tek bir anıyla yaşayan insanlar vardır. Eugénie Grandet, örneğin. Ama sevdiğini düşünüp hatırlayamazsan? Sevmiş olup da hatırlayamamak ve sevmediğin kuşkusuna kapılmak daha da kötü. Ama kendimi bir şey sanıp şöyle bir hikâye de düşünmedim:

ben deli gibi âşık olup ona kur yapıyorum, o da nezaket, tatlılık ve kararlılıkla aklımı başıma getiriyor. Nazik bir insan olduğum için çekip gitmiyor, o günden sonra ben de hiçbir şey olmamış gibi davranıyorum, ne de olsa bu işi seviyor, belki de iyi bir işi kaybetmeyi göze alamıyor, belki de davranışım gururunu okşuyor, farkında değil, ama kadınlık gururu etkilendi, bunu kendine bile itiraf etmiyor, ama benim üzerimde belli bir güce sahip olduğunun farkında. Bir *allumeuse*. Daha da beter, bu saman altından su yürüten kadın bir yığın paramı yedi, istediği her şeyi yaptırdı bana, her şeyi onun yönetimine bıraktığım belli, tahsilat ve para yatırma, hatta belki de bankadan para çekme dahil her şeyi, ben de Profesör Unrath gibi üürü üüü diye öttüm, artık ben bitmiş, mahvolmuş bir adamdım, elinden kurtulamayacaktım; belki şans eseri bu hastalık sayesinde kurtulurum, her işte bir hayır vardır. Ne alçağım, her dokunduğum şeye nasıl bu kadar kara çalabiliyorum, belki hâlâ bakiredir ve ben kalkmış onu orospu yapıyorum. Her neyse, yadsınan tek bir kuşku bile olayları berbat ediyor: sevmiş olduğunu hatırlamazsan, sevdiğin kişi sevgine layık mı bilemezsin. Birkaç gün önce karşılaştığım şu Vanna, o açıkça belliydi, kısa bir ilişki olmuştu aramızda, bir ya da iki gecelik, sonra birkaç gün hayal kırıklığı ve bitmişti. Ama burada hayatımın dört yılı söz konusu. Yambo, yoksa ona şimdi mi âşık oluyorsun, önceden istemiyordun da, şimdi hayatını altüst etmek mi istiyorsun? O zaman cehennemlik olduğunu düşünüyordun da, şimdi cenneti mi arıyorsun? Bir de unutmak için içen ya da uyuşturucu kullanan çılgınlar vardır, ah bir unutabilsem derler. Yalnızca ben biliyorum gerçeği: unutmak korkunç. Hatırlamak için bir uyuşturucu var mıdır?

Belki Sibilla...

İşte yeniden başlıyorum. *Seni uzaktan gördüğümde, saçların omuzlarına dökülmüş dimdik yürürken, başım döner, geçerim kendimden.*

Ertesi sabah bir taksiye binip Gianni'nin ofisine gittim. Ona açıkça ben ve Sibilla hakkında neler bildiğini sordum. Donup kaldı.

"Yambo, hepimiz biraz hayranız Sibilla'ya, ben, iş arkadaşların, müşterilerinin çoğu. Yalnızca onu görmek için sana gelen insan-

lar var. Ama bu bir oyun, gençlik şakaları gibi bir şey. Birbirimizle dalga geçiyoruz, seninle de sık sık dalga geçerdik, Sibilla'yla aranızda mutlaka bir şey var, diyorduk. Sen de gülüyordun, bazen hiç olur mu der gibi öfkeleniyor, bazen de bu işin şakası olmaz, kızım yaşında, diyordun. Takılıyorduk. Onun için o akşam sana Sibilla'yı sordum, onu gördün sanıyordum, sende nasıl bir izlenim bıraktığını öğrenmek istiyordum."

"Sana Sibilla'yla ilgili hiçbir şey anlatmadım mı?"

"Neden, aranızda bir şey oldu mu?"

"Kurnazlık yapma, hafızamı yitirdiğimi biliyorsun. Sana bir şey anlatmış mıydım, sormak için geldim."

"Hiçbir şey anlatmadın. Yaşadığın maceraları anlatırdın aslında, belki beni kıskandırmak için. Cavassi'yi, Vanna'yı, Londra Kitap Fuarı'ndaki Amerikalıyı, güzel Hollandalıyı, onun için üç kere Amsterdam'a gittin, Silvana'yı..."

"Hadi canım, bugüne kadar kaç ilişkim oldu?"

"Bir sürü. Ben tekeşli olduğum için bana çok fazla geliyor. Ama Sibilla hakkında, yemin ederim, asla hiçbir şey söylemedin. Neler geldi kuzum aklına? Dün gördün, sana gülümsedi ve yanında olup da bir şeyler yapmamanın imkânsız olduğunu düşündün. İnsanlık hali, çıkıp da kim bu çirkin karı diyecek halin yoktu ya... Hiçbirimiz Sibilla'nın özel hayatı var mıydı, öğrenemedik. Her zaman sakin, her kim olursa olsun, sanki ilk kez iyilik yapıyormuş gibi yardıma hazırdır, kırıtmadığı için asıl, cilveli gelebilir insana. Buzdan sfenks." Gianni büyük bir olasılıkla söylediklerinde samimiydi, ama bana bir şey ifade etmiyordu. Belki de öbürlerinden daha önemli bir şey geçmişti aramızda, bir Şey, bu yüzden de, belli ki Gianni'ye bile anlatmamıştım. Sibilla'yla aramda çok hoş bir suç ortaklığı olarak kalmalıydı.

Ya da öyle değildi. Buzdan sfenksin iş saatleri dışında bir hayatı vardır, belki de bir sevgilisi, bu onu ilgilendirir, mükemmel biri o, işi ile özel hayatını karıştırmaz. Bilinmeyen bir rakibe karşı kıskançlık kemiriyor içimi. *Ama biri seni solduracak, pınara benzeyen ağzını, bunun değerini bilmeyecek biri, bir sünger avcısı bu ender inciyi alacak.*

"Sana dul bir kadın buldum, Yambo" dedi Sibilla göz kırparak. Samimi olmaya başlıyor, ne güzel. "Ne dulu?" diye sordum. Benim seviyemdeki sahafların kitap temin etmede bazı yöntemleri olduğunu anlattı. Kimileri ofise gelip elindeki kitabın para edip etmeyeceğini sorar, ediyorsa bu senin dürüstlüğüne kalmış bir şeydir, elbette senin de cebine bir şeyler girsin istersin. Ya da gelen zor durumda bir koleksiyoncu diyelim, sana önerdiği şeyin değerini biliyor, yapabileceğin tek şey biraz pazarlık etmektir. Bir başka yöntem de uluslararası açık artırmalara katılmak, ama oralarda o kadar insan arasında yalnızca sen malın gerçek değerini anlarsan kazançlı bir iş yapmış olursun, unutma ki rakiplerin de aptal değildir. Onun için kâr marjı çok azdır ve ancak yüksek fiyata satabilirsen değer. Bir de meslektaşlarından kitap satın alabilirsin, çünkü birinin elinde kendi müşteri çevresini ilgilendirmeyen bir kitap olabilir, onun için de fiyatı düşük tutabilir, sense o kitabın üstüne atlayacak meraklısını bilirsin. Son olarak da akbaba yöntemi vardır. Çok eski konaklarda yaşayan antika kitap dolu kütüphaneleri olan, yoksullaşmış aileleri belirleyip babanın, kocanın, amcanın ölmesini, ardından mirasçıların mobilya ve mücevherleri bile satmakta güçlük çektikleri, asla açmadıkları o kitap yığınına nasıl değer biçeceklerini bilemedikleri anı beklersin. Öylesine dul deniyor, lanet olasıca işi hemen bitirmek isteyen torunu da olabilir, çapkın ya da uyuşturucu meraklısıysa daha da iyi. Gidip kitapları görürsün, o loş odalarda bir iki gün geçirir, stratejini belirlersin.

Bu sefer gerçekten bir dul söz konusuydu, Sibilla birilerinden bir tüyo almıştı (bunlar benim küçük sırlarım, diyordu memnun ve kurnaz bir edayla), ben de dullarla işimi çok iyi biliyormuşum. Sibilla'nın da benimle gelmesini istedim, çünkü tek başıma önemli kitapları tanıyamayabilirdim. Ne kadar güzel bir ev, Hanımefendi, evet teşekkür ederim, bir konyak alabilirim. Sonra başla karıştırmaya, *bouquiner*, *browsing*... Sibilla oyunun kurallarını fısıldıyordu kulağıma. İki yüz ya da üç yüz tane hiçbir değeri olmayan kitap görüyor, sonunda Sant'Ambrogio Panayırı'nın tezgâhlarını boylayan değişik pandectae'leri[4] ve teoloji söylevlerini hemen ta-

4. Eski Roma hukukçularına ait kararlar derlemesi. (ç.n.)

nıyor insan, ya da hepsi aynı şekilde ciltlenmiş, içmimarlar tarafından metreyle satın alınan on sekizinci yüzyıla ait on iki ciltlik *Telemahos'un Başından Geçenler*'i ve ütopik yolculukları. Ayrıca on altıncı yüzyıla ait küçük boyutlu bir sürü şey vardı, Cicero'lar ve Herennius'a retorikler, pek para etmeyen şeyler, Roma'da Fontanella Borghese Meydanı'nın tezgâhlarına gider bunlar, on altıncı yüzyıl kitapları var bende, demek için değerinin iki misline alır insanlar bunları. Ama ara ara, işte, ben de fark ettim onu, bir Cicero, evet, ama Aldino[5] italiğiyle, hatta mükkemmel bir durumda bir *Liber Chronicorum* da var, bir Rolewinck, bir *Ars magna lucis et umbrae* Kircher'in olağanüstü gravürleriyle, üstelik sadece birkaç sayfası kararmış, o zamanın kâğıtları için çok ender görülen bir şey bu, nefis bir Rabelais Chez Jean Frédéric Bernard bile var, 1741 tarihli, Picart'm karikatürleriyle quartolu[6] üç cilt, harika kırmızı maroken bir cilt, altın oyma kadrat,[7] sırtta da altın damar ve süsler, kapak arkaları altın bezemeli yeşil ipektendi; merhum herhalde bozulmasın diye mavi bir kâğıtla, özenle kaplamıştı ve ilk bakışta dikkati çekmiyordu. Elbette *Liber Chronicorum*'unki gibi değil, diye mırıldanıyordu Sibilla, cildi modern, ama amatörce, Rivière & Son imzalı. Fossati hemen alır, kim olduğunu sonra anlatırım sana, bir cilt koleksiyoncusu.

Sonunda tümünü sattığımızda en az yüz milyon liret kazanacağımız on cilt belirledik, sadece *Chronicorum* en az elli milyon liret ederdi. Neden buradaydılar Allah bilir, merhum notermiş ve kütüphanesi de onun toplumsal statüsünün bir simgesiymiş anlaşılan, ama cimri olmalıydı, yalnızca ucuz bulduğunda satın alıyordu. İyi kitapları kırk yıl önce, neredeyse bedava satılırken, tesadüfen almış olmalıydı. Sibilla bu durumlarda ne yapıldığını bana anlattı, ev sahibesini çağırdım ve sanki hep o işi yapmışım gibi devam ettim. Burada çok şey olduğunu, ama fazla değerli olmadıklarını söyledim. En kötü kitapları, sayfaları kırmızılaşmış, nemden lekelenmiş, bağları zayıf kitapları masanın üzerine atıverdim, maroken ciltlere

5. Aldo Manuzio'nun usta gravürcülere kazdırdığı matbaa hurufatı. (ç.n.)

6. Dört yapraklı forma, çeyrek boy kitap. (yay.n.)

7. Dizgide ölçü birimi; 1 kadrat = 12 punto (yay.n.)

sanki zımpara kâğıdıymış gibi davrandım, kurtlar kemire kemire dantel gibi olmuş, şuna bakın, diyordu Sibilla, öyle kıvrılmış ki, normal haline döndürmeye imkân yok, prese soksan da düzelmez, ben Sant'Ambrogio Panayırı'ndan söz ettim. "Hepsini elden çıkarabilir miyim bilemiyorum Hanımefendi, eğer satamazsam, depo masrafları da çok yüksek. Tüm mal için elli milyon liret teklif ediyorum."

"Bunlara mal mı diyorsunuz?!" Ah, hayır, o muhteşem kütüphane için elli milyon hiç olur muydu, kocası tüm hayatını vermişti o kütüphaneye, anısına bir hakaret olurdu bu. İkinci stratejik safhaya geçiş: "O zaman Hanımefendi, bakın, bizi sadece bu on kitap ilgilendiriyor. Size yardımcı olayım, yalnızca bunlar için otuz milyon liret veriyorum." Kadın hesapladı, kocaman bir kütüphaneye elli milyon merhumun kutsal anısına bir hakaret, on kitap içinse otuz milyon iyi paraydı, geri kalan kitaplar için daha az müşkülpesent ve daha çok cömert birini bulacaktı. Anlaştık.

Haylazlık yapmış çocuklar gibi şen şakrak ofise döndük. "Sahtekârlık mı bu?" diye sordum.

"Yok canım, herkes böyle yapıyor, Yambo." O da benim gibi kitaplardan almtilarla konuşuyor. "Meslektaşlarından biri gitseydi daha da az verirdi. Hem mobilyaları, tabloları ve gümüşleri gördün, dolu paraları var, kitaplar umurlarında değil. Biz kitapları gerçekten sevenler için çalışıyoruz."

Sibilla olmasa ben ne yaparım. Sert ve tatlı, cin gibi. Geçen günlerin lanet olası girdabına yeniden girip hayaller kurmaya başladım.

Neyse ki dul hanıma yaptığımız ziyaret beni güçsüz bırakmıştı. Hemen eve döndüm. Paola birkaç gündür beni her zamankinden daha dalgın gördüğünü, kendimi fazla yorduğumu söyledi. Ofise gün aşırı gitsem iyi olurdu.

Başka şeyler düşünmeye çalışıyordum:"Sibilla, karım sis konusunda metinler biriktirdiğimi söyledi. Nerede onlar?"

"Fotokopiler berbat haldeydi, yavaş yavaş hepsini bilgisayara geçirdim. Teşekkür etme, çünkü çok zevkli bir işti. Dur, dosyayı arayayım."

Bilgisayarların varlığını biliyordum (uçakların varlığını bildi-

ğim gibi), ama elbette ilk kez bir bilgisayara dokunuyordum. Bisiklete bindiğimde olduğu gibi, ellerimi üzerine koyar koymaz, parmaklarım kendiliğinden hatırladılar.

Sis üzerine en az yüz elli sayfalık alıntı toplamıştım. Demek ki çok sevdiğim bir şeydi. İşte Abbott'un *Düzülke*'si: düz şekillerin, üçgenlerin, dörtgenlerin ve çokgenlerin bulunduğu yalnızca ikiboyutlu bir yer. Birbirlerini yukarıdan göremezlerse ve yalnızca çizgi olarak algılarlarsa, nasıl bilirler birbirlerini? Sis sayesinde: "Sis'i bol olan her yerde, aralarında, diyelim bir metre mesafe olan nesneler, aralarında doksan beş santim mesafe olan nesnelere oranla, belirgin bir biçimde, daha az nettirler. Bundan dolayı, az netlik ve çok netlik dikkatlice ve sebatla incelendiğinde, incelenen nesnenin biçimini büyük bir kesinlikle çıkarabiliriz." Sisli havada gezinen ve bir şeyler gören bu üçgenlere ne mutlu, işte bir altıgen, işte bir parelelkenar. İkiboyutlu, ama benden daha talihliler.

Alıntıların çoğunu ezbere söyleyebilecekmiş gibi hissediyordum kendimi.

"Hayatımla ilgili her şeyi unuttuğuma göre" diye sordum sonradan Paola'ya, "nasıl oluyor bu? Bunları, kişisel bir yatırımla ben bir araya getirdim."

"Hatırlamıyorsun" dedi, "çünkü onları biriktirdin, hatırladığın için biriktirdin. Eve döndüğümüz gün ezbere okuduğun şiir gibi ansiklopedinin bir parçası bunlar da."

Her şeye rağmen onları görür görmez hatırlıyordum. Dante'den başlayarak:

Sis dağılınca, havada biriken
buharın gizlediği nesneleri
göz nasıl yavaş yavaş seçmeye başlarsa,
ben de yaklaştıkça,
gözlerim yoğun karanlığı deliyordu...

D'Annunzio'nun *Notturno*'sunda da sis üzerine çok güzel cümleleri var: "Yanımda birisi sessiz, yalınayak yürür gibi... Sis ağza girer, ciğerlere dolar. Canalazzo'ya doğru dalgalanıp birikir. Ya-

bancı daha gri, daha hafif olur; gölge olur... Antikacının evinin altında, ansızın gözden kaybolur." İşte, antikacı kör bir kuyu gibidir: içine düşen bir daha çıkamaz.

Dickens var, *Kasvetli Ev*'in klasik başlangıcı: "Her yerde sis. Adacıklar ve yeşil kırlar arasında akan ırmağın yukarısında sis; büyük (ve kirli) bir kentin kıyısına ulaşan bir gemi dizisi ve pislikler arasında kirli akan ırmağın aşağısında sis..." Emily Dickinson'u buluyorum: "*Let us go in; the fog is rising.*"

"Pascoli'yi bilmiyordum" diyordu Sibilla. "Dinle bak ne güzel..." Ekranı görmek için şimdi ona çok yakındım, saçlarıyla yanağıma gerçekten değebilirdi. Ama yapmadı. Fransızca'yı bırakmış, hafif Slav aksanıyla İtalyanca söylüyordu:

Hafif sis içinde
ağaçlar hareketsiz: uzun
buharlı lokomotif iniltileri.

Uzak şeyleri gizliyorsun,
sen elle tutulamayan ve soluk sis,
gün ağırırken
hâlâ fışkıran sen duman...

Üçüncü alıntıda durdu: "Sis... damla damla akıyor mu?"
"Akıyor."
"Ah." Yeni bir sözcük öğrendiği için heyecanlanmış görünüyordu.

Sis damla damla akıyor, ani bir rüzgâr esiyor
çukur hışırtılı yapraklarla doluyor;
kurumuş çitten atlıyor
küçük kızılgerdan;
sisin altında titreşiyor sesler
yoğun bir ürperti gibi;
sisin üzerinde uzaklarda
çan kulesi yükseliyor...

Pirandello'da da epey sis var, oysa Sicilyalıydı: "Sis dilim dilim kesiliyordu... Her sokak lambasının çevresinde bir ayla vardı." Oysa Savinio'nun Milano'su daha güzeldi. "Sis kullanışlıdır. Kenti kocaman bir şeker kutusuna dönüştürür, halkı da şekere... kafalarında başlıklarla kadınlar, genç kızlar geçer siste, hafif bir duman çıkar burun deliklerinden ve hafif aralık ağızlardan... Aynalarla uzayan bir salonda karşılaşmak... hâlâ sis kokusunu duyarak kucaklaşmak, sis dışarıda pencereye dayanırken ve ölçülü, sessiz, koruyucu bir biçimde onu matlaştırırken..."

Vittorio Sereni'nin Milano sisleri:

Sisli akşamda boşluğa açılan tramvay kapıları
bir duman esintisinden başka kimse inip binmiyor,
gazete satıcısı –ne tuhaf–
Tempo di Milano diye bağırıyor
sis aklar, yardımcı olur gizli şeylere
ki onlar üzerleri örtülü yürüyorlar, bana doğru geliyorlar
benden uzaklaşıyorlar geçmiş tarih gibi,
yitirilmiş bir bellek gibi: yirmi on üç otuz üç
tramvay numaraları gibi yıllar...

Her şeyi toplamışım. İşte *Kral Lear* ("güneş bataklıklardan yükselttiği sislere gömülsün!"). Ya Campana? "Siste aşmmış kırmızı kalelerin gediklerinden uzun yollar açılıyor sessizce. Sisin acımasız buharı kulelerin tepelerini, yağmalamadan sonra ıssız ve sessiz uzun sokakları örterek binalar arasında yok oluyor."

Sibilla, Flaubert'e hayran kalmıştı: "Beyazımsı bir gün perdesiz pencerenin önünden geçiyor, ağaçların tepeleri hayal meyal görünüyordu ve uzaktaki kırın yarısı ay ışığında tüten sise gömülmüştü." Baudelaire'e de: "Şimdi bir sis denizi, binaları ve düşkünler evinde ölüm döşeğinde olanları ıslatıyordu."

Sibilla başkalarına ait sözcükleri söylüyordu, ama bana bir pınardan fışkırıyorlarmış gibi geliyordu. *Belki birileri seni soldu-racak, pınar ağızlı...*

O oradaydı, ama sis yoktu. Başkaları onu görmüş ve seslerin

içinde eritmişlerdi. Sibilla elimden tutsa, belki ben de bir gün gerçekten sise dalabilirdim.

Gratarolo'ya gidip bazı kontroller yaptırdım, Paola'nın yaptıklarını genelde onayladı. Artık yavaş yavaş tek başına hareket etmemi takdir etti, böylece en azından ilk çekingenlikler atlatılıyordu.

Birçok akşamı Gianni, Paola ve kızlarla *scrabble* oynayarak geçirdim, en sevdiğim oyunmuş bu, öyle diyorlar. Sözcükleri kolayca buldum, özellikle de, *akrostiş* (bir *akro*'ya bağlanarak) ve *zeugma* gibi en güç olanlarını. Yukarıdan aşağı bulunması gereken iki sözcüğün açılışında bir "i", bir "y" aldım, ilk soldan sağa çizginin kırmızı ilk kutusundan hareket ederek, ikinci kutuya ulaştım ve *icareteyn* sözcüğünü gerçekleştirdim. Yirmi bir puanı dokuzla çarp, artı elimdeki yedi harfi birden kullandığım için ödül olarak elli puan, bir kerede iki yüz otuz dokuz puan aldım. Gianni öfkelendi, iyi ki hafızanı kaybettin, diye bağırıyordu. Kendime güvenim gelsin diye yapıyordu.

Sadece hafızamı yitirmemiştim, ayrıca düşsel hatıralar yaşıyor gibiyim. Gratarolo, benim durumumdaki hastaların, sırf hatırladıklarını düşünmek için, bazen geçmişle ilgili asla yaşamadıkları bazı anılar uydurduklarından söz etmişti. Yoksa ben de bahane olarak Sibilla'yı mı uyduruyorum?

Bu durumdan bir şekilde kurtulmam gerekiyordu. Ofiste oturmak bir işkenceye dönüşmüştü. Paola'ya, "*Çalışmak yorar.* Milano'nun hep aynı semtini görüyorum. Bir seyahat iyi gelir belki, ofiste işler ben olmadan da yürür, Sibilla da yeni kataloğu hazırlıyor. Ne bileyim, Paris'e gidebiliriz örneğin" dedim.

"Senin için Paris yorgunluk olur, yolculuktan tut her şey.

"Doğru, Paris olmaz, *Moskova'ya, Moskova'ya...*"

"Moskova'ya mı?"

"Çehov'dan. Biliyorsun alıntılar benim sisteki lambalarım."

4

Şehirde dolaşıyorum tek başıma

Bana birçok aile fotoğrafı gösterdiler, ama hiçbiri bana bir şey ifade etmedi. Üstelik Paola'yla tanıştıktan sonraki döneme ait fotoğraflardı bunlar. Çocukluk fotoğraflarım, varsa eğer, Solara'da bir yerlerde olmalıydı.

Sidney'deki kız kardeşimle telefonda konuştum. Hastalandığımı duyunca hemen gelmek istemişti, ama daha yeni zor bir ameliyat geçirmişti ve doktorlar böyle bir yolculuğa izin vermemişlerdi.

Ada bana bir şeyler hatırlatmaya çalıştı, sonra vazgeçti ve ağlamaya başladı. Ona, neden bilmiyorum, gelirken bana salona koymam için bir ornitorenk getirmesini söyledim. Bilgilerime dayanarak bir kangru da diyebilirdim, ama evi pisleteceklerini elbette biliyorum.

Ofise günde sadece birkaç saatliğine uğruyordum. Sibilla kataloğu hazırlıyor ve kaynakçaları kullanmasını iyi biliyor. Şöyle bir göz atıp çok iyi gittiğini söylüyor, sonra da doktorla randevum olduğunu belirtiyorum. Ben giderken arkamdan kaygıyla bakıyor. Hasta olduğumu biliyor, bu normal değil mi? Yoksa ondan kaçtığımı mı düşünüyor? Ona "kendime uydurma bir bellek bulmak için seni kullanamam, zavallı canım sevgilim" diyemem herhalde, değil mi?

Paola'ya siyasî görüşümü sordum: "Ne bileyim, nazi falan olduğumu öğrenmek istemem."

"İyi bir demokrat denir senin gibilerine" dedi Paola, "ama ideolojik olarak değil de, içgüdüsel olarak öylesin. Sana hep siyase-

tin seni sıktığını söylerdim; sen de tartışma yaratmak için bana *pasionaria*[1] derdin. Korkudan ya da dünyayı küçümsediğinden antika kitapların arkasına sığınmıştın sanki. Hayır, haksızlık ediyorum, seninkisi küçümseme değildi, çünkü büyük ahlakî sorunlarda coşuyordun. Barışçı ve şiddet içermeyen çağrıları destekliyordun, ırkçılığa çok öfkeleniyordun. Canlı canlı kesip incelemeye karşı çıkan bir derneğe üye bile oldun."

"Canlı hayvan, herhalde."

"Elbette. İnsan kesip incelemenin adı savaş."

"Peki seninle tanışmadan önce de mi hep böyleymişim?"

"Çocukluk ve ergenlik yıllarını hep es geçerdin. Nitekim seni bu konularda hiç anlayamamışımdır. Merhamet ile umursamazlık arasında gidip geldin hep. Bir yerlerde bir idam cezası varsa, idama karşı imzanı atardın, uyuşturucuya karşı mücadele eden bir topluluğa para yolluyordun, ama sana, ne bileyim, Orta Afrika'da çıkan bir kabile savaşında on bin çocuk öldü dediklerinde, dünyanın kötü olduğunu ve yapacak bir şey olmadığını anlatmak ister gibi omuz silkerdin. Her zaman güler yüzlü bir adamdın, güzel kadınlara, iyi şaraba, iyi müziğe bayılırdın, ama bu senin dış kabuğun, bir gizlenme biçiminmiş gibi gelirdi bana. Kendini bıraktığında, tarihin kanlı bir bilmece, dünyanın da bir yanlış olduğunu söylerdin."

"*Bu dünyanın karanlık bir tanrının meyvesi olduğunu ve benim de onun gölgesini sürdürdüğümü kimse aklımdan çıkaramaz.*"

"Kim demişti bunu?"

"Bilmiyorum."

"İlgini çeken bir şey olmalı. Yine de birilerinin sana ihtiyacı olduğunda, yardım için hep didinmişsindir, Floransa'daki selde, gönüllü olarak Ulusal Kütüphane'nin kitaplarını çamurdan çıkarmaya gittin. Evet, küçük şeylerde merhametli, büyük şeylerde umursamazdın."

"Bu da doğru gibi geliyor bana. İnsan yalnızca elinden geleni

1. La Pasionaria adıyla bilinen ve gerçek adı Dolores İbarruri Gómez olan İspanyol kadın komünist. (ç.n.)

yapıyor. Gerisi, Gragnola'nın dediği gibi, Tanrı'nın suçu."

"Gragnola kim?"

"İşte bunu da bilmiyorum. Demek ki bir zamanlar biliyormuşum."

Bir zamanlar neler biliyordum?

Bir sabah uyandım, gidip kendime bir kahve (kafeinsiz) yaptım ve *Roma non fare la stupida* şarkısını söylemeye başladım. Neden aklıma o şarkı geldi? İyiye işaret, dedi Paola, hayata yeniden başlıyorsun. Her sabah kahve yaparken şarkı söylermişim. Başka bir şarkı değil de o şarkının aklıma neden geldiği belli değil. Tüm araştırmalar (bu gece rüyanda ne gördün, dün akşam ne konuşmuştuk, uyumadan önce ne okudun?) güvenilir bir açıklama getirmemişti sonuçta. Bazen, çoraplarımı giyme şeklim, gömleğimin rengi, göz ucuyla gördüğüm bir kavanoz bende sesli bir hafızayı harekete geçiriyordu.

"Ama sadece ellili yıllardan sonraki şarkıları söylemişsindir hep" diye gözlemde bulundu Paola, "Daha öncesinin, olsa olsa ilk Sanremo Festivali'nin şarkılarını bilirdin, *Vola colomba bianca* ya da *Papaveri e papere*. Asla daha eskilere gitmezdin, kırklı, otuzlu ya da yirmili yılların şarkılarını hiç almazdın ağzına. Paola, *Şehirde Dolaşıyorum Tek Başıma* şarkısını, savaş sonrasının o meşhur şarkısını mırıldandı bana, o sırada Paola da çocukmuş, ama şarkı hep kulaklarındaymış, çünkü radyoda sürekli çalarmış. Kuşkusuz bu şarkıyı biliyordum, ama ilgimi çekmemişti, "Casta Diva" gibiydi benim için, nitekim hiçbir zaman bir lirik opera fanatiği olmamışım. Örneğin, asla, *Eleanor Rigby* ya da *Que serà serà, whatever will be will be* ya da *Sono una donna non sono una santa*'yla mukayese edilemezdi. Paola eski şarkılara olan ilgisizliğimi çocukluk döneminin bilinçaltına atılmasına bağlıyordu.

Paola, iyi bir klasik müzik ve caz bilgisine sahip olduğumu, konserlere seve seve gittiğimi, plak dinlediğimi yıllardır gözlemlemişti, ama asla radyo dinlemediğimi de görmüştü. Ancak bir başkası radyoyu açtığında dinlermişim, o da kısık sesle. Muhtemelen radyo yazlıktaki ev gibi geçmişte kalmıştı.

Ama ertesi sabah uyandığımda, kahve yaparken şu şarkıyı söylemeye başladım:

Şehirde dolaşıyorum tek başıma
acımı bilmeyen görmeyen
kalabalığın arasında
seni arıyorum, seni düşlüyorum, yoksun ama

unutmak istiyorum ama boşuna
ilk aşk bu unutulmaz
bir isim yazılı yüreğimde, tek bir isim
seni bildim bileli sensin benim aşkım
gerçek aşkım, büyük aşkım.

Melodisi kendiliğinden çıkıyordu. Ve gözlerim doldu.

"Neden özellikle bu şarkıyı hatırladın?" diye sordu Paola.

"Bilmem. Belki de adı *Seni Arıyorum* olduğu içindir. Kimin şarkısı, bilmiyorum."

"Kırklı yıllar bariyerini aştın" diye belirtti Paola, düşünceliydi.

"Sorun o değil" dedim, "asıl içimde bir şeyler hissettim. Bir ürperti gibi. Yok, hayır, ürperti gibi değil. Sanki... *Düzülke*'yi bilirsin, sen de okudun. İşte, o üçgenler ve o kareler ikiboyutta yaşıyor, kalınlık nedir bilmiyorlar. Bizim gibi üçboyutta yaşayanlardan birinin onlara yukarıdan dokunduğunu düşün. Asla duymadıkları bir his duyarlar ve bunun ne olduğunu söyleyemezler. Dördüncü boyuttan birinin gelip içimize, pilora hafifçe dokunması gibi bir şey. Biri pilorunu gıdıklarsa ne hissedersin? Ben... gizemli bir alev, derim."

"Gizemli bir alev ne demek?"

"Bilmiyorum, öyle demek geldi içimden."

"Annen ile babanın fotoğraflarını gördüğünde hissettiğin şey de bu muydu?"

"Aşağı yukarı. Yani hayır. Ama aslında, neden olmasın? Hemen hemen aynı şey."

"Bu ilginç bir işaret, Yambo, bunu not etmeli."

Paola düzeleceğimi umut ediyor. Bense gizemli alevi belki de Sibilla'yı düşündüğüm için hissediyordum.

Günlerden pazar. "Git biraz dolaş" dedi Paola, "iyi gelir. Bildiğin yollardan git. Cairoli Meydanı'nda tatil günlerinde bile açık olan bir çiçekçi tezgâhı var. Bahar çiçeklerinden güzel bir demet yaptır ya da gül al, evin haline bak, gören cenaze çıktı sanır."

Cairoli Meydanı'na gittim, tezgâh kapalıydı. Aylak aylak Dante Sokağı'ndan Cordisio Sokağı'na kadar kadar yürüdüm, sağa Borsa'ya doğru saptım ve pazarları Milano'daki bütün koleksiyoncuların burada toplandığını gördüm. Cordisio Sokağı boyunca pul tezgâhları, Armorari Sokağı'ndaysa eski kartpostallar ve resimli kartlar vardı, Merkez Pasajı olduğu gibi para, oyuncak asker, kutsal resim, kol saati, hatta telefon kartı satıcılarıyla doluydu. Koleksiyonculuk anal kişiliklere özgüdür, bunu bilmem gerekir, insanlar ellerine ne geçse, hatta Coca-Cola kapaklarını bile biriktirmeye hazırdır, üstelik telefon kartları benim antika kitaplarımdan daha ucuz. Edison Meydanı'nda, sol tarafta kitap, gazete, reklam afişleriyle dolu tezgâhlar, karşılarında da, sahteliği su götürmez art nouveau lambalar, siyah fon üzerine çiçek desenli tepsiler, porselen balerinler vb çeşitli değersiz eşya satıcıları vardı. Bir tezgâhın üzerinde, iyice kapatılmış, silindir şeklinde dört kap gördüm, içlerindeki sulu çözeltide (formol mü?) bazısı yuvarlak, bazısı fasulye tanesini andıran ve bembeyaz ince tellerle birbirlerine tutturulmuş bir şeyler vardı. Deniz yaratıklarıydı herhalde bunlar, denizhıyarı, polipler, solmuş mercanlar olmalıydı, hatta belki de bir sanatçının teratolojiyle ilgili fantezisinin anormal bir sonucu da olabilirdi. Yves Tanguy mi?

Satıcı bunların testis olduğunu söyledi: köpek, kedi, horoz ve bir başka hayvan testisi, böbrek ve o şeylerle birlikte. "Bakın, on dokuzuncu yüzyıldan kalma bilimsel bir laboratuvara ait bunlar. Tanesi kırk bin liret. Sadece kapları iki kat para eder, en az yüz elli yıllık şey bunlar. Dört kere dört on altı, dördünü birden size yüz yirmi bine veririm. Kelepir."

O testislere bayılmıştım. Gratarolo'nun dediği anlamsal belleğimle bilmem gerekmeyen bir şeydi ve geçmiş deneyimlerimle de

bir ilgisi yoktu. Kim köpek testisi görmüştür, yani bir köpek olmadan demek istiyorum; yalnızca testisini. Ceplerimi karıştırdım, sadece kırk bin liretim vardı ve adamın çek kabul edecek hali yoktu.

"Köpeğinkileri alıyorum."

"Öbürlerini almamakla iyi etmiyorsunuz, eşsiz bir fırsattı."

Her istediğimize sahip olamayız. Köpek taşaklarıyla eve döndüm, Paola'nın benzi attı: "İlginç, gerçekten bir sanat eserine benziyor, nereye koyalım peki? Bir konuğa mango ya da zeytin ikram ettiğinde adam halıya kussun diye salona mı? Yatak odasma mı? Olmaz, kusura bakma. Ofise götürür, on yedinci yüzyıldan kalma güzel bir tabiat bilimleri kitabının yanına koyarsın."

"İyi bir iş bitirdiğimi sanıyordum."

"Düşünebiliyor musun, karısı gül almaya yolladığı halde eve bir çift köpek taşağıyla geri dönen dünya üzerindeki tek erkek, Âdem'den bu yana yeryüzündeki tek adamsın!"

"En azından Guinness Rekorlar Kitabı'na girecek bir şey. Hem biliyorsun, hastayım."

"Bahane. Önce de deliydin. Kız kardeşinden bir ornitorenk istemen bir rastlantı değil. Bir keresinde eve altmışlara ait elektrikli bir tilt makinesi almak istemiştin, fiyatı da Matisse'in bir tablosu kadardı ve korkunç gürültülüydü."

Gezdiğim o küçük pazarı Paola biliyordu, hatta benim de bilmem gerekiyormuş, bir keresinde Papini'nin *Gog*'unun ilk baskısını bulmuşum orada, orijinal kapağıyla, yepyeni, on bin lirete. Böylece ertesi pazar o da benimle gelmek istedi, hiç belli olmaz, dedi, bir de bakarsın eve dinozor testisleriyle dönersin de, içeri sokabilmek için kapıyı genişletmek için usta çağırmak zorunda kalırız.

Pul ve telefon kartları değil de, eski gazeteler ilgimi çekiyordu. Çocukluğumuzda vardı bunlar, dedi Paola. Ben de, "o zaman boşver" dedim. Ama bir süre sonra bir Miki albümü gördüm. İçgüdüsel olarak elime aldım. Fazla eski olamazdı, sırtından ve fiyatından da anlaşılacağı gibi yetmişli yıllarda yapılmış yeni bir baskıydı. Kitabın ortasını açtım: "Orijinal bir baskı değil, çünkü orijinal baskılar iki renkliydi, tuğla kırmızısı ile kahverengiye çalan bir renk, bu beyaz ve lacivert."

"Nereden biliyorsun?"

"Bilmem, biliyorum işte."

"Ama kapak aynı, tarihe ve fiyata bak, 1937, bir buçuk liret"

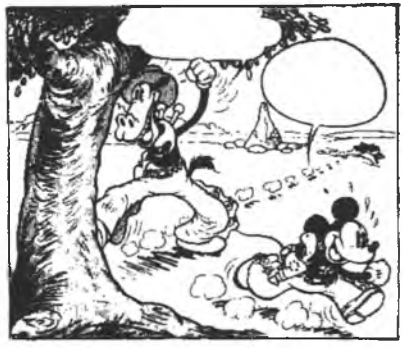
Rengârenk kapağın üzerinde *Klarabel'in Hazinesi* yazıyordu. "Ama ağaç konusunda yanılmışlardı" dedim.

"O ne demek?"

Kitabı hızla karıştırdım ve hiç duraksamadan doğru kareleri buldum. Ama balonlardaki yazıları başka bir dilde yazılmış ya da harfler birbirine bulaşmış gibiydi, okumak istemiyordum. Ezbere okumaya başladım.

"Bak, Miki ve Zarif, ellerinde eski bir harita, Klarabel'in büyükbabasının veya büyük amcasının gömdüğü hazineyi aramaya başlarlar, Yılışık Sqwinch ve Haydut Barut'la yarış halindedirler. Belirtilen yere vardıklarında haritaya bakarlar ve büyük bir ağaçtan hareketle daha küçük bir ağaca doğru düz bir hat çizilerek nirengi noktası alınması gerektir. Kazarlar kazarlar, ama hiçbir şey yoktur. Tam o sırada Miki'nin aklına bir fikir gelir, harita 1863 yılına aittir ve yetmiş yıl geçmiştir üzerinden, o küçük ağacın orada olmasına imkân yoktur, öyleyse şimdinin büyük ağacı bir zamanların küçük ağacıdır, büyük olan da devrilmiş veya çürümüştür, ama belki civarda kalıntıları vardır. Nitekim, araya araya, bir ağaç gövdesi bulurlar, alanı yeniden üçgenlere bölüp nirengileme yaparlar

ve yeniden kazmaya başlarlar, işte hazine tam o noktadadır."

"Ama nasıl, nereden biliyorsun?"

"Bunu herkes bilir, öyle değil mi?"

"Hiç de bir kere, herkes bilmez" dedi Paola heyecanla. "Bu anlamsal bellek değil. Bu otobiyografik bellek. Çocukken seni etkilemiş olan bir şeyi hatırladın! Ve onu sana bu kapak hatırlattı."

"Hayır, resim hatırlatmadı. Hatırlattıysa Klarabel hatırlattı."

"*Rosebud*"[2]

Kitabı satın aldık elbette. Akşamı o hikâyeyi düşünerek geçirdim, ama hiçbir şey çıkaramadım. Hikâyeyi biliyordum, o kadar, hiçbir gizemli alev hissetmedim."

"Ben bu işten kurtulamayacağım, Paola. Asla mağaraya giremeyeceğim."

"Ama zorlanmadan iki ağaç hikâyesini hatırladın."

"Proust en az üç tanesini hatırlıyordu. Kâğıt, kâğıt, bu evdeki ve ofisteki tüm kitaplar gibi kâğıt. Kâğıttan bir hafızam var."

"*Madeleins* sana bir şey ifade etmediğine göre, kâğıtlardan yararlan sen de. Proust değilsin sen, tamam. Ama Zasetskiy de değilsin."

"*Karneades, o da kimdi?*"

"Neredeyse unutmuştum, Gratarolo getirdi aklıma. Mesleğim ge-

2. *Yurttaş Kane*'de geçen sözcük; kaybolmuş çocukluk günlerine ve masumiyete duyulan özlemi ifade eder. (yay.n.)

reği *Yitirilip Yeniden Bulunan Dünya*'yı okumamış olmama imkân yoktu, klasik bir eserdi. Ama çok eskiden, akademik nedenlerle okumuştum. Onu bugün ilgiyle okudum, iki saatte okunan harika bir kitapçık. Rusların önemli nöropsikoloğu Lurija, şu Zasetskiy olayını takip etmişti. Zasetskiy son dünya savaşımda beyninin sol yankafa-artkafa bölgesine zarar veren bir yara alır. Komadan çıkar, ama o da korkunç bir kargaşa içindedir vücudunun dünyadaki konumunu bile anlayamaz. Bazen vücudunun bazı bölümlerinin değiştiğini düşünür, başının aşırı büyüdüğünü, gövdesinin aşırı küçüldüğünü, bacaklarının kafasının üzerinde olduğunu sanır."

"Bunun benim durumumla bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Bacakları başında mı? Penisi de burnunun üzerinde miymiş?"

"Dur. Bacaklarını başının üzerinde hissetmesi önemli değil, bu çok seyrek oluyordu. En berbat yeri hafızasıydı. Paramparça olmuş, toz haline gelmişti sanki, senin durumun onun yanında hiç de fena değil. O da nerede doğduğunu, annesinin adını hatırlamıyordu, üstelik artık okuma yazmayı da unutmuştu. Lurija tedaviye başlar, Zasetskiy çok azimlidir, yeniden okumayı öğrenir, sonra yazar da yazar. Yirmi beş yıl boyunca yalnızca hafızasının tahrip olmuş boşluğundan çıkardıklarını değil, günbegün başına gelenleri de yazar. Sanki eli, otomatizmle, aklının yapamadığını düzene sokmaktadır. Yani yazdıkları kendisinden daha akıllıdır. Böylece, kâğıtlar üzerinde yavaş yavaş kendini bulur. Sen o değilsin, ama beni etkileyen onun kâğıtlar yardımıyla bir hafızaya kavuşması. Bu da yirmi beş yıl sürdü. Sende de dolu kâğıt var, ama buradakilerin bu işe uygun olmadığı belli. Senin boşluğun yazlıktaki evde. Biliyor musun, bugünlerde çok düşündüm. Çocukluğuna ve ergenliğine ait kâğıtlarını kararlı bir biçimde kilit altına aldın. Belki de orada seni yakından ilgilendiren bir şeyler var. Şimdi senden Solara'ya gitmeni rica ediyorum. Tek başına, çünkü birincisi ben çalışıyorum, ikincisi de her şeyi tek başına halletmen gerekiyor. Sen ve sana uzak geçmişin. Git, ne kadar istersen kal, bak bakalım neler oluyor. En fazla bir ya da iki hafta kaybeder, hava almış olursun, bu da hiç fena olmaz. Amalia'ya telefon ettim bile."

"Amalia kim peki, Zasetskiy'in karısı mı?"

"Hayır, büyükannesi. Sana Solara'yla ilgili her şeyi anlatmadım ki. Büyükbabanın döneminden beri orada hep yarıcılar varmış, özellikle de Maria ile Masulu lakaplı Tommaso, çünkü o zamanlar evin çevresinde çok geniş bir arazi özellikle de büyük bağlar bulunuyormuş ve epey hayvan varmış. Maria'mn eline doğmuşsun, seni çok severmiş. Kızı Amalia senden on yaş kadar büyük, sana ablalık, bakıcılık, aklına ne gelirse yapmış. Onun gözbebeğiydin. Amcanlar arazileri ve yukarıdaki mandırayı da satınca, geriye küçük bir bağ, meyve bahçesi, sebze bahçesi, domuz ahırı, tavşanlık ve kümes kalmış. Yarıcılara gerek kalmayınca, eve bekçilik etmeleri koşuluyla, her şeyi, sanki onun malıymış gibi, Masulu'ya bıraktın. Sonra Maria da Masulu da çekip gitti, Amalia hiç evlenmedi –güzellikten pek nasibini almamıştı– orada yaşamaya devam etti, kasabada yumurta ve tavuk satıyor, kasaplık zamanları geldiğinde gidip domuzlarını kesiyor, kuzenleri asmalara göztaşı sürmesine, bağbozumu yapmasına yardım ediyor, hayatından memnun sayılır, ama biraz yalnızlık çekiyor, onun için kızlar çocuklarla gittiğinde seviniyor. Yediklerimizin parasını öderiz, ama sadece yumurtanın, tavuğun ya da salamın, meyve ve sebzeye asla para almaz, sizin malınız bunlar, der. Altın kalpli bir kadın, öyle iyi bir aşçıdır ki göreceksin. Geleceğini duyunca sevinçten çıldırdı, Küçükbey Yambo şöyledir, Küçükbey Yambo böyledir, göreceksiniz sevdiği salatayla ben iyi edeceğim onun hastalığını..."

"Küçükbey Yambo mu? Bu ne lüks. Aklıma gelmişken, bana neden Yambo diyorsunuz?"

"Amalia, seksen yaşında bile sana küçükbey diyecektir. Yambo'ya gelince, onu da Maria anlatmıştı bana. Küçükken sen karar vermişsin bu ada. Benim adım Yambo, Perçemli Yambo diyormuşsun. Böylece herkes sana Yambo demeye başlamış."

"Perçemli mi?"

"Demek ki o zamanlar güzel bir perçemin vardı. Giambattista adı hoşuna gitmemiş, haksız sayılmazsın. Nüfus kütüğü bilgilerini bir kenara bırakalım şimdi. Oraya gideceksin. Dört kez aktarma yapman gerektiği için trenle gidemezsin, Nicoletta götürecek

seni, Noel'de unuttuğu bazı şeyleri de alıp hemen geri dönecek ve seni Amalia'nın şefkatli ellerine bırakacak, ihtiyacın olduğunda yanında olmasını, yalnız kalmak istediğinde seni yalnız bırakmasını bilir o. Beş yıl önce telefon da bağlattık, her dakika konuşabiliriz. Bir dene, lütfen."

Düşünmek için birkaç gün istedim. Öğleden sonraları ofisten kurtulmak için bir yolculuktan ilk söz eden bendim. Ama ofise gitmek gerçekten istemiyor muydum?

Bir labirentteydim. Gittiğim her yön yanlıştı. Ayrıca nereden çıkmak istiyordum? *Açıl susam açıl, çıkmak istiyorum* kim demişti, bunu? Ben girmek istiyordum, Ali Baba gibi. Hafızanın kovuklarına.

Sorunumu Sibilla çözdü. Bir akşamüstü dayanılmaz bir biçimde içini çekti, hafifçe kızardı (*yüzüne alev alev kan yürüdü, evren meleklere gülüyordu*), birkaç saniye önündeki bir tomar kâğıdı karıştırdıktan sonra şöyle dedi: "Yambo ilk bilen sen olmalısın... Evleniyorum."

"Nasıl, evleniyor musun?" dedim, neredeyse "ne hakla?" der gibi.

"Evleniyorum. Bir erkekle bir kadın birbirlerine yüzük takarlar, başka insanlar onlara pirinç atar ya hani, gözünün önüne geldi mi?"

"Yok, demek istiyordum ki... peki beni bırakıyor musun?"

"Neden bırakayım ki? Nişanlım bir mimarlık bürosunda çalışıyor, ama kazancı pek iyi değil, ikimizin de çalışması gerekiyor. Hem ben seni hiç bırakabilir miyim?"

Bıçağı göğsüne saplıyor ve iki kez çeviriyordu. Dava'nın sonu, hatta her şeyin sonu. "Peki bu... uzun zamandır süren bir şey miydi?"

"O kadar uzun değil. Birkaç hafta önce tanıştık, bu işleri bilirsin. İyi bir çocuk, tanıştıracağım sizi."

Bu işler nasıldır? Belki daha önce başka iyi çocuklar da olmuştu, belki de çekilmez bir duruma son vermek için başıma gelen kazayı fırsat bildi. Belki de karşısına ilk çıkanın üzerine atladı, sonu

belirsiz iş. Bu durumda ona iki kere kötülük etmiş oldum. Ne kötülük etmesi, aptal? Her şey normal seyrinde, genç bir insan o, bir yaşıtıyla tanışıyor, ilk kez âşık oluyor... İlk kez, tamam mı? *Birileri seni yine de solduracak pınar ağızlım ve seni aramamış olmak onun bir lütfu ve kaderi olacak...*

"Güzel bir armağan almalıyım sana."

"Daha zaman var. Dün akşam karar verdik, ama iyileşmeni beklemek istiyorum, böylece vicdan azabı çekmeden bir hafta tatil isteyebilirim."

Vicdan azabı çekmeden. Ne incelik.

Sis üzerine okuduğum o son yazıda ne diyordu? *Kutsal Cuma günü, Roma İstasyonu'na vardığımızda ve o arabayla sisin içinde kaybolduğunda, çaresiz, onu sonsuza dek kaybettiğimi anladım.*

Hikâye kendiliğinden sona eriyordu. Eğer aramızda bir şeyler olduysa, her şey siliniyordu. Tertemiz bir kara tahta. Bundan sonra benim için sadece bir evlattı.

Bu durumda Solara'ya gidebilirdim. Hatta gitmeliydim. Paola'ya gideceğimi söyledim. Mutlu oldu.

"Göreceksin çok memnun kalacaksın."

"*Küçük kara balık, nasıl prenssin sen öyle; bana kalsa istemem –ama cadı karım– cadı karım ister her şeyi.*"

"Ne hainsin. Hadi köye, köye."

O akşam, yolculuğum için son nasihatlerini verirken memelerini okşadım. Hafifçe inledi ve ben arzu ile şefkat belki de minnettarlık karışımı bir şeyler hissettim. Seviştik.

Tıpkı diş fırçalarken olduğu gibi, bedenim o işin de nasıl yapıldığını hatırlıyordu. Sakin ve yavaş seviştik. Önce o orgazm oldu (hep böyleydi, dedi bana sonra), ben de ondan az sonra. Sonuçta bu benim ilk sevişmemdi. Dedikleri gibi gerçekten çok güzel bir şey. Şaşırmamıştım: sanki bildiğim bir şeydi ve bedenimle bunun gerçek olduğunu o an keşfetmiştim sanki.

"Fena değilmiş" dedim sırtüstü uzanarak, "insanların neden bu kadar meraklı olduklarını şimdi anladım."

"Tanrım" dedi Paola, "kocamın bakirliğini altmış yaşında bozmak da varmış kaderimde."

"Geç olsun da güç olmasın."

Ama Paola'yla el ele uyuyakalırken Sibilla'yla da mı aynı şekilde olurdu acaba, diye kendime sormadan edemedim. Sersem, diyordum kendime, bilincini yitirmişken, bunu asla bilemeyeceksin.

Yola çıktım. Nicoletta arabayı kullanıyordu ben de yandan onu inceliyordum. Düğün fotoğraflarımı düşünecek olursam, burnu bana benziyordu, ağız biçimi de. Benim kızımdı gerçekten, bir günah tohumunu bana yutturmaya kalkışmamışlardı.

(Dekoltesi hafifçe açıldığından, birden göğsünde, üzerinde incecik bir Y harfi bulunan bir madalyon gördü. Tanrım, dedi, kim verdi bunu size? Kendimi bildim bileli hep boynumda bu efendim, daha bebekken Saint-Auban Fransisken rahibelerinin manastırının merdivenlerine götürüldüğümde boynumdaymış. Annen düşesin madalyonu, diye haykırdım! Sol omuzunda haç biçiminde dört küçük benin var mı? Evet, efendim, ama siz bunu nereden biliyorsunuz? O zaman, o zaman sen benim kızımsın, ben de senin baban! Baba, babacığım! Hayır, temiz ve saf kızım, şimdi bayılmanın sırası değil. Yoldan çıkarız!)

Konuşmuyorduk, ama Nicoletta'nın fazla konuşkan olmadığını anlamıştım, çekingen davranıyor, unuttuğum bir şeyden söz edip beni tedirgin etmekten korkuyordu. Ona yalnızca ne tarafa gittiğimiz sordum: "Solara, Langhe ile Monferrato arasında çok güzel bir yer, göreceksin baba." Bana baba denmesi hoşuma gidiyordu.

Başlangıçta, otoyoldan çıktıktan sonra bilinen şehirlerin işaretlerini görüyordum, Torino, Asti, Alessandria, Casale. Sonra adlarını asla duymadığım yerlerin levhalarını gördüğüm ara yollarda ilerledik. Birkaç kilometre düz gidip bir su kanalının üzerinden geçtikten sonra, uzaktan bazı tepelerin mavimsi çizgilerini görür gibi oldum. Ama birden çizgiler kayboldu, çünkü önümüze ağaçtan bir duvar çıkmıştı, araba, bir tropik ormanını hatırlatan ağaçlıklı bir yola girdi. *Que me font maintenant tes ombrages et tes lacs?*

Ama bu yolu, dümdüz, hiçbir yere sapmadan geçtikten sonra

iki yanı ve arkası tepelerle çevrili bir havzaya geldik. Pek hissedilmeyen, uzun bir tırmanıştan sonra Monferrato'ya ulaşmıştık, tepeler, ben daha farkına varmadan çevremizi sarmıştı ve işte bambaşka bir dünyaya, henüz genç olan üzüm bağlarının şenliğine dalıyordum. Uzaktan bakınca farklı yükseklikte tepelerdi bunlar, kimi daha alçak, kimi daha dik zirvelerden oluşuyordu, birçoğu ev, kilise ya da büyük çiftliklerle ve büyük bir küstahlıkla çevreye yayılmış, tatlı bir biçimde tamamlamak yerine, dorukları gökyüzüne doğru yükselten şatolarla kaphydı.

Her dönemeçte, sanki bir bölgeden başka bir bölgeye geçiyormuşuz gibi, değişik bir manzaranın açıldığı o tepeler arasmda yaklaşık bir saat yol aldıktan sonra, bir ara üzerinde Mongardello yazan bir tabela gördüm. Şöyle dedim: "Mongardello. Sonra Corseglio, Montevasco, Castelletto Vecchio, Lovezzolo ve sonra geldik, değil mi?"

"Nereden biliyorsun?"

"Bunu herkes bilir" dedim. Aslında bu doğru değildi, Lovezzolo hangi ansiklopedide yer alır ki? Yoksa hafızanın kovuklarına mı girmeye başlıyordum?

Kâğıttan bir hafıza

5

Klarabel'in Hazinesi

Çocukluğumun geçtiği yerlere yaklaşırken, daha sonraki yıllarda Solara'ya gelmek için neden pek hevesli davranmadığımı gerçekten anlamıyordum. Gitmek istemediğim yer Solara değildi aslında, orası üzüm bağlarıyla kaplı alçak tepelerin arasında kalan küçük bir kasabaydı, yanından geçilip daha yukarılara çıkılıyordu. Ama, birçok virajdan sonra, bir yerde Nicoletta dar bir tali yola sapmıştı ve ancak iki arabanın karşılıklı geçebileceği, iki yanı açık, böylece iki değişik mazara sergileyen bu dar yolda en az iki kilometre yol almıştık. Sağda, cehennemî öğlen sıcağında (biliyordum) parlayan yaz göğüne karşı yeşil asmalarla dolu yumuşacık tepelerden oluşan Monferrato manzarası. Diğer yanda Langhe'nin daha sert olan ve pek değişken olmayan, bir zincir sırası gibi yan yana dizili tepeleri; her biri farklı renkteydi, en uzaktakilerin maviliğine doğru uzanıp gidiyorlardı.

O manzarayı ilk kez keşfediyordum, ama yine de bana aitti; vadiden aşağı delice koşmaya kalkarsam, nereye basacağımı ve nereye gideceğimi biliyordum sanki. Bir anlamda, hastaneden çıktıktan sonra asla görmediğim bir otomobili kullanabilmek gibi bir şeydi. Kendimi evimde hissediyordum. Sınırsız bir sevince, unutulan bir mutluluğa kapılmıştım. Yol ansızın ortaya çıkan bir tepenin kenarını izleyerek yukarı doğru çıkıyordu, kestane ağaçlarıyla kaplı yolda biraz ilerledikten sonra bir ev çıktı karşımıza. Çiçek tarhlarının renklendirdiği bir çeşit avluda durduk, evin arkasındaki, biraz daha yüksek bir tepede Amalia'ya ait olduğunu düşündüğüm bağ görülüyordu. Birinci katı yüksek pencereli binanın şeklini tümüyle anlamak ilk bakışta zordu, tam ortada, bal-

konun altındaki bir beşikkemere otutturulmuş, kapısı meşeden geniş bir yapı vardı, yolun tam karşısına geliyordu, yanlarda daha kısa ve daha mütevazı girişli iki kanat vardı. Ama yapının arkaya, tepeye doğru ne kadar uzandığı anlaşılmıyordu. Avlu, biraz önce hayranlıkla seyrettiğim, yüz seksen derecelik görüş alanıyla iki manzaraya açılıyordu, çünkü yol yavaşça yükselmiş, sonra da aşağıda kaybolup manzarayı gözler önüne sermişti.

Evi incelemem kısa sürdü, çünkü sevinç çığlıkları atan bir kadın çıkıverdi ortaya, bana anlattıklarına bakılırsa Amalia olmalıydı bu, kısa boylu, dinç, kaç yaşında olduğu anlaşılmayan (Nicoletta'nın bana söylediği gibi yirmi ile doksan arasındaydı) ve inanılmaz bir mutlulukla parlayan kuru kestane yüzlü bir kadındı. Derken, hoş geldin, hoş bulduk, öpüşüp kucaklaşmalar, kırılan küçük potlar, ardından hızla ağza götürülen bir elin sertçe kestiği küçük çığlıklar (şunu şunu hatırlıyor musunuz Küçükbey, hatırladınız değil mi, derken Nicoletta arkamda durmuş kızgın bir halde kaş göz işareti yapıyor olmalıydı ona).

Bir kasırgaydı, düşünmeye ya da soru sormaya fırsat bırakmadı, valizleri çıkarır çıkarmaz, evin sol kanadına götürdü, Paola ile kızların geldiklerinde kaldıkları yerdi burası, ben de kalmıştım orada, ama istersem orta bölümde de kalabilirdim, dedelerimin oturduğu ve çocukluğumun geçtiği yerde, orasını hep kapalı tutmuştu, ama bir tapınak gibiydi ("biliyor musunuz, sık sık gidip toz alıyor, havalandırıyorum ara sıra, kötü kokmasın diye, ama odaları ellemiyorum, benim için orası kilise gibidir"). Ama giriş katındaki o kocaman boş odaları açık tutuyordu, çünkü olgunlaşmaları için elma, domates ve başka birçok meyveyi oraya koyuyordu, serinlikte çürümüyorlardı. Nitekim o koca giriş katmda birkaç adım attıktan sonra baharat, meyve ve sebzelerin keskin kokusu duyulmaya başlamıştı, büyük bir masanın üzerinde ilk incirler, evet ilk incirler duruyordu ve birinin tadına bakmayı reddedemeyip, o ağacın gerçekten hep olağanüstü olduğunu söylemeye kalkıştım; bunun üzerine Amalia, "O ağaç da ne demek, *o ağaçlar*, beş tane, iyi bilirsiniz, her biri bir başka güzeldir!" diye bağırmaya başladı. Özür dilerim Amalia, kafam karıştı, merak et-

meyin Küçükbey, aklınızda tutacak o kadar önemli şeyin arasında, teşekkür ederim Amalia, keşke aklımda o kadar çok şey olsa, hepsi uçup gitti ne yazık ki, vınnn diye, nisan sonu bir sabah, onun için bir incir ağacı, beş incir ağacı, benim için aynı şey.

"Bağda üzüm var mı?" diye sordum, aklımın ve duygularımın hâlâ çalıştığım göstermek istercesine.

"Ama şimdi üzüm salkımları küçücük daha, ana karnında bebe gibi, bu yıl da pek sıcak oldu, her şey hemen oluverdi, dua edelim de yağmur yağsın. Üzümleri –eylüle kadar kalırsınız herhalde– görürsünüz. Biraz hastalanmışsınız, size iyi bakmam lazım, Bayan Paola öyle dedi, sağlıklı, besleyici şeyler yedireceğim. Akşam için size çocukken pek sevdiğiniz bir şeyi hazırladım, zeytinyağlı, domates soslu, kerevizli –küçük küçük doğradım– ince kıyılmış soğanlı ve koy koyabildiğin kadar her türlü ottan salata, şu yemek suyuna severek bandığınız ekmeklerden de yaptım. Bir de benim tavuklardan birini pişirdim, dükkândan alınanları her türlü pislikle şişiriyorlar, yoksa biberiyeli tavşan mı isterdiniz? Tavşan mı? Tamam, tavşan, gidip en güzelini seçeyim de ensesine bir şaplak indireyim, zavallı hayvancık, ama hayat işte, ne yapacaksın. Aman Tanrım, Nicoletta sahiden hemen gidiyor mu? Yazık. Önemli değil, baş başa kalalım, siz istediğinizi yapın, ben işlerinize burnumu sokmam. Sabah sütlü kahvenizi getiririm, sonra yemek saatlerinde görürsünüz beni ancak, geri kalan zamanda istediğinizi yapın, istediğiniz gibi dolaşın edin."

"Dinle baba" dedi Nicoletta almaya geldiği eşyaları arabaya yüklerken, "Solara buradan uzak gibi gözüküyor, ama geldiğimiz virajlı yoldan başka, evin arkasında doğrudan kasabaya inen bir yol daha var. Yokuş aşağı, biraz dik bir yol, ama dik kısımda basamaklar var, sonrası düzlük. İniş on beş dakika, yokuş yukarı çıkış yirmi dakika sürüyor, ama sen kolestrole iyi geldiğini söylemişsindir hep. Kasabada gazete ve sigara bulabilirsin, ama Amelia'ya da aldırabilirsin, o nasıl olsa her sabah saat sekizde işlerini görüp ayine gitmek için aşağı iniyor. İstediğin gazetelerin adlarını bir kâğıda yaz, ama her gün yaz, aklında tutamadığı için yedi gün üst üste *Gente* ya da *Stop* dergisinin aynı sayısını getirebilir

sana. Başka bir şeye ihtiyacın yok mu gerçekten? Seninle kalmak istiyordum, ama annem eski eşyalarının arasında yalnız kalmanın sana iyi geleceğini söylüyor."

Nicoletta gitti. Amalia bana Paola'yla birlikte kaldığımız odamızı gösterdi (lavanta kokusu). Eşyalarımı yerleştirdim, üstümü değiştirip odada bulduğum rahat giysileri giydim, ayağıma da tam toprak sahipleri gibi, en az yirmi yıllık, biçimsiz, eski püskü ayakkabılarımı geçirdim ve yarım saat pencereden Langhe tepelerinin yamaçlarına baktım.

Mutfak masasının üzerinde bir gazete vardı, Noel'den kalmıştı (son Noel tatilini orada geçirmiştik), bir bardağa, buz gibi kuyu suyuyla dolu bir kovada soğutulmuş *moscato* koyup okumaya başladım. Birleşmiş Milletler, Kuveyt'i Irak işgalinden kurtarmak için güç kullanılmasına kasım sonunda izin vermişti, ilk Amerikan birlikleri Suudî Arabistan'a gitmek üzere yeni yola çıkmıştı, Amerika'nın son bir girişimde bulunup Cenevre'de Saddam'ın bakanlarıyla görüşeceğinden ve geri çekilmeleri için ikna etmeye çalışacağından söz ediliyordu. Gazete bazı olayları yeniden biçimlendirmeme yardım ediyordu, son haberlermiş gibi okuyordum onları.

Ansızın, sabah yolculuk gerginliğiyle büyük aptese çıkmadığımı hatırladım. Tuvalete gittim, gazeteyi okumak için iyi bir fırsattı bu ve pencereden üzüm bağını gördüm. Bir düşünce geldi aklıma, daha doğrusu eski bir istek uyandı içimde: ihtiyacımı bağda asmalar arasında giderecektim. Gazeteyi cebime koydum ve tesadüfen mi, yoksa içimdeki bir radar sayesinde mi bilmiyorum, arka taraftaki küçük bir kapıyı açıp dışarı çıktım. Çok bakımlı bir sebze bahçesinden geçtim. Kırlık alana açılan tarafta tahta çitler vardı, gıdaklamalara ve homurtulara bakılırsa, tavuk kümesleri, tavşanlıklar ve domuz ağılı olmalıydı orada. Sebze bahçesinin sonunda bağa giden dar bir yol vardı.

Amalia haklıydı, asma yaprakları küçüktü ve üzüm taneleri çitlembiğe benziyordu. Ama, ayakkabımın yıpranmış tabanları al-

tındaki toprak ile asmaların arasındaki ot demetleri bir bağda olduğumu hissettiriyordu. İçgüdüsel olarak gözlerim şeftali ağaçlarını aradı, ama göremedim. Tuhaf, bir romanda asmalar arasında –ama yalınayak yürümelisin, çocukluğundan bu yana nasırlaşmış topuklarınla basmalısın toprağa– yalnızca bağlarda yetişen ve sarı şeftali veren ağaçlar olduğunu okumuştum, başparmağınla bastırınca bölünüp çekirdeği kendiliğinden çıkar, ilaçlama yapılmış gibi tertemizdirler, ama bazen küçücük, şişman ve beyaz bir kurt çıkar özünden. Kabuğunun kadifemsiliğini neredeyse hissetmeden yiyebilirsin, dilinden kasıklarına kadar ürperirsin. Bir an kasıklarımda ürperti duydum.

Kuş seslerinin ve ağustosböceği cırıltılarının bozduğu öğle sessizliğinde çömeldim ve büyük aptestimi yaptım.

Silly season. He read on, seated calm above his own rising smell. İnsanlar, başkalarının değil, kendi dışkılarının kokusunu sever. Sonuçta vücudumuzun parçasıdır.

Eskilerde kalmış bir mutluluğu yaşıyordum. Büzgenkaslarımın o yeşillik içindeki sakin hareketi eski, karmaşık deneyimlerimi getiriyordu aklıma. Ya da insanoğlunun bir içgüdüsüydü bu. Benim o kadar az kişisel şeyim ve o kadar çok özel şeyim var ki (benimkisi kişisel hafıza değil, insanlık hafızası), belki de Neanderthal insanının da hissettiği bir zevki yaşıyordum yalnızca. Onun benden daha az anısı olmalıydı, Napolyon'u bile bilmiyordu.

Bitirdiğimde aklıma yapraklarla altımı silmem gerektiği düşüncesi geldi, bir otomatizm olmalıydı bu. Ama yanımda gazete vardı, televizyon programlarının yazılı olduğu sayfayı yırttım (altı ay öncesinin programlarıydı nasıl olsa, ayrıca Solara'da televizyon yoktu).

Ayağa kalktım ve dışkıma baktım. Hâlâ tüten, sarmal güzel bir mimarî. Borromini. Bağırsaklarım iyi çalışıyor olmalı, dışkı çok yumuşak ya da su gibiyse endişelenmek gerektiğini biliyorum.

Kakamı ilk kez görüyordum (şehirde tuvalete oturuyor, sonra bakmadan sifonu çekiyorsun). Ona artık, insanların dediği gibi kaka diyordum. Kaka en özel ve en kişisel şeyimizdir. Gerisini herkes görebilir, mimiklerini, bakışlarını, el kol hareketlerini.

Çıplak vücudunu da, denizde, doktorda, sevişirken görebilirler. Hatta düşüncelerini bile, çünkü çoğunlukla ifade edersin ya da başkaları bakışlarından ya da utangaçlığından anlar onları. Elbette gizli düşünceler de vardır (örneğin Sibilla, ama Gianni'nin karşısında açık verdim, acaba Sibilla da bir şeyler anladı mı, belki de onun için evleniyordur), ama çoğunlukla açığa çıkarlar.

Oysa kaka öyle değildir. Hayatının çok kısa bir dönemi, annenin altını değiştirdiği zaman dışında yalnızca senindir. Ve şu anki kakam, geçmişten bugüne kadar ürettiğim kakalardan farklı olmadığı için, mazide kalmış zamanlardaki benle birleşiyor ve geçmişte, hatta çocukluğumda bağda yaşadığım sayısız deneyimlerle bağdaşacak ilk deneyimi yaşıyordum.

Belki çevreme iyi bakarsam o zamanlara ait kaka kalıntılarına rastlayabilir ve nirengileme işlemini doğru yaparsam Klarabel'in hazinesini bile bulabilirdim.

Ama buradaydım. Kakam, henüz anılarımın ıhlamur çayı değildi ve *yitik zamanın peşinde* büzgenkaslarımla nasıl koşardım çok merak ediyorum? Yitik zamanı bulmak için ishal değil astım gerekir. Astım havayla alakalıdır, ruhun soluk almasıdır (güç olsa da): duvarları mantar kaplı odalara sahip zenginler içindir. Yoksullar, tarlalarda sıçar.

Yine de kendimi yoksul değil, mutlu hissediyordum, gerçekten mutlu, komadan çıktıktan sonra hiç olmadığım kadar mutlu. Derdi veren Tanrı çaresini de verir, dedim kendime, bazen çare popo deliğindedir.

Gün böyle sona erdi. Sol kanattaki odalarda biraz dolaştım, torunlarıma ait olduğunu sandığım odayı gördüm (üç yataklı kocaman bir odaydı, etrafta hâlâ oyuncaklar ve üç tekerlekli bisikletler vardı), yatak odasında, komodinin üzerinde en son okuduğum kitaplar duruyordu, aralarında ilginç bir şey yoktu. Eski bölüme giremedim. Acele etmeyip oraya alışmalıydım.

Yemeğimi Amalia'nın mutfağında, eski hamur tekneleri, annesi ile babasının zamanından kalma sandalyeler ve kirişlere asılı sarmısaklar arasında yedim. Tavşan nefisti, hele salata onca yola

değerdi. Ekmeği o zeytinyağıyla benek benek olmuş pembemsi suya banmak çok zevkliydi, ama bu, o anın değil, keşfetmenin verdiği bir zevkti. Tat duyumundan hiçbir yardım beklememem gerektiğini biliyordum. Bol bol içtim: buraların şarabı tüm Fransız şaraplarına bedel.

Evdeki hayvanları tanıdım: üç kedi ve yaşlı, tüyleri dökülmüş bir köpek, adı Pippo, Amalia'nın söylediğine göre çok iyi bir bekçi köpeğiymiş, ama o yaşh, bir gözü kör ve aptal haliyle pek güven uyandırmıyordu insanda. Kedilerden ikisi huysuz ve inatçıydı, üçüncüsü siyah, bir tür Ankara kedisiydi, gür ve yumuşak tüylüydü, pantolonuma sürtünüp çekici bir mırıldamayla, sevimli bir biçimde yemek istemeyi iyi biliyordu. Bütün hayvanları sevdiğimi sanıyorum (hayvanların canlı canlı kesilip incelenmesine karşı çıkan bir derneğe üye olmamış mıydım?) ama içgüdüsel olarak duyulan yakınlığa söz geçirilmez. Üçüncü kediyi sevdim ve en güzel lokmaları ona verdim. Amalia'ya kedilerin adlarını sordum, kedilere isim verilmez, çünkü köpekler gibi iyi değildirler, dedi. Kara kediye Matù adını verebilir miyim, diye sordum, pisi pisi demek yetmiyorsa ver dedi, ama halinden, şu şehirlilerin, Küçükbey Yambo'nun bile aklında saçma sapan şeyler olduğunu düşündüğü belliydi.

Dışarıdan cırcırböceklerinin gürültüsü geliyordu, onları dinlemek için avluya çıktım. Bilinen şekilleri bulmayı umarak gökyüzüne baktım. Takımyıldızları, sadece astronomi atlasındaki takımyıldızları gördüm. Büyükayı'yı tanıdım, ama sözü çok edilmiş bir şeyi tanır gibi. Buraya kadar ansiklopedilerin haklı olduklarını anlamak için gelmiştim. *Rede in interiorem hominem* ve Larousse'u bulacaksın.

Kendime, Yambo, kâğıttan bir hafızan var, dedim. Nöronlardan değil, sayfalardan oluşuyor. Belki bir gün, bilgisayarda, dünyanın başlangıcından bugüne kadar yazılmış tüm sayfalarda dolaşmaya ve işaretparmağının bir hareketiyle birinden diğerine geçmeye izin verecek şeytanî bir elektronik aygıt keşfederlerse insan nerede ve kim olduğunu anlayamaz hale gelebilir, işte o zaman herkes senin gibi olur.

Bu talihsiz serüvende birçok arkadaşım olmasını umarak uyumaya gittim. Tam dalmak üzereyken birinin beni çağırdığını duydum. Israrla ve alçak sesle "pişt pişt" diyerek beni pencereye çağırıyordu. Beni dışarıdan, panjurlara asılmış olarak kim çağırabilirdi? Panjurları açınca, birden karanlığın içinde beyazımsı bir gölgenin kaçtığını gördüm. Sabah Amalia'nın anlattığına göre bu bir peçeli baykuştu: bunlar, boş evlerin tavan aralarına ya da oluklara yerleşir, ama çevrede insan olduğunu fark ettiklerinde de sığınak değiştirirler. Ne yazık. Çünkü gece kaçan o sakallı baykuş bana, Paola'ya söylediğim gizemli alevi yeniden hissettirdi. O peçeli baykuş ya da o çeteden bir başkası, muhtemelen bana aitti, beni başka geceler de uyandırmış ve başka geceler de karanlıkta kaçmıştı, sakar, mankafalı hayalet. *Mankafalı mı?* Bu sözcüğü de ansiklopedide okumuş olamazdım. Bu durumda içimden ya da geçmişten geliyordu.

Huzursuz uyudum ve belli bir süre sonra göğsümde kuvvetli bir acıyla uyandım. Önce aklıma kalp krizi geldi –böyle başladığı bilinir– sonra ayağa kalktım ve düşünmeden gidip Paola'nın verdiği ilaç çantasını aradım ve bir Maalox aldım. Maalox, gastrit. Evet, yenilmemesi gereken bir şey yendiğinde gastrit krizi tutar. Aslında sadece çok yemek yemiştim: Paola kendimi kontrol etmemi söylemişti, onunlayken gözünü üzerimden ayırmıyordu, ama şimdi başımın çaresine bakmam gerek. Amalia bana yardım edemezdi, köylü kafasına göre yemek yemek her zaman iyiydi, asıl yiyecek olmadığında kötüydü.

Ne kadar çok şeyi daha öğrenmem gerekiyordu.

6

Nuovissimo Melzi

Kasabaya indim. Dönüşte yukarı çıkarken biraz zorlandım, ama güzel ve sağlık için iyi bir gezinti oldu. İyi ki yanımda birkaç karton Gitanes getirmişim, çünkü yalnızca Marlboro Light satıyorlardı. Köylük yer ne de olsa.

Amalia'ya peçeli baykuş hikâyesini anlattım. Onu bir hayalet sandığımı söylediğimde gülmedi. Ciddileşti: "Peçeli baykuşlar, yok canım, iyi hayvanlardır, kimseye zarar vermezler. Ama şu aşağıda –Langhe tarafını gösteriyordu– hâlâ büyücüler var. Büyücü nedir? Söylemekten çekiniyorum, ama bilmeniz gerekiyor, zavallı babacığım size onların hikâyelerini az mı anlattı. Ama merak etmeyin, buraya gelmezler, onlar gidip cahil köylüleri korkutur, beyleri değil, çünkü beyler, saçlarını diken diken edip onları kaçırtacak doğru sözcüğü bilirler. Büyücüler, gece dışarıda dolaşan kötü kadınlardır. Hele sis ya da fırtına varsa bu daha da işlerine gelir."

Daha fazla bir şey söylemek istemedi, ama sisten söz etmişti, bunun üzerine oralarda çok sis olup olmadığını sordum ona.

"Çok da ne demek? Hem de nasıl, ah Tanrım. Bazen benim kapıdan yolun ucu bile gözükmez, söylediğim lafa bak, buradan evin önünü bile göremem bazen, içeride biri varsa penceredeki ışık ancak fark edilir, ama mum ışığı gibi cılız görünür. Ve bazen buraya kadar ulaştığında, tepelerdeki manzarayı ah bir görseniz. Bazen bir süre hiçbir şey görülmez, sonra bir şeyler yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlar, bir ibik, küçük bir kilise, arkası beyaz mı beyaz. Sanki arkasına bir kova süt boşaltmışlar gibi. Eylülde hâlâ burada olursanız görürsünüz, çünkü bu taraflarda haziran, temmuz ve ağustos dışında hep sis vardır. Kasabada Salvatore di-

ye biri var, yirmi yıl önce çalışmak için güneyden buralara göçmüş, bilirsiniz memleketinde yoksulluk diz boyu, ama hâlâ alışamadı, onun oralarda 6 Ocak yortusunda bile hava güzel olurmuş. Kaç kez tarlada kaybolup az kalsın nehre düşüyordu, kaç gece gidip el fenerleriyle aradılar. Bilmem, bir şey demiyorum, iyi insan olabilirler, ama bizim gibi değiller."

İçimden ezbere okuyordum:

Ve vadiye baktım: silinmişti!
Her şey! batmıştı! Büyük bir denizdi
Düz, gri, dalgasız, kumsalsız, tekdüze.
Ve tuhaf sesler vardı çevrede
Kısa ve vahşi çığlıklar:
O boş dünyada kaybolmuş kuşlar.
Ve yukarıda, gökte, kayınağacı iskeletleri,
Havada asılı gibi, ve yıkıntı ve sessiz
ve ıssız yerlerin düşleri.

Şimdilik aradığım yıkıntılar ve ıssız yerler, eğer varsa, orada, güneşin altındaydı, ama görülmüyorlardı, çünkü sis benim içimdeydi. Yoksa onları gölgede mi aramalıydım? Vakit gelmişti. Evin orta bölümüne girmeliydim.

Amalia'ya oraya tek başma gitmek istediğimi söyledim, başım sallayıp anahtarları verdi. Anladığım kadarıyla çok oda vardı ve Amalia hepsini kilitli tutuyordu, ne olur ne olmaz, kötü niyetli birileri gelir diye. Bu yüzden irili ufaklı, bazıları paslanmış, bir tomar anahtar tutuşturdu elime, hepsini ezbere bildiğini, ama ille de yalnız başına gitmek istediğim için her seferinde tek tek denemem gerektiğini söyledi. "Küçükken yaptığın gibi şımarıklık ediyorsan hâlâ, oh olsun sana" der gibiydi.

Amalia sabah erkenden yukarı çıkmış olmalıydı. Bir gün önce panjurlar kapalı duruyordu, şimdiyse içeri, koridor ve odalara hafif ışık girsin, insan bastığı yeri görsün diye, yarı açık bırakılmıştı. Amalia ara sıra evi havalandırsa da, içerisi havasızdı. Kötü değil de, antika mobilyalardan, tavandaki ahşap kirişlerden, kol-

tukların (Lenin oturmamış mıydı onlara?) üzerine örtülmüş beyaz örtülerden yayılan bir koku vardı sanki.

Serüven derken, anahtarları denemekten kendimi Alcatraz'ın başgardiyanı gibi hissetmeye başlamıştım. Giriş merdiveni bir salona açılıyordu, burası güzel döşenmiş, Lenin koltuklu – dedim ya –ve duvarlarında güzel çerçeveli, on dokuzuncu yüzyıl tarzı, yağlıboyayla yapılmış, berbat birkaç manzara resminin olduğu bir çeşit bekleme odasıydı. Dedemin zevklerini henüz bilmiyordum, ama Paola bana onu dikkatli bir koleksiyoncu olarak tanımlamıştı: o resimleri sevmiş olamazdı. Bu nedenle aileden kalmış gibi bir halleri vardı, belki de bir büyük büyükbaba ya da bir büyük büyükannenin yaptığı resim denemeleriydi bunlar. Üstelik odanın loşluğunda ancak fark ediliyor ve duvarda benek benek duruyorlardı, belki de orada olmaları doğruydu.

Salonun bir yanı cephedeki tek balkona, diğer yanı da evin arkası boyunca devam eden, geniş ve karanlık, duvarlarının hemen hemen her yeri eski, renkli yayınlarla kaplı iki koridora açılıyordu. Sağdaki koridorda tarihî olayları tasvir eden İmagérie d'Épinal[1] serileri vardı, *Bombardement d'Alexandrie*, *Siège et bombardement de Paris par les Prussiens*, *Les grandes journées de la Révolution Française*, *Prise de Pékin par les Alliées*; bir başkası İspanyolca'ydı bir dizi küçük ve korkunç yaratıklar, *Los Orrelis*, bir *Colección de monos filarmonicos*, bir *Mundo al reves* ve biri erkekler, biri kadınlar için insan hayatının değişik yaşlarını merdiven basamakları halinde resmeden iki tablo vardı, ilk basamakta beşikle ve yürümelerine yardımcı olan kayışlarla çocuklar yer alıyordu, basamaklar en tepedeki olgun yaşa kadar çıkıyordu, güzel ve çok mutlu insanlar olimpiyat kürsüsüne çıkmış gibi duruyorlardı; sonra yavaş yavaş yaşlanan insanlar, yanlarında kendilerini bekleyen ölümün görüntüsüyle birlikte, Sfenks'in istediği gibi, üç ayaklı olmuş halde –iki titrek incecik bacak ve bir baston– son basamağa kadar iniyorlardı.

1. Adını XVIII. ve XIX. yüzyıllarda renkli resim baskılarıyla tanınmış Épinal kentinden alan bir baskı yöntemi. (yay.n.)

Birinci kapı eski tarz, geniş bir mutfağa açılıyordu, içeride büyük bir soba ile üzerinde hâlâ kulplu bakır bir kazanın durduğu kocaman bir ocak vardı. Her şey çok eskiydi, hatta büyükbabamın büyük büyükbabasından kalmış şeyler de olabilirdi. Artık hepsi birer antika sayılırdı. Büfenin saydam vitrininden çiçekli tabakları, kahve cezvelerini, fincanlarını görebiliyordum. İçgüdüsel olarak bir gazetelik aradım, demek ki orada olduğunu biliyordum. Evet oradaydı, pencerenin yakınında, bir köşede asılı duruyordu, tahtadan oyularak yapılmıştı, sarı bir zemin üzerinde kocaman alev alev gelincikler vardı. Savaş sırasında odun kömür bulunmadığında, mutfak tek ısıtılan yer olmalıydı, kim bilir orada kaç akşam geçirmişimdir...

Sonra banyo geliyordu, o da eski tarzdı; metal kocaman bir küvet ve küçük çeşmelere benzeyen kıvrık musluklar. Lavabo da kutsanmış su kabma benziyordu. Suyu açmayı denedim ve bir dizi hırıltının ardından sarı renkli bir su akmaya başladı, ancak iki dakika sonra rengi berraklaştı. Tuvalet ve sifon bana on dokuzuncu yüzyıl sonu kraliyet kaplıcalarını anımsattı.

Banyonun ardındaki son kapı, kelebek işlemeli, açık yeşil ahşap birkaç mobilyanın ve tek kişilik bir yatağın bulunduğu bir odaya açılıyordu, yatak yastığının üzerinde bir Lenzi bebek vardı ve yirminci yüzyıl tarzı bez bir bebeğin olabileceği kadar cilveli

bakıyordu. Burası, ahşap dolaptaki bazı çocuk giysilerinden de anlaşılacağı gibi kız kardeşimin odası olmalıydı, ama sanki bir zamanlar orada bulunan bazı eşyaları çıkarıp sonsuza dek kapatmışlardı odayı. Sadece nem kokuyordu.

Ada'nın odasından sonra, koridor dipteki bir dolapla sona eriyordu: dolabı açtım, hâlâ güçlü bir kâfuru kokusu duyuluyordu, içinde düzgün bir şekilde yerleştirilmiş işli çarşaflar, örtüler ve bir yorgan vardı.

Koridoru yeniden geçip sofaya ulaştım ve sol tarafa yöneldim. Buranın duvarlarında, çok mükemmel yapılmış eski Alman gravürleri vardı, *Zur Geschichte der Kostüme*, Borneolu muhteşem kadınlar ve Cavalı güzeller, eski Çin'de yüksek memurlar, bıyıkları kadar uzun pipolarıyla Sibenik Slavları, Napolili balıkçılar ve alaybozanlarıyla Romalı haydutlar, Segovia ve Alicante İspanyolları, ayrıca tarihî giysiler, Bizans imparatorları, papalar ve derebeylik dönemi şövalyeleri, on ikinci yüzyılda Kudüs'te kurulan Tapınak Şövalyeleri, on dördüncü yüzyıl kadınları, Yahudi tüccarlar, kralın silahşörleri, uhlanlar, Napolyon'un humbaracıları tasvir edilmişti. Alman gravürcü her karakteri tören giysileriyle çizmişti, böylece yalnızca önemli kişiler mücevherlerle, kabzası işli tabancalarla,

merasim zırhlarıyla, gösterişli dinî giysilerle değil, en zavallı Afrikalı ve en yoksul halk bile bellerinde rengârenk kuşaklarla, pelerinlerle, tüylü şapkalarla, alacalı türbanlarla resmedilmişti.

Belki de, birçok serüven kitabından önce, yeryüzündeki ırkların ve halkların çeşitliliğini ve çokrenkliliğini, neredeyse tam kenarından çerçevelenmiş, yılların ve güneş ışığının etkisiyle solmuş, bu yüzden de şimdi bana egzotikmiş gibi gelen bu gravürlerde keşfettim. Yüksek sesle "Yeryüzündeki ırklar ve halklar" diye mırıldandım ve kıllı bir vulva geldi aklıma. Neden?

İlk kapı bir yemek odasının kapısıydı, dip taraftan sofaya geçiliyordu. İçeride on beşinci yüzyıl taklidi, kapılarının üzerinde yuvarlak ya da baklava biçiminde renkli camlar olan iki büfe, *Cena delle Beffe*'yi anımsatan birkaç *savonarola* koltuk, büyük masanın üzerine dik olarak inen dövme demirden bir avize vardı. "*Cappone* ve *pasta reale*"[2] diye düşündüm, ama nedenini bilmiyordum. Daha sonra, yemek masasının üzerinde neden *cappone* ve *pasta reale* olması gerektiğini ve *pasta reale*'nin ne olduğunu Amalia'ya sordum. Noel'de, her yıl Tanrımızın yeryüzüne Noel yemeğini, tatlı ve acı hardallı *cappone* yolladığını, ondan önce de *cappone* suyunda pişirilen küçük sarı taneleri, ağızda eriyen *pasta reale* yendiğini anlattı.

"*Pasta reale* ne de lezzetli olurdu, artık kimse yapmıyor, ne büyük kayıp, belki de kralı kovdular diye, zavallı adam, gidip Duçe'ye iki laf da ben etmek isterdim!"

"Duçe artık yok Amalia, hafızasını yitirmiş olanlar bile biliyor bunu..."

"Ben siyasetten anlamam, ama onu bir kere kovduklarını, sonra da geri döndüğünü biliyorum. Bak sana söyleyeyim, bir yerlerde bekliyor ve bir gün, hiç belli olmaz... her neyse, büyükbabanız mekânı cennet olsun, Noel yemeğinde hep *cappone* ve *pasta reale* bulunsun isterdi, aksi takdirde onlarsız Noel, Noel olmaktan çıkardı."

2. Semizleşmesi için kısırlaştırılmış horozdan yapılan bir tür yemek ve bir tür hamurlu et suyu çorba. (ç.n.)

Cappone ve *pasta reale.* Onları aklıma, masanın biçimi mi getirdi acaba? Avize de bu yemekleri her aralık ayının sonunda kim bilir ne kadar çok aydınlatmıştı. *Pasta reale*'nin tadını hatırlamamıştım: yalnızca adı gelmişti aklıma. Hedef adlı o bulmacadaki gibi: masa, sandalyeyle, yemekhaneyle ya da çorbayla ilişkilendirilmeliydi. Benim aklıma, sözcükler arasındaki ortaklık *pasta reale*'yi getiriyordu.

Başka bir odanın kapısını açtım. Bu bir ebeveyn odasıydı ve bir an, sanki yasak bir yermiş gibi, içeri girmekte tereddüt ettim. Mobilyalar alacakaranlıkta kocaman görünüyorlardı, baldakenli yataksa bir altar gibi duruyordu. Acaba büyükbabamın girilmesi yasak odası mıydı burası? Orada mı acıyla tükenerek ölmüştü acaba? Son nefesinde yanında mıydım?

Ondan sonraki oda da bir yatak odasıydı, ama içerideki mobilyaların ait olduğu dönemi tanımlamak olanaksızdı, barok taklidiydiler, köşesiz, her şey yuvarlak hatlıydı, aynalı büyük gardırobun ve komodinin kapakları da yuvarlaktı. Burada, hastanede annem ile babamın düğün fotoğraflarını gördüğümde olduğu gibi, boğazıma bir şeyler düğümlendi. Gizemli alev. Doktor Gratarolo'ya bunu anlatmaya çalıştığımda, bana bunun ekstrasistole benzeyip benzemediğini sormuştu. Olabilir, demiştim, ama aynı anda boğazımda bir sıcaklık da yükseliyor, o zaman değil, demişti Gratarolo, ekstrasistol böyle olmaz.

Sağdaki komodinin mermerinin üzerinde küçük, kahverengi

ciltli bir kitap ilişmişti gözüme, kendi kendime "riva la filotea" diyerek hemen gidip aldım. Riva la filotea bizim lehçede, bir şey geliyor demek için kullanılır... ama ne? O sır yıllarca, lehçemizdeki (lehçemizi mi konuşuyordum?) soruyla birlikte aklımdan hiç çıkmamış gibiydi sanki, *Geliyor mu? Ne geldiğini biliyor musunuz?* Gelecek olan neydi acaba? Bir filotea mı, bir filobus[3] mu yoksa gece yol alan bir tramvay mı, gizemli bir teleferik mi?

Sanki kutsal bir şeye saygısızlık ediyormuş hissiyle kitabı açtım, Milanolu Rahip Giuseppe Riva'nın 1888 tarihli *Filotea*'sıydı bu; bir tür dualar, kutsal meditasyonlar antolojisiydi, içinde bayramların listesi ve azizler takvimi de vardı. Kitabın cildinin dikişleri neredeyse tamamen atmıştı, sayfalar da daha ele alınır alınmaz parçalanacak gibiydi. Dikkatlice kapattım (ne de olsa antika kitaplara özenli davranmak benim mesleğim), ama kitabın sırtına, kırmızı bir zemin üzerine artık solmuş altın harflerle "Riva La Filotea" yazısı basılmıştı. Bu, asla açmaya cesaret edemediğim bir dua kitabı olmalıydı, kitabın yazarı ile başlığının ayırt edilemediği o belirsiz yazıyla bana, bir çift sopayla bir elektrik teline bağlı, kaygı verici bir yolcu taşıtının gelmek üzere olduğu bildiriliyordu.

Sonra geri döndüm ve komodinin yuvarlak kenarlarından iki kapak açıldığını gördüm: kalbim çarparak ve sanki birilerinin beni görmesinden korkar gibi çevreme bakınarak, sağdakini açtım. İçinde yuvarlak biçimli üç raf vardı, boştu. Hırsızlık yapar gibi tedirgindim. Belki de eski bir hırsızlık anısından kaynaklanıyordu bu. Ben bu rafları, belki de ellememem ya da görmemem gereken bir şeyler olduğu için gidip gizlice karıştırıyordum. Artık bundan emindim, neredeyse polisiye bir sonuçtu bu: orası annem ile babamın odasıydı, *Filotea* da annemin dua kitabıydı, ben gidip o komodinin raflarında mahrem bir şeylere el uzatıyordum, ne bileyim, eski mektuplara ya da bir para çantasına veya aile fotoğrafları arasında yer alamayacak fotoğrafların olduğu bir zarfa...

Burası, annem ile babamın odası olduğuna ve Paola'nın söylediği gibi bu evde, bu köyde doğduğuma göre, dünyaya geldiğim

3. Türkçe'de "troleybüs" anlamına gelen İtalyanca sözcük; yazar *filotea* ve *filobus*'la kelime oyunu yapıyor. (yay.n.)

oda burası olmalıydı. İnsanın doğduğu odayı hatırlamaması doğaldır, ama yıllarca sana orayı gösterip orada, o yatakta doğduğunu, bazı geceler annen ile babanın koynunda uyuduğunu, sütten kesildikten sonra da seni emziren anne göğsünün kokusunu duymak istediğini söyledilerse eğer, şu kahrolası loblarımda bir şeyler kalmış olması çok doğaldı. Hayır, işte bedenim birçok kez tekrarladığı hareketleri bu durumda da unutmamıştı, o kadar. Yani istesem, memeyi kavrayan ağzım emme hareketini yapabilirdim, ama o kadar, kimin göğsü olduğunu ve sütün tadını bilemezdim.

İleride hatırlayamadıktan sonra doğmanın ne önemi var? Ve teknik açıdan söyleyecek olursak, gerçekten doğmuş muydum? Yine başkaları söylüyordu doğduğumu. Bildiğim kadarıyla ben nisan sonu doğmuştum, altmış yaşında ve bir hastane odasında.

Bay Pipino yaşlı doğmuş ve bebek ölmüştü. Neydi bu hikâye? Bay Pipino altmış yaşında, bir lahananın içinde uzun, beyaz bir sakalla doğar ve bir dizi serüven yaşar, her gün yavaş yavaş gençleşerek delikanlı olur, ardından süt çocuğu ve ilk (ya da son) bebek ağlamasında ölür. Bu öyküyü çocukluğumda bir kitapta okumuş olmalıydım. Yok, bu imkânsız her şeyi unuttuğum gibi bunu da unutmuş olmam gerekirdi, belki kırklı yaşlarda bir çocuk edebiyatı öyküsünde okumuştum; Vittorio Alfieri'nin çocukluğuyla ilgili her şeyi biliyordum ya kendi çocukluğumla ilgili olanları?

Ne olursa olsun kişisel bilgilerimi burada, bu koridorların karanlığında yeniden ele geçirmeli ve annemin yüzünü sonunda görerek kundakta ölmeliydim. Aman Tanrım, ya şişman, bıyıkları olan, asık suratlı bir ebenin yüzünü görerek verirsem son nefesimi? Garcia l'Orca.

Bu koridorun sonunda, son pencerenin altındaki bir sandığın ardında iki kapı vardı, biri dipte, diğeri solda. Soldaki kapıyı açtım ve geniş, sıradan, ancak ciddi görünümlü bir çalışma odasına girdim. Ulusal kütüphanelerde görülen, üzerinde yeşil bir lambanın bulunduğu maun bir masa vardı, evin belki de en sessiz ve en sakin yerine, sol kanadın arkasına, olağanüstü bir manzaraya bakan, camları renkli iki pencereden ışık sızıyordu odaya. İki pen-

cere arasındaki duvarda yaşlı, beyaz bıyıklı bir adamın portresi asılıydı. Büyükbabamın hayattayken astığı kendi portresi olamazdı, normal bir insan, portresini gözünün önüne koymaz. Annem ile babam da koymuş olamazdı, çünkü büyükbabam onlardan sonra ve onların acısından ölmüştü. Belki de amcam şehirdeki evi ve çevredeki arazileri elden çıkarırken, o odayı bir anıtmezar olarak düzenlemişti. Nitekim bir çalışma yeri olduğunu, bir zamanlar yaşanan bir yer olduğunu belli eden hiçbir şey yoktu. Sadeliği, bir cenaze evini andırıyordu.

Duvarlarda bir dizi İmagérie d'Épinal vardı, lacivert ve kırmızı üniformalı onlarca küçük asker, Piyadeler, Zırhlı Süvariler, Dragon Süvarileri, Zuhaflar.

Kütüphane dikkatimi çekti, o da maundu: üç duvarı kaplıyordu, ama boş sayılırdı. Her rafa, süs niyetine iki ya da üç kitap konmuştu, tıpkı Lalique vazolara, Afrika totemlerine, gümüş tabaklara, kristal sürahilere yer vererek, alıcıya sahte bir kültürün soykütüğünü sunan kötü içmimarların yaptığı gibi. Ama burada bu pahalı süs eşyaları da yoktu: eski atlaslar, parlak kâğıttan Fransız dergileri, 1905'in *Nuovissimo Melzi*'si, Fransızca, İngilizce, Almanca, İspanyolca sözlükler vardı yalnızca. Kitapçı ve koleksiyoncu olan büyükbabamın boş bir kütüphaneyle yaşamış olması imkânsızdı. İşte nitekim bir rafta, gümüş bir çerçeve içinde, güneş pencereden girip çalışma masasını aydınlatırken, muhtemelen odanın bir köşesinden çekilmiş bir fotoğraf duruyordu: büyükbabam ceketsizdi (ama yelekli) ve biraz şaşkın bir hali vardı, masayı kaplayan iki kâğıt yığını arasında sıkışmış gibi oturuyordu. Arkasındaki raflar kitap doluydu, kitapların arasında da, düzensiz bir biçimde istif edilmiş gazete yığınları yükseliyordu. Köşede, yerde, başka yığınlar da göze çarpıyordu, belki de dergiydi bunlar, ayrıca atılmak için bir kenara konmuş gibi duran, içi kâğıt dolu kutular da vardı. İşte, büyükbabamın odası, o hayattayken böyle olmalıydı: başkalarının çöpe atacağı matbu her tür malzemeyi kurtaran bir insanın deposu; unutulan evrakları bir denizden diğerine götüren, hayalet bir savaş gemisinin ambarı; insanın, her kitap, her kâğıt yığınını karıştırmaya kalktığında, içinde kaybolacağı bir yer. Peki o muhteşem eserler neredeydi şimdi? Saygıdeğer vandallar, dağınıklık yapan her şeyi yok etmişlerdi anlaşılan. Yoksul bir eskiciye mi satılmıştı her şey? Yoksa ne var ne yok atıldıktan sonra mı bu odaları bir daha görmemek, Solara'yı unutmak istedim? Oysa bu odada, dedemle yıllar ve saatler geçirmiş, onunla birlikte kim bilir ne mucizeler keşfetmiş olmalıyım. Geçmişimle ilgili tutunacak bu tek dalım da mı koparılmıştı?

Çalışma odasından çıkıp koridorun sonundaki odaya girdim, çok daha küçük ve biraz daha süslüydü burası: daha açık renk, belki de yerel bir marangoz tarafından yapılmış, bir gence yetecek, sade mobilyalar vardı içerde. Bir köşede yatak, boş sayıla-

cak birçok raf vardı, yalnızca bir sıra güzel ve kırmızı cilt göze çarpıyordu. Küçük bir yazı masasının üzerine, tam ortaya siyah bir dosya, yeşil bir lamba, Campanini Carboni'nin kitabının yıpranmış bir baskısı, Latince bir sözlük konmuştu. Bir duvarda, iki çiviyle tutturulmuş, içimde çok gizemli bir alev daha uyandıran bir resim asılıydı. Bir müzik parçasının kapağı ya da bir plağın reklamıydı bu, *Vorrei volare* yazıyordu üzerinde, ama bunun bir film olduğunu biliyordum. George Formby'ı, at gülüşünü, şarkıyı ukulele eşliğinde söylediğini biliyordum ve kontrolden çıkmış bir motosikletle bir samanlığa dalıp tavuklar kaçışırken öbür taraftan çıktığını görür gibiydim, bu arada motosikletin yolcu sepetinde oturan albayın eline bir yumurta düşüyordu, işte güzel bir yumurta sana –sonra Formby'ın, yanlışlıkla bindiği eski tip bir uçakla döne döne düşüşünü, doğrulduğunu, burnunu kaldırıp sonra da pike yaparak alçaldığını görüyordum– ah ne gülmüştüm, ölmüştüm gülmekten, "üç kez gördüm, üç kez gördüm o filmi" diye bağırıyordum neredeyse. "Hayatımda gördüğüm en komik film" diye tekrar ediyordum.

Benim odamdı burası elbette, yatak odam ve çalışma odam,

birkaç eşyanın dışında boştu, büyük bir şairin doğduğu oda gibiydi, girişte bir bağış yapılıyor ve kaçınılmaz bir ölümsüzlüğün kokusunu hissettirecek bir sahneyle karşılaşılıyordu. *Ağustos Güneşi*, *Aşka Dair*, *Ölen Balıkçıya Ağıt* burada yazıldı... Ya ona, o büyük şaire ne oldu? O artık yok, ince hastalıktan yirmi üç yaşında, o yatakta hayata gözlerini yumdu, piyanoya bakın, hâlâ onun bıraktığı gibi açık duruyor, bu dünyada geçirdiği son günündeki gibi, gördünüz mü? Ortadaki *la*'nın üzerinde *Damla Prelüdü*'nü çalarken solgun dudaklarından damlayan kan lekesinin izi duruyor hâlâ. Bu oda onun dünya yüzüdeki, kâğıtlara gömülerek geçirdiği kısa yaşamını gösteriyor yalnızca. Kâğıtlar nerede peki? Onlar Roma Koleji Kütüphanesi'nde saklı, ancak büyükbabanın rızasıyla görülebilir. Peki büyükbaba nerede? Öldü.

Öfkeyle koridora çıkıp avluya bakan pencereye gittim ve Amalia'ya seslendim. Odalarda ne kitap ne başka şey var, odamda oyuncaklarım da yok, nasıl olur, diye sordum.

"Küçükbey Yambo, on altı, on yedi yaşlarında bir öğrenciyken de kalıyordunuz orada. O yaşta hiç oyuncak olur mu? Hem elli yıl sonra nereden geliyor bunlar aklınıza kuzum?"

"Neyse, boş ver. Peki ya dedemin çalışma odası? Tıka basa dolu olmalıydı. Nerede onca şey?"

"Tavan arasında, her şey tavan arasında. Tavan arasını hatırlıyor musunuz? Mezarlığa benziyor, bana hüzün veriyor çıkınca ve yalnızca süt dolu küçük tabakları koymak için çıkıyorum oraya. Neden? Evin üç kedisi oraya çıksın, çıkınca da farelerle oynasınlar diye. Büyükbabanızın fikriydi bu: tavan arasında çok kâğıt var, fareleri onlardan uzak tutmak gerek, bilirsiniz kırlık yerde istediğin kadar uğraş dur, zor oluyor... Siz büyüdükçe, eski şeyleriniz, kız kardeşinizin bebekleri falan tavan arasına kaldırılıyordu. Sonra, amcanız buraya el atınca, ben karışmam ama, hiç olmazsa bazı şeyleri bıraksalardı. Ama nerede, bayram temizliği yaptılar sanki. Her şey tavan arasına. Bulunduğunuz o kat elbette ölü bir yer olur, Bayan Paola'yla yeniden buraya geldiğinizde oraya hiç dokunmak istemediniz ve daha yoksul, ama bakımı kolay diğer tarafta kalmaya başladınız, Bayan Paola da pek güzel yaptı orayı..."

Paola'yla birlikte o ana bölümde, altın dolu küpleriyle, fındık büyüklüğünde pırlantalarıyla, kalkmaya hazır uçan halılarıyla Ali Baba'nın mağarasını bulmanın hayalini kurmuştum, ama yanılmışım. Hazine odaları boştu. Tavan arasına gidip, ne bulursam eski hallerine dönsünler diye aşağıya indirmem gerekiyordu belki de. Ama eski hallerini hatırlamam gerekiyordu, oysa tüm bu zahmete bir şeyleri hatırlamak için katlanmak zorundaydım.

Yeniden büyükbabamın çalışma odasına gittim ve köşedeki bir sehpanın üzerinde bir pikap olduğunu fark ettim. Eski bir gramofon değil, hoparlörlü bir pikaptı. Şeklinden ellili yıllara ait olduğu anlaşılıyordu, sadece yetmiş sekizlik plaklar içindi. Dedem o zaman plak dinliyor muydu? Yoksa başka şeyler gibi onları da mı biriktiriyordu? Neredeydiler peki? Onlar da mı tavan arasındaydı?

Fransızca dergileri karıştırmaya başladım. Lüks, art nouveau stilinde dergilerdi bunlar, sayfaları minyatürlere benziyordu, kenarları resimlerle süslü, resimler renkli ve Rafaello öncesi sanat görüşünü izleyen üsluptaydılar, soluk benizli kadınlar Kutsal Kâse şövalyeleriyle konuşuyorlardı. Sonra öykü ve makaleler geliyordu, onlar da sarmal yapraklarla süslü çerçeveler içine yazılmışlardı, sayfalar moda olan art deco üslubundaydı; incecik bayanlar, başlarında erkek şapkaları, üzerlerinde düşük belli, göğüs dekolteli, sırtı açık, şifon ya da işli ipekten giysilerle, kanayan bir yara gibi kıpkırmızı dudaklarla, mavimsi dumandan tembel sarmallar çıkarmak için uzun ağızlıklarla, tüllü şapkalarla resmedilmişlerdi. Bu genç sanatçılar pudra kokusunu resmetmeyi biliyorlardı.

Dergiler, modası henüz geçmiş art nouveau'ya özlem dolu bir dönüşün ve bir zamanlar moda olan şeyleri yeniden keşfetmenin ve belki de henüz eskimeye yüz tutmuş güzellikleri anımsatmanın ötesinde gelecekteki Havva örneklerine bir soyluluk havası veriyordu. Ama sıradan, muhtemelen modası geçmiş bir Havva'yı görünce durakladım ve kalbim çarpmaya başladı. Gizemli alev değildi bu, tam anlamıyla kalp çarpıntısıydı, bugüne duyulan özlemle karışık irkilmeydi. Uzun altın rengi saçlı bir kadın profiliydi bu, gökten inmiş bir melek gibiydi. Aklımdan şu satırları ezbere okudum:

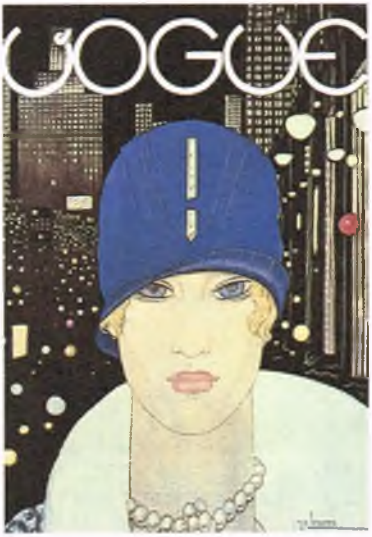

CANDEE
GALOCHES-SNOW BOOTS

MODE BALL
1928

VOGUE

Mahzun ve solgun zambaklar
Ölüyor ellerinde sanki birer mum.
Yayılan kokular parmaklarının arasından uzaklaşıyor
sıkıntıların bayıltıcı soluğuyla.
Açık renkli giysilerinden kıvrım kıvrım yayılıyor etrafa
hüsran ve aşk.

Tanrım, ben bu kadın profili görmüş olmalıydım, belki çocukken, gençken, delikanlıyken, belki de yetişkin yaşlarımın başında, yüreğimde iz bırakmıştı. Sibilla'nın profiliydi. Demek ki, ben Sibilla'yı çok eskiden beri tanıyordum ve bir ay önce ofisimde onu bir kez daha tanımıştım yalnızca. Ama tanımak beni memnun edip yeniden duygulandıracağına, ruhumu sıkıyordu, çünkü, o anda, Sibilla'ya bakarak, çocukluğumda gördüğüm kusursuz bir kadın profiline hayat veriyordum sadece. Belki onu ilk gördüğümde de aynı şey olmuştu: onu bir aşk nesnesi olarak görmüştüm, çünkü o görüntü aşk nesnesi olmuştu. Daha sonra, komadan çıktıktan sonra, ikimize, kısa pantolonlu günlerimde bayıldığım bir olayı yakıştırmak istedim. Aslında Sibilla'yla aramda o profilden başka bir şey olmamıştı.

Ya tanıdığım kadınlarla da aramda o çehreden başka bir şey olmadıysa? Ya dedemin çalışma odasında gördüğüm o yüzü izlemekten başka bir şey yapmadıysam? Artık evin odalarında yapmaya hazırlandığım araştırma başka bir hal ahyordu. Solara'dan ayrılmadan önce olanları hatırlama girişimi değildi sadece, Solara'dan sonra yaptıklarımı neden yaptığımı anlama çabasıydı aynı zamanda. Gerçekten öyle miydi? Abartma, diyordum kendime, daha yeni, dün karşılaştığın bir kadını hatırlatan bir resim gördün yalnızca. Belki de bu resimdeki kadın, zayıf ve sarışın olduğu için Sibilla'yı getiriyor aklına, başka birine, ne bileyim, Greta Garbo'yu hatırlatır belki de ya da kapı komşusu bir genç kızı. Sen doymak bilmez adamın tekisin ve o fıkradaki adam gibi (hastanedeki testlerden söz edince Gianni anlatmıştı) doktorun sana gösterdiği tüm mürekkep lekelerinde hep o şeyi görüyorsun.

Büyükbabanla yeniden karşılaşmak için mi, yoksa Sibilla'yı düşünmek için mi geldin buraya?

Dergileri kaldırdım, başka zaman bakacaktım. Hemen 1905 baskısı *Nuovissimo Melzi* çekti dikkatimi, 4 260 gravür, 78 sayfa resimli isim dizini, 1 050 portre, 12 kromolitografi, Antonio Vallardi, Milano.

Açar açmaz, sekizlik matbaa harfiyle yazılmış ve en önemli girişlerin başmda küçük resimler bulunan o sarı sayfaları görünce, derhal bulmam gereken şeyi aradım. İşkenceler, işkenceler. Nitekim, işte çeşitli işkencelerin gösterildiği sayfa, kaynar suya sallandırma, çarmıha germe, sivri uç işkencesi, direğe asılan kurbanın sivri uçlu demirlerden oluşan bir yastığa oturtulması, ateş işkencesi, ayak tabanlarının ateşe tutulması, ızgara etme, toprağa gömme, kurbanın etrafına odunlar yığıp ateşe verme, kazığa bağlayıp yakma, tekerlek işkencesi, derisini yüzme, ateşte çevirme, testere; korkunç bir hokkabazlık gösterisiydi bu, hükümlü bir sandığa yerleştiriliyordu, ardından iki cellat, dişli, büyük bir bıçakla onu kesiyordu, ama burada, işin sonunda buna maruz kalan kişi gerçekten iki parçaya bölünüyordu, parçalama; bu da bir önceki işlem gibiydi, sadece burada kaldıraçla hareket eden bir bıçak zavallı suçluyu muhtemelen uzunlamasına ikiye bölüyordu; sürükleme, suçlu bir atın kuyruğuna bağlanıp yerde sürükleniyordu, ayakları vidalama ve hepsinin en korkuncu kazığa oturtma; o yıllarda yanan kazık ormanları ve kazıkların ışığında yemek yiyen Voyvoda Drakula hakkında hiçbir şey bilmiyor olmalıydım, işte birbirinden korkunç otuz farklı işkence tipi.

İşkenceler... O sayfayla karşılaştıktan sonra, hemen gözlerimi kapatıp işkenceleri tek tek ezbere sayabilirdim ve hissettiğim tatlı korku, sessiz coşku o anda, artık tanımadığım bir başkasına değil, bana aitti.

Kim bilir o sayfaya ne kadar çok bakmıştım. Ama bazıları renkli olan diğer sayfaları da görmüş olmalıydım (alfabetik sıraya bakmadan, sanki parmaklarımın hafızasını izleyerek buluyordum onları):

SUPPLIZI

Asello
Berlina
Bollimento
Ceppi
Crocifissione
Decapitazione
Eculeo
Elettricità
Flagellazione
Fucilazione
Fune
Fuoco
Gabbia
Ghigliottina
Gogna
Graticola
Impiccagione
Interramento
Lapidazione
Maschera del disonore
Palo
Pira
Rogo
Ruota
Scorticamento
Sega
Spiedo
Squartamento
Trascinamento
Vite ai piedi

etli ve tüm o zehirli mantarlardan daha güzel mantarlar, beyaz benekli kırmızı başlıklı Amanita, korkunç bir sarıdan kanlı katranköpüğü, beyaz çayır mantarı, kötücül Boletus, cilveyle açılmış etli bir dudak gibi russula; bir de fosiller vardı, Megatherium, mastodon ve moa; antik çalgılar (ramsinga, olifant, büksen, lavta, rebap, aioleis arpı, Salome arpı); tüm dünya bayrakları (Çin ve Koçin, Malabar, Kongo, Tabor, Maratha, Nueva Granada, Sahara, Samoa, Sandwich, Eflak, Moldavya); taşıtlar: omnibüs, fayton, atlı araba, lando, kupa, kabriyole, sulki, dilijans, Etrüsk arabası, biga, fil kulesi, berlin, tahtırevan, fil sırtına yerleştirilen tahtırevan, kızak, iki tekerlekli tek atlı araba, atlı yük arabası; yelkenliler (Tanrı bilir hangi serüven kitaplarından brik ve mizana gibi denizcilik terimlerini öğrenmiştim; mizana kontra, babafingo yelkeni, gabya, grandi yelkeni, pruva direği, pruva gabya yelkeni, kontra yelkeni, trinketine yelkeni, flok, kontraflok, bumba, seren, cıvadra, çanaklık, küpeşte, randa yelkenini orsa et lanet olası lostromo, bin bombarta gövdesi, kontra yelkeni bırak, herkes iskele tarafına kardeşlerim!); antika silahlar da vardı: gürz, kamçı, cellat kılıcı, pala, üç ağızlı hançer, kama, teber, arkebüz, top, koçbaşı, mancınık; ve armacılık, zemin, bant, dikme, çubuk, dik yarı, soldan veya sağdan verev, dörtlü, yatık yarı... Bu hayatımın ilk ansiklopedisiydi ve onu uzun uzadıya karıştırmış olmalıydım. Sayfaların kenarları aşınmıştı, birçok sözcüğün altı çizilmişti, bazılarının yanına çocuksu ve özensiz bir yazıyla notlar konmuştu, bunlar genellikle zor sözcüklerin açıklamalarıydı. Bu cilt noktasına virgülüne, defalarca okunmuş ve eskitilmişti, öyle ki birçok sayfası kopmak üzereydi.

İlk bilgilerimi buradan mı edinmiştim? Öyle olmadığını umarak bazı maddeleri, altı çizili olanları gülümseyerek okumaya başladım:

Platon. Yunanlı filozof, Antikçağ felsefesinin en büyük filozofu. Sokrates'in öğrencisi oldu, Diyaloglar Sokrates'in öğretisinden kaynaklanır. Güzel bir antika mobilya koleksiyonuna sahipti. MÖ 427-347

Baudelaire. Parisli şair, sanatta abartılı ve yapaydı.

Hiç şüphesiz insan kötü bir eğitimden de kurtulabiliyordu. Ve sonra hem yaş olarak büyüdüm hem de bilgim arttı ve üniversite yıllarımda Platon'un eserlerinin tümüne yakınını okudum. Kimse onun antika eşya koleksiyoncusu olduğunu doğrulamadı bana. Ama ya doğruysa? Ya bu onun için hayatta en önemli şey olmuşsa, gerisini sadece ekmek parası kazanıp o lükse sahip olmak için yapmışsa? Sonuçta bu işkenceler gerçekten vardı, okullarda okutulan tarih kitaplarında bunların anlatıldığını sanmıyorum, ama bu tavır hiç de doğru değil, çünkü biz, yani Kabil'in soyundan gelenler nasıl olduğumuzu bilmeliyiz. Bu durumda insanın düzeltilemez derecede kötü ve hayatın da çığlık ve şiddet dolu bir hikâye olduğunu düşünerek mi büyüdüm ben? Onun için mi Paola Afrika'da bir milyon çocuğun öldüğünü söylediğinde omuz silkmiştim? *Nuovissimo Melzi* mi insan doğasma kuşkulu yaklaşmama neden olmuştu? Onu karıştırmaya devam ediyordum:

> Schumann (Rob.) Ünlü Alman besteci. Cennet'i ve Peri'yi, birçok Senfoni, Kantat besteledi – (Clara) Seçkin piyanist, yukarıdaki bestecinin dul karısı. 1819-1896.

Neden "dul"? 1905'te, ikisi de öleli uzun süre olmuştu, yoksa Calpurnia'ya da Julius Sezar'ın dul karısı mı denir? Hayır, karısıydı denir, ondan sonra ölmüş olsa da. Öyleyse neden sadece Clara duldu? Tanrım, *Nuovissimo Melzi* dedikodulara duyarlıydı ve kocasının ölümünden sonra, belki de daha önce, Clara'nın Brahms'la bir ilişkisi olmuştu. Tarihlere bakmak yeterli (Melzi, Delfoi Mabedi'nin kâhini gibi söylemeyip saklamıyor, ama ima ediyor), Robert, Clara daha otuz yedi yaşındayken ölür, ondan sonra da kırk yıl daha yaşar Clara. O yaşta güzel ve seçkin bir piyanist ne yapmalıydı? Clara tarihe dul olarak geçmişti, Melzi de bunu kaydetmişti. Clara'nın öyküsünü sonra nasıl öğrenmiştim? Belki Melzi o "dul" sözcüğüyle bende bir merak uyandırmıştı. Oradan kaç sözcük öğrenmiştim? Neden Madagaskar'ın başkentinin Antananarivo olduğunu sarsılmaz bir kesinlikle ve beynimde kopan fırtınaya karşın hâlâ biliyorum? Gizemli birer parola tadındaki sözcüklerle orada

karşılaştım, aşve, basiret, bidil, cavidane, cenabet, cıbıl, deveran, gabi, garaz, irtisam, lezar, musafat, pejmürde, perdeşinas, peszinde, seyyah, semaver, vesim, Adrastos, Allobroglar, Ritciù, Kâfiristan, Dongola, Asurbanipal, Filohoros...

Atlasları karıştırdım: bazıları çok eskiydi, 1914-1918 savaşından önce, Afrika'da, hâlâ mavi gri renkle gösterilmiş Alman kolonileri vardı. Bugüne kadar çok atlas karıştırmış olmalıydım; daha yeni bir Ortelius satmamış mıydım? Ama oradaki bazı egzotik sözcükler bildik kelimelerdi, sanki başka kâğıtlara ulaşmak için o kâğıtlardan yola çıkmam gerekiyordu. Çocukluğumu Alman Doğu Afrikası'na, Hollanda Hindistanı'na ve özellikle de Zanzibar'a bağlayan neydi? Burada, Solara'da her sözcük başka bir sözcüğü çağrıştırıyordu bana. O zinciri izleyerek son sözcüğe mi ulaşacaktım? Hangi sözcüğe? "Ben"e mi?

Odama dönmüştüm. Hiç tereddütsüz bir şeyi bildiğimi düşündüm. Campanini Carboni'de *bok* sözcüğü yok. Latince'de nasıl söyleniyordu? Neron bir tabloyu asarken çekiçle parmağına vurduğunda ne diyordu?*Qualis artifex pereo*? Çocukken bunların ciddi sorunlar teşkil etmesi gerekiyordu, resmî kültür bunları yanıtlamıyordu. Ve nitekim Melzi'de bok, bokluk, bok temizleyicisi, bok macunu, "özellikle Yahudilerin kullandığı kıl dökücü macun" vardı; bu Yahudiler bu kadar kılı mıdır diye sormuş olmalıydım kendime. Bir şimşek çaktı beynimde ve bir ses duydum: "Bizim evdeki sözlük bir *orospi*'nin kendini pazarlayan kadın olduğunu söylüyor." Biri, bir okul arkadaşım Melzi'de bile olmayan bir şeyi başka bir sözlükte araştırmıştı, ama bu yasak sözcük yanlış olarak kalmıştı kulaklarında (kullanıldığı lehçede sözcük *rospik* olmalıydı) ve o "kendini pazarlayan" sözü uzun süre ilgimi çekmiş olmalıydı. Tezgâhtarsız ya da muhasebecisiz ticaret yapmanın nesi yasak olabilirdi? Bu ihtiyatlı sözlüğün orospusu *kendini* pazarlıyordu; bu açıktı, ama bana bu bilgiyi veren, evde duyduğu şeylere benzer, kötü bir anıştırma anlamına gelecek şekilde, aklından tercüme etmişti sözcüğü: "Eh, akıllı karı, tüm ticaretini tek başına yapıyor..."

Bir şey mi gördüm, o yeri, o çocuğu mu gördüm? Hayır, bir kez okunan bir öyküdeki cümleler, sözcük zinciriyle belirir gibiydi. *Flatus vocis.*[4]

Ciltli kitaplar benim olamazdı. Dedemden almıştım herhalde ya da amcam, dedemin çalışma odasından onları alıp dekor niyetine oraya koymuştu. Çoğunluğu Hetzel[5] Koleksiyonu'na ait karton kapaklı kitaplardı, Verne'in tüm eserleri, üzerinde altın kabartmalı süslemeler bulunan kırmızı ciltlerdi, renk renk altın bezemeli kapakları vardı... Belki de Fransızca'yı bu kitaplardan öğrendim, bunlardaki unutulmaz resimleri de hiç duraksamadan buluyordum, Nautilus'un büyük lombozundan dev ahtapotu gören Kaptan Nemo, Fatih Robur'ün teknolojik serenlerle donatılmış uçak gemisi, Esrarengiz Ada'ya düşen top (*Çıkıyor muyuz? Hayır, aksine iniyoruz! Daha da kötüsü, Bay Ciro, yuvarlanıyoruz!*), Ay'a doğru nişan almış kocaman bir mermi, arzın merkezindeki mağaralar, İnatçı Kéraban ve Mişel Strogof... Hep koyu bir zemin üzerinde beliren, arada beyazımsı sıyrıklar olan ince siyah çizgilerle yapılmış o resimler kim bilir beni ne çok tedirgin etmiş-

4. "Hava soluğu" anlamında Latince deyim. (ç.n.)

5. Pierre-Jules Hetzel, Hetzel Yayınevi'nin kurucusu. Jules Verne'in kitaplarını ilk o bastı. (yay.n.)

ti, homojen biçimde boyanmış renkli bölgelerin olmadığı bir dünya, ana çizgi olmadığından göz kamaştırıcı izlerden, çizgilerden, yansımalardan oluşmuş bir manzara, kendine özgü retinasıyla bir hayvanın gördüğü bir dünya, belki öküzler ve köpekler ya da kertenkeleler görür böyle. İncecik şeritli bir jaluziden gece gözetlenen bir dünya. Bu gravürler aracılığıyla ışık-gölge oyunlu hayal dünyasına giriyordum: gözlerimi kitaptan kaldırıyor, onlardan uzaklaşıyordum, güneş ışığı kamaştırıyordu gözlerimi, yeniden kitaba dönüyordum, tıpkı artık renklerin ayırt edilemediği derinliklere dalan bir dalgıç gibi. Verne'in eserlerinden renkli filmler çekmişler midir? O oymalar, yalnızca gravürcünün aletiyle kazıdığı ya da yüzeyde bıraktığı yerde ışığı yaratan o aşınmalar olmadan Verne nasıl olur?

Dedem aynı dönemin başka kitaplarını renkli kapaklarını koruyarak ciltletmişti, *Parisli Yaramaz*,[6] *Monte Kristo Kontu*, *Üç Silahşörler* ve diğer popüler roman başyapıtlarını.

İşte Jacolliot'un *Kaptan Şeytan* yani *Les ravaguers de la mer* adlı yapıtının İtalyanca –Sonzogno Yayınevi– ve Fransızca baskısı. Aynı gravürler; kim bilir hangi dilde okumuştum bu kitabı. Bir yerde iki korkunç sahnenin peş peşe geleceğini biliyordum, birincisinde kötü Nadod, tek bir balta darbesiyle iyi yürekli Harald'ın

6. Fransız yazar Louis Boussenard'ın *Gamin de Paris* adlı eseri. (yay.n.)

başını uçurur ve oğlu Olaus'u öldürür, sonra Cellat Guttor, Nadod'un başını yakaladığı gibi, güçlü elleriyle yavaş yavaş sıkmaya başlar, sonunda alçak Nadod'un beyni tavana kadar fışkırır. Bu resimde kurbanın gözleri ile cellatın gözleri neredeyse gözçukurlarından dışarı uğramaktadır.

Olayların çoğu sisli ve buzlu kuzey denizlerinde geçmektedir. Gökyüzü sedeftendir, gravürler buzların beyazlığının aksine sislidir. Bir gri duman perdesi, daha yoğun bir süt beyazı tonu... İncecik, küle benzer bir beyaz toz, kayığın üzerine iniyor... Okyanusun derinliklerinden parlak bir ışık yükseliyor, gerçekdışı bir ışık... Bir beyaz kül tufanı, anlık açılmalar arasında belirsiz şekiller karmaşası görülüyor... Ve tüm yeryüzü yaratıklarından daha

uzun bir insan beliriyor, kefene sarılı, yüzü kar beyazı... Hayır, neler söylüyorum ben, bu başka bir öykünün anıları. Tebrikler, Yambo, kısa süreli iyi bir hafızan var. Bunlar hastanede uyanır uyanmaz hatırladığım ilk görüntüler ya da ilk sözcükler değil mi? Poe olmalı bu. Ama Poe'nun bu sayfaları hafızanın bu kadar derinine kazındıysa, küçükken Kaptan Şeytan'ın solgun denizlerini görmüş olamaz mısın?

Akşama kadar oturup kitabı okudum (yeniden mi okudum?), ayakta okumaya başlamıştım, sonra yere çöküp sırtımı duvara, kitabı dizlerime dayadığımı fark ettim, zamanı unutmuştum, sonunda Amalia gelip, "Gözleriniz bozulacak, zavallı anneniz de söylerdi hep size! Güzel Beyim, neden dışarı çıkmadınız, üstelik bugün nefis bir gündü. Öğlen yemeğe de gelmediniz. Hadi, hadi yeter artık, yemek saati geldi!" diye bağırarak kendime getirdi beni.

Eski bir alışkanlığımı yinelemiştim. Bitkindim. Kanlanıp canlanması ve büyümesi gereken bir delikanlı gibi yedim yemeğimi, sonra da bir uyku bastırdı. Paola'nın söylediğine göre uyumadan önce epey okurmuşum, ama o akşam, sanki annem emretmiş gibi, hiçbir şey okuyamadım.

Hemen uykuya daldım ve rüyamda dut reçeli konmuş bir tabağa, uzun ince çizgiler halinde yayılan kremada Güney topraklarım ve denizlerini gördüm.

7

Bir tavan arasında sekiz gün

Son sekiz günde neler yaptım? Okudum, çoğunlukla da tavan arasında, ama bir günün anısı diğerine karışıyor. Düzensiz ve çılgınca okuduğumu biliyorum yalnızca.

Her şeyi ince ayrıntısına kadar okumadım. Bazı kitapları, dergileri bir manzaranın üzerinde uçar gibi geçtim, uçarken de içinde yazılanları bildiğimi biliyordum. Sanki bir sözcük başka binlerce sözcük çağrıştırıyordu ya da suda yeşeren o Japon çiçekleri gibi, geniş bir özet olarak ortaya çıkıyordu. Sanki bir şey tek başına gidip, Oidipus'a ya da Hamlet'e arkadaşlık etmek için hafızama yerleşiyordu. Bazen bir resim kısa devre yaptırıyordu bana, bir görüntü için üç bin sözcük gerekiyordu. Bazen de yavaş yavaş, bir cümlenin, bir metnin, bir bölümün tadını çıkara çıkara, belki de, ilk okuyuşumda duyduğum heyecanı hissederek okuyordum.

O yazıların anlık da olsa bende yarattığı çok gizemli alevlerden, hafif kalp çarpıntılarından, yüz kızarmalarından söz etmem gereksiz, geldikleri gibi gidiyor ve yerlerini başka sıcak dalgalara bırakıyorlardı.

Bu sekiz gün boyunca ışıktan yararlanmak için erkenden kalkıp yukarı çıkıyor ve günbatımına kadar tavan arasında kalıyordum. Öğlen olunca, Amalia –ilk gün beni bulamayıp korkmuştu– bir tabakta ekmek ve salam ya da peynir, iki elma ve bir şişe şarap getiriyordu ("Ah Beyim, Beyim benim, bu çocuk yine hastalanacak, ben ne derim Bayan Paola'ya, hatırım için yapmayın, okumayın, kör olacaksınız, vah vah!"). Sonra ağlaya ağlaya gidiyordu, ben neredeyse tüm şişeyi bitiriyor ve kitapları karıştırmaya

çakırkeyif devam ediyordum, bu yüzden öncekiler ile sonrakiler arasında ilişki kuramamam doğaldır. Bazen kucak dolusu kitapla aşağı iniyor, tavan arasının esiri olmamak için gidip başka bir yere kapatıyordum kendimi.

Yeniden tavan arasına çıkmadan önce neler yaptığımı söylemek için eve telefon etmiştim. Paola tepkilerimi öğrenmek istemiş, ben de ihtiyatlı davranmıştım: "Yavaş yavaş yerleri tanımaya çalışıyorum, hava nefis, açık havada yürüyüşler yapıyorum. Amalia çok tatlı." Kasabanın eczanesine gidip tansiyonumu ölçtürüp ölçtürmediğimi sormuştu. Her iki ya da üç günde bir ölçtürmeliydim. Başıma geleni hafife alamazdım. Özellikle de haplarımı, sabah akşam, unutmadan içmeliydim.

Biraz pişmanlık duyarak, ama sağlam, profesyonel bir gerekçeyle ofise telefon ettim. Sibilla hâlâ katalogla uğraşıyordu. İki ya da üç haftaya kadar taslak elimde olurdu. Babacan bir tavırla bir araba dolusu laf edip onu yüreklendirdim ve telefonu kapattım.

Sibilla'ya karşı hâlâ bir şeyler hissedip hissetmediğimi sordum kendime. Tuhaftır, ama Solara'daki ilk günler her şeyi farklı bir perspektife yönlendirmişti. Şimdi Sibilla uzak bir çocukluk anısına dönüşüyor, geçmişin sisleri arasında bulduklarım ise bugün oluyordu benim için.

Amalia tavan arasma sol kanattan çıkıldığını söylemişti. Ahşap, döner bir merdiven hayal ediyordum, oysa rahat ve kullanışlı taş bir merdiven vardı; yoksa onca eşyayı oraya nasıl taşıyabilirlerdi ki?

Bildiğim kadarıyla, daha önce hiç tavan arası görmemiştim. Aslında bir bodrum da görmemiştim, ama yer altındaki karanlık, nemli, serin bodrumlar hakkında herkes bir şeyler bilir, en azından bir mumla gidilmesi gerektiğini. Ya da bir el feneriyle. Gotik roman yer altı öğeleri bakımından zengindir, Rahip Ambrogio düşünceli düşünceli dolaşır oralarda. Tom Sawyer'daki mağaralar gibi doğal yer altılar. Karanlığın gizemi. Her evin bir bodrumu vardır, ama her evin bir tavan arası yoktur, özellikle de kentlerde, çatı katları vardır. Gerçekten de bir tavan arası edebiyatı yok mudur? O zaman

Bir tavan arasında sekiz gün nedir? Sadece bir başlık geldi aklıma, o kadar.

Tavan arasının, düzayak olmasa da, evin üç kanadı boyunca uzandığı anlaşılıyor: evin cephesinden arka tarafına giden bir alana giriliyor, ama sonra daha dar geçitler çıkıyor insanın karşısına ve alanları bölmek için kullanılmış paravanlar, tahta perdeler, metal raflarla, eski ahşap konsollarla belirlenmiş güzergâhlar, sonsuz bir labirentin koridorları gözüküyordu. Solda bir koridora dalıp bir ya da iki kez dönüp durmuş ve kendimi giriş kapısının önünde bulmuştum.

Ani heyecanlar. Her şeyden önce, bir tavan arasında duyulması olağan bir sıcaklık hissettim. Sonra ışığı fark ettim: kısmen, evin cephesine bakıldığında da görünen bir dizi çatı penceresinden geliyordu, ama bunların çoğunun önü üst üste yığılmış eşyalarla kapanmıştı, öyle ki bazen güneş içeri zorlukla sızabiliyor ve loş alanda, ilkel atomlar, monatlar, tanecikler Brown hareketine benzer çarpışmalar gerçekleştirerek sonsuz sayıdaki zerreciklerin kaynaştığı sarı renkli hava katmanları oluşturuyordu, sanki her biri boşlukta salınan cisimciklerdi; kim, Lucretius muydu onlardan ilk söz eden? Bazen o ışık gidip her an devrilecekmiş gibi duran bir büfenin camına ya da duvara dayanmış, başka bir açıdan bakıldığında mat, herhangi bir yüzeyi andıran bir aynaya yansıyordu. Sonra bir de, onlarca yılın yağmur artıklarıyla dıştan kabuk bağlamış gibi gözüken çatı pencereleri vardı, ama döşemede daha açık renkli bir alan hâlâ oluşturabiliyorlardı.

Sonra mekâna hâkim olan rengi düşündüm. Tavan arasma, ahşap kirişler, oraya buraya atılmış sandıklar, karton kutular, kırık dökük konsol parçaları yüzünden marangozhaneye özgü, çeşit çeşit kahverengi tonları, akçaağacın yumuşak rengini andıran cilalanmamış tahta sarısı, verniği kazınmış komodinin koyu tonları, kutulardan taşan kâğıtların fildişi rengi hâkimdi.

Eğer bodrum katı öteki dünyayı düşündürüyorsa, tavan arası da biraz soluk bir cennet getirir akıllara, ölü bedenler tozlu bir aydınlıkta kendilerine bir cennet bahçesi bulurlar, ama yeşillik olmadığı için, kurumuş tropikal bir ormana, yapay bir kamışlığa

çok hoş bir saunaya dalmış gibi hisseder insan burada kendini.

Bodrumların amnios sıvısı ıslaklığıyla bir ana rahminin girişini simgelediğini düşünürdüm, ama bakıyordum da bu tepedeki rahim de sıcaklığıyla şifa verir gibiydi. Ve gökyüzüne ulaşmak için üzerindeki iki kiremiti kaldırmanın yeterli olduğu o aydınlık labirentte, kapalı odalarla sırdaş bir koku, sessizliğin ve sükûnetin kokusu dalgalanıyordu.

Zaten her şeyi keşfetme sevdasıyla bir süre sonra koku duymaz oldum. Klarabel hazinem mutlaka oradaydı, ama onu bulmam uzun sürebilirdi ve işe nereden başlayacağımı bilemiyordum.

Bir yığın örümcek ağını bozmak zorunda kaldım: kediler farelerin icabına bakıyorlar, demişti Amalia, ama örümcek ağlarını göz ardı etmişti. Eğer her tarafı kaplamadılarsa, bunun nedeni tabiat kanunuydu, bir nesil ölüyor, ağları da bozuluyordu, mevsimden mevsime böyle sürüp gidiyordu.

Kutu yığınlarını düşürme riskini göze alarak bazı rafları karıştırmaya başladım. Belli ki dedem kutu koleksiyonu da yapıyordu, özellikle de metal ve rengârenk kutular. Resimli teneke kutular, bir salıncağa oturmuş iki âşık resminin süslediği Wamar bisküvi kutuları, Arnaldi ilaç kutusu ya da kenarı altın yaldızlı ve bitkilerle süslü Coldinava briyantini, Perry çelik kalem ucu kutusu, hâlâ yan yana duran ve açılmamış Presbitero kalemlerinin gösterişli ve parlak kutusu hazır bir fişeklik gibiydi, en son da Talmone Due

Vecchi marka kakao kutusu; kadın nazikçe, külot pantolon giymiş, güleç bir dedeye yaşlı diyeti olarak hazmı kolay bir içecek ikram ediyor. O iki yaşlı insanı büyükbabam ile büyükanneme benzettim, onları çok küçükken tanımış olmalıydım.

Elime, on dokuzuncu yüzyıl tarzı bir kutu geçti, Effervescente Brioschi kutusuydu bu. Birkaç centilmen, memnun bir ifadeyle hoş bir kadın garsonun sunduğu kadehlerdeki suyun tadına bakıyordu. İlk hatırlayan ellerim oldu. İçinde beyaz ve yumuşak bir tozun olduğu ilk poşet açılır, musluk suyuyla doldurulan bir şişenin ağzına yavaşça boşaltılır, sonra toz iyice erisin ve pıhtılaşmasın diye şişe biraz çalkalanır; sonra ikinci poşet açılır, onun içindeki toz, tanecikli ve küçücük kristaller halindedir, o da şişeye boşaltılır, ama hızlı bir biçimde, çünkü su hemen köpürmeye başlar, şişenin yaylı kapağı hızla kapatılır ve kimyasal mucizenin o ilkel suda, fokurdamalar ve sıvının lastik tıpanın arasından sızma girişimleri arasında, gerçekleşmesi beklenir. Sonunda fırtına diner ve gazlı su, sofraya konan su, çocuk şarabı, evde hazırlanan maden suyu içilmeye hazır olur. *Vichi suyu* diye düşündüm.

Ama ellerimden sonra, başka bir şey daha harekete geçti, geçen gün *Klarabel'in Hazinesi* karşısında hissettiklerimi hissettim sanki. Başka bir kutu arıyordum, sofraya oturmadan önce defalarca açtığım, kuşkusuz daha sonraki döneme ait bir şeydi bu. Resim biraz daha farklı olmalıydı: aynı centilmenler, yine

uzun şampanya kadehlerinde nefis suyun tadına bakıyorlardı, ama masanın üzerinde elimizdeki kutunun aynısı net bir biçimde görülüyordu; o kutunun üzerinde de aynı centilmenler yine aynı kutunun olduğu bir masanın önünde suyu içiyorlardı, masanın üzerindeki kutunun üzerinde de aynı centilmeler... Böyle sürüp gidiyordu, kutuların üzerindeki diğer kutuları görmek için bir büyüteç ya da çok güçlü bir mikroskobun yeterli olduğunu biliyordun, kutu kutu içinde, Çin kutuları, matriyoşkalar gibi. Zenon paradoksunu öğrenmeden önce bir çocuğun gözlerinin algıladığı sonsuzluk. Ulaşılmaz bir hedefe varmak için yarış, ne kaplumbağa ne de Ahilleus en son kutuya, en son centilmenlere ve son kadın garsona ulaşabilirdi. Sonsuzluğun metafiziği ve sonsuz küçük hesabını daha çocukken öğreniyorsunuz, ama ne anladığınızı fark etmiyorsunuz ve bu bir Sonsuz Geri Dönüş görüntüsü ya da tam tersine ürkütücü Ebedî Dönüş vaadi ve kuyruklarını ısıran çağların akışı olabilir, çünkü eğer varsa, son kutuya gelindiğinde, insan elinde başlangıçtaki kutuyla o girdabın dibinde kendini keşfederdi. Neden sahaf olmak istedim, sabit bir noktaya, Gutenberg'in ilk Kitabı Mukaddes'i Mainz'de bastığı o güne dönmek için değilse niçin? En azından daha önce hiçbir şey olmadığını ya da başka şeyler olduğunu biliyorsun ve durabileceğini biliyorsun, yoksa sahaf olmaz, elyazmalarını çözen biri olursun. Çocukken Vichi su kutularının sonsuzluğunun hayali kurulduğu için yalnızca beş buçuk yüzyılı araştırmak gerektiren bir meslek seçilebilir.

Tavan arasına yığılan tüm bu eşyaların büyükbabamın çalışma odasına ya da evin başka bir yerine sığdırılması olanaksızdı; çalışma odası da kitaplarla ve defterlerle dolu olduğundan bu eşyaların çoğu tavan arasında bulunuyordu. O zaman çocukluk keşiflerimin çoğunu burada yapmıştım, yukarıda bana ait bir Pompei vardı, buraya gelerek doğumumun öncesine ait bulguları toprağın altından çıkarıyordum. Şimdi yaptığım gibi, geçmişi kokluyordum.

Teneke kutunun yanında içi sigara kâğıtları ve paketleriyle dolu iki karton kutu vardı. Büyükbabam bunları da biriktiriyordu demek, bu paketleri gidip gezginlerden yürütmek pek kolay

olmamıştı herhalde, kim bilir nereden buluyordu ve nereden alıyordu onları, çünkü o zamanlar küçük eşya koleksiyonculuğu bugünkü kadar gelişmiş değildi. Hiç duyulmamış markalar vardı, Mjin Cigarettes, Makedonia, Turkish Atika, Tiedemans Birds Eye, Calypso, Cirene, Kef Orientalske Cigaretter, Aladdin, Amiro Jakobstadt, Golden Est Virginia, Al Kalif Alexandria, Stanbul, Sassja Mild Russian Blend, Cigarillos Excelsior De la Abundancia paketleri gibi, hepsi paşa, hıdiv, Doğulu harem kadınlarının resimleriyle süslü, gösterişli paketlerdi ya da bazılarının üstünde lacivert beyaz İngiliz denizcilerinin, bakımlı sakalıyla Kral George'un –galiba V. George– resimleri vardı, bazı paketleri tanır gibiydim, kimi hanımların ellerinde görmüştüm sanki onları, o fildişi beyazı Eva paketini, Serraglio sigara paketini, ayrıca Africa ve Milit gibi halk sigaralarını, kimse onları saklamayı düşünmemişti, kim bilir kim çöpte bulup gelecekte hatırlansın diye bir kenara koymuştu.

En az on dakika, üzerinde No 10 Sigarette Macedonia, 3 liret, yazan sigara paketindeki ezilmiş kurbağa resmine bakıp durdum ve "Duilio, Macedonia parmakları sarartıyor..." diye mırıldandım. Babam hakkında henüz bir şey bilmiyordum, ama şimdi Macedonia sigarası içtiğinden emindim, hatta belki de *o* paketten içmişti, annem de nikotin yüzünden parmaklarının sararmasından yakınıyor, "Parmakların kinin pastili gibi sarı" diyordu. İnsanın babasının görüntüsünü soluk bir tanen tonundan çıkarması pek önemli bir şey değildi, ama Solara'ya gelmenin haklılığını kanıtlamaya yeterliydi.

Yanındaki kutunun içindeki olağanüstü şeyler de tanıdık geldi, ucuz parfümleri andıran kötü kokuları vardı. Piyasada hâlâ bulunuyor bunlar, ama çok pahalıya satılıyor, birkaç hafta önce Cordusio'daki eskicilerde gördüm. Bunlar küçük berber takvimleriydi, öyle dayanılmaz kokuları vardı ki, elli yıldan fazla zaman geçmesine karşın o koku hâlâ biraz duyuluyordu, koketlerden, tel çemberli iç etekli, ama açık saçık giyinmiş kadınlardan, salıncaktaki güzellerden, kendinden geçmiş sevgililerden, egzotik dansözlerden, Mısır kraliçelerinden oluşan bir senfoni...

GOLD FLAKE
CIGARETTES
W.D.&H.O.WILLS
GOLD FLAKE
HONEY DEW
W.D.& H.O.WILLS
BRISTOL & LONDON

FEZ
CORK
TIP

FAROS
PAPEL ARROZ
LA INDUSTRIAL DEL CENTRO
S.A.
IRAPUATO, GTO.

MURAD
THE
TURKISH
CIGARETTE
S. ANARGYROS.

BELLE OF TURKEY
CIGARETTES

PLAYER'S
CLIPPER
CIGARETTES

SUBLIMES
EL BUEN TONO S.A.
FABRICA Y DEPOSITO
PLAZA SAN JUAN
MEXICO

LA
MARQUISE
CIGARETTE
DE
QUALITÉ SURFINE

N°10
SIGARETTE
MACEDONIA
Lire 3.00

Yüzyıllar Boyunca Kadın Saç Modelleri, Uğurlu Küçük Kadınlar, Maria Denis ve Vittorio Sica'yla İtalyan Sineması, Majesteleri Kadın, Salome, Özgür Madam ile Ampir Üslubu Parfümlü Almanak, Tout-Paris, çok amaçlı tuvalet sabunu, antiseptik olarak sıcak iklimlerde kullanılan, iskorbüte, sıtma ateşine, kuru egzamaya iyi gelen Grand Savon Quinquine; kim bilir neden üzerinde Napolyon'un monogramı vardı, ilk resimde imparator, bir Türk'ten bu büyük buluşun haberini alıyor ve onaylıyor. Aralarında, üzerinde Şair D'Annunzio'nun bulunduğu küçük bir takvim de vardı; bu berberlerin hiç utanması yoktu.

Yasak bir krallığa davetsiz girmiş gibi, biraz ihtiyatla kokluyordum. Küçük berber takvimleri bir çocuğun hayal gücünü çabucak harekete geçirebilirdi, belki de onlara bakmak bana yasaktı. Belki de cinsel bilincim oluşurken tavan arasında bir şeyler öğrenmiştim.

Güneş artık çatı pencerelerine vuruyordu, daha tatmin olmamıştım. Çok şey görmüştüm, ama gerçekten ve sadece benim olan bir eşyaya rastlamamıştım. Gelişigüzel dolaşırken kapalı bir konsol dikkatimi çekti. Açınca oyuncak dolu olduğunu gördüm.

Daha önceki haftalarda torunlarımın oyuncaklarını görmüştüm, hepsi renkli ve plastik oyuncaklardı, çoğu da elektronikti.

Tentazioni!

DANZE MODERNE

PIA DE TOLOMEI

VITA PRIMITIVA
ALMANACCO PROFUMATO
1904
VALSECCHI & MOROSETTI
MILANO

Sandro ona armağan ettiğim sürat motorunun kutusunu atmamamı, içinde pil olacağını söylemişti. Benim oyuncaklarım tahta ve tenekedendi. Kılıçlar, tapalı tüfekler, Etiyopya'nın fethi döneminden kalma küçük bir kolonyal şapka, bir yığın küçük kurşun asker ve çürük malzemeden, kiminin kafası, kiminin kolu kopmuş ya da boyalı pişmiş topraktan kafa yerine bir telin sarktığı daha büyük boyutta askerler. O tüfek ve o sakat kahramanlarla, savaş tutkusuna kapılıp günler geçirmiş olmalıyım. İster istemez, o zamanlar çocuklar savaş kültürüyle yetişiyordu herhalde.

Altta kız kardeşimin oyuncak bebekleri vardı, belki de bunlar annemin bebekleriydi, sonra kız kardeşime kalmıştı, anneme de belki annesinden kalmıştı (oyuncakların nesilden nesile geçtiği dönemlerdi o zamanlar): porselen bir ten, pembe küçük bir ağız, ateş gibi yanaklar, organze küçük bir elbise, hâlâ tatlı tatlı oynayan gözler. Bir tanesi, sallayınca anne bile dedi.

Tüfekleri karıştırırken ilginç askerler buldum, yassı tahtadan yapılmışlardı, başlarında kırmızı bir kep, üzerlerinde lacivert bir ceket, uzun, sarı şeritli kırmızı bir pantolon vardı ve küçük tekerleklerin üzerine oturtulmuşlardı. Askere benzemiyorlardı, patates gibi burunlarıyla gülünçtüler. Bir tanesinin Bolluk Ülkesi Askerleri'nin komutanı Patates olduğunu düşündüm. Adlardan emindim.

Sonra teneke bir kurbağa bulup çıkardım, karnına bastırınca, çok az duyulsa da hâlâ vrak vrak diye ses çıkıyordu. Doktor Osimo'nun sütlü karamelalarını istemiyorsanız, kurbağayı görmek istersiniz belki, diye düşündüm. Doktor Osimo'nun kurbağayla ne ilgisi vardı? Onu kime göstermek istiyordum? Zifirî karanlık. Düşünmem gerekiyordu.

Kurbağayı elime alıp incelerken Melek Ayı ölmeli, demek geldi içimden. Melek Ayı kimdi? Teneke kurbağayla ne ilgisi vardı? Bir şeylerin titreştiğini hissediyordum, hem Melek Ayı'nın hem de kurbağanın beni bir şeylere bağladığından emindim, ama yalnızca sözcüklerle dolu çorak hafızamda tutunacak başka dalım yoktu. İki dize mırıldandım: Git başlat töreni / Komutan Patates." Başka bir şey hatırlamadım: yeniden günümüze, tavan arasının açık kahverengi sessizliğine dönmüştüm.

İkinci gün Matù geldi ziyaretime. Tam yemek yerken kucağıma çıkınca, peynir kabuklarını hak etmişti. Her zamanki gibi aksatmadan içtiğim bir şişe şaraptan sonra, tavan arasında rasgele dolaştım ve bir çatı penceresinin önüne gelişigüzel konmuş iki dolap gördüm, dingildemesinler diye altlarına derme çatma takozlar konmuştu. Birincisini güçlükle açabildim, az kalsın üzerime devrilecekti, açar açmaz da ayaklarımın dibine yağmur gibi kitap yağdı. Onları tutamıyordum, sanki yüzyıllardır buraya hapsolmuş o baykuşlar, yarasalar, puhukuşları, şişedeki o cinler, bir düşüncesizin dolabı açmasını, öçlerini almaları için onları serbest bırakmasını bekliyorlardı. Ayağımın dibinde biriken ve düşmeden zamanında yakaladığım kitapların eksiksiz bir kütüphane oluşturduğunu gördüm; büyük bir olasılıkla, amcamın elden çıkardığı büyükbabamın şehirdeki dükkânından kalma mallardı bunlar.

Her şeye tek tek bakamazdım, ama beynimde şimşekler çakıvermeye başlamıştı bile. Bunlar değişik dönemlere ait farklı dillerde kitaplardı, bazı başlıklar içimde hiçbir heyecan yaratmıyordu, çünkü bildiğim şeylerdi, aralarında birçok eski Rus romanı da vardı, sayfalarını şöyle bir karıştırdığımda tuhaf İtalyancaları dikkatimi çekti, bunun nedeni –giriş sayfasında görüldüğü gibi– çift soyadlı kadınlardı, belli ki Rus yazarları Fransızca'dan çeviriyorlardı, çünkü roman kahramanlarının adları *ine* diye sona eriyordu, Mychkine ve Rogojine gibi.

Bu kitapların çoğu, sayfalarına daha dokunur dokunmaz elimde dağılıyordu, sanki kâğıt onlarca yıllık mezar karanlığından sonra çıktığı güneş ışığına dayanamıyordu. Nitekim, parmakların dokunuşuna karşı koyamıyordu; yıllarca kenarları ve sayfaları lime lime olmuş bir halde, parçalanmayı beklemişti orada.

Jack London'ın *Martin Eden*'i dikkatimi çekti ve içgüdüsel olarak gidip son cümleyi aradım, sanki parmaklarım o cümlenin orada olması gerektiğini biliyordu. Martin Eden, zaferin zirvesinde, bir transatlantiğin lombozundan denize atlayarak hayatına son verir, suyun yavaşça ciğerlerine dolduğunu hisseder, son bilinç anında bir şeyler anlar, belki de hayatın anlamıdır bu, ama "bunu öğrenir öğrenmez her şey sona erer".

NICK CARTER
THE MASTER CRIMINAL

EDMONDO DE AMICIS
CUORE
MILANO

I Romanzi GIALLI e dell'ENIGMA
CURTI BÒ
PICCOLA TIGRE BIONDA
Romanzo di AUGUSTO DE ANGELIS

I PROMESSI SPOSI
ALESSANDRO MANZONI

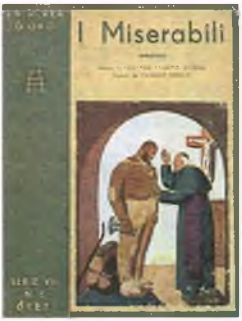

NICK CARTER
WEEKLY

MAURICE LEBLANC
LE AVVENTURE EXTRAORDINARIE
D'Arsène Lupin
L'AIGUILLE CREUSE

Carolina Invernizio
Il Treno della Morte.

GIALLI ECONOMICI MONDADORI
IL CONSIGLIO DEI QUATTRO
EDGAR WALLACE

VIDOCQ
L'UOMO DALLE CENTO FACCE

I Miserabili

EMILIO SALGARI
I CORSARI DELLE BERMUDE

SATURNINO FARANDOLA
G. ROSIDA

GIVLIO VERNE
I FIGLI DEL CAPITANO GRANT
ROMANZO

I Misteri del Popolo

LA STRANA MORTE DEL
Ogni pagina un'emozione!
SIGNOR BENSON

Il più bel libro per la gioventù
SENZA FAMIGLIA
ROMANZO DI ETTORE MALOT

IL ROMANZO MENSILE
LIRE 2
IL BARONE ALLE STRETTE

ROULETABILLE
L. 6

Karanlığa dalındığına göre son ipucunu öğrenmek için çaba sarf etmeye gerçekten gerek var mıdır? Bu düşünce yaptığım şeye gölge düşürmüştü. Yazgım bana unutmayı armağan ettiğine göre, belki de bu işi bırakmam gerekiyordu. Ama bir kere başlamıştım ve devam etmeliydim.

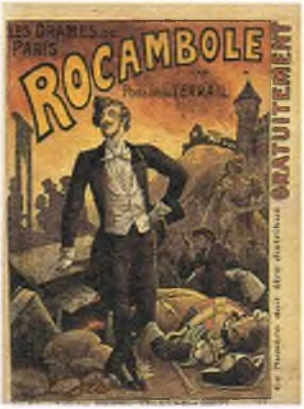
Gün boyunca bir şeyler okuyup durdum, bazen genel ve yetişkin hafızamda özümsediğimi düşündüğüm başyapıtları, Scala d'Oro, "Altın Merdiven" dizisinin çocuk kitaplarıyla ilk kez bağdaştırdığımı seziyordum. Angiolo Silvio Novaro'nun *Küçük Sepet* kitabındaki çocuk şiirleri bana hiç de yabancı değildi: *Kiremitleri eskimiş dama, sülükdalların çalılarına vuran gümüş renkli mart yağmuru ne söylüyor?* Ya da, *İlkbahar gelir dans ederek, dans ederek gelir kapına, ne getirir sana söyle bana? Kelebeklerden küçük taçlar, kahkahaçiçeklerinden çıngıraklar.* Kahkahaçiçeklerinin ve sülükdalın ne olduğunu biliyor muydum o zaman? Ama tam bunları düşünürken Fantoma dizisinin kapakları çarptı gözüme, *Pendu de Londres*, *Kırmızı Eşekarısı* ya da *Kenevir Kravat;* Paris kanalizasyonlarında karanlık takipler, mezardan çıkan kızlar, parçalanmış bedenler, uçurulmuş kafalar, Paris gecelerine ve yeraltına hükmeden, her an ortaya çıkabilen fraklı suçlar prensinden söz ediyordu hepsi.

Ve Fantoma serisinin yanı sıra işte Rocambole serisi, suç dünyasının bir adamı daha, *Londra Yoksullukları*'nın herhangi bir sayfasını açtığımda şu tanımı okudum:

> Wellclose Square'in güneybatı köşesinde yaklaşık üç metre genişliğinde küçük bir yol vardır; o yolun tam ortasında da bir tiyatro, en iyi yerler on iki meteliğe satılır ve bir peniye partere girilir. Jönprömiye bir zencidir. Orada gösteri sırasında sigara ve içki içilir. Locaları mesken tutan fahişeler çıplak ayaklıdır; parter hırsızlarla doludur.

Kötünün cazibesine dayanamayıp günün geri kalan bölümünü Fantoma'ya ve Rocambole'e ayırdım, değişik ve çarpıcı şeyler okudum.

FANTOMAS

Buradaki öyküleri başka bir suçlunun, ama kibar hırsız Arsène Lupin'in ve ondan da kibar, kılıktan kılığa giren ve aşırı Anglosakson görünümlü –resim sanırım İngiliz hayranı bir İtalyan'ın elinden çıkmaydı– soylu mücevher hırsızı şık Baron'un öyküleriyle harmanladım.

Mussino tarafından 1911'de resimlenmiş, sayfaları aşınmış ve üzerinde sütlü kahve lekeleri bulunan güzel bir *Pinokyo* baskısı karşısında çok heyecanlandım. *Pinokyo*'nun öyküsünü herkes bilir, aklımda Pinokyo'nun neşeli ve masalımsı bir görüntüsü kalmıştı, kim bilir torunlarımı eğlendirmek için kaç kez anlatmıştım onu, yine de, sadece iki rengin, sarı ile siyahın ya da yeşil ile siyahın kullanıldığı korkunç resimler karşısında ürperdim, Ateşyutan'ın gür sakalı, perinin koyu mavi tedirgin edici saçları, katillerin gece düşleri ya da Yeşil Balıkçı'nın çarpık ağzı olmuş, üzerime geliyorlardı. Acaba fırtınalı gecelerde o *Pinokyo*'ya bakıp yatak örtüsünün altında büzülmüş müydüm? Birkaç hafta önce Paola'ya televizyondaki tüm o şiddet ve zombi filmlerinin çocuklara zararlı olup olmadığını sorduğumda, bir meslektaşının ona, kariyeri boyunca bir film yüzünden sinir krizi geçiren çocuğa rastlamadığını, yalnızca bir kere Walt Disney'in *Pamuk Prenses*'i yüzünden derinden ve onarılamaz bir biçimde ruhen yaralanan bir çocuğa rastladığını söylediğini anlatmıştı.

YAMBO

LE AVVENTURE DI CIUFFETTINO

Libro per i ragazzi

Ayrıca adımın da yine böyle korkunç resimlerden geldiğini keşfettim. İşte Yambo ve *Küçük Perçem'in Serüvenleri*, bu Yambo başka serüven kitaplarında da vardı, *art nouveau* resimler ile karanlık sahneler, zifirî karanlık gecelerde tepelerdeki simsiyah şatolar, ateş gözlü kurtlar ile hayalet ormanlar, İtalyan bir Jules Verne'i hatırlatan denizaltılar ve Küçük Perçem, masallardaki bilmiş çocuklar gibi perçemli, sevimli, küçük bir çocuk: "Kocaman bir perçem ona ilginç bir hava veriyor ve onu bir süpürgeye benzetiyordu. Bu nedenle de, çok iyi bildiğiniz gibi, perçemi çok önemliydi!" İşte isim olarak benimsediğim ve olmak istediğim Yambo bu kitaplarda doğmuştu. Eh, ne de olsa Pinokyo'yla özdeşleşmekten daha iyiydi.

Çocukluk çağımın tüm özeti bu muydu? Yoksa daha mı kötüydü? Çünkü kitapları karıştırıp dururken, değişik yıllara ait *Resimli Kara ve Deniz Yolculukları ve Serüvenleri Dergisi* geçti elime (lacivert kalın bir ambalaj kâğıdına sarılmış, lastikle de bağlanmıştı). Haftalık fasiküllerdi ve büyükbabamın koleksiyonunda yüzyılın onlu ve yirmili yıllarına ait sayıları, ayrıca birkaç da Fransızca *Journal des Voyages* nüshası da vardı.

Kapakların çoğunda kahraman zuhafları kurşuna dizen acımasız Prusyalılar resmedilmişti, ama büyük ölçüde uzak ülkelerdeki acımasız zulümler anlatılıyordu, kazığa oturtulan Çinli hamallar, hepsi karalar giymiş Onlar Meclisi önünde diz çökmüş yarı çıplak bakireler, bir caminin duvarı önündeki sivri direklere geçirilmiş, sıra sıra kelleler, palalı tuareg askerlerinin katlettiği çocuklar, kocaman kaplanların paramparça ettiği esirlerin bedenleri; *Nuovissimo Melzi*'deki işkence sayfası, tuhaf bir rekabet tutkusuna kapılan, sapkın ressamlara esin kaynağı olmuşa benziyordu: her biçimde bir tür Kötülük sergisiydi.

Bu bolluk karşısında, sürekli tavan arasında oturmaktan her tarafım tutulunca, fasikülleri alıp zemin kattaki elma odasına götürdüm, çünkü o günlerde sıcak dayanılmaz olmuştu, içeri girince büyük masaya dizilmiş elmaların hepsi küflenmiş gibi geldi bana. Ama sonradan anladım ki küf kokusu kâğıtlardan geliyordu. Tavan arasındaki kuru havada elli yıl kaldıktan sonra nasıl hâlâ

nem kokabiliyorlardı? Belki soğuk ve yağmurlu aylarda tavan arası o kadar da kuru olmuyor ve damdan nem alıyordu, belki de o fasiküller oraya taşınmadan önce duvarlarından sular akan bir bodrumda onlarca yıl durmuş, büyükbabam da onları oradan bulup çıkarmıştı. (o da dul kadınlara kur yapmış olmalıydı) ve o kadar çürümüşlerdi ki, sıcağın altında iyice pörsümüş olsalar da kokuları çıkmamıştı. Ama tüyler ürpertici olayları ve acımasız intikamları okurken, küf bana gaddarlık hisleri çağrıştırmıyor, tersine Müneccim Kralları ve Çocuk İsa'yı düşündürüyordu. Neden? Müneccim Krallar'la ne işim olmuş olabilirdi ki, Müneccim Krallar'ın Sargasso Denizi katliamlarıyla ne ilgileri olabilirdi ki?

Şimdilik sorunum bambaşkaydı. Tüm bu öyküleri okuduysam ve elbette tüm bu kapakları gördüysem, ilkbaharın şarkılar söyleyerek geldiğini nasıl kabul edebilirdim ki? Yoksa samimi, güzel duygular dünyasını, Grand Guignol[1] tarzı, insanları parçalamakla, derilerini yüzmekle, yakmayla ve onları darağacında sallandırmayla dolu acımasız bir dünyayı anlatan serüvenlerden ayırma konusunda içgüdüsel bir yeteneğim mi vardı?

Her şeyi görememiş olsam da, birinci dolap tamamen boşalmıştı. Üçüncü gün ikinci dolabı karıştırmayı denedim, fazla tıkış tıkış değildi. Üstelik kitaplar gayet düzgün dizilmişti, hiç amcam tarafından öfkeyle, gereksiz şeylerden kurtulmak istercesine tıkıştırılmışa benzemiyorlardı, büyükbabam yerleştirmişti sanki onları oraya. Ya da ben. Çocukluk çağına uygun kitaplardı hepsi ve belki de benim özel kütüphaneme aittiler.

Salani Yayınları'na ait eksiksiz Çocuklarımın Kütüphanesi koleksiyonunu çıkardım, kapaklarını hatırlıyordum ve daha bir cildi elime almadan başlığını ezbere, meslektaşlarımın kataloglarındaki ya da son gittiğim dulun kütüphanesindeki en ünlü kitapları söyler gibi, Münster'in *Cosmographia*'sı ya da Campanella'nın *De sensu rerum et magia*'sı der gibi, söyleyebiliyordum. *Denizden Gelen Çocuk*, *Çingenenin Mirası*, *Güneş Çiçeği'nin Serüvenleri*, *Yaban Tavşanı Kabilesi*, *Kurnaz Hayaletler*, *Casabella*

1. 1895'te Montmartre'da kurulan tiyatro, korku oyunlarıyla ünlenmişti. (ç.n.)

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Giornale Illustrato dei Viaggi
e delle Avventure di Terra e di Mare

Tutsakları, Resimli Küçük Yük Arabası, Kuzey Kalesi, Hint Bileziği, Demir Adamın Sırrı, Barletta Sirki...

Çok fazlaydılar, tavan arasında kalıp bakarsam Notre-Dame'ın kamburu gibi iki büklüm olabilirdim. Bir kucak dolusu kitap alıp aşağı indim. Çalışma odasma gidebilirdim, bahçede oturabilirdim, ama nedense başka bir yer istiyordum.

Evin arkasından dolanıyordum, sağa doğru, ilk geldiğim gün domuz homurdanmalarını ve tavuk gıdaklamalarını işittiğim yere gitmiştim. Orada, Amalia'nın kaldığı yerin arkasında, tavukların yeri eşelediği, eskiden olduğu gibi bir harman yeri vardı, daha ileride de tavuk kümesleri ve ağıllar görülüyordu.

Giriş katı tarım aletleriyle, tırmık, saban, kürek, harç için kovalar, eski kaplarla doluydu.

Ağılların arkasındaki patika gerçekten zengin bir meyve bahçesine çıkıyordu, ilk hissettiğim dürtü ata biner gibi bir ağacın dalına çıkmak ve orada oturup kitap okumak oldu. Belki çocukken böyle yapmıştım, ama altmış yaşında ihtiyatı asla elden bırakmamak gerek, ayrıca ayaklarım beni başka yerlere götürüyordu. Bitkilerin arasından geçip küçük taş bir merdivenden indim ve kendimi, etrafı sarmaşıklarla kaplı küçük duvarlarla çevrili yuvarlak bir alanda buldum. Tam girişin karşısındaki duvarda bir çeşme vardı, su akarken çağıldıyordu. Hafif bir rüzgâr esiyordu, tam bir sessizlik hâkimdi, kitap okumak için çömelip çeşme ile duvar arasındaki bir taşın üzerine oturdum. Beni oraya bir şey götürmüştü, belki daha önceleri de buraya kitaplarla geliyordum. Hayvansal bir dürtüyle bu seçimi kabul ettim ve kitaplarıma gömüldüm. Genellikle tek bir resim bütün öyküyü hatırlamama yetiyordu.

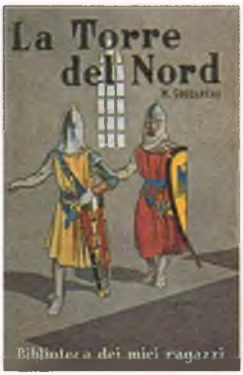
Bazılarının, kırklı yılların resimlerini çağrıştırması ve yazarın adı nedeniyle İtalyan oldukları anlaşılıyordu, örneğin *Esrarengiz Teleferik* ya da *Safkan Milanolu Küçük Ok*; birçoğu yurtseverlik ve milliyetçilik duygularından esinlenmişti. Ama çoğu Fransızca'dan çevrilmiş ve B. Bernage, M. Goudareau, E. De Cys, J. Rosmer, Valor, P. Besbre, C. Péronnet, A. Bruyère, M. Catalany adlarında birileri tarafından yazılmıştı; bir grup olağanüstü meçhul yazar.

LA TELEFERICA MISTERIOSA
A.P. PESSINA
BIBLIOTECA DEI MIEI RAGAZZI

ANTASMI ALIZIOSI
H. GOUDAREAU
BIBLIOTECA DEI MIEI RAGAZZI

GUARDIANI DEL FARO
BIBLIOTECA DEI MIEI RAGAZZI

OTTO GIORNI IN UNA SOFFITTA
H. GIRAUD
BIBLIOTECA DEI MIEI RAGAZZI

La Torre del Nord
Biblioteca dei miei ragazzi

LA TRIBÙ DEI CONIGLI SELVATICI
BIBLIOTECA DEI MIEI RAGAZZI

IL CIRCO BARLETTA
H. CATALANY

L'erede di Ferralba
H. BOURGET

LA PICCOL
PANTOFOLA D'AR
M. DE CARNAC

İtalyan yayımcı vaftiz adlarını bile yazmaya gerek duymamıştı. Büyükbabam Bibliothèque de Suzette dizisine ait bazı orijinalleri de toplamıştı. İtalyancaları on yıl ya da on yıldan daha uzun bir süre sonra çıkmıştı ve resimler en azından yirmili yıllarındı. Çocukken kitapları hoş, eski bir ortam soluyarak okumuş olmalıydım, ne iyi: her şey geçmişte kalan, iyi aile kızları için yazan beyefendi görünümlü beylerin anlattığı bir masal dünyasına yansıyordu.

Sonunda bu kitapların hepsi aynı şeyleri anlatıyor gibi geldi bana: genellikle soylu ailelerden üç ya da dört erkek çocuk (nedense anne ve babaları hep yolculuğa çıkmış oluyordu) amcalarından birinin yanına, eski bir şatoya ya da tuhaf bir çiftlik evine gidiyor ve yer altı kiliselerinde ve kale burçlarında ilgi çekici ve gizemli serüvenlere dalıp sonunda bir hazine keşfediyorlardı, dalavereci bir görevlinin yaptığı entrika, bir zamanlar zenginken düşmüş bir aileye, hain bir kuzen tarafından gasp edilen mallarının geri verilmesini sağlayan bir belge. Mutlu son, çocukların yürekliliğinin kutlanması, amcaların ya da büyükbabaların, cömertçe de olsa, aşırı cüretin neden olacağı tehlikeler hakkındaki iyi niyetli görüşleri.

Öykülerin Fransa'da geçtiği, köylülerin iş tulumlarından ve nalınlarından belli oluyordu, ama çevirmenler adları İtalyancalaştırmak ve olayları, manzaraya –bazen Bretagne bazen Auvergne– ve mimarîye karşın, sanki İtalya'nın bir bölgesinde geçiyormuş gibi göstermek için çeşitli cambazlıklar yapmışlardı.

Büyük bir olasılıkla aynı kitabın (yazarı M. Bourcet) iki nüshasını buldum, 1932 baskısının başlığı *Ferlac'ın Vârisi* (ve kahramanların adları Fransızca'ydı), ama 1941 baskısında başlık *Ferralba'nın Vârisi* olmuştu, kahramanlar da İtalyan'dı. O süre içinde üstten gelen bir kararla ya da kendiliğinden bir sansürle olayların İtalyanlaştırılması gerekmişti.

Tavan arasına girerken aklımdan geçen o cümle işte şimdi anlam kazanıyordu: *Bir Tavan Arasında Sekiz Gün* bu seriden çıkmıştı (orijinali de vardı, *Huit jours dans un grenier*), Nicoletta

adında, evden kaçmış bir kız çocuğunu bir hafta tavan arasında konuk eden çocukların nefis öyküsüydü bu; ama tavan arasma olan sevgim o kitap yüzünden mi, yoksa o kitabı tavan arasında dolaşırken bulduğum için miydi, bilmiyordum. Kızıma neden Nicoletta admı vermiştim peki?

Nicoletta, Matù adında, kapkara ve göz kamaştırıcı bir tür Ankara kedisiyle tavan arasında kalıyordu, benim de bir Matùm olmasını neden istedim, şimdi anlıyorum. Resimlerde ufak tefek ve iyi giyimli, bazen dantel giysili, sarı saçlı ve yüz hatları ince çocuklar vardı, anneleri de fena değidi, saçlar erkek kesimi ve bakımlı, düşük bel, dize kadar üç kat volanlı etek, hafifçe belirgin hoş bir göğüs.

Çeşmenin yanında geçirdiğim iki gün boyunca, ışık azalıp da yalnızca resimleri görebildiğimde, hiç kuşkusuz hayal dünyamı Çocuklarımın Kütüphanesi sayfalarında kurduğumu, ama yazarın adı Catalany olsa da, kahramanlarının adının Liliana ya da Maurizio olması gereken bir ülkede yaşadığımı düşünüyordum.

Milliyetçi eğitim dedikleri bu muydu? Benim zamanımın küçük ve yürekli vatandaşları olarak tanıtılan o çocukların, doğumumdan onlarca yıl önce yabancı bir çevrede yaşadıklarını anlıyor muydum?

Çeşmenin yanında geçirdiğim o tatilin sonunda tavan arasına döndüğümde, sicimle bağlanmış, içinde Buffalo Bill'in serüvenlerini anlatan yaklaşık otuz fasikül bulunan (tanesi altmış centesimo) bir paket buldum. Yayın sırasına göre dizilmemişlerdi ve ilk gördüğüm kapak içimde gizemli alevler uyandırdı. *Pırlanta Madalyon*: Buffalo Bill, geriye doğru uzattığı yumruklarını sıkmış, açık pembe bir gömlek giymiş ve kendisini bir tabancayla tehdit eden bir kanunsuzun üzerine ürkütücü bakışlarla atılmak üzereydi.

Ama serinin bu 11. sayısına bakarken, diğer başlıkları daha okumadan biliyordum, *Küçük Ulak*, *Ormanın Büyük Serüvenleri*, *Vahşi Bob*, *Esir Tüccarı Don Ramiro*, *Lanetli Çiftlik*... Bütün kapakların üzerinde *Buffalo Bill – Bozkırlar Kahramanı* yazıyordu ama içteki başlıkta *Buffalo Bill – İtalyan Bozkırları Kahramanı* yazması beni şaşırttı. Olay bir sahaf için hiç de anlaşılması zor değildi: 1942'deki yeni bir serinin ilk sayısına bakmak yeterliydi, kalın harflerle ve gözalıcı bir biçimde yazılmış bir notta William Cody'nin gerçekte adının Domenico Tombini olduğu ve Romalı olduğu belirtiliyordu (Duçe gibi, ama not bu şaşırtıcı rastlantıyı utangaçlıkla atlıyordu). 1942'de Amerika Birleşik Devletleri'yle yanılmıyorsam savaşa girmiştik bile ve bu da her şeyi açıklıyordu. Yayımcı (Floran-

sa'daki Nerbini Yayınevi) kapakları William Cody'nin rahatlıkla Amerikalı olabileceği bir dönemde basmıştı, ama sonra kahramanların daima ve yalnızca İtalyan olmasına karar verilmişti. Ekonomik nedenlerle renkli eski kapak gözden çıkarılmamış, yalnızca birinci sayfada değişiklik yapılmıştı.

İlginç, diye düşündüm Buffalo Bill'in son serüveninde uykuya dalarken: Fransız ve Amerikan oluşu, tam olarak belirgin olmayan, macera dolu kitaplarla büyüyordum. Çocukken, yani diktatörlük sırasında aldığım milliyetçi eğitim eğer buysa, oldukça zayıf bir eğitimdi.

Hayır, hayır zayıf bir eğitim olmamıştı. Ertesi gün elime aldığım ilk kitap, Pina Ballario'nun, siyah kırmızı fon üzerine modern, canlı resimlerle süslü *Dünyadaki İtalyan Çocuklar* adlı kitabı oldu.

Birkaç gün önce odamda Verne'in ve Dumas'nın kitaplarını gördüğümde, onları bir balkonda yere çömelip okumuş olduğum duygusuna kapılmıştım. O zaman üzerinde durmamıştım, anlık bir his, basit bir *déjà vu* gibi gelmişti. Ama şimdi düşündüğümde, büyükbabamın hayattayken oturduğu evin bu bölümünün tam

ortasında gerçekten bir balkon vardı, demek ki o serüvenleri orada yaşamıştım.

Balkon deneyimi için, *Dünyadaki İtalyan Çocuklar*'ı orada okumaya karar verdim, hatta bacaklarımı parmaklıkların arasından aşağı sarkıtacak şekilde oturmaya çalıştım. Ama bacaklarım artık o dar aralıklardan geçmiyordu. Saatlerce güneş altında piştim, sonunda güneş evin bu cephesinden uzaklaşınca hava biraz ılındı. Yine de Endülüs güneşini hissedebiliyordum, tıpkı o yıllardaki gibi, zaten öykü Barselona'da geçiyordu. Aileleriyle İspanya'ya göç etmiş bir grup İtalyan genç General Franco'nun cumhuriyetçilere karşı başlattığı isyanın ortasına düşer, ama benim öykümde kötüler komünistti, sarhoştu ve kan dökücüydü. İtalyan gençler faşist gururlarını yeniden kazanıp, kara gömlekleriyle isyan halindeki Barselona'da cesurca dolaşıyor, cumhuriyetçilerin kapattığı Faşist Parti merkezindeki bayrağı kurtarıyorlardı, hatta öykünün yiğit başkahramanı, sosyalist ve sarhoş babasını bile Duçe taraftarı yapıyordu. Beni faşist gururuyla yakacak bir kitap. Bu İtalyan gençlerle mi özdeşleşiyordum, Bernage diye birinin küçük Parislileriyle mi, yoksa adı Tombini değil hâlâ Cody olan bir adamla mı? Dünyadaki İtalyan çocuklarla mı, tavan arasındaki kızla mı?

Tavan arasma geri döndüğümde iki heyecan daha yaşadım. İlki, *Define Adası*'nı gördüğümde. Başlığını bilmem doğaldı, çünkü bir klasikti, ama öyküsünü unutmuştum, bu da hayatımın bir parçası olduğunun işaretiydi. Bir solukta, iki saatte okudum, ama bir bölümü bitirirken bir sonraki bölümü hatırlıyordum. Meyve bahçesine geri dönmüştüm, uçta bir yerde yaban fındığı çalıları görmüş ve oraya oturmuştum, bir yandan okuyor bir yandan da fındık atıştırıyordum. Bir taşla üç dört tane kırıp, kabuk parçalarını üflüyor ve ağzıma atıveriyordum. Jim'in, Long John Silver'ın düzenlediği entrikaları gizlice dinlemek için girdiği elma fıçısı yoktu, ama bu kitabı bu şekilde, gemilerde yapıldığı gibi, kuruyemiş yiyerek okumuş olmalıydım.

Öykü benim öykümdü. Belirsiz bir elyazmasmdan hareketle Kaptan Flint'in definesi aranmaya çıkılıyordu. Kitabın sonuna doğru gidip Amalia'nın büfesinde gördüğüm *grappa* şişesini aldım, o korsan öyküsünü içkimden bol yudumlar ala ala bitirdim. Ölünün üzerinde on beş adam, yo-ho-ho ve bir şişe rom.

Ada'dan sonra Giulio Granelli'nin *Yaşlı Doğan ve Bebek Ölen Pippino'nun Öyküsü*'nü buldum. Birkaç gün önce aklımdan geçmişti, ama kitabın kilden yaşlı bir adam heykelciğinin yanındaki bir masaya bırakılmış, sıcaklığını koruyan bir pipoyu anlattığını hatırlamıyordum, pipo sıcaklığıyla ölü bir şeye hayat vermeye karar verdiğinde küçük bir yaşlı adam doğuyordu. *Puer senex*,[2] çok eski bir söz. Öykünün sonunda Pippino bir bebek olarak kundakta ölür ve perilerle gökyüzüne gider. Benim hatırladığım öykü daha güzeldi, Pippino bir lahananın içinde doğuyor ve süt çocuğuyken bir başka lahananın içinde ölüyordu. Sonuçta Pippino'nun çocukluk çağına doğru yaptığı yolculuk benim yolculuğumdu. Belki doğum anına dönersem, onun gibi hiçlikte (ya da her şeyde) kaybolup giderdim.

O akşam Paola aradı, hiç sesim sedam çıkmadığı için kaygılanmıştı. Çalışıyorum, çalışıyorum, dedim, tansiyonumu merak etme, her şey yolunda.

2. "Yaşlı çocuk" anlamında Latince deyim. (ç.n.)

E. SALGARI
SANDOKAN
ALLA RISCOSSA

I MISTERI DELLA
JUNGLA NERA

LE TIGRI DI
MOMPRACEM
E. SALGARI

SALGARI
IL
CORSARO
NERO

Ama ertesi gün yeniden dolabı karıştırmaya başladım, çiçekli kapaklarıyla Salgari'nin bütün romanları vardı: sevimli kıvrımların ortasında kuzgunî siyah saçları ve hüzünlü yüzüne ince bir biçimde çizilmiş kırmızı güzel ağzıyla, düşünceli ve acımasız Kara Korsan, *İki Kaplan*'da Sandokan, kedi gibi bir vücudun üzerindeki zalim Malezyalı prens başıyla gururla duruyordu, çekici Surama ve *Malezya Korsanları*'nın praoları karşımdaydı. Büyükbabam İspanyolca, Fransızca ve Almanca çevirilerini de toplamıştı.

Bir şeyler mi keşfettim, yoksa yalnızca kâğıttan oluşan hafızamı mı harekete geçirdim, söylemek zordu, çünkü Salgari'den hâlâ söz ediliyor ve eleştirmenler gazetelerde gerçeklikten uzak nostalji dolu uzun makaleler yazıyorlar hakkında. Torunlarım da, geçen haftalarda "Sandokan Sandokan" diye şarkı söyleyip duruyordu, onu televizyonda görmüş olmalılar. Salgari hakkında, Solara'ya gelmeden de küçük bir ansiklopedi maddesi yazabilirdim.

Küçükken bu kitapları yutmuş olmalıydım, ama harekete geçirilmesi gereken bireysel hafızanın var olduğunu düşünürsek, bu genel hafızayla karışıyordu. Çocukluk çağımda belki de beni en çok etkilemiş olan kitaplar, beni hiç sarsmadan olgun yaşta edindiğim, kişisel olmayan bilgilere götüren kitaplardı.

Yine içgüdüyle hareket ederek Salgari'nin büyük bir bölümünü bağda okudum (ama sonra bazılarını yatak odama götürüp sonraki geceleri onları okuyarak geçirdim). Asmaların orada da hava çok sıcaktı, ama güneşin kızgınlığı beni çöllerle, geniş kırlarla ve yanan ormanlarla, *trepang* avcılarının cirit attığı tropikal denizlerle uzlaştırıyordu ve ara sıra terimi silmek için gözümü kitaptan kaldırdığımda, tepenin kenarında görünen asma filizleri ve ağaçlar arasında, baobabları Giro-Batol'un kulübesini çevreleyen kocaman pomposları, mangrovları, badem tadındaki un gibi yemişleriyle hurmaları, kara ormanın kutsal banyan ağacını görüyor, sanki ramsinganın sesini duyuyor ve bağ kütükleri arasından, toprağa çakılı, çatal şeklinde iki dal arasında çevrilip pişirilebilecek güzel bir Malezya domuzu çıkmasını bekliyordum. Amalia'nın bana akşam yemeği olarak Malezyalıların bayıldığı *blaciang*'ı hazırlamasını isterdim, güneşte bırakı-

lıp kokuşması sağlanan, sonra da tuzlanan karides ve kıyılmış balıktan oluşan bu yemeğin kokusu için Salgari'de iğrenç deniyordu.

Ne nefistir halbuki. Belki de, Paola'nın dediği gibi, bu yüzden Çin mutfağını seviyordum, özellikle de köpekbalığı yüzgeçlerini, kırlangıç yuvalarını (kuş dışkıları arasından toplananlar) ve denizkulağı, ne kadar kokmuş olurlarsa o kadar lezzetlidirler.

Ama, *blaciang* bir yana, dünyadaki İtalyan çocuklardan biri, kahramanların çoğunlukla zenci ve kötü beyazlar olduğu Salgari'yi okuduğunda ne oluyordu peki? Yalnızca İngilizler değil, İspanyollar da iğrençti (Marki Montelimar'a kim bilir ne kadar lanet okumuştum). Kara, Kızıl ve Yeşil üç korsan İtalyan'dı ve üstelik de Ventimiglia kontuydular, ama diğer kahramanların adları Carmaux, van Stiller ya da Yanez de Gomera'ydı. Portekizliler biraz faşist oldukları için iyi gösteriliyorlardı, ama İspanyollar da faşist değil miydi? Belki yüreğim topla çivi fırlatan yiğit Sambigliong için çarpıyor ve Sonda'nın hangi adasından geldiğini kendime sormuyordum. Kammamuri ve Suyodhana'ya gelince ikisi de Hintli olmasına karşın biri iyi, öbürü kötü olabilirdi. Salgari, kültürel antropolojiye ilk yaklaşımım sırasında aklımı oldukça karıştırmış olmalıydı.

Sonra dolabın en altında İngilizce dergiler ve kitaplar buldum. Sherlock Holmes'un tüm serüvenleri ile *Strand Magazine*'in birçok sayısı vardı. Elbette o zamanlar İngilizce bilmiyordum (Paola İngilizce'yi ilerki yaşlarda öğrendiğimi söyledi), neyse ki birçoğunun çevirisi vardı. Ama İtalyan yayınların çoğu resimli değildi, onun için belki de İtalyanca okuyup sonra *Strand*'daki resimlere bakıyordum.

Bütün Holmes'ları büyükbabamın çalışma odasına götürdüm. Baker Sokağı'nda, şöminenin önünde rahat rahat sohbet etmek için oturmuş nazik beylerin dünyasını uygar bir ortamda okumak daha uygundu. Fransız *feuilletons*[3] kahramanlarının düştükleri nemli yer altılardan ve tüyler ürpertici lağımlardan o kadar değ-

3. "Tefrika" anlamında Fransızca sözcük. (yay.n.)

şikti ki. Sherlock Holmes elinde tabanca ne zaman suçluyu karşısında bulsa, bacağı ve sağ kolu gergin oluyor, neredeyse heykel gibi duruyor ve bir centilmene yakışacağı üzere asla kendine güvenini yitirmiyordu.

Sherlock Holmes'u, Watson ya da başkalarıyla bir tren kompartımanında yolculuk ederken, bir *brougham*'da,[4] beyaz kumaş kaplı bir koltukta, ateşin önünde, bir sallanan koltukta otururken, küçük bir masanın yanında, belki de yeşilimsi bir ışığın altında, tam açılmamış bir sandığın önünde dururken ya da ayakta bir mektup okurken ya da gizli bir mesajı çözmeye çalışırken gösteren resimlerin bolluğu beni şaşırttı.

O resimler bana *de te fabula narratur*[5] diyorlardı. Sherlock Holmes o an benim gibiydi, geçmişe ait, hakkında hiçbir şey bilmediği olayları izleyip çözmek için eve, hatta belki de bir tavan arasında (tüm o sayfaları incelemek üzere) kapanmıştı. O da benim gibi, hareketsiz ve dünyadan kopmuş, simgeleri çözmeye çalışıyor ve bilinmeyeni gün ışığına çıkarıyordu. Ben bunu başarabilecek miydim? Hiç olmazsa önümde bir örnek vardı.

4. "Kupa arabası" anlamında İngilizce sözcük. (ç.n.)

5. "Senin öykün anlatılıyor" anlamında Latince cümle. (ç.n.)

SP

SP

Ben de onun gibi sisle ve sis içinde mücadele etmeliydim. *Kızıl Soruşturma* ya da *Dörtlerin İşareti*'ni açmak yeterliydi:

Bir eylül akşamıydı, saat yediye geliyordu, ama kasvetli bir gün olmuş, yoğun ve nemli bir sis büyük kentin üzerine çökmüştü. Çamur rengi bulutlar hüzünlü bir şekilde çamurlu sokakların üzerine iniyordu. Strand boyunca lambalar çamurlu kaldırımlarda yuvarlak zayıf parıltılar yansıtan puslu ışık lekeleri oluşturuyordu. Vitrinlerin sarı yansıları buğulu havada dalgalanıyor ve kalabalık, büyük caddeye bulanık ve hareketli bir aydınlık veriyordu. Bence, incecik ışık şeritlerine giren hüzünlü ve sevinçli, perişan ve mutlu yüzlerden oluşan o sonu olmayan kalabalıkta gizemli ve anlaşılması güç bir şeyler vardı.

Kapalı ve sisli bir sabahtı. Grimsi bir örtü evlerin damından sarkıyor ve sokakların çamurlu griliğinin yansısı gibi duruyordu. Arkadaşım çok keyifliydi ve Cremona kemanlarından, bir Stradivarius ile bir Amati arasındaki farktan söz ediyordu. Bense sessizdim, çünkü o kasvetli hava ve giriştiğimiz hüzünlü iş, ruhumu daraltıyordu.

Akşam, yatakta Salgari'nin *Mompracem Kaplanları*'nı okudum:

20 aralık 1849 gecesi çok şiddetli bir fırtına, vahşi, uğursuzluğuyla ünlü, korkunç korsanların yatağı, Borneo'nun batı sahillerinden birkaç yüz mil uzaktaki, Malezya Denizi'ndeki Mompracem Adası'nı kasıp kavuruyordu. Dayanılmaz bir rüzgârın harekete geçirdiği gökyüzünde kara duman kütleleri yularından kurtulmuş beygirler gibi, sürekli birbirlerine karışarak koşuyor arada bir adanın kasvetli kalelerine şiddetli sağanak yağmur yağdırıyorlardı... O saatte ve o fırtınada acımasız korsanların adasında kim uyuyabilirdi ki ?... O evin bir odasında ışık var, duvarlar çok değerli, ama orası burası buruşuk, yırtık ve lekeli, kırmızı ve ağır kumaşlarla, kadifelerle ve brokarlarla kaplı; yer döşemesi kalın ve parlak altın işlemeli İran halılarının altında görünmüyor... Ortada sedef kakmalı ve gümüş kabartmalı abanoz bir masa var, üzeri en saf kristalden şişe ve bardak-

larla dolu; köşelerde, çoğu kırık dökük büyük etajerler var, içlerinde altın bilezikler, küpeler, yüzükler, madalyonlarla ya da kutsal süs eşyalarıyla tıka basa dolu, kuşkusuz Seylan'ın ünlü balık yetiştirme havuzlarından gelen incilerle, zümrütlerle, yakutlarla ve tavandaki altın yaldızlı avizenin altında hepsi güneş gibi parlayan pırlantalarla doluydu... Tuhaf bir biçimde döşenmiş o odada eski püskü bir koltukta bir adam oturuyor: uzun boylu, ince, kaslı, güçlü, erkeksi, gururlu hatlara sahip ve tuhaf bir güzelliği olan bir adam bu.

Benim kahramanım kimdi? Şöminenin önünde durmuş bir mektup okuyan ve yüzde yedilik çözüme nazikçe şaşırmış Holmes mu, yoksa sevdiği Marianna'nın adını anarak çılgınca göğsünü parçalayan Sandokan mı?

Kötü kâğıda basılmış, karton ciltli, benim de muhtemelen okuya okuya eskittiğim, çoğu sayfanın kenarına adımı yazmış olduğum başka yayınlar da buldum. Bütünüyle cildi bozulmuş, mucize eseri sayfaları kopmamış kitaplar vardı, kimilerini, paket kâğıdından yeni bir kapak yapıp marangoz tutkalıyla yapıştırarak büyük bir olasılıkla ben onarmıştım.

Artık başlıklara bile bakamaz olmuştum, sekiz gündür o tavan arasındaydım. Biliyorum, her şeyi kelimesi kelimesine okumam gerekirdi, ama bu ne kadar sürerdi? Beş yaşımın sonunda okumaya başladığımı ve o bulgular arasında en az lise yıllarına kadar yaşadığımı düşünecek olursak, ne sekiz gün, en az on yıl gerekecekti. Ayrıca daha okuma yazma bilmezken, annemin, babamın ya da dedemin bana anlattığı kitaplar da vardı, özellikle de resimli olanları.

O kâğıtlar arasında kendimi yeniden yaratmak istiyorsam, "Funes ve Sonsuz Bellek" olacaktım, çocukluk yıllarımı anbean, geceleri dinlediğim her yaprağın hışırtısını, sabahları duyduğum her sütlü kahvenin kokusunu yaşayacaktım. Çok fazlaydı. Gizli kalmış gerçek anılarımı ortaya çıkaracak meçhul değiş tokuşu harekete geçirmeden, hasta sinir hücrelerimi daha da bozacak şekilde sadece ve daima sözcükler olarak kalırsa ne yapardım?

Ne Yapmalı? Giriş salonundaki beyaz koltukta Lenin. Belki de hata ettim, Paola da hata etti: Solara'ya gelmeseydim sadece bir şaşkın olarak kalacaktım, ama şimdi buradan delirmiş olarak çıkabilirim.

Kitapların hepsini yeniden o iki dolaba koydum ve tavan arasını terk etmeye karar verdim. Ama dönerken üzerlerinde güzel bir el yazısıyla neredeyse gotik harflerle yazılmış etiketler olan bir dizi kutu fark ettim: "Faşizm", "40'lı yıllar", "Savaş"... Bunlar kuşkusuz büyükbabam tarafından düzenlenmiş kutulardı. Bazı kutuların hazırlanışı daha yeni gibiydi, dayım orada bulduğu boş kutuları düşünmeden kullanmış olmalıydı, Bersano Kardeşler Şarap İşletmesi, Borsalino, Cordial Campari, Telefunken (Solara'da bir radyo mu vardı yoksa?).

Onları açmaya gücüm yoktu. Oradan çıkmalı ve gidip tepelere doğru biraz yürümeliydim, sonra yine gelirdim. Bitkin düşmüştüm. Ateşim vardı sanki.

Güneş batmak üzereydi, Amalia avaz avaz, yerken birlikte parmaklarımı da yiyeceğim bir *finanziera*'nın hazır olduğunu söylüyordu. Tavan arasının en saklı köşelerini işgal etmeye başlayan belli belirsiz gölgeler, üzerime atlayıp beni bir halatla bağlamayı ve dipsiz bir kuyuya sarkıtmayı bekleyen bir Fantoma tuzağı gibiydi. Yeniden olmak istediğim çocuk olmadığımı kendime göstermek için en karanlık yere bir göz atmak üzere korkusuzca durdum. Yine eskiden kalma bir küf kokusu geldi burnuma.

Son ikindi ışığının girdiği bir pencerenin yanında büyük bir sandık gördüm, içindekilerin üstü bir paket kâğıdıyla özenle örtülmüştü, o tozlu kâğıdı kaldırınca elime iki kat karayosunu geldi, kurumuş olsa da gerçekti; *Büyülü Dağ*'daki tüm o insanları bir haftada eve yollayabilecek ve Naphta ve Settembrini arasmda geçen güzel konuşmalara elveda dedirtecek kadar penisilin. Otla kaplı kesek gibiydiler, altlarındaki toprakla birlikte koparılmışlardı ve yan yana geldiklerinde büyükbabamın masası büyüklüğünde bir çayır oluşturabilirlerdi. Hangi mucizedendir bilinmez, belki de bunca kış boyunca, dama yağan yağmur, kar ve çiy ne-

deniyle kâğıdın altında oluşan nemden dolayı keskin kötü kokusundan hâlâ bir şeyler kalmıştı geriye.

Karayosunlarının altına, ince kıvırcık talaşların arasına damı samandan, tahtadan ya da kartondan bir kulübe, tekerleği zar zor da olsa hâlâ dönen yine samandan ve tahtadan bir değirmen, renkli kartondan bir yığın küçük ev ve şato –bunlar kulübenin arka planımındaki bir tepeye konuyor olmalıydı– yerleştirilmişti, bozulmasınlar diye talaşları yavaş yavaş aralamak gerekiyordu. Ve sonunda, talaşları karıştır karıştır, işte heykeller, omuzlarında kuzucuklarla çobanlar, bileyici, iki küçük eşekle değirmenci, başında meyve sepetiyle köylü kadın, iki gaydacı, iki deveyle bir Arap ve Müneccim Krallar –işte buradalar, buhur ve mirra kokacaklarına küf kokuyorlar– ve en son da eşek, öküz, Yakup, Meryem Ana, beşik, Çocuk İsa, kollarını açmış, en az yüzyıldır süren bir duayla kaskatı duran iki melek, altın varaklı kuyrukluyıldız, iç yüzü yıldızlarla süslü, rulo yapılmış lacivert bir örtü, küçük bir ırmak yatağı oluşturacak biçimde çimentoyla doldurulmuş, su girişi ve çıkışı için iki delik açılmış, metal bir leğen ve görünce akşam yemeğine yarım saat geç kalmama neden olan, uzun lastik boruların çıktığı cam silindirden yapılmış tuhaf bir makine.

İsa'nın doğuşunu temsil eden eksiksiz bir ahır maketiydi bu. Büyükbabam, annem ile babam dindar mıydılar, bilmiyordum (annem olabilirdi, çünkü komodininin üzerinde *Filotea* vardı) ama Noel'e doğru birileri gidip o sandığı açıyor ve aşağıdaki odaların birinde ahır maketi kuruluyordu. Duygulandım: duygulanmamın nedeni buydu sanırım, ama çok görülmüş herhangi bir şeye duyulan tepki olmasından da korkuyordum. Ama o heykelcikler bana başka bir ismi değil, tavan arasında görmediğim, ama bir yerlerde olması gereken, beni o an etkileyen canlı bir görüntüyü çağrıştırıyordu.

İsa'nın doğuşunu temsil eden ahır maketi bana ne ifade ediyordu? İsa ve Fantoma, Rocambole ve *Küçük Sepet*, Müneccim Krallar'ın küfü ve Başvezirin kazığa oturttuğu insanların küfü, ben kiminleydim?

Tavan arasında geçirdiğim o günleri boşuna harcadığımı anladım: bazılarını altı ya da on iki yaşında, bazılarını ise on beş yaşında karıştırdığım kitapları, her defasında ve değişik öykülerde duygulanarak yeniden okudum.

İnsan hafızasını böyle kazanamaz. Hafıza birleştirir, düzeltir, değiştirir, doğru, ama insan çok ender olarak kronolojik aralıkları karıştırır, insan bir olayın başına yedi yaşındayken mi, yoksa on yaşındayken mi geldiğini çok iyi bilmelidir, ben de şimdi hastanede uyandığım o gün ile Solara'ya geldiğim günü ayırt etmeyi biliyordum ve ikisi arasında bir olgunlaşma, bir görüş olgunlaşması, bir deneyim karşılaştırması olduğunu çok iyi biliyordum. Oysa o üç hafta boyunca her şeyi, sanki küçükken bir kerede ve bir solukta yutmuş gibi özümsemiştim, baş döndürücü bir karmaşa nedeniyle sersemlemiş olduğumu düşünmem normaldi.

Onun için de eski kâğıtlardan oluşan o *zengin açık büfe*'den vazgeçmeli, olayları düzene sokmalı ve zaman akışına göre yavaş yavaş belirlemeliydim. On üç yaşında değil de sekiz yaşında okuduklarımı ve gördüklerimi kim söyleyebilirdi bana? Biraz düşünüp anladım: tüm o kutuların arasında okul kitaplarımın ve defterlerimin olmaması imkânsızdı. O belgeleri mutlaka bulmalıydım, onların vereceği dersi izlemek yeterli olacaktı, elimden tutmalarına izin vermeliydim.

Akşam yemeğinde Amalia'ya ahır maketini sordum. Büyükbabam hem de nasıl önem verirmiş ona. Yok, dindar değilmiş, ama ahır maketi *pasta reale* gibiymiş, onsuz Noel olmazmış ve torunları da olmasaymış, kendisi için yaparmış. Aralık başmda çalışmaya başlarmış, tavan arasına iyi bakarsam, perde önünde yıldızları ışıldatan küçük lambaların olduğu gökyüzü kumaşının takıldığı tüm iskeleti bulabilirmişim. "Büyükbabanızın ahır maketi ne güzel olurdu, her yıl gözlerim dolardı. Su da gerçekten bir ırmak gibi akardı, bir keresinde taştı ve o yıl taze taze gelen karayosunu ıslattı mı sana, ama sonra küçük mavi çiçekler açtı, Çocuk İsa'nın mucizesiydi valla, kasabamızın papazı bile gelip gördü de gözlerine inanamadı."

"Su nasıl akıyordu peki?"

Amalia kızardı, bir şeyler homurdandı, sonra anlatmaya karar verdi: "Ahır maketinin olduğu sandıkta, her yıl 6 Ocak yortusundan sonra ben yardım ediyordum toplanıp kaldırılmasına, bir şey olmalı, boyunsuz, büyük cam bir şişe gibi bir şey. Gördünüz mü onu? İyi, o şey artık kullanılmıyordur herhalde, ama bir zamanlar, izin verirseniz söyleyeyim, lavman yapmak için kullanılan bir aletti. Lavman nedir bilir misiniz? Neyse bari, anlatmama gerek kalmadı, utanıyorum da. Büyükbabanızın aklına güzel bir fikir geldi, lavman makinesini ahır maketinin altına yerleştirip boruları doğru bir biçimde döndürünce, su dışarı çıkıyor, sonra da alta dönüyordu. Ne gösteriydi ama, inanın sinema yanında sıfır kalıyordu."

8

Radyo

Tavan arasında geçirdiğim sekiz günden sonra kasabaya inip eczacıya tansiyonumu ölçtürmeye karar verdim. Çok yüksek, on yedi. Gratarolo benden on üç sözü alıp hastaneden ayrılmama izin vermişti, nitekim Solara'ya gelirken tansiyonum yüz otuzdu. Eczacı, tepeden kasabaya indikten hemen sonra ölçtürdüğüm için yüksek çıkmasının normal olduğunu söylüyordu. Sabah kalkar kalkmaz ölçseymişim daha düşük çıkarmış. Laf işte. Ben nedenini biliyordum. Günlerce mecnun gibi yaşamıştım.

Gratarolo'ya telefon ettim, bana yapmamam gereken bir şey yapıp yapmadığımı sordu, ben de ağırlık kaldırdığımı, her öğün en az bir şişe şarap, günde yirmi Gitanes içtiğimi ve hafif kalp çarpıntıları geçirdiğimi itiraf etmek zorunda kaldım. Kızdı: nekahet dönemindeymişim, tansiyonum çok yükselirse yeniden aynı kazayı yaşar ve bu sefer o kadar kolaylıkla atlatamazmışım. Kendime dikkat edeceğime söz verdim, ilaçların dozunu biraz artırdı, idrar yoluyla tuzları atabilmem için de başka ilaçlar verdi.

Amalia'ya yemeklere daha az tuz koymasını söyledim, o da savaş sırasında bir kilo tuz için bin bir tehlikeye girildiğini, karşılığında iki ya da üç tavşanın gözden çıkarıldığını, onun için de tuzun bir Tanrı lütfu olduğunu, onsuz yemeklerin hiç tadı olmayacağını söyledi. Doktorun yasakladığını söyledim, o da doktorların çok çalıştığını, ama herkesten çok budala olduklarını, onlara kulak asmamak gerektiğini; ona bakılırsa bunun anlaşılabileceğini, hayatında doktor yüzü görmediğini, yetmiş yaşmda hâlâ, her gün binlerce işle uğraştığını, herkes gibi siyatiği bile olmadığını söyledi. Ne yapalım, tuzu idrar yoluyla atacaktım.

Ama tavan arasma yaptığım ziyaretlere son vermem, biraz hareket etmem ve başka şeyler yapmam gerekiyordu. Gianni'ye telefon ettim: o günlerde okuduğum şeyler onun için de bir şeyler ifade ediyor muydu, öğrenmek istiyordum. Aslında deneyimlerimiz farklıydı –onun modası geçmiş eşya koleksiyoncusu bir büyükbabası yoktu– ama çoğunu o da okumuştu, çünkü birbirimize kitaplarımızı ödünç veriyorduk. Salgari hakkında yarım saat yarışıp, bir televizyon programındaki gibi, *trivial game* yaptık. Assam Racası lanetli Yunanlının adı neydi? Teotokris. Kara Korsan'ın, düşmanının kızı olduğu için sevemeyeceği güzel Honorata'nın soyadı neydi? Van Guld. Tremal-Naik'in kızı Darma'yla kim evleniyordu? Suyodhana'nın oğlu Sir Moreland.

Küçük Perçem'i de söyledim, ama Gianni onun hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Gianni daha çok çizgi roman okuyormuş, nitekim bir yığın ad sayıp rövanşı aldı. O çizgi romanları ben de okumuş olmalıydım, çünkü Gianni'nin saydığı bazı adlar bana hiç de yabancı gelmiyordu, Hava Çetesi, Yıldırım Flattavion'a Karşı, Miki Fare ve Kara Leke, özellikle de Tim ve Spud... Ama tavan arasında izlerine rastlamamıştım. Fantoma ve Rocambole seven büyükbabam belki de çizgi romanları çocuklara zararlı dökküntü şeyler olarak görüyordu. Peki Rocambole çocuklara zararlı değil miydi?

Çizgi romansız mı büyümüştüm? Uzun molalar verip zorla dinlenmeye çalışmam yararsızdı. Araştırmalarıma yeniden başlamak için büyük bir istek duyuyordum.

Paola kurtardı beni. O sabah, öğleye doğru sürpriz yapıp Carla, Nicoletta ve torunlarla çıkageldi. Az telefon etmemden kuşkulanmıştı. Bir gezinti yapalım, seni de görelim dedik, akşam yemeğine kalmadan döneceğiz, dedi. Ama bu arada beni dikkatle inceleyip tartıyordu.

"Şişmanlamışsın" dedi. Neyse ki solgun değildim, balkonda ve bağda güneşten yanmıştım, ama biraz şişmanlamış olmalıydım. Amalia'nın yemekleri yüzünden, dedim, Paola ona yapması gereken şeyleri yeniden hatırlatacağını söyledi. Paola'ya günlerdir bir

köşeye kıvrıldığımı saatlerce hareket etmediğimi söylemedim.

Güzel bir gezinti yapalım, dedi; ve ailece Conventino'ya doğru yürümeye başladık, aslında oraya "küçük manastır" değil, ancak şapel denebilirdi ve birkaç kilometre ileride bir tepedeydi. Yol sürekli yokuş olarak devam ediyordu, bundan dolayı son yirmi otuz metrenin dışında, tırmanış pek hissedilmiyordu, biraz dinlenirken çocukları bir demet gül ve menekşe toplamaya çağırdım. Paola sertçe, benden çevreyi koklamamı ve Şair'in adını anmamı istedi, çünkü Şair tüm şairler gibi yalan söylüyordu, ilk güllerin menekşeler tatile çıktıktan sonra açtığını ve güller ile menekşelerin bir demette toplanamayacağını, inanmak için de deneyip görmek gerektiğini söylüyordu.

Yalnızca ansiklopedilerden parçalar hatırlamadığımı göstermek için o günlerde okuduğum bazı öyküleri anlatmaya başladım, çocuklar gözleri fal taşı gibi açık çevremde dönüp durmaya başladılar, çünkü bu öyküleri ilk kez duyuyorlardı.

En büyükleri Sandro'ya *Define Adası*'nı anlattım. "Amiral Benbow" hanından hareketle Lord Trelawney, Doktor Livesey ve Kaptan Long John Silver'la nasıl *Hispaniola*'ya bindiğimi anlattım, en çok tahta bacağından dolayı Long John Silver ve kötü Ben Gun'dan hoşlandı gibi geldi bana. Heyecanla gözlerini açıyor ve çalılar arasında pusuya yatmış korsanlar görür gibi oluyordu, daha daha diyordu, ama bitmişti, çünkü Kaptan Flint'in hazinesi ele geçirildikten sonra öykü sona eriyordu. Bunun üzerine uzun uzun *Ölünün üzerinde on beş adam, yo-ho-ho, ve bir şişe rom...* diye şarkılar söyledik.

Giornalino di Gian Burrasca'daki Giannino Stoppani'nin yaramazlıklarını anlatırken çok başarılıydım. Bastonumu Bettina Teyze'nin geyikotu saksısına batırdığımda ve Bay Venanzio'nun dişini bulduğumda, üç yaşımda artık ne anladılarsa, katıla katıla güldüler, öykülerim belki Carla ile Nicoletta'nın daha çok hoşuna gitmişti, onlara Gian Burrasca'yı hiç anlatan olmamıştı, bu da geçmişin hüzünlü bir işaretiydi.

Ama Rocambole olup, cinayet sanatı konusundaki ustam, gözleri artık görmese de geçmişimin rahatsız edici tanığı Sir William'ı

ortadan kaldırmak için, onu yere yuvarlayıp ensesine uzun ve sivri şapka iğnesini nasıl batırdığımı, sonra saçları arasında beliren küçük kan lekesini, herkes apopleksiden öldüğünü sansın diye, nasıl yok ettiğimi anlattığımda daha çok eğlendiler gibi geldi bana.

Paola bu öyküleri çocuklara anlatmamam gerektiğini bağırıyor, neyse ki artık evlerimizde şapka iğneleri bulunmadığını, yoksa kedilerde denebileyeceklerini söylüyordu. Ama her şeyden çok, öyküleri sanki tüm o olaylar benim başıma gelmiş gibi anlatmamdan rahatsız olmuştu.

"Çocukları eğlendirmek için yapıyorsan başka" diyordu, "yoksa okuduklarınla fazla özdeşleştiğini düşünürüm, bu da bir başkasının hafızasını ödünç almaya benzer. Bu öykülerle arandaki mesafeyi açıkça görebiliyor musun?"

"Hadi canım" diyordum, "tamam hafızamı yitirdim ama delirmedim, çocuklar için yapıyordum!"

"Umarım öyledir" dedi. "Biliyorsun, üzerinde Homeros'tan, Manzoni'den ya da Flaubert'den oluşan bir ansiklopedinin baskısını hissettiğin için Solara'ya kendini bulmaya geldin, ama bakıyorum edebiyatdışı eserlere dalmışsın. Bu bir kazanç değil henüz."

"Olmaz olur mu" diyordum, "her şeyden önce Stevenson ede-

biyatdışı değil, ikincisi o bulmak istediğim insan edebiyatdışı eserlerle besleniyorsa, bu benim suçum değil, ayrıca unutma ki sen yolladın beni buraya, şu Klarabel'in Hazinesi hikâyesiyle."

"Doğru, özür dilerim. İşe yaradığım hissediyorsan devam et. Ama dikkatli ol, okuduğun her şeyle zehirleme kendini." Konuyu değiştirmek için tansiyonumu sordu. Ona yalan söyledim: daha yeni ölçtürdüğümü ve yüz otuz çıktığını uyduruverdim.

Geziden döndüğümüzde Amalia güzel bir ikindi kahvaltısı hazırlamış ve herkese soğuk limonata yapmıştı. Yiyip içtikten sonra yola çıktılar.

O akşam uslu durdum ve tavuk gibi erkenden gidip yattım.

Ertesi sabah evin en eski bölümünün odalarını yeniden dolaştım, daha önce aceleyle gezmiştim orayı. Saygı ve korkuyla karışık bir duyguyla büyükbabamın daha yeni göz attığım odasına girdim. Bir zamanlar tüm yatak odalarında olduğu gibi orada da şifonyer ve aynalı, büyük bir elbise dolabı vardı.

Açtım ve büyük bir sürprizle karşılaştım. Alt tarafta, eski naftalin kokulu giysilerin etek kısımlarının tamamına yakın örttüğü iki şey vardı. Elle çalışan silindirli bir gramofon ve bir radyo. İkisi de bir derginin sayfalarıyla örtülmüştü, alıp sayfaları birleştirdim: *Radyo Postası*, radyo programlarını içeren bir yayındı ve kırklı yıllara ait bir sayıydı.

Gramofonun üzerinde hâlâ eski bir yetmiş sekizlik plak duruyordu, ama üzeri pislikle kaplıydı. Mendilime tüküre tüküre yarım saatte temizleyebildim. Adı *Amapola*'ydı. Gramofonu şifonyerin üzerine koydum, kurunca silindirden karmaşık sesler çıkmaya başladı. Melodi çok az duyulabiliyordu. Alet, yaşlılıktan dolayı sanki bunamıştı, ama yapacak bir şey yoktu. Aslında daha ben çocukken müzelik olmuştu herhalde. O zamanların müziğini dinlemek için çalışma odasındaki pikapı kullanmam gerekiyordu. Ama plaklar neredeydi? Amalia'ya sormalıydım.

Radyo, örtülü olsa da, elli yılda üzeri parmakla bir şeyler yazılabilecek kadar tozla kaplanmıştı, özenle temizlemek zorunda kal-

dım. Maun rengi, güzel bir Telefunken'di (tavan arasında gördüğüm kutu işte onundu), hoparlörü kalın iplikli bir kumaşla kaplıydı (belki bu sesin daha iyi duyulmasına yarıyordu).

Hoparlörün yanında, istasyonları gösteren karanlık ve okunaksız bir kadran vardı, onun altında da üç düğme. Lambalı bir radyo olduğu belliydi, oynatıldığında içinde bir şeyler sallanıyordu. Fişli kordonu hâlâ duruyordu.

Alıp çalışma odasma götürdüm, dikkatlice masanın üzerine koydum ve fişi prize taktım. Mucize sayılabilirdi, bir zamanlar ne sağlam şeylerin yapıldığının bir işaretiydi bu: istasyonların olduğu kadranı aydınlatan ampul, zayıf ışıkla da olsa hâlâ yanıyordu. Gerisi çalışmıyordu, belli ki lambalar bozulmuştu. Bir yerlerde, belki Milano'da, bu alıcıları çalıştırmasını bilen bir meraklı bulacağını düşündüm, antika otomobilleri araba tamircilerinin yolladığı parçalarla eski haline getiren garaj işletmecileri gibi radyo meraklılarının da eski parça depoları vardır. Sonra sağduyulu bir elektrikçinin bana söylemesi muhtemel şeyleri düşündüm: "Boşuna paranızı almak istemem. Bakın, çalıştıracak olursam, o zamanlar yayınlanan şeyleri değil, bugün yayınlanan şeyleri duyabileceksiniz, iyisi mi siz yeni bir radyo alın, bunun tamirine vereceğiniz paradan daha az tutar." Hay şeytan adam. Daha başlangıçta kaybettiğim bir oyunu oynuyordum. Radyo, açılmca beş yüz yıl önce düşünülen, söylenen ve basılan şeyleri bulacağın antika bir kitap gibi değildir. O radyo bana, gacur gucur sesler çıkararak, korkunç bir rock müzik ya da ne karın ağrısı diyorlarsa işte onu dinletecekti. Daha yeni süpermarketten alınmış San Pellegrino suyunu içerken Vichy suyunun asitli dokunuşunu dilin kabarcıklarında hissetmek istemek gibi bir şeydi bu. O kırık kutu bana sonsuza dek kaybolmuş sesler vaat ediyordu. Pantagruel'in donmuş sözcükleri gibi keşke o sesler yeniden duyulabilse... Belki bir gün benim beyinsel hafızam geri gelebilirdi, ama bu elektromanyetik dalgalardan oluşan hafıza için artık yapacak bir şey yoktu. Solara, sessizliğinin sağır edici gürültüsünün haricinde, hiçbir sesle yardım edemezdi bana.

Ama istasyonların adlarının yazılı olduğu ışıklı kadranda orta

dalga sarı, kısa dalga kırmızı, uzun dalga yeşil renkle gösterilmişti; adları, hareket eden ibreyi oynatarak ve Stuttgart, Hilversum, Riga, Tallin gibi sihirli şehirlerden alışılmışın dışında sesler duymaya çalışarak, uzun uzun incelemiş olmalıyım. Makedonia, Turkish Atika, Virginia, Al Kalif ve Stanbul gibi sigara markalarına benzettiğim asla duyulmamış adlardı bunlar. Bir atlasa bakarak mı, yoksa bir istasyon listesine bakıp uğultularını dinleyerek mi daha fazla hayal kurmuştum acaba? Milano ve Bolzano gibi bildik isimler de vardı. Bir şarkı mırıldanmaya başladım:

Radyo Torino'dan yayın yaparsa
Seni bu akşam Valentino'da beklediğimi anla
program ansızın değişirse ama
dikkat annem var demek isterim sana.
Bologna radyosu, kalbim seni düşlüyor demektir,
Milano radyosu, yanımdasın uzaklarda olsan da
San Remo radyosu, belki görüşürüz akşama...

Şehir adları bir kez daha aklıma başka sözcükler getiriyordu.

Radyo aşağı yukarı otuzlu yıllara aitti. O dönem için pahalı bir eşya olmalıydı ve elbette aileye belli bir süre sonra, bir statü sembolü olarak girmişti.

Otuzlu ve kırklı yıllar arasında radyoyla ne yapıldığını bilmek istiyordum. Yeniden Gianni'yi aradım.

Önce, onu deniz dibindeki amforaları yüzeye çıkarmada bir balıkadam olarak kullandığım için parça başı para istediğini söyledi. Ama sonra duygulu bir sesle ekledi: "Hiç sorma... Bizim eve 1938 yılında girdi. Pahalıydı, babam memurdu, ama seninkisi gibi değil, küçük bir şirkette çalışıyor ve az para kazanıyordu. Siz yazları tatile çıkardınız, biz şehirde kalırdık, akşamları hava almaya parka gider ve ancak haftada bir kez dondurma yerdik. Babam sessiz bir adamdı. Bir akşam eve döndü, sofraya oturdu, sessizce yemeğini yedi, yemeğin sonunda bir kese kâğıdının içinden küçük tatlılar çıkardı. Neden, pazar değil ki, diye sordu

annem. Babam, öyle işte, canım istedi, dedi. Tatlıları yedik, sonra babam başını kaşıyarak, Mara, bu son aylarda işler iyi gitti sanırım, patron bin liret ikramiye verdi, dedi. Annemin yüreğine iniyordu, elini ağzına götürüp, ah Francesco, o zaman radyo alalım! diye bağırdı. İşte böyle. O yıllarda *Ah! Ayda Bin Liretim Olsa* diye bir şarkı dolanıyordu dillerde. Maaşının bin liret olmasını ve o parayla genç ve güzel karısına birçok şey almayı hayal eden bir memurun şarkısıydı. Demek ki o zamanlar bin liret iyi bir maaştı, belki de babamın aldığı maaştan fazlaydı, her neyse bizim için kimsenin beklemediği bir çift maaş gibiydi. Radyo böyle girdi evimize. Dur bir düşüneyim, bir Phonola'ydı. Haftada bir gün Martini ve Rossi opera konseri ve bir gün de komedi vardı. Ah, şimdi üzerinde yalnızca sayılar olan radyomda da Tallin, Riga diye yazsa keşke... Bir de savaş sırasında tek ısıtılan oda mutfaktı, radyo oraya taşınmıştı ve akşamları çok alçak sesle, yoksa hapsi boylardın, Radyo Londra dinlenirdi. Eve kaparır dışarı ışık sızmasın diye pencereleri mavi kâğıtlarla kaplardık. Bir de şarkılar var! Döndüğünde sana hepsini söylerim istersen, faşist marşları bile biliyorum. Geçmişe aşırı özlem duyan biri olmadığımı bilirsin, ama bazen kendimi radyonun yanında geçirdiğimiz o akşamlardaki gibi hissetmek için faşist marşları dinlemek isterim... Bir reklam vardı, nasıl diyordu? Radyo, büyüleyen ses."

Ona kes artık dedim. Doğru ben istemiştim anlatmasını, ama boş beynimi şimdi *kendi* anılarıyla kirletiyordu. O akşamları yeniden tek başına yaşamalıydım. Farklı olabilirlerdi: onun Phonola'sı, benimse Telefunken'im vardı ve belki o Riga ve Tallin'i dinliyordu. Gerçekten Tallin'i alıyor ve Estonca konuşulduğu duyuluyor muydu?

Aşağı yemek yemeğe indim ve Gratarolo'ya nispet şarap içtim, ama yalnızca unutmak için. Ben, unutmak için! Ama son haftanın heyecanlarını unutmalı ve ikindi gölgesinde *Mompracem Kaplanları*'yla yatağa yatıp uyumalıydım, belki bir zamanlar geç saatlere kadar beni uyutmuyordu, ama son iki akşamdır bana uyku ilacı olmuştu.

Bir lokma bana, bir artık Matù'ya derken aklıma basit, ama harika bir fikir geldi: radyo bugünkü yayınları, gramofonsa eski plakları dinletir sana. Pantagruel'in donmuş sözcükleri. Elli yıl öncesinin radyosunu dinliyor hissine kapılmak için plakalar gerekiyordu.

"Plaklar mı?" dedi Amalia yakınan bir sesle. "Plakları değil, önünüzdeki yemeği düşünün, boğazınıza kaçacak, öksüreceksiniz, sonra kalkıp doktora gideceksiniz! Plaklar, plaklar, plaklar... Tanrım, tavan arasında ne arasınlar! Amcanız her şeyi toplayıp kaldırdığında ona yardım ettim... durun durun... çalışma odasındaki o plakları yukarı taşırsam elimden kayar, merdivende kırılır demiştim. O zaman nereye koydum... nereye koydum... kusura bakma, kafa kalmadı sanmayın, benim yaşımdaki birinde kalmayabilir de ama aradan tam elli yıl geçti ve bu süre zarfında da burada oturup o plakları düşünmedim. Ha tamam, ne kafa! Büyükbabanızın çalışma odasının önündeki sandığa tıkmış olmalıyım onları!"

Meyve yemeyip sandığı bulmaya yukarı çıktım. Birinci ziyaretim sırasında fazla dikkat etmemiştim ona: açtım ve plaklar çıktı karşıma, hepsi koruyucu zarflarıyla eski yetmiş sekizliklerdi. Amalia dikkat etmeden atıvermişti onları oraya, ne arasam vardı. Çalışma odasındaki masaya yarım saatte taşıyabildim ve kitaplığa belli bir düzenle yerleştirmeye başladım. Büyükbabam iyi müzik düşkünü olmalıydı, Mozart ve Beethoven, opera aryaları (bir Caruso bile vardı) ve sayısız Chopin ve eski şarkılar vardı.

Radyo Postası'nın eski nüshalarına baktım: Gianni haklıydı, bir opera müziği haftalık programı, komediler, az da olsa senfonik konser, haber saati vardı, ayrıca, o zamanların deyişiyle, hafif müzik ya da melodi müziği.

Şarkıları dinlemeliydim, onlar ortasında büyüdüğüm sesli mobilyalardı; büyükbabam belki de çalışma odasında Wagner dinlerken, ailenin diğer fertleri radyodan şarkılar dinliyordu.

İnnocenzi ve Soprani'nin *Ah! Ayda Bin Liretim Olsa* plağını hemen tanıdım. Büyükbabam birçok plak kılıfının üzerine tarih

koymuştu, bu şarkının çıkış tarihi miydi yoksa plağın alınış tarihi mi, bilemiyorum, ama şarkının radyoda çalındığı yılı aşağı yukarı anlayabilirdim. Yıl 1938'di, Gianni doğru hatırlıyordu, şarkı Phonola'yı satın aldıklarında çıkmıştı.

Pikapı çalıştırmayı denedim. Çalışıyordu: hoparlör pek parlak durumda değildi, ama bir zamanlar olduğu gibi her şeyin cızırdaması belki de daha iyiydi. Böylece, sanki çalışıyormuş gibi radyo kadranının ışığını yakıp pikabı döndürünce 1938 yazının bir yayınını dinlemeye başladım:

Ah! Ayda bin liretim olsa, başka bir şey istemem
gerçek mutluluğa
kavuşurum ben!
Mütevazı bir işim olsa, başka bir şey istemem
huzur bulmak için
çalışmak isterim ben!
Şehir dışında küçük bir ev,
bir de eşim olsa, şirin ve güzel,
tıpkı sana benzeyen...
Ah! Ayda bin liretim olsa,
neler alırım neler,
söyle canın ne ister?

Önceki günlerde, ulusal zafer mesajlarına açık, ama aynı zamanda, Sherlock Holmes'un şaşkınlık içindeyken bile terbiyelerini bozmayan yurttaşlarının kol ve bacaklarını parçalayıp göğüslerini delen bir çivi sağanağının ortasında Sandokan'a karşı çarpışan Fantoma'yla karşılaştığı Londra'nın sisleri üzerine hayaller kuran bir çocuğun bölünmüş benliğinin nasıl olacağını sormuştum kendime, şimdi aynı yıllarda radyonun bana hayat amacı olarak büyük istekleri olmayan, yalnızca şehir dışında bir evin huzurunu arayan bir muhasebeciyi önerdiğini anladım. Ama belki de bu bir istisnaydı.

Plakların tümünü, varsa tarihlerine göre, düzene sokmalıydım. Dinlediğim müzikler aracılığıyla bilincimin yıl yıl oluşmasını anlamalıydım.

Plakları coşkulu bir biçimde yerleştirirken, aşkım aşkım güller getir bana, sen artık benim bebeğim değilsin, âşık bebek, küçük bir kilise var orada bak sevgilim çiçekler arasında, dön bebeğim dön bana, yalnızca benim için çal kemancı, sen ilahî müzik, yalnızca bir saat kal kollarımda, kırlardaki çiçekler lay lay lom gibi şarkılara, Fonit, Carish, Sahibinin Sesi adlı plaklara kaydedilmiş Cinico Angelici, Pippo Barzizza, Alberto Semprini e Gorni Kramer orkestralarının yorumlarına, burnunu gramofonun silindirinden çıkan notalara doğru uzatmış küçük bir köpeğe ve faşist marşlara rastladım, büyükbabam marş plaklarını, korumak ya da öbürlerinden ayrı tutmak istercesine bir araya getirmiş ve bir ip le bağlamıştı.

Büyükbabam faşist ya da antifaşist miydi, yoksa ikisi de değil miydi?

Geceyi kulağıma yabancı gelmeyen şeyler dinleyerek geçirdim, bazı şarkıların yalnızca sözcükleri dökülüyordu dudaklarımdan, bazısınınsa yalnızca melodisi. Klasikleşmiş *Gençlik* marşını bilmememe imkân yoktu, sanırım her toplantının resmî marşıydı, ama radyomun onu, plak kapağında yazılı Lescano Trio'sunun söylediği *Âşık Penguen* şarkısından kısa bir süre önce çaldığını da bilmemezlikten gelemezdim.

O kadın seslerini uzun zamandır tanıyor gibiydim. Kadınlar ku-

lağa çok hoş gelen bir kakofoni izlenimi vererek, üçüncü ve altıncı aralıklarla şarkıyı üçü bir arada söyleyebiliyordu. Bir yandan dünyadaki İtalyan gençlerinden, en büyük onurun İtalyan olmak olduğunu öğrenirken, diğer yandan Lescano kız kardeşler bana Hollanda lalelerini anlatıyorlardı.

Marşlarla şarkıları art arda dinlemeye karar verdim (büyük bir olasılıkla radyodan kulağıma bu şekilde geliyordu). Lalelerden, Balilla[1] marşına geçtim ve plağı koyar koymaz, şarkıyı, sanki ezbere bilirmiş gibi, takip ettim. Marş, taşı Avusturyalılara fırlatarak Cenova isyanını başlatan o yürekli genci (Giovan Battista Perasso, ansiklopedilerin yazdığı gibi on sekizinci yüzyılda yaşadığı için vaktinden önce faşistti) yüceltiyordu.

Dehşet saçmak faşizmin hoşuna gidiyor olmalıydı ve benim *Gençlik* marşı plağımda *Orsini'nin bombası elimde / dehşet hançeriyle*, diye bir bölüm vardı, ayrıca, yanılmıyorsam Orsini, III. Napoléon'u öldürmeye çalışmıştı.

Ama plakları dinlerken gece olmuştu ve sebze bahçesinden veya tepelerden ya da bahçeden keskin bir lavanta kokusu ve bilmediğim başka otların kokuları geliyordu (kekik mi? fesleğen mi? Botanik konusunda pek bilgili olduğumu sanmıyorum –üstelik gül almaya yollanıp köpek testisleriyle geri dönen bir adamım– belki de Hollanda laleleriydi). Yoksa Amalia'nın bana öğrettiği başka çiçekler mi, yıldızçiçekleri mi, zinya çiçekleri mi böyle kokuyordu?

Matù göründü ve mırlayarak pantolonuma sürtünmeye başladı. Kapağında kedi resmi bulunan bir plak görmüştüm, Balilla marşını çıkarıp pikaba onu koydum ve kendimi kedi ağıtına bıraktım. *Maramao, neden öldün?*

Balilla üyeleri acaba *Maramao* şarkısını söylerler miydi? Yeniden faşist şarkıları dinlemem gerekiyordu belki. Şarkı değiştirmem Matù'nun pek umurunda değildi. Oturduğum yere iyice yerleştim, onu kucağıma alıp sağ kulağını okşamaya başladım ve bir sigara yakıp Balilla'nın dünyasına girdim.

1. İtalya'da, 1926'da kurulan ordu dışı, faşist yardım ve eğitim kurumuna ve üyeleri gençlere verilen ad. (ç.n.)

Cephede savaş
çanları çalıyorsa
hep kara ateş
atılır ilk korku saçarak.
Elinde bomba,
yüreğinde inanç
ilerler, şanla şerefle
git güle güle.

Ey gençlik, gençlik
güzelliğin baharı
hayatın çetin şartlarında,
tükenmez çınlar şarkın.

Orsini'nin bombası elinde
dehşet hançeriyle,
havan topu gümbürdeyince
yüreğim titremez göğsümde,
görkemli bayrağımı
korudum şanla şerefle
kara bir ateştir
yanan kalplerde.

Ey gençlik, gençlik
güzelliğin baharı
hayatın çetin şartlarında
tükenmez çınlar şarkın.

Ya ya ya şa şa şa
Benito Mussolini
çok yaşa.

Mayısta gökyüzünde
tıpkı Hollanda peyniri gibi
ay çıkar yolculuğuna yusyuvarlak
dünyaya ışık saçarak...
Aşkı anlatırlar
lale lale laleler
hep bir ağızdan
lale lale laleler...
Dinle güzel şarkılarını
büyüleyici duygularla.
Aşkı anlatırlar
lale lale laleler
Güzel yürek
lale lale laleler
sana beni anlatacaklar
güzelim lale lale lale
lale laleler!

Taşı vınlıyor, adı çınlıyor,
Portoriali gencin
cesur Balilla
tarihe sığmıyor.
O havan topu bronzdandı
çamura saplandı
ama çeliktendi delikanlı
Yurdunu kurtardı.

Gözü pek, adımı pek
yiğitliğinin sesi tek.
Düşmanlarının alnına taş attı
dostlarına yüreğini kattı.

Bir sürü adamız,
yiğitlik ateşiyle yanarız:
bizim için çağlar pınarlar
bizim için güler ve parlar mayıslar.
Ama bir gün gelir de
savaşmak
düşerse yiğitlere
biz olacağız bekçi
Kutsal Özgürlüğe

Her şey sessizliğe gömülüp
gökyüzünde ay belirince,
miyav diye ince ince,
seslenirim Maramao kedime.
Görürüm damlarda gezinir
kediler,
ama onlar da sensiz
benim gibi neşesiz.

Neden öldün Maramao?
Ekmeğin de vardı, şarabın da,
salata bostanda,
ve bir evin vardı burada.
Âşık kediler
hâlâ senin için mırlar,
ama kapalı kapılardan
hiç ses çıkmaz senden.

Maramao... Maramao...
diye seslenir kediler:
Maramao... Maramao...
mav, mav, mav, mav, mav...

Bir saatlik bir dinlemeden sonra, aklım kahramanlık, saldırganlık ve ölüme teşvik, Duçe'ye, uğruna can vermeye kadar varan sadakat yeminleriyle dolu cümlelerle karışmıştı. Vesta[2] ateşi tapınaktan taşıyor kanatları ve alevleriyle gençlik ilerliyor güçlü gençlik Romalı tutkusuyla çarpışacak boş verdik bir gün mahpusa boş verdik kötü yazgıya şimdi ölüme meydan okuyan bu güçlü insanları yetiştirmek için dünya bilir kara gömleğin savaşmak için, Duçe ve İmparatorluk uğruna ölmek için giyildiğini heyya heyya hey selam sana ey İmparator Kral yeni yasa getirdi Duçe dünyaya yeni imparatorluk Roma'ya sevgili Virginia ben gidiyorum Habeşistan'a döneceğim yakında ekvator göğü altında açan güzel bir çiçek yollayacağım Afrika'dan sana Nice Savoia Korsika güzel Malta Romalıların kalesi Tunus bizim kıyılar dağlar ve denizler özgürlük derler.

İtalya'ya ait bir Nice mi, yoksa değerini bilmesem de ayda bin liret mi istiyordum? Tüfeklerle ve küçük askerlerle oynayan bir çocuk güzel Korsika'yı kurtarmak ister, laleler ve âşık penguenler arasında çarpışmaz. Balilla dışında, *Kaptan Şeytan'ı* okurken *Âşık Penguen*'i dinliyor ve penguenlerin Kuzey'in buzlu denizlerinde olduğunu mu hayal ediyordum? *Seksen Günde Devriâlemi* okurken Phileas Fogg'u lale tarlaları arasında gezerken mi görüyordum? Şapka iğnesiyle Rocambole'yi Giovan Battista Perasso'nun taşıyla nasıl uzlaştırıyordum? *Lale* savaşın başladığı 1940 yılma aitti: elbette o zaman *Gençlik*'i de söylüyordum, ama Kaptan Şeytan ile Rocambole'yi 1945'te, savaş bittiğinde, faşist şarkılardan iz kalmadığında okumadığımı kim bilebilir?

Ne yapıp edip okul kitaplarımı bulmam gerekiyordu. Orada ilk okuduğum şeyleri rahatlıkla görebilirdim, üzerinde tarih yazılı şarkılar, onlara hangi seslerle eşlik ettiğimi söyleyecekti ve *kötü yazgıya boş verdik* ile *Resimli Yolculuk ve Serüvenler Dergisi*'nde beni heyecanlandıran katliamlar arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturabilirdim belki.

2. Roma dininde ocak tanrıçası; Vesta Tapınağı'ndaki ateş Vesta Rahibeleri tarafından sürekli canlı tutulurdu. (ç.n.)

Birkaç gün ara vermek için kendimi zorlamam yararsızdı. Sabah olunca tavan arasına gitmeliydim. Büyükbabam düzenli bir insan olduğuna göre, okul kitaplarım çocukluk kitaplarımın olduğu kutulardan fazla uzakta olmamalıydı. Eğer amcam her şeyi karıştırıp dağıtmadıysa.

Artık zafer çağrılarından yorulmuştum. Pencereye gittim. Dağların silueti göğe doğru koyulaşırken, aysız gece *yıldızlarla bezeliydi*. Bu eskimiş cümle de nereden gelmişti aklıma? Bir şarkıdan çıkmıştı, elbette. Gökyüzünü, bir zamanlar şarkıların söylediği gibi görüyordum.

Plakları karıştırmaya başladım ve başlıkları geceyi ve yıldızları hatırlatanları seçtim. Büyükbabamın pikabı, birkaç plağın üst üste konabildiği ve biri bitince diğerinin düşüp çaldığı pikaplardandı. Sanki radyo çalıyordu, üstelik düğmeleri çevirmeme de gerek kalmıyordu.

Çalıştırdım ve camın önünde durup, üzerimde yıldızlı gök, içimde iyi kötü bir şeyler uyandırmasını beklediğim müziğe bıraktım kendimi.

Bu gece yıldızlara sordum seni... Seninle yıldızların altında bu gece... Konuş konuş benimle, tatlı aşk sözleri söyle, yıldızlar şahit olsun sevgimize... Antiller göğünde kıvılcımdır yıldızlar, binlerce ışık saçar... Mailù, Singapur göğü altında, altın yıldızlı bir rüyada sevdim seni... Göz kırpan yıldızların altında, yıldızlı bu göğün altmda öpmek isterim seni... Seninle, sensiz, yıldızlara ve mehtaba seslensin şarkımız, şans getirsin aşkımız... Deniz ve mehtap şahit aşkımıza, Venedik, mehtap ve sen, gecede yapayalnızız, bir şarkı dökülüyor dudaklarımızdan... Macar göğü, özlemle anar, sonsuz bir aşkla severim seni... Gökyüzünün masmavi olduğu yere kadar giderim, ağaçlardaki serçeleri dinlerim...

Son plağı yanlışlıkla koymuş olmalıydım, gökyüzüyle bir ilgisi yoktu, aşka gelmiş bir saksafon gibi, şehvetli bir sesti:

Orada, Capocabana'da / Capocabana'da kadın kraliçedir, kadın hükümdardır...

Tango del ritorno
di Menaldo - Visconi
Edizioni JOLY - Milano

Finestra chiusa
TANGO SERENATA
MUSICA DI G. D'ANZ
PAROLE DI A. BRACC
£.2-
EDIZIONI CURCI MILANO

LA S.A.F.A. FILM PRESENTA IL CELEBRE TENORE GIUSEPPE LUGO IN
la mia canzone al vento
PAROLE DI B. Cherubini
MUSICA DI C.A. BIXIO
£.2
Edizioni C.A.m. BIXIO - Milano

Musica di E. Lecuona
Parole di Nisa
Tango
Maria la O
EDIZIONI LEONARDI
MILANO

Uzaktan gelen bir motor sesi beni tedirgin etti, vadiden geçip giden bir otomobildi bu belki de, hafif bir kalp çarpıntısı hissettim ve "Bu Pipetto!" dedim içimden. Sanki biri tam beklendiği anda çıkageliyor, ama oradaki varlığıyla beni rahatsız ediyordu. Kimdi Pipetto? Pipetto, diyordum, ama bir kez daha yalnızca dudaklarım hatırlıyordu. Yalnızca *flatus vocis*. Pipetto'nun kim olduğunu bilmiyordum. Ya da, içimde bir şey onu biliyordu, ama o şey beynimin zedelenmiş bölgesinde sinsice eğleniyordu.

Çocuklarımın Kütüphanesi Yayınları için çok güzel bir konu, *Pipetto'nun Sırrı*. Ne bileyim, *Lantenac'ın Sırrı*'nın İtalyanca uyarlaması mıydı acaba?

Pipetto'nun sırrı üzerine kafa patlatıyordum, ama belki de, akşam geç saatlerde radyodan herkese fısıldanan şeyin dışında, sır diye bir şey yoktu.

9

Ama Pippo bilmiyor

Birbirine karışmış anılarda günler geçiverdi (beş gün mü, altı gün mü, on gün mü?) belki de böyle olması daha iyiydi, çünkü sonunda bir kurgunun özü kalmıştı bana. Bazen düşünceleri ve heyecanları doğal sırasına göre, bazen karşıt olarak birleştirerek veya keserek umutsuz delilleri birbirine yapıştırdım. Ortaya çıkan, ne bu günlerde gördüklerim ve duyduklarımdı, ne de çocukken görmüş ya da duymuş olabileceklerim: sadece altmış yaşında ulaştığım, on yaşında düşünmüş olabileceklerimin bir varsayımı. "Böyle olduğunu biliyorum" diyebilmek için yetersizdi bu, ama o zamanlar muhtemelen hissettiğim şeyleri papirüs yaprakları üzerinden yeniden ortaya çıkarmak için yeterliydi.

Yeniden tavan arasına çıkmıştım ve okul eşyalarımdan geriye hiçbir şey kalmadığı korkusuna kapıldığımda gözüme yapışkan bir bantla kapatılmış, üzerinde "Yambo İlkokul ve Ortaokul" yazan bir kutu çarptı. "Ada İlkokul ve Ortaokul" yazan bir kutu daha vardı. Ama kız kardeşimin hafızasını da açmam gerekmiyordu. Kendiminkiyle uğraşmak bana yetiyordu.

Bir hafta daha yüksek tansiyonla dolaşmak istemiyordum. Amalia'yı çağırdım ve kutuyu büyükbabamın çalışma odasına birlikte taşıdık. Sonra ilkokulu 1937-1945 yılları arasında okumuş olmam gerektiğini düşündüm ve üzerinde "Savaş", "40'h yıllar" ve "Faşizm" yazan kutuları da aşağı indirdim.

Her şeyi boşaltıp düzenli bir şekilde çalışma odasındaki raflara yerleştirdim. İlkokul kitapları, ortaokul tarih ya da coğrafya kitapları ve yıl, sınıf ve adımın yazılı olduğu birçok defter, birçok

da gazete vardı. Büyükbabam, öyle görünüyor ki Etiyopya Savaşı'ndan itibaren bütün önemli sayıları saklamıştı, Duçe'nin İmparatorluğun fethi için tarihî nutkunun olduğu sayı, 10 haziran 1940 savaşının ilan edildiği sayı derken, bu şekilde devam ediyor ve Hiroşima'ya atılan atom bombasına ve savaşın sona ermesine kadar uzanıyordu. Kartpostallar, bildiriler, broşürler, birkaç da dergi vardı.

Bir tarihçi yöntemiyle çalışmaya karar verdim, karşılaştırma yaparak delilleri inceleyecektim. Yani ilkokul dördün –1940-1941– kitap ve defterlerini okuduğumda, aynı yılların gazetelerini de karıştırıyordum ve mümkün olduğunda da pikaba aynı yıllara ait şarkıları koyuyordum.

Kendi kendime, kitaplar yönetim yanlısıysa gazeteler de öyledir, demiştim, örneğin Stalin döneminin *Pravda*'sının iyi yürekli Ruslara doğru haberler vermediği herkes tarafından bilinir. Ama yanıldığımı gördüm. Abartılı bir biçimde propagandacı olsalar da, İtalyan gazeteleri, savaş sırasında bile, olan biteni anlama fırsatı veriyordu. Aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen büyükbabam bana önemli bir uygarlık ve tarih dersi veriyordu: satır aralarını okumayı bilmek gerekiyordu. Nitekim büyükbabam büyük puntolarla yazılmış haberleri değil, satır aralarını, kısa yazıları, küçük haberleri, ilk bakışta gözden kaçabilecek haberleri okuyor olmalıydı. 6-7 ocak 1941'in *Corriere della Sera*'sı şöyle bir başlık atmıştı: "Bardia cephesinde savaş büyük çatışmalarla devam etti". Yarım sütun savaş bülteni (günde bir kez veriliyordu ve bürokratik biçimde, düşürülen düşman uçakları bile liste halinde sunuluyordu) ilgisizlikle "bazı müstahkem bölgelerin bizim birliklerimizin yiğitçe karşı koymasına rağmen düştüğünü ve askerlerimizin düşmana büyük kayıplar verdirdiğini" söylüyordu. Müstahkem bölgeler mi ? Metinden Kuzey Afrika'daki Bardia'nın İngilizlerin eline geçtiği anlaşılıyordu. Büyükbabam haberin kenarına kırmızı mürekkeple, diğer sayılarda da gördüğüm gibi, "LR, B. kaybedildi, 40 000 tut." diye not düşmüştü. LR muhtemelen Londra Radyosu demekti,

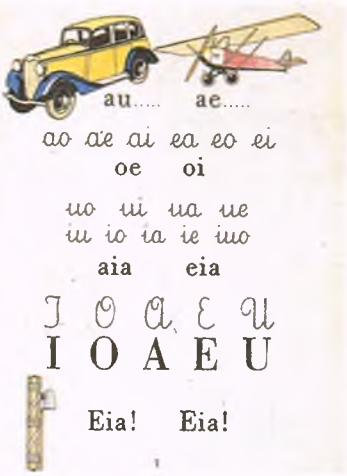
büyükbabam Londra Radyosu'nun haberlerini resmî haberlerle karşılaştırıyordu. Yalnızca Bardia yitirilmemiş, kırk bin askerimiz de düşmana teslim olmak zorunda kalmıştı. Görüldüğü gibi *Corriere* yalan söylemiyor, sakladığı şeyi belli ediyordu. Yine *Corriere*'nin 6 şubat sayısında şöyle bir başlık vardı: "Birliklerimizin Doğu Afrika'nın kuzey cephesinde gerçekleştirdiği karşı saldırılar". Doğu Afrika'nın kuzey cephesi hangisiydi? Bir yıl öncesinin gazetelerinde, birliklerimizin İngiliz Somalisi'ne ve Kenya'ya yaptığı ilk sızma harekâtının haberleri verilirken, zaferle hangi sınırları aştığımızı göstermek için net haritalar da yayımlanıyordu, kuzey cephesi hakkındaki bu haberde harita yoktu ve ancak bir atlasa bakıldığında İngilizlerin Eritre'ye girdikleri anlaşılabilirdi.

7 haziran 1944 tarihli *Corriere* gururla dokuz sütuna şu başlığı atmıştı: "Alman savunmasının toplu ateşi Müttefik birliklerini Normandiya kıyılarında vurdu". Almanlar ile Müttefikler Normandiya kıyılarında ne yapıyorlardı acaba? 6 haziran şu ünlü D-Day'di, istila başlamıştı ve elbette gazete bir gün önceden haberi veremeyeceği için, olayı dolaylı olarak veriyor, ama Mareşal von Rundstedt'in gafil avlanmadığını ve sahilin ceset dolu olduğunu belirtiyordu. Bunun doğru olmadığı söylenemezdi.

Yöntemli hareket edip, faşist gazeteleri muhtemelen bir zamanlar herkesin yaptığı gibi, yani gerektiği gibi okuyarak gerçek olayların sırasını bulabilirdim. Radyonun düğmesini çevirdim, pikabı çalıştırdım ve yeniden yaşadım. Elbette bir başkasının hayatını yaşamak gibiydi bu.

İlk okul defterim. O zamanlar önce çizgi çizme öğretiliyor ve ancak bir sayfa dolusu güzelce yan yana dizilmiş dümdüz çizgiler çizmek başarılabildiğinde alfabeye geçiliyordu. El ve bilek eğitimi: daktilo sadece ofislerde bulunduğu için el yazısı önemliydi. "Hazırlayan Matmazel Maria Zanetti, resimler Enrico Pinochi", Devlet Kitaplığı, Yıl XVI, *Birinci Sınıf Kitabı*'nı karıştırmaya başladım.

İlk diftong sayfasında, *io, ia, aia*'dan sonra, *Eia! Eia!* yazılıy-

Ai udito mai narrare
la storia di
Battista Perasso?
Ora te la narrerò io.

Ba... ba... Baciami, piccina,
sulla bo... bo... bocca piccolina;
dammi tan tan tanti baci in quantità.
Tarataratataratatatà.

Bi... bi... bimba birichina,
tu sei be... be... bella e sbarazzina.
Quale ten ten tentazione sei per me!
Teretereterereteretete.

BI, A: BA, BI, E: BE.
Cara sillaba con me.
Bi, O: BO, BI, U: BU.
Sono assai deliziose
queste sillabe d'amore

dı ve bir faşizm sembolü çizilmişti. Alfabe, bildiğim kadarıyla D'Annunzio'nun kullandığı "Eia Eia Alalà"[1] sesini öğretiyordu. B harfi için *Benito* sözcüğü vardı ve bir sayfa da Balilla'ya ayrılmıştı. Tam o sırada *benim* radyom da başka bir hece tekrarlıyordu, *ba, ba, baciami piccina.*[2] Giangio'm hâlâ b'yi v'yle karıştırdığına ve *verme* yerine *berme* dediğine göre, ben nasıl öğrenmiştim acaba bu b'yi?

Balilla ve Dişi Kurdun Evlatları. Bir sayfada üniformalı, siyah gömlekli ve ortasında M harfi olan beyaz, omuzdan geçme bir çe-

1. "Haydi cesaret" anlamında İtalyanca coşkunluk haykırışı. (ç.n.)

2. "Öp, öp, öp beni küçüğüm" anlamında İtalyanca sözcükler. (ç.n.)

şit fişeklik donanmış bir genç vardı. "Mario bir erkektir" diyordu metin.

> Dişi Kurdun Evladı. Bugün 24 mayıs. Guglielmo yeni üniformasını, Dişi Kurdun Evladı üniformasını giyiyor. "Baba, ben de Duçe'nin bir askeriyim, değil mi ? Balilla olacağım, sancak taşıyacağım, tüfeğim olacak, Faşist bir genç olacağım. Ben de gerçek askerler gibi idman yapmak istiyorum, herkesten daha başarılı olmak istiyorum, sayısız madalya kazanmak istiyorum..."

Hemen sonra İmagérie d'Épinal benzeri bir sayfa geliyordu, ama bunlar Fransız zuhafları ya da zırhlı askerleri değil, değişik faşist gençlik kurumlarının üniformalarıydı.

Kitap, *gl* sesini öğretmek için örnek olarak *gagliardetto*, *battaglia*, *mitraglia*[3] sözcüklerini seçmişti. Altı yaşındaki çocuklar için. Baharın şarkılar söyleyerek geldiğini düşünen şu çocuklar

3. "Sancak, savaş, yaylım ateş" anlamında İtalyanca sözcükler. (ç.n.)

için. Ama alfabenin ortasına doğru Koruyucu Melek üzerine bir şeyler vardı:

Bir çocuk yürüyor uzun bir yolda,
yapayalnız, nereye gideceğini bilmeden...
Çocuk küçük, mücadele büyük:
ama bir Melek var onu gören, ona eşlik eden.

Melek beni nereye götürmeliydi? Savaşta yaylım ateşin olduğu yere mi? Bildiğim kadarıyla, Kilise ile Faşizm arasında bir süre önce Laterano antlaşmaları imzalanmıştı, onun için de artık bizi, Balilla olarak yetiştirirken melekleri unutmamaları gerekiyordu.

Ben de mi üzerimde üniformayla kentin sokaklarında dolaşıyordum? Roma'ya gidip kahraman mı olmak istiyordum? Radyo şimdi askerî bir marş çalıyor ve Kara Gömlekli gençlerin bir geçit törenindeki görüntüsünü getiriyordu insanın aklına, ama sonra hemen manzara değişiyor, sokaktan Pippo diye biri geçiyordu, Tanrı onu özenerek yaratmamıştı, hele terzisi hiç özenmemişti, öyle ki yeleğinin üzerine gömlek giymişti. Amalia'nın köpeğini düşünerek, sulu gözlerinin üzerindeki düşük gözkapaklarıyla, aptal ve dişsiz bir gülümsemeyle, sarsak bacaklarıyla ve düztaban ayaklarıyla ilerleyen yüzü kederli bu adamı gördüm. Ama bacak ve ayakları olduğuna göre bu başka bir Pippo olmalıydı; *Klarabel'in Hazinesi*'yle ilgili olduğunu sanıyordum, ama gözümün önüne gelmiyordu.[4] Peki Pippo ile Pippetto arasındaki ilişki neydi?

Şarkıdaki Pippo gömleğini yeleğinin üzerine giyiyordu. Ama radyodaki sesler "gömlek" demiyor, "göömlek" diyordu (*paltosunun üzerine ceket / yeleğinin üzerine giyer göömlek...*). Sözcükleri müziğe uydurmak için böyle diyor olmalıydı. Aynı şeyi, başka bir bağlamda da yapmış olduğum duygusuna kapıldım. Bir akşam önce dinlediğim *Gençlik* marşını söyledim kendi kendime, ama *Benito ve Mussolini için, Eia Eia Alalà* diyordum.

4. Pippo, *Miki Fare*'deki Goofy'nin İtalyanca adı, bu nedenle aklına *Klarabel'in Hazinesi* geliyor. (ç.n.)

Vesta Ateşi
tapmaktan taşıyor,
kanatları ve alevleriyle gençlik
ilerliyor.
Yanan meşaleler
tapmakta mezarda
biziz umudu
yeni neslin.

Duçe, Duçe,
kim bilmez ölmeyi?
Kim bozar yeminini?
Çek kılıcını!
Sen istediğinde
dalgalanacak sancaklar
hepimiz olacağız emrinde.
Silahlarını, bayraklarını
geçmişteki kahramanların.
İtalya için, dalgalandır
Ey Duçe.

Geçiyor hayat,
bizi de alıp yanına,
geleceğe bakarak.

Güçlü gençlik
Romalı tutkusuyla çarpışacak.

Gelecek, o gün gelecek,
kahramanların Anası
bize seslenecek
Duçe için, ey Vatan,
Kral için varız biz!
Sana zaferler armağan edeceğiz
bir de denizaşırı imparatorluk!

Ama Pippo, Pippo ne bilsin
yoldan geçtiğinde ona güldüğünü
herkesin
küçük terzi kızlar
camekânlardan
ona işaret yapar kaş göz ederler.

Ama o ciddi ciddi
eğilip selam verir herkese yoluna
devam ederken,
güzel sarır kendini
tıpkı Apollon gibi
sıçrar iğdiş edilmiş bir horoz gibi.
Paltosunun üzerine ceket
yeleğinin üzerine giyer gömlek.
Ayakkabılarına geçirir çoraplarını,
bir düğmesi bile yoktur
pantolonunu bağcıklarla tutturur.

Ama Pippo, Pippo ne bilsin
ciddi ciddi gezer şehirde
güzel sarır kendini
tıpkı Apollon gibi
sıçrar iğdiş edilmiş bir horoz gibi.

Şarkıyı söylerken *Benito Mussolini için* demiyor *Benito ve Mussolini için* diyorduk. Benito ve Mussolini için, yeleğinin üzerine göömlek.

Kent sokaklarından kimler geçiyordu, Balillalar mı, Pippo mu? Peki insanlar kime gülüyordu? Acaba iktidar Pippo olayında ince bir ima mı seziyordu? Yoksa her an maruz kaldığımız o cafcaflı kahramanlık sözlerinin çocuksu nakaratıyla bizi avutan halkın sağduyusu muydu?

Kafamda başka düşünceler, sisle ilgili bir sayfaya geldim.

Bir görüntü: Alberto ve babası, diğer gölgeler arasında simsiyah iki gölge, gri bir gökyüzü altında resmedilmişlerdi, kentin evleri de biraz daha koyu bir griyle gösterilmişti. Yazıda insanların siste gölge gibi göründüğü söyleniyordu. Sis böyle bir şey miydi?

Gökyüzünün o griliğinin, süt ya da sulu anis gibi, insan gölgelerini de sarması gerekmez miydi? Topladığım sisle igili yazılarda, siste gölgeler belirginleşmez, ama sisten doğar ve sise karışırlar diyordu; sis hiçbir şeyin olmadığı yerde de gölgeler oluşturur, gölgelerin belirdiği yerde de hiçlik... İlkokul birinci sınıf kitabı bana sis konusunda da mı yalan söylüyordu o zaman? Nitekim güzel güneşe, sisi gelip dağıtması için seslenildiğinde sis dağılıyordu. Sisin kaçınılmaz olduğunu, ama istenmediğini söylüyordu bana. Neden bana sisin kötü olduğu öğretiliyordu? Oysa anlaşılmaz bir özlem duyacaktım ona her zaman.

Karanlık, *karartma*. Sözcükler çağrıştıran sözcükler. Savaş sırasında, demişti Gianni, kent düşman bombardıman uçakları tarafından görülmesin diye karanlığa gömülürdü ve pencerelerden bir damla bile ışık sızmaması gerekirdi. Öyleyse üzerimize koruyucu örtüsünü seren sise şükredilmeliydi. Sis iyiydi.

Elbette 1937 yılına ait ilkokul birinci sınıf kitabı karartmadan söz edemezdi. Yalnızca kasvetli sisi anlatıyordu, şu tepelerin doruklarına ulaşan sisi. Sonraki yılların kitaplarını da karıştırdım, 1941'in beşinci sınıf kitabında bile savaşa hiç değinilmiyordu, oysa savaş başlayalı bir yıl olmuştu. Geçmiş yılların bir baskısıydı ve İspanya İç Savaşı kahramanlarından ve Etiyopya'nın fethin-

den söz ediliyordu sadece. Okul kitaplarında savaşın zorluklarından söz etmek hoş değildi; geçmiş zaferleri kutlamak için günümüz atlanıyordu.

Dördüncü sınıf kitabında – 1940-1941, savaşın ilk yılı ve sonbahardı – sadece Birinci Dünya Savaşı'nın zafer öyküleri ve askerlerimizi Karst yaylasında Romalı gladyatörler gibi çıplak ve kaslı gösteren resimler vardı.

Ama diğer sayfalarda Balilla ile Melek'i bağdaştırmak için Noel gecesi üzerine, güzellik ve iyiliklerle dolu öykülere yer verilmişti. Tüm Doğu Afrika'yı 1941'in sonunda kaybettiğimiz için, o dönemde okullarda okutulan o kitapta hâlâ anlı şanlı sömürgeci birliklerimizden söz ediliyordu, nitekim Somalili bir dubatın[5] resmi vardı, uygarlaştırmakta olduğumuz o yerlilere özgü bir giysiyle, göğsü çıplak, fişekliğine düğümlediği beyaz bir örtüyle duruyordu. Yorum şu şiirle yapılıyordu: *Lejyon kartalı uçuşa geçiyor / dünya üzerinde: onu ancak Tanrı durduracak.* Ama Somali şubat ayında İngilizlerin eline geçmişti, üstelik belki de o sayfayı ilk kez okuduğum sırada. Okurken bunu biliyor muydum acaba?

5. Beyaz türban takmış Somalili yerli savaşçılara verilen ad. (yay.n.)

Ama aynı kitapta *Küçük Sepet*'i de okuyordum: *Elveda fırtına öfkesi! / Elveda gök gürültüsü! / Koca bulutlar kaçıyor / gökyüzü aydınlanıyor... / Dünya teselli bulmuş susuyor. / Her hüzünlü şeye / bir merhem gibi geliyor / huzur veren barış kardeş.*

Peki devam eden savaşa ne demeliydi? Beşinci sınıf kitabında daha çok ırk farklılıkları üzerine değerlendirmeler vardı, küçük bir bölüm Musevîlere ayrılmıştı ve "kurnazca Arilerin arasma sızan... Kuzey toplumlarına merkantilizm ve aşırı kazanç arzusundan oluşan yeni bir ruh aşılayan" bu hileci ırka dikkat edilmesi gerektiği belirtiliyordu. Kutularda 1938'de çıkan, *Irkın Korunması* adlı derginin bazı sayılarını da bulmuştum, büyükbabam onların elime geçmesine izin verir miydi, bilmiyorum (ama er veya geç gidip her yeri karıştırmış ve bulmuştum işte). Bir maymunun resmiyle mukayese edilen yerli fotoğrafları vardı, bir Japon kadın ile bir Avrupalı erkeğin birleşmesinden ortaya çıkan korkunç sonucu gösteren fotoğraflar da vardı (ama bunlar sadece Fransa'da ortaya çıktığı düşünülen soysuzlaşma olgularıydı). Japon ırkından övgüyle bahsediliyor ve İngiliz ırkının mutlak özellikleri gösteriliyordu, gerdanları kat kat olmuş kadınlar, alkoliklere özgü burunlarıyla kanlı canlı centilmenler vardı, bir karikatürde bir kadın başmda İngiliz miğferiyle, yarı çıplaktı, utanmadan *Times*'m tütü görünümü verilmiş birkaç yaprağıyla örtünmüştü: kadın aynaya bakıyor ve *Times*, tersten *Semit* olarak okunuyordu. Gerçek Musevîlerle ilgili seç seçebileceğin kadar resim vardı: gaga burunlar, bakımsız sakallar, çıkık dişlerle domuzu andıran şehvetli ağızlar, küçük kafalar, çıkık elmacıkkemikli yüzler ve Kudüslü Yahuda'nınki gibi hüzünlü gözleri, frakı, yeleğin üzerindeki altın saat zinciriyle, köpekbalıklarınınki gibi koca göbekler ve proletaryanın zenginliklerine uzanmış açgözlü ellerden oluşan bir sergi.

Sanırım büyükbabam o sayfaların arasma bir propaganda kartpostalı koymuştu, fonda Özgürlük Heykeli vardı ve iğrenç bir Sami, yumruklarını sıkmış ve karşısındakine doğru uzatmıştı. Daha başka şeyler de vardı, birinde sarhoş bir zenci kafasında kovboy

şapkası, uzun tırnaklı elleriyle Milo Venüsü'nün beyaz beline sarılmıştı. Ressam Yunanistan'a savaş ilan ettiğimizi unutmuş olmalıydı, o kaba adam, kocası etekle ve ponponlu ayakkabılarla dolaşan, kolları kopmuş bir Yunanlı kadını elliyorsa bizi niçin ilgilendirsindi ki?

Karşıtlık olsun diye, dergi İtalyan ırkının düzgün ve erkeksi burunlarını gösteriyordu ve burunları küçük ve düzgün olmayan Dante ve bazı condottiere'lerden "gaga burunlu ırk" diye söz ediyordu. Yurttaşlarıma yapılan Arî saflığına çağrı beni ikna edemediğinde, okuma kitabımdan Duçe üzerine güzel bir şiir okuyabilir *(Çenesi güçlü, göğsü daha da güçlü. / Dimdik adımlarla yürüyor. / Sesi çağıldayan su gibi)*, Julius Sezar ile Mussolini'nin erkeksi yüz çizgilerinin karşılaştırıldığı bölümü bulabilirdim (Sezar'ın askerleriyle yattığını sonradan, ansiklopedilerden öğrenecektim).

İtalyanların hepsi güzeldi. Mussolini, resimli dergi *Tempo*'nun bir sayısının kapağında ata binmiş, kılıcını çekmiş (gerçek bir fotoğraftı, simgesel bir buluş değildi; o zaman kılıçla mı dolaşıyordu?), savaşa girişimizi kutluyordu; *Düşmandan nefret edin! Kazanacağız!* diye bağıran kara gömlekli faşist güzeldi, İngiltere'ye doğru uzatılmış Roma kılıçları güzeldi, başparmağını alevler içindeki Londra'ya doğru çevirmiş köylü eli güzeldi, yıkılmış Amba Alagi'nin yıkıntıla-

rı üzerinde "*Döneceğiz!* " diye bağıran gururlu lejyoner güzeldi.

İyimserlik. Öyle uzun boyluydu ki, öyle büyüktü ki, Bombolo derlerdi ona, dans etmek istedi, beceremedi sendeledi, baş aşağı düşüverdi, yuvarlandı bir oraya, bir buraya, bir top misali, kader bu önüne geçilmez, düştü kanala, ama batmadı suda, şarkısı duyuluyordu radyodan.

Özellikle de birçok dergi ve reklam afişindeki iri memeli, güzel vücut hatlarına sahip safkan İtalyan genç kızları pek alımlıydı, kemikli ve anoreksik İngiliz *miss*'lerinin, yani krizdeki varsılerkin kadın modelinin tam tersiydiler ve bu halleriyle olağanüstü birer çocuk doğurma makinesiydiler. *Bir Gülüşe Beş Bin Liret* yarışmasına katılan kadınlar güzeldi, radyodan, kara gözler güzeldir, mavi gözler güzeldir, ama bacaklar, ah bacaklar, ben dayanamam işte onlara, duyulurken, bir reklam afişindeki, etekleri kalçalarını iyice sarmış minik adımlarla yürüyen kışkırtıcı kadınlar güzeldi.

Şarkılardaki kızlar çok güzeldi, hem İtalyan köylü güzelleri, "gürbüz köylü kızları", hem hafif pudralı bebek yüzüyle en kalabalık caddede gezen Milanolu "güzel minik kız" gibi şehirli kızlar hem de cüretkâr ve özgür kadın tipinin simgesi bisiklete binen ince, narin ve güzel bacaklı kızlar.

Hafif pudralı bebek yüzün
ve kaygısız gülüşün
en kalabalık caddede yürürsün
kolunda o güzel kutun.
Ah, güzel bebeğim
her sabah geçersin salına salına
insanlar arasında mutlu
şarkılar söylersin hep şensin.
Ah güzel küçük kız,
pek de afacansın
çabuk kızarırsın
biri çıkar da karşına,
güzel sözler fısıldarsa kulağına
hele göz süzüp
bir de selam verirse.

Nereye gidersin güzel kız böyle
bisikletinle acele acele,
ince, narin güzel bacaklar
yaktı tutuşturdu beni
aşk ateşiyle.
Nereye gidersin uçuşan saçlarınla
rüzgârda,
mutlu yüreğinle
büyülü gülüşünle...
Sen istersen eğer, er geç,
ulaşacağız aşk hedefine.

Bir genç kız görürsek
sokakta yürüyen
ne yaparız? Düşeriz peşine
kurnaz gözlerle başlarız keşfe
baştan aşağı süzmeye.
Kara gözler güzeldir
mavi gözler güzeldir
ama bacaklar
ah bacaklar
ben dayanamam işte onlara.
Mavi gözler güzeldir
hokka burun güzeldir
ama bacaklar
ah bacaklar
ben dayanamam işte onlara.

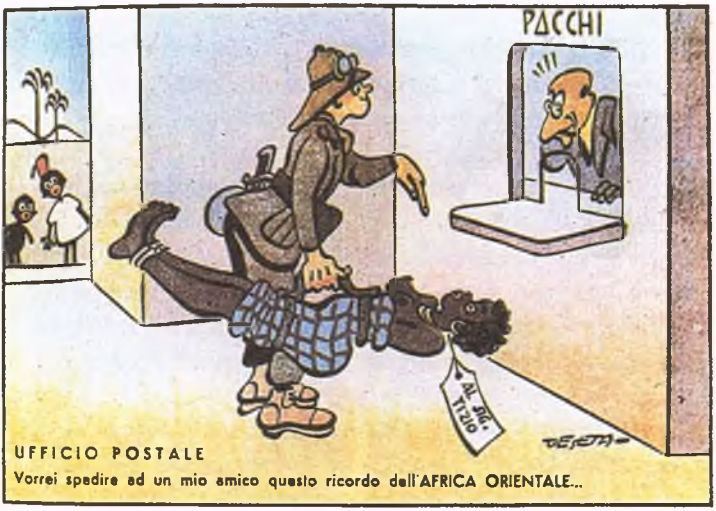
Şafak vakti güneş doğarken,
orada, Abruzzo'da dönüşür her
şey parlak kırmızıya...
gürbüz köylü kızları
inerler çiçekli vadilerden.
Ey güzel köylü kızı,
gönlümün sultanı.
Gözlerinde güneş
menekşe renkleri,
çiçek açmış vadiler!..
Şarkı söylerken sesinden,
ahenkli bir huzur
yayılır vadiye
"eğer mutlu yaşamak istersen
gel burada yaşa!..." der.

Elbette düşmanlar çirkindi ve haftalık İtalyan Faşist Gençlik dergisi *Balilla*'nın bazı nüshalarında De Seta'nın düşmanla alay eden, insanlıktan uzak karikatürleri vardı: *Savaş korkusundan / İngiltere Kralı George'cuk / yardım ve koruma istiyor / kocaoğlan Churchill'den*, sonra diğer iki kötü adam, lanet Roosevelt ile Kremlin'in kızıl canavarı korkunç Stalin çıkıyordu sahneye.

İngilizler kötüydü çünkü nazik hitap şekli olarak tekil üçüncü kişiyi gösteren *Lei* zamirinin karşılığını kullanıyorlardı, oysa biz iyi İtalyanlar çoğul ikinci kişi zamirini, *Voi*'yi kullanıyorduk. Yabancı dil konusunda az şey bilinse de, nazik hitap şekli olarak İngilizlerin ve Fransızların çoğul ikinci kişi zamiri *Voi*'yi (*you*, *vous*) kullandıkları bilinen bir şeydir, asıl İtalyanlar tekil üçüncü kişiyi gösteren *Lei* zamirini kullanırlar, bu bize İspanyollardan geçmiştir, zaten Franco'cu İspanyollarla o aralar içtiğimiz su ayrı gitmiyordu. Öte yandan Almanca *Sie*, Voi'ye değil, tekil ve çoğul üçüncü kişiyi gösteren *Lei* ve *Loro* zamirlerine karşılık gelir. Belki de o yıllarda fazla yabancı dil bilen olmadığından yetkililer böyle bir karar almıştı, büyükbabam da bu konuda yayımlanmış, en açık ve ilginç şeyleri biriktirmişti. *Lei* başlıklı bir kadın dergisinin son sayısını saklama akıllılığını göstermişti, bu sayıda derginin bir sonraki sayıyla birlikte *Annabella* adını alacağı duyuruluyordu. Derginin adının ideal kadın okura değil ("affedersiniz, Siz [*Lei*] bayan"), tüm kadın okurlara yönelik olduğu (O'ndan [*Ella*, *Essa*, *Lei*], kadından söz ediyoruz, erkekten değil) anlaşılıyordu. *Lei*, başka dilbilgisel işlevleri olsa da, tabuya dönüşmüştü. Bu olay o zaman da kadın okurları güldürmüş müydü, diye soruyordum kendime, ama olan olmuş ve herkes bunu kabullenmişti.

Bir de sömürge güzelleri vardı, çünkü siyahlar maymunlara benziyordu, Etiyopyalılar türlü hastalıklarla yıpranmışlardı, ama güzel Etiyopyalı kız için bir bir istisna yapılıyordu. Radyoda *Küçük kara surat, güzel Habeş kızı, bekle de gör vakti geliyor, geleceğiz yanına, başka yasa ve kral getireceğiz sana* çalıyordu.

Etiyopyalı güzele ne yapılması gerektiğini De Seta'nın renkli karikatürleri söylüyordu, İtalyan askerleri bir esir pazarından ya-

rı çıplak kara kızları satın alıp posta paketi gibi arkadaşlarına yolluyorlardı.

Ama Etiyopyalı güzellerin ardından, fetih seferinin başlamasıyla birlikte hüzünlü ve özlem dolu kervancıları anlatan şarkılar çalınıyordu: *Gidiyor / Tigre kervanları, / bir yıldıza doğru / o yıldız artık parlayacak ve daha da ışıldayacak aşkla.*

Bu iyimserlik girdabına ben de kapıldıysam eğer, neler düşünmüştüm acaba? İlk beş yılın okul defterleri bunu bana anlatıyordu. Kahramanlık ve zafer resimleriyle süslü kapaklarına bakmak yeterliydi. Bazılarının kapağıysa kalın, beyaz bir kâğıttandı (en pahalı bunlar olmalıydı), ortalarında ünlü bir büyüğün portresi vardı (adı Shakespeare olan bir adamın gizemli ve güleç yüzü ile adı konusunda çok hayaller kurmuş ve adını yazıldığı gibi okumuş olmalıyım, çünkü anlamak için ya da aklımda kalsın diye o harflerin üzerinden, kalemimle geçmiştim), gerisi at üzerinde Duçe resimleri, düşmana el bombası atan kara gömlekli cesur savaşçıların resimleri, dev gibi düşman zırhlılarını batıran gösterişsiz torpidobotların resimleri, fedakâr ve yüce bir kalbe sahip, ha-

van topu ellerini parçalamış olsa da düşmanın yaylım ateşi altında koşmaya devam eden ve mesajı dişlerinin arasında taşıyan emir erlerinin resimleriydi.

Erkek öğretmen (neden kadın öğretmen değil de erkek öğretmen demiştim? Bilmem, "öğretmen bey" demek gelmişti içimden) Duçe'nin 10 haziran 1940 tarihli savaş ilanı nutkunun önemli bölümlerini yazdırmış, araya da, gazetelerdeki haberleri izleyerek, onu Venedik Meydanı'nda bekleyen müthiş kalabalığın tepkilerini eklemişti:

> Kara, deniz ve hava savaşçıları! Devrimin ve askerî birliklerin kara gömleklileri! İtalya'nın, İmparatorluğun ve Arnavutluk Krallığı'nın erkekleri ve kadınları! Dinleyin! Kader saati geldi, vatanımızın semalarında çalıyor. Geri dönülemeyecek kararlar saati. Savaş ilanı İngiltere ve Fransa büyükelçilerine teslim edildi bile (alkışlar, "Savaş! Savaş!" çığlıkları). Her fırsatta yürüyüşümüzü engelleyen ve çoğu zaman İtalyan halkının varlığını tehdit eden Batı'nın plutokratik ve gerici demokrasilerine karşı çıkmak için iniyoruz savaş meydanına...
>
> Faşist ahlak yasalarına göre, yola çıkılan dostla birlikte sonuna kadar gidilir (Duçe! Duçe! Duçe! çığlıkları). Almanya'yla, halkıyla, olağanüstü silahlı kuvvetleriyle birlikteyiz ve birlikte olmaya da devam edeceğiz. Çok büyük bir olayın arifesinde her zamanki gibi vatanımızın ruhunu anlayan Majesteleri Kralı saygıyla anıyoruz (kalabalığın alkışlarının adresi bu kez Savoia Sarayı'ydı). Ve büyük müttefik Almanya'nın lideri Führer'i selamlıyoruz (halk uzun uzun Hitler'i alkışlıyor). Proleter ve faşist İtalya işte üçüncü kez ayakta, güçlü, gururlu ve hiç olmadığı kadar tek yürek (kalabalık hep bir ağızdan "Evet!" diye bağırıyor). Herkesi ilgilendiren, tek ve kesin bir parolamız var. Alpler'den Hint Okyanusu'na kadar tüm yürekleri yakıyor: kazanmak! Ve kazanacağız! (halk çılgınca alkışlıyor).

Radyo, o aylarda Duçe'nin bu sözlerini fonda "Kazanmak" marşını çalarak yayınlamış olmalıydı:

Binlerce tutkunun güçlendirdiği
İtalya'nın sesi çınladı!
"Gruplar, alaylar, birlikler,
kalkın ayağa, zafer saati geldi!"
Haydi gençlik ileri!
Aşacağız
her zorluğu, her engeli!
Bizi boğan
esarete son vereceğiz
denizimizdeki tutsaklığa!
Kazanmak! Kazanmak! Kazanmak!
Kazanacağız havada karada denizde!
Yüce arzunun
parolası
Kazanmak! Kazanmak! Kazanmak!
Ne pahasına olursa olsun, durduramayacak hiçbir şey bizi!..
Yüreklerimiz yanıyor
buyruğa uyma ateşiyle!
Dudaklarımız ant içiyor:
ya zafer ya ölüm diye!

Bir savaşın başlangıcını nasıl yaşamış olabilirim? Alman yoldaşın yanında başlayan güzel bir serüven olarak. Adı Richard'dı, bunu 1941'de radyo söylüyordu bana: *Yoldaş Richard, hoş geldin...* O zafer yıllarında Richard'ı (ölçüye uyup bu adı Almanca Rihard olarak değil de Fransızca Rişar olarak telaffuz ediyor olmalıydık) görür gibiydim, bir kartpostal geçmişti elime, işte İtalyan yoldaşının yanındaydı, ikisi de profilden, ikisi de erkeksi ve kararlı, bakışları zafer hedefine yönelik.

Ama *benim* radyom, *Yoldaş Richard*'dan sonra başka bir şarkı çalmaya başlamıştı (naklen yayın dinlediğime artık kendimi inandırmıştım). Bu Almanca bir şarkıydı, hüzünlü bir ağıt, derin ve boğuk, umutsuz ve günahkâr bir kadın sesinin söylediği, içimde uyanan hafif irkilmelerle ritmine uyduğum bir cenaze marşı gibiydi neredeyse: *Vor der Kaserne, vor dem großen Tor / stand*

eine Laterne und steht sie noch davor...

O plak büyükbabamındı, ama o yıllarda ben şarkıya Almanca eşlik etmiş olamam.

Nitekim hemen sonra şarkının İtalyancasını dinledim, çevirisi daha çok bir açıklama ya da bir uyarlamaydı.

Garnizonun önünde
büyük kapının yanında
bir fener dururdu
ve hâlâ o orada.
İşte biz böyle görüşmeyi isteriz tekrar,
isteriz fenerin yanında ayakta dikilmeyi,
eskisi gibi Lili Marlen,
eskisi gibi Lili Marlen.

İkimizin gölgeleri
tek gibi görünürdü orada
birbirimizi ne kadar sevdiğimiz
hemen görülürdü de ondan.
Ve herkes görmeli onu.
Bir fenerin yanında dursak

eskisi gibi Lili Marlen.
eskisi gibi Lili Marlen.

İtalyanca sözcükler değil ama, Almanca sözcükler o feneri sisin içinden çıkarıyordu, *Wenn sich die späten Nebel drehn*, sis tütüyordu. Ama o sırada, ne olursa olsun, fenerin altında (muhtemelen benim için tek sorun karartma sırasında bir fenerin nasıl yakıldığıydı), sisteki o hüzünlü sesin esrarengiz *orospi*'ye, kendini pazarlayan kadına ait olduğunu bilemezdim. Bundan dolayı, yıllar sonra Corazzini'nin şu satırlarını not edecektim: *Bulanık ve hüzünlü bomboş sokakta / genelevin kapısının önünde, / buhurdanın hoş tütsüsü azalıyor, / belki de sistir havayı donuk yapan.*

Lili Marlen, heyecan içindeki *Yoldaş Richard*'dan çok sonra çıkmamıştı. Ya biz Almanlardan daha iyimserdik ya da o arada bir şeyler olmuştu, zavallı yoldaş hüzünlenmiş, çamurda yürümekten yorgun, sadece o fenerin altına geri dönmeyi düşlüyor olmalıydı. Ama propaganda şarkılarının ortaya çıkış sırasından, zafer düşünden en az müşterileri kadar umutsuz bir orospunun konuksever göğsüne nasıl gelindiğini de anlıyordum.

O ilk coşku dolu dönemden sonra sadece karartmaya değil, sanırım bombardımanlara ve açlığa da alışılmıştı. Yoksa neden 1941'de, çocuk Balilla'ya terasmda kendisi için küçük bir sebze bahçesi yapması tembih edilsindi ki? Kuşkusuz küçücük bir yerden bile yiyecek bir iki sebze elde edilebilsin diye. Neden Balilla, cephedeki babasından artık haber almıyordu?

Babacığım sana bu mektubu yazarken
elim titriyor hafiften, bak anla.
Çok zaman geçti sen gideli
neredesin söylemez oldun.
Yüzümü ıslatan gözyaşları
gururdandır, inan bana.
Görüyorum güzel bir gülüşle güldüğünü
Balillanı kollarının arasma aldığını.
Ben de mücadele ediyorum, savaşıyorum burada,

inançla, disiplinle ve gururla
toprağım meyve versin istiyorum
her sabah özenle bakıyorum sebze bahçeme...
Savaş bahçeme!
Ve Tanrı'ya dua ediyorum
babacığım seni korusun diye.

Zafer için havuç. Öte yandan, bir defterimde, öğretmenimizin bize yazdırdığı ve düşmanımız İngilizlerin beş öğün yemek yiyen insanlar olduğunu belirten bir sayfa buldum. Benim de beş öğün yemek yediğimi düşünmüş olmalıyım, sütlü kahve ve reçelli ekmek, saat onda okulda bir şeyler atıştırdıktan sonra öğlen yemeği, ikindi kahvaltısı ve akşam yemeği, ama her çocuk benim kadar şanslı olmayabilirdi ve günde beş öğün yemek yiyen bir halk, terasmda domates yetiştirmek zorunda olan insanlarda öfke uyandırıyordu herhalde.

Peki o zaman İngilizler neden böyle zayıflardı? Büyükbabamın sakladığı, üzerinde *Susun!* yazan bir kartpostalda düşüncesiz bir İtalyan yoldaşın, diyelim kahvede konuşurken ağzından kaçırdığı askerî haberlere kulak kabartmaya çalışan kötü niyetli bir İngiliz'in resmi vardı? Halkın tümü birleşip silah başına koştuysa bu nasıl mümkün olabilirdi? Casusluk yapan İtalyanlar mı vardı yoksa? İsyancılar, okuma kitabında anlatıldığı gibi, Duçe tarafından Roma'ya Yürüyüş'te bastırılmamış mıydı?

Çoğu defter sayfalarında zaferin artık yakın olduğu yazıyordu. Ama tam okurken pikaba çok güzel bir şarkının plağı düştü. Çöldeki bir kalemizin, Cerbub'un son direnişini anlatıyordu; cephanenin tükenmesi ve açlık nedeniyle yenik düşen askerlerimizin öyküsü destansılaşıyordu. Birkaç hafta önce Milano'dayken televizyonda Alamo tabyasının direnişini anlatan Davy Crockett ve Jim Bowie'nin renkli bir filmini izlemiştim. Kuşatma altındaki bir istihkâm *topos*'undan[6] daha coşku verici bir şey yoktur. Bugün, bir Western filmi izleyen bir gencin heyecanıyla, o hüzünlü ağıtı söylediğimi tahmin ediyorum.

6. "Yer, mekân" anlamında Yunanca sözcük. (yay.n.)

Kar, kırağı eriyor,
sis kalkıyor
bodrumda uyuyan
o İngiliz birlikleri
deviriyor şişeleri,
emiyor şekerleri
soruyor farelere
hava ne zaman değişecek diye.
Güvercinler uçmuyor
nisan gelmiyor
bomba yağdırıyor gökten
torpiller yağdırıyor hedefe
İtalyan nisanı bu
zaferlerle süslü...
Ey kötü İngiltere
kaybedeceksin savaşı
zaferimiz
başında gururla duracak.

Şimdi düzelecek,
şimdi düzelecek,
balıkçılar adası
kuzeye geri dönecek.
Şimdi düzelecek,
şimdi düzelecek,
İngiltere, İngiltere
senin sonun geldi bile.

Çivilenmiş hurma bahçesine
kıpırdamadan duruyor ay,
kumulun üzerinde
eski minare.
Çınlamalar, araçlar, bayraklar,
patlamalar, kanlar, sen söyle
neler oluyor deveci böyle?
Cerbub destanı bu!

Komutanım istemem ekmek ben
sen tüfeğime kurşun ver,
çantamda toprak var
bugünlük bana yeter.
Komutanım istemem su ben
sen bana yakıcı ateş ver,
bu yüreğin kanıyla
susuzluğum söner.
Komutanım nöbet değişimi
istemem ben
buradan kimse dönmez geri
bir metre bile geri gidilmez
ölüme gitmeden.

Komutanım övgü istemem ben,
Toprağım uğruna öldüm ben.
Ama İngiltere'nin sonu
başlar Cerbub'dan.

İngiltere'nin sonunun Cerbub'da başlaması gerektiğini söylüyordum, ama şarkı bana *Maramao Neden Öldün*'ü çağrıştırıyordu, çünkü sonuçta bu bir yenilginin anılmasıydı; bunu bana büyükbabamın gazeteleri de söylüyordu: büyük bir direnişten sonra Sirenaika'daki Cerbub vahası düşmüştü. Bir bozgunla halkı coşturmak bana biraz garip geliyordu.

Ya aynı yıla ait, zafer vaat eden şu şarkıya ne demeli? *Şimdi Düzelecek!* Düzelecek şey nisan ayı için vaat ediliyordu, oysa aynı dönemde Addis Ababa'yı kaybedecektik. Her neyse, "şimdi düzelecek" hava kötü olduğunda söylenir ve değişmesi beklenir. Neden nisanda söyleniyordu? Demek ki, şarkı o kış ilk kez söylenirken talihin değişmesi isteniyordu.

Bizi besleyen tüm kahramanlık propagandası boşuna bir uğraştı. "Döneceğiz!" nakaratı yenildiğimiz yere geri dönmeyi arzu etmekten, umut etmekten, dilemekten başka ne anlama gelebilirdi ki? M Taburu marşı ne zamana aitti?

Duçe'nin taburları, ölüm
taburları, hayat için yaratılmış,
baharda başlıyor çatışma,
kıtalar yanacak sonra çiçekler açacak!
Kazanmak için Mussolini'nin
yürekli aslanları gerek.

Ölüm taburları,
hayat taburları,
başlıyor çatışma,
nefret olmadan aşk olmaz.
Kırmızı "M" aynı kader,
siyah kurdele birlik başkanına,
biz gördük ölümü
iki bomba ve ağzımızda bir çiçekle.

Büyükbabamın attığı tarihlere göre 1943'e ait olmalıydı ve başka bir bahardan, iki yıl sonraki bahardan söz ediliyordu (eylülde

ateşkes imzalamıştık). İki bomba ve ağızda bir çiçekle karşılanan ölüm görüntüsünün dışında, neden çatışma baharda yeniden başlayacaktı? Durmuş muydu o zaman? Oysa bize o şarkıyı sonsuz bir son zafer güveniyle söyletiyorlardı.

Radyonun bana önerdiği tek iyimser marş *Denizaltı Denizcileri Türküsü*'ydü: "Ölüme ve Kadere gülerek gidelim bu engin denizde...." Ama o sözcükler bana başka sözcükler çağırıştırıyordu, gidip şarkıyı buldum, *Denizcilere Bakmayın Küçükhanımlar.*

Bu şarkıyı okulda söyletiyor olamazlardı. Radyodan yayınlandığı belliydi. Radyo, değişik saatlerde de olsa, hem denizaltı denizcilerinin marşını, hem de küçükhanımlara yapılan bu çağrıyı yayınlıyordu. İki dünya.

Şarkıları dinlerken hayatm iki ayrı yolda devam ettiğini anlıyordun, bir yanda savaş bültenleri, diğer yanda orkestralarımızın sürekli verdiği iyimserlik ve mutluluk dersi. İspanya İç Savaşı başlıyor ve başkan daha büyük ve kanlı bir çatışmaya bizleri hazırlamak için ateşli mesajlar verirken İtalyanlar her yerde ölmüyorlar mıydı? Luciana Dolliver, "unutma sözlerimi bebeğim, sen aşk nedir bilmezsin" diye şarkı söylüyor (ne tatlı bir alev), Barizza Orkestrası "âşık bebek, seni bu gece gördüm rüyamda, yüreğim uykuda, gülümsüyordun bana" şarkısını çalıyor, bu arada herkes, "çiçeği burnunda aşk güzeldir senin yanında"yı söylüyordu. İktidar köylü güzellerini ve doğurgan anaları övüp bekârlığa vergi mi getiriyordu? Radyo kıskançlığın moda olmadığını, artık kullanılmayan bir çılgınlık olduğunu ifade ediyordu.

Savaş patlamak üzereydi, bu durumda pencereleri karartıp radyoya yapışmak mı gerekiyordu? Alberto Rabagliati bize "radyonun sesini kıs lütfen yüreğimin atışını duymak istersen" diye fısıldıyordu. "Yunanistan'ı bozguna uğratacağız" sloganıyla çıkılan sefer istenildiği gibi olmamıştı da birliklerimiz çamurda ölmeye mi başlamıştı? Paniğe gerek yok, yağmur yağarken sevişilmez.

Meydan okurlar kara dalgalara
zifirî karanlıkta,
gururlu gözetleme kuleleri
her bakış dikkatli.
Sessiz sedasız
çıkarlar yola denizaltıları!

Ölüm'e ve Kader'e gülerek
gidelim
bu engin denizde!
Vuralım
batıralım
yolumuza çıkan her düşmanı!
Böyle yaşar denizciler
derin yüreğinde
gürleyen denizin!
Aldırmaz
düşmana, zorluklara
bilir ki kazanacak.

Bugünün kızları
kim bilir neden
Bayılırlar denizcilere...
Olmaz onlara güven,
ama bilmezler
her limanda bir sevgili bulur
denizciler...

Küçükhanımlar bakmayın
denizcilere
neden ama, neden ama
iş açılır sonra başınıza
neden ama, neden ama...

Sevmek fiilini çekerken
öğretirler yüzmeyi
sonra boğulursunuz bırakırlarsa
sizi.

Küçükhanımlar bakmayın
denizcilere
neden ama, neden ama...

Unutma sözlerimi,
bebeğim sen aşk nedir bilmezsin.
Güneş kadar güzeldir aşk,
güneşten de sıcak.
İner damarlarına yavaş yavaş
sonra yavaş yavaş ulaşır yüreğine.
İlk acılar böyle başlar
ilk altın düşlerle.

Ama aşk
benim aşkım
kaybolmaz rüzgârda güllerle
o kadar büyük ki bükülmeyecek,
solmayacak.
Bakacağım ben ona,
gözüm gibi koruyacağım
öfke dolu tuzaklardan
yüreğimden koparmak
isteyenlerden
zavallı aşkım benim.

Âşık bebek
Seni bu gece gördüm rüyamda
Yüreğim uykuda
Gülümsüyordun bana.
Âşık bebek
Dudaklarından öptüm seni
O öpücük uyandırdı seni
Sakın unutma beni.

Çiçeği burnunda
aşk güzeldir senin yanında!
Hayaller kurduruyor, titretiyor
beni,
nedir bunun sebebi.
Papatya çiçeği,
nedir bu hayatın anlamı
aşk olmazsa
yürekleri hoplatan?
Mine çiçeği,
aşk verirse biraz acı...
Rüzgâr gibi
geçip gitsin
bir anda!
Ama sen yanımdayken,
mutluyum ben neden...
Çiçeği burnunda
aşk güzeldir senin yanında!

Moda değil kıskançlık
artık kullanılmayan bir çılgınlık:
yüreğin mutlu olmalı
on dokuzuncu yüzyıl tarzı
gençliğini yaşa.
Üzgünsen iç
bir Whisky and Soda
ve düşünmezsin o zaman aşkı:
hayatını yaşa
gül dünyaya
mutlu olacaksın sonunda.

Gerçekten Pippo bilmiyor muydu? İktidar kaç ruhluydu? Afrika güneşi altında El Alameyn Savaşı sürüyor, radyo "böyle yaşamak istiyorum güneş alnımda şarkı söyleyerek mutlulukla"yı çalıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'yle savaşa giriyorduk, gazetelerimiz Pearl Harbor'a yapılan Japon bombardımanını kutluyordu, "Hawai göğü altında, bir gece inersen, cenneti düşlersin" yayınlanıyordu (ama belki de radyo dinleyen halk Pearl Harbor'un Hawai'de olduğunu, Hawai'nin de Amerikan toprağı olduğunu bilmiyordu). Paulus Stalingrad'da her iki tarafın cesetleri arasında teslim oluyor, biz "ayakkabımda çakıl var, çok acıdı canım ay" diyorduk.

Sicilya'ya Müttefik çıkarması başlıyordu ve radyo (Alida Valli'nin sesiyle) bize "aşk hayır, aşk saçlarda altınla yitirilmez" diye hatırlatıyordu. Roma'ya ilk hava akını yapılıyordu ve Jone Cacciagli "gece gündüz yalnız, ellerin ellerimde şafak vaktine kadar" diye cıvıl cıvıl şarkı söylüyordu.

Müttefikler Anzio'ya çıkıyordu, radyoda *Besame, besame mucho* çalıyordu sürekli, Ardeatine Mağaraları Katliamı[7] olmuştu ve radyo bizi *Crapapelata*'yla ve *Zazà Nerede*'yle neşelendiriyordu, Milano bombardımandan perişan bir haldeydi ve Milano Radyosu *La gagarella del Biffi Scala*'yı çalıyordu...

Peki ben, ben nasıl yaşıyordum bu şizofren İtalya'da? Zafere inanıyor muydum, Duçe'yi seviyor muydum, onun uğruna ölmek istiyor muydum? Öğretmenin bize yazdırdığı tarihî cümlelere inanıyor muydum? Saban çizer izi, ama kılıç korur onu, biz dümdüz gideceğiz, ilerlersem izleyin beni, gerilersem öldürün beni.

1942, faşist dönemin XX. yılı yazan beşinci sınıf defterimde bir kompozisyonumu buldum:

> KONU – "Ey çocuklar, sizler İtalya'nın yaratmakta olduğu yeni ve kahraman uygarlığın ömür boyu bekçileri olmalısınız" (Mussolini).

7. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan en büyük katliam olarak tarihe geçen ve 335 sivilin yaşamını yitirdiği olay. (ç.n.)

İNCELEME – Bakın, tozlu yolda bir sıra çocuk yürüyor.

Balilla onlar, yeni başlayan baharın ılık güneşi altında gururlu ve yürekli, subaylarının verdiği katı emirlere uyarak, disiplinli bir biçimde ilerliyorlar; onlar İtalya'yı düşman tuzaklarından korumak için yirmi yaşında kalemlerini bırakıp tüfeklerine sarılacak olan gençler. Cumartesi günleri sokaklarda yürüyen, hafta içi okul sıralarına gömülüp ders çalışan o Balillalar, yaşları kemale erdiğinde İtalya'nın ve uygarlığının sadık ve dürüst bekçileri olacaklar.

"Gençlik Yürüyüşü" birliklerini görüp kim derdi ki bir gün o toy delikanlılar, çoğu hâlâ Yenilikçi olan o gençler kanlarıyla Marmarica kumlarını kızıla boyayacaklar ? O neşeli ve eğlenceyi seven gençleri görüp birkaç yıl sonra dudaklarından İtalya'nın adı dökülürken savaş alanında ölebileceklerini kim düşünebilir ?

Aklımdan şu düşünce hiç çıkmaz: büyüyünce asker olacağım ben. Ve şimdi radyodan yiğit askerlerimizin sonsuz cesaret, kahramanlık ve fedakârlık eylemlerini öğrendiğimde bu arzum yüreğimde daha da güçleniyor, onu artık hiçbir insan gücü söküp atamaz kalbimden.

Evet ! Asker olacağım ben, savaşacağım ve İtalya isterse, dünyaya refah getirecek ve Tanrı'nın İtalya'ya nasip ettiği yeni, kahraman, kutsal uygarlık için canımı vereceğim.

Evet ! Neşeli ve şakacı Balillalar büyüyünce, bir düşman kutsal uygarlığımıza zarar vermeye kalktığında aslan kesilecekler. Zincirlerinden boşalmış vahşi hayvanlar gibi mücadele edecekler, düşseler de yeniden savaşmak için ayağa kalkacaklar ve bir kez daha İtalya'ya, ölümsüz İtalya'ya zafer kazandıracaklar.

Ve geçmiş zaferlerin yüreklendirici anısıyla, günümüzün başarılarıyla ve bugünün gençleri, yarının askerleri Balillaların gelecekte armağan edeceği zaferlerin umuduyla, İtalya yüce zafere doğru şanlı yürüyüşünü sürdürüyor.

Bunlara gerçekten inanıyor muydum, yoksa hazır cümleleri mi tekrar ediyordum ? Annem ile babam bu metinlerle hep en iyi notları aldığımı görünce ne diyorlardı ? Benzer cümleleri faşizmden önce de özümledikleri için bunlara onlar da inanıyordu bel-

ki de. Birinci Dünya Savaşı'nın bir arındırma olayı olarak görüldüğü milliyetçi bir ortamda doğup büyümemişler miydi, fütüristler savaşın, dünya için tek temizlenme biçimi olduğunu söylemiyorlar mıydı?

Ve tavan arasında kitaplara bakarken De Amicis'in *Çocuk Kalbi* adlı kitabının eski bir baskısı geçmişti elime, Padovalı küçük yurtseverin kahramanlıkları ve Garrone'nin cesur eylemleri derken, Enrico'nun babasının oğluna yazdığı Krallık Ordusu'na övgü dolu bir mektubu okumuştum, şöyle diyordu:

> Güçlü ve umut dolu tüm bu gençler her an Vatanımızı korumak için çağrılabilirler ve birkaç saat içinde top ve yaylım ateşi altında paramparça olabilirler. Ne zaman bir bayram yerinde yaşasın ordu, yaşasın İtalya diye bağırıldığını duysan, geçen alayların ötesinde ceset kaplı ve kan gölü olmuş bir savaş alanı düşün, işte o zaman yaşasın ordu yüreğinin daha derinliklerinden çıkacak ve İtalya'nın görüntüsü sana daha sert ve daha büyük gelecektir.

Demek ki yalnızca ben değil, büyüklerim de vatan sevgisini canını feda etmek olarak öğrenmişler ve kan gölüne dönmüş bir savaş alanı karşısında ürkmek yerine heyecan duyacak şekilde yetişmişlerdi. Öte yandan efsanevî Şair Leopardi yüz yıl önce *Ey mutlu, güzel, kutsal eski devirlerde / Vatan için koşmaz mıydı ölüme*, demiyor muydu?

Resimli Yolculuk ve Serüvenler Dergisi'ndeki katliamlar da bana hiç egzotik gelmemiş olmalıydı, çünkü dehşete hayranlık duyarak yetişiyorduk. Bu sadece İtalyanlara özgü bir hayranlık değildi, çünkü *Resimli Dergi*'de, bizim Cerbub'da yapacağımız gibi, Sedan'da öfke ve intikam efsanesi yaratan Fransız *poilus*'ları[8] tarafından savaşa düzülen övgüleri ve kanlı kurtuluş öykülerini de okumuştum. Bir yenilgi yüzünden duyulan kinden başka hiçbir şey insanın kendini feda etmesini sağlayamaz. İşte babalara ve oğullarına, ölmenin ne kadar güzel olduğu anlatılarak, yaşamak öğretiliyordu.

8. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız askerlerinin lakabı. (ç.n.)

Ama gerçekte ölmeyi ne kadar istiyordum ve ölüm hakkında ne biliyordum? Beşinci sınıf okuma kitabında bir öykü vardı, *Loma Valente*. O sayfalar kitabın en buruşuk sayfalarıydı, başlığının yanında kurşun kalemle bir çarpı işareti vardı, birçok bölümlerin altı çizilmişti. İspanya İç Savaşı'ndaki bir kahramanlık öyküsüydü: Kara Oklar adındaki bir tabur bir tepede, saldırıya elverişsiz, çetin ve çorak bir *loma*'da –böyle İspanyolca yazılmıştı– pusuya yatmıştı. Taburun mangalarından birine, ülkesinde edebiyat okuyan ve şiir yazan, yirmi dört yaşında, esmer, Valente adında bir sporcu kumanda ediyordu ve boksta Littoriali[9] Şampiyonası'nda birinci olmuştu ve İspanya'ya gönüllü asker olarak gelmişti, çünkü orada "boksörlere ve şairlere de iş düşüyordu". Valente tehlikenin bilincinde saldırıyı yönetir, öykü bu kahramanlık girişiminin değişik evrelerini anlatmaktadır, kızıllar ("lanet olasıcalar, neredeler? neden çıkmıyorlar dışarı?) ellerindeki tüm silahlarla ateş etmektedirler, "sanki yayılmakta olan ve yaklaşan bir yangına su sıkar gibi" bardaktan boşanırcasına kurşun yağmaktadır. Valente tepeyi ele geçirmek için birkaç adım daha atar ve alnına aldığı sert ve ani bir darbeyle kulaklarında korkunç bir gürültü yankılanır:

> Sonra, her yer kararır. Valente yüzüstü otlara kapaklanmıştır. Karanlık aydınlanmaya başlar: kızıl bir renk alır. Kahramanın toprağa yakın olan gözü bir direk kadar kalın iki üç sap ot görür.

Bir asker yaklaşır ve Valente'ye tepenin ele geçirildiğini söyler. Valente yerine şimdi yazar konuşuyordu: "Ölmek ne demek? Bu sözcüktür aslında bizleri korkutan. Şimdi ölmek üzere olduğunu biliyor; ne sıcağı ne soğuğu hissediyor ne de acı duyuyor." Görevini yaptığını ve fethettiği *loma*'nın kendi adını taşıyacağını biliyor sadece.

Hissettiğim ürpertiden, gerçek ölümü bana ilk kez o birkaç sayfanın anlattığını anladım. O bir direk kadar kalın birkaç ot sa-

9. Faşizm dönemindeki spor ve kültür yarışmalarına verilen ad. (ç.n.)

pının görüntüsü sanki çok uzun zaman önce aklıma yerleşmişti, çünkü okurken onları görür gibiydim. Hatta, çocukken, kutsal bir gelenek gibi, sebze bahçesine gidip yüzükoyun yattığımı, o direkleri gerçekten görmek için yüzümü kokulu otlara dayadığımı düşünüyordum. O öyküden sonsuza dek etkilemiştim belki de. Beni çok sarsan kompozisyonu o aylarda yazıyordum. Bu kadar ikiyüzlülük mümkün müydü? Yoksa kompozisyonu yazdıktan sonra mı öyküyü okumuştum ve o andan sonra mı her şey değişmişti?

Valente'nin ölümüyle biten ilkokul yıllarımın sonuna gelmiştim. Ortaokul kitapları daha az ilginçti, Roma'nın yedi kralından söz ettiğinde, faşist olsunlar ya da olmasınlar, aşağı yukarı aynı şeyleri söylüyordu. Ama ortaokul yıllarına ait "günlük olaylar" defterleri vardı. Okul programlarına yeni düzenlemeler getirilmiş olmalıydı, sabit kompozisyon konuları verilmiyordu artık, belli ki hayatımızdaki olayları anlatmaya teşvik ediliyorduk. Öğretmen de değişmişti, yazıları okuyup kırmızı kalemle not yazmıyor, biçimi ya da yaratıcılıkla ilgili eleştirel bir yorum yazıyordu. O yorumların bazı bölümlerinden ("metnin canlılığı beni çok etkiledi...") öğretmenimizin kadın olduğu anlaşılıyordu. Elbette akıllı bir kadındı, (ve biz ona hayrandık belki de, çünkü kırmızı kalemle yazılmış o notları okurken onun genç ve güzel olduğunu ve kim bilir nedense inciçiçeğini çok sevdiğini hissediyordum) bize açıksözlü ve özgün olmayı öğretiyordu.

1942 aralık tarihli, en çok övgü alan kompozisyonumu okudum. On bir yaşındaydım ve bir önceki kompozisyondan sadece dokuz ay sonra yazıyordum:

GÜNLÜK OLAY: Kırılmaz camdan bardak

Annem kırılmaz camdan bir bardak almıştı. Gerçekten camdandı, hakiki camdan ve ben buna şaşıyordum, çünkü bu olay meydana geldiğinde bendeniz daha küçüktüm ve cam bir bardağın, düşüp şangır, diye kırılan (beraberinde epey tokat da getiriyordu) bardak-

lara benzeyen bir bardağın, kırılmaz olabileceğini aklım almıyordu.

Kırılmaz! Sihirli bir sözcük gibi geliyordu bana. Bir dene, iki dene, üç dene, bardak düşüyor, rahatsız edici bir gürültüyle zıplıyor ve hiçbir şey olmamış gibi duruyor.

Bir akşam tanıdıklar geldi, onlara çikolata ikram ettik. Ağzım dolu ("Gianduia"yla mı, "Strelio"yla mı, yoksa "Caffarel-Prochet"le mi hatırlamıyorum) mutfağa gittim ve elimde şu ünlü bardakla geri döndüm.

"Baylar, Bayanlar," yoldan geçenleri gösteriyi izlemeye davet eden bir sirk sahibi gibi, "sizlere sihirli, özel, kırılmaz bir bardak sunuyorum. Şimdi onu yere atacağım ve göreceksiniz kırılmayacak" dedim ve ciddi, gösterişli bir tavırla "OLDUĞU GİBİ KALACAK" diye ekledim.

Attım ve... bardak paramparça oldu.

Kızarıp bozardım, avizenin ışığıyla inci gibi parlayan o parçalara şaşkın bakakaldım... ardından hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Hikâyem böyle sona eriyordu. Şimdi onu klasik bir metinmiş gibi incelemeye çalışıyordum. Kırılmaz bardağın az bulunur olduğu ve denemek için yalnızca bir tane satın alınan, teknoloji öncesi bir toplumu anlatıyordum. Onu kırmak yalnızca bir utanç değil, aynı zamanda aile bütçesine zarardı. Yani bu, her açıdan bir yenilgi öyküsüydü.

Hikâyem 1942'de geçiyor ve çikolataların, üstelik yabancı marka çikolataların yendiği, konukların salonda ya da bir avizenin ışığı altında yemek odasında ağırlandığı savaş öncesi mutlu bir dönemi anımsatıyordu. Topluluğa yaptığım konuşma, Palazzo Venezia'nın balkonundan yapılan tarihî konuşmaların taklidi değildi, ama belki de pazar yerinde dinlediğim satıcıların tuhaf ses tonundaydı. Bir iddiaya giriyordum, bir zafer elde etmek için girişimde bulunuyordum, kendimden son derece emindim, ama sonra güzel ve ani bir değişiklikle durum tersine dönüyor ve ben kaybettiğimi kabul ediyordum.

Gerçekten de bana ait, yazdığım ilk hikâyelerden biriydi bu, ne okulda öğrenilen basmakalıp görüşlerin tekrarı ne de güzel bir

serüven kitabından esinlenilmiş bir öyküydü. Yerine getirilemeyen bir sözün güldürüsüydü sadece. Avizenin ışığının vurduğu ve inci gibi parlayan (yalancıktan) o cam parçalarında on bir yaşındaki ben *vanitas vanitatum*'umu[10] kutluyor, kapıldığım o büyük karamsarlığı açıkça ifade ediyordum.

Nesnel kırılabilirlik bağlantısını ve temsil ettiğim bir başarısızlığı anlatıyordum. Gülünç olsa da, gerçekten üzgündüm, artık kesinlikle kuşkucu olmuştum ve her hayale kapalıydım.

Dokuz ayda insan nasıl böyle değişebilirdi? Büyümenin sonucu elbette, yaş ilerlerken kurnaz olmak da öğreniliyordu, ama daha başka şeyler de vardı: yerine getirilemeyen zafer vaatlerine karşı duyulan hayal kırıklığı (belki ben de, şehirde, büyükbabamın bazı satırlarının altı çizilmiş gazetelerini okuyordum), Valente'nin ölümüyle karşılaşma, çürük yeşil renkli o korkunç direklerin görünmesiyle sona eren o kahramanlık eylemi, beni öbür dünyadan ayıran ve her ölümlünün doğal kaderinin noktalandığı son engel.

Dokuz ayda akıllanmış, iğneleyici ve alaycı bir bilgelik kazanmıştım.

Ya gerisi, şarkılar, Duçe'nin nutukları, âşık bebekler ile elde iki bomba ve ağızda bir çiçekle gelen ölüme ne olmuştu? Defterlerimdeki yazı başlıklarına bakılacak olursa, ortaokul biri, o kompozisyonu yazdığım yılı, şehirde okumuştum, sonraki iki yılıysa Solara'da tamamlamıştım. Bu da ailemin bombardımanların başlamasıyla çiftlik evine yerleşmeye karar verişinin bir işaretiydi. Aklımda o kırılmaz bardağın anısıyla Solaralı olmuştum ve orta iki ve üç kompozisyonlarım, bir siren duyulduğunda bunun bir fabrika sireni olduğu düşünülen ve "öğlen oldu, babam şimdi gelir" denilen zamanların güzel anısıyla, barış içindeki bir şehre geri dönmenin çok güzel olacağının anlatıldığı, geçmiş Noellerin hayal edildiği yazılarla doluydu. Balilla üniformasını çıkarmış ve kayıp zamanı arayan küçük bir dekadan olmuştum.

Peki bin dokuz yüz kırk üçten savaşın sonuna kadar, direniş hareketiyle geçen, Almanların artık yoldaşımız olmadığı o karan-

10. "Hiçliğin hiçliği" anlamında Latince deyim. (yay.n.)

lık yılları nasıl geçirmiştim? Defterlerimde hiçbir şey anlatmamıştım, sanki yaşadığımız o korkunç günlerden söz etmek yasaktı ve öğretmenler bizi buna teşvik etmiyorlardı.

Zincirin bir halkası, belki de birçok halkası eksikti. Birden değişmiştim, ama nedenini bilmiyordum.

10

Simyacının kulesi

Aklım, buraya geldikten sonra daha da karışmıştı. Hiç olmazsa önceden hiçbir şey hatırlamıyordum, sıfıra sıfır elde var sıfırdı. Şimdi de bir şey hatırlamıyordum, ama çok şey öğrenmiştim. Geçmişte ben kimdim? Salgari ve Verne'in dünyasında mı, Kaptan Şeytan'ın dünyasında mı, *Resimli Yolculuklar Dergisi*'ndeki acımasızlıklarla mı, Rocambole cinayetleriyle mi, Fantoma'nın Esrarengiz Parisi'nde mi yaşıyordum, yoksa Sherlock Holmes'un sislerinin içinde mi, Perçem Yambo'yla mı, yoksa kırılmaz bardakla mı özdeşleşmiştim?

Şaşkın bir halde Paola'ya telefon etmiş, ona tedirginliklerimi anlatmıştım, gülmüştü.

"Yambo, bence karmaşık anılardan başka bir şey değil bunlar, benim de aklımda sığmakta geçirdiğimiz birkaç gecenin anısı kaldı, aşağı indirirlerdi, dört yaşında olmalıydım. Kusura bakma, ama bırak da psikolog olarak konuşayım: bir çocuk, bizim çocukların yaptığı gibi değişik dünyalarda yaşayabilir, televizyonu açmayı öğreniyorlar, haberleri dinliyorlar, sonra da masal anlattırıp saf gözlerle bakan yeşil canavarların ve konuşan kurtların olduğu resimli kitapları karıştırıyorlar. Sandro sürekli dinozorlardan söz ediyor, ama yine de bir sokağın köşesinde dinozora rastlayacağını düşünmüyor. Ben ona Külkedisi'ni anlatıyorum, o ise saat onda annesinden babasından gizli yatağından kalkıp kapıdan göz ucuyla televizyona bakıp Amerikalı askerlerin yaylım ateşle sarı yüzlüleri öldürdüklerini görüyor. Çocuklar bizlerden çok daha dengelidir, gerçek ile masalı ayırt etmesini çok iyi bilirler, bir ayaklarını burada diğerini orada tutarlar, ama asla kafaları karış-

maz, tabiî, şu uçan Süpermen'i görüp omuzuna bir havlu bağlayıp pencereden aşağı atlayan bazı hasta ruhlu çocuklar dışında. Ama onlar klinik vakadır ve suç çoğunlukla anne ve babalardadır. Sen klinik bir vaka değilsin ve Sandokan ile okul kitapları arasındaki ayrımı bilirsin."

"Evet, ama benim hayal dünyam hangisiydi? Sandokan'ınki mi, yoksa Dişi Kurt'un Evlatlarını seven Duçe'nin dünyası mı? Sana o kompozisyonumu anlattım, değil mi? On yaşındayken gerçekten zincirlerinden boşanmış vahşi bir hayvan gibi savaşıp, ölümsüz İtalya'nın uğruna ölmek mi istiyordum? On yaşmdayken diyorum, sansür başlamış olmalıydı, ama bombardımanlar burnumuzun dibinde devam ediyor ve 1942'de askerlerimiz Rusya'da sinek gibi ölüyorlardı."

"Yapma Yambo, Carla ile Nicoletta'ya küçükken, torunlarına da daha birkaç gün önce işini en iyi bilenlerin çocuklar olduğunu söylüyordun. Hatırlaman gerek, birkaç hafta önce oldu: Gianni, torunlar buradayken bize gelmişti ya, Sandro ona, 'Gianni Amca, bize geldiğinde çok mutlu oluyorum' dedi. O da sana, 'Görüyor musun beni ne kadar seviyor' dedi. Sen de ona, 'Gianni, çocuklar işlerini bilirler. Senin ona hep sakız getirdiğini biliyor, onun için böyle söylüyor' dedin. Çocuklar açıkgözdür. Sen de açıkgözdün. Tek isteğin güzel bir not almaktı ve öğretmenin hoşuna gidecek şeyler yazıyordun. Hep hayat hocası dediğin Totò ne derdi: işimizi bilerek doğarız, ben de öyle doğmuşum."

"İşi çok basite indirgedin. Gianni Amca'yla işini bilmek başka, ölümsüz İtalya'yla işini bilmek başka. Peki neden o zaman bir yıl sonra bir kuşkucu üstadı olup çıkmıştım ve o kırılmaz bardakla amaçsız bir dünyanın alegorisini yapıyordum; çünkü söylemek istediğim oydu, bunu hissediyorum."

"Basit, öğretmen değiştirmiştin de ondan. Bir öğretmen, bir başka öğretmenin geliştirmene izin vermediği eleştiri ruhunu ortaya çıkarabilir. Üstelik, o yaşlarda, dokuz ay, bir yüzyıl demektir."

O dokuz ayda bir şeyler olmuştu. Büyükbabamın çalışma odasına girince anladım bunu. Kahvemi içerken bir yandan da gelişi-

güzel kitapları karıştırıyordum, dergi yığınından otuzlu yılların sonuna ait, *Bertoldo* adlı haftalık bir mizah dergisini çekip aldım. 1937 yılının bir sayısıydı ama onu mutlaka daha geç okumuş olmalıydım, çünkü daha önce o incecik çizimleri ve sarsıcı mizahı anlamayabilirdim. Şimdi bir diyalog okuyordum (haftada bir solda, ilk sütunda hep böyle bir diyalog yayımlanıyordu), beni derin değişime uğradığım o dokuz ayda etkilemiş olabilirdi:

Bertoldo tüm o senyörlerin arasından sıyrılıp hemen gitti Grandük Trombone'nin yanına oturdu, iyi yürekli ve nükteyi seven grandük de, nükteli bir biçimde onu sorgulamaya başladı.

GRANDÜK: Günaydın Bertoldo, sefer nasıl gitti?

BERTOLDO: Onurlu.

GRANDÜK: Ya yapıt ?

BERTOLDO: Yüce.

GRANDÜK: Ya coşku ?

BERTOLDO: Cesurca.

GRANDÜK: Ya insanlık dayanışmasının heyecanı ?

BERTOLDO: Duygulandırıcı.

GRANDÜK: Ya örnek ?

BERTOLDO: Muhteşem.

GRANDÜK: Ya girişim ?

BERTOLDO: Cesurca.

GRANDÜK: Ya öneri ?

BERTOLDO: Samimi.

GRANDÜK: Ya davranış ?

BERTOLDO: Mükemmel.

Grandük güldü ve sarayının tüm soylularını yanına çağırıp Ciompi Ayaklanması'nı (1378) sona erdirmelerini emretti, ayaklanma bastırılınca saray erkânı geri döndü ve grandük ile köylü yeniden sohbete başladı.

GRANDÜK: İşçi nasıl?

BERTOLDO: Kaba.

GRANDÜK: Ya yiyeceği?
BERTOLDO: Sade ama sağlıklı.
GRANDÜK: Ya toprak?
BERTOLDO: Bereketli ve güneşli.
GRANDÜK: Ya halk?
BERTOLDO: Çok konuksever.
GRANDÜK: Ya manzara?
BERTOLDO: Olağanüstü.
GRANDÜK: Ya çevresi?
BERTOLDO: Büyüleyici.
GRANDÜK: Ya konak?
BERTOLDO: Zengin.

Grandük güldü ve sarayının tüm soylularını yanına çağırıp Bastille'in ele geçirilmesini (1789) ve Montaperti Seferi'nin başlatılmasını (1266) emretti, bunlar gerçekleştirilince saray erkânı geri döndü ve grandük ile köylü yeniden sohbete başladı.

Bu diyalogda, şairlerin ve gazetelerin diliyle, ayrıca resmî belagatle dalga geçiliyordu. Eğer o yıllarda uyanık bir çocuksam, bu diyaloglardan sonra 1942 martında yazdığım kompozisyonları artık yazamazdım. Kırılmaz camdan bardak için hazırdım.

Bunlar yalnızca varsayımdı. Karhramanlık kompozisyonu ile hayal kırıklığı kompozisyonu arasında kim bilir bana başka neler olmuştu? Araştırmalarıma ve okumalarıma yeniden ara vermeye karar verdim. Kasabaya indim: Gitanes'ları bitirmiştim, Marlboro Light'a alışmak zorunda kaldım; böylesi daha iyiydi, sevmediğim için daha az içerdim. Eczacıya gidip tansiyonumu ölçtürdüm. On dört civarındaydı, Paola'yla yaptığım konuşma rahatlatmıştı belki de beni. İyileşiyordum.

Döndüğümde canım bir elma istedi ve evin orta bölümünde yer alan alt kata girdim. Meyvelerin ve sebzelerin arasında dolaşırken bazı büyük odaların depo olarak kullanıldığını gördüm, uçtaki bir odaya da şezlonglar istif edilmişti. Bir tane alıp bahçeye götürdüm. Manzaranın karşısına geçip oturdum, gazetelere göz attım, günümüze çok az ilgi duyduğumu fark ettim, şezlongu çevirip

evin cephesini ve arkasındaki tepeleri seyretmeye başladım. Kendi kendime sordum, ne arıyorum, ne istiyorum ben; burada oturup şu tepeye bakmak yetmez miydi, ne de güzeldi, şu romanın dediği gibi, adı neydi? Üç büyük çadır kuralım, Yüce Tanrım, biri senin için, biri Musa, biri de İlyas için ve geçmişsiz geleceksiz bitki gibi yaşayalım. Belki de cennet böyledir.

Ama kâğıdın gücü büyüktü. Bir süre sonra Çocuklarımın Kütüphanesi kitaplarından birindeki bir kahramanmışım ve yer altı kilisesini ya da unutulan parşömenin saklı olduğu buğday ambarını bulmak için geldiğim Ferlac ya da Ferralba şatosunun karşısındaymışım gibi eve bakmaya başladım. Bir armaya oyulmuş gülün ortasına bastırılınca duvar açılır, ortaya döner bir merdiven çıkar...

Damdaki çatı pencerelerini, büyükbabamın birinci kattaki dairesini ve aylak aylak dolanırken çevreyi görmek için artık ardına kadar açık bırakmaya başladığım pencereleri görüyordum. Farkına varmadan onları saymaya başlamıştım. Ortada girişin balkonu var. Solda üç pencere, yemek odasının, büyükbabam ile büyükannemin odasının, annem ile babamın odasının pencereleri. Sağda mutfak penceresi, banyo penceresi ve Ada'nın odasının penceresi. Simetrik. Solda büyükbabamın çalışma odasının ve küçük odanın pencereleri görünmüyor, çünkü koridorun sonunda oldukları için cephenin bizim kaldığımız bölümle birleştiği yere geliyorlar, onun için yan tarafa bakıyorlar.

Bir huzursuzluk hissettim, sanki simetri bilincim rahatsız olmuştu. Soldaki koridor benim odam ile büyükbabamın çalışma odasında son buluyor, ama sağdaki koridor Ada'nın odasından hemen sonra kesiliyor. O zaman sağ koridor sol koridordan daha kısa.

Amalia geçiyordu, ondan bana evinin pencerelerini anlatmasını istedim. "Kolay" dedi, "giriş katında yemek yediğimiz yer, biliyorsunuz, o pencere banyo penceresi, büyükbabanız bizim için yaptırmıştı, çünkü öbür köylüler gibi dışarı gidelim istemiyordu, toprağı bol olsun. Geriye, gördüğünüz şuradaki iki pencere kalıyor, depo orası, aletler duruyor, arkadan da giriliyor oraya. Yu-

kardaki katta benim odamın penceresi var, öbür iki pencere zavallı anam ile babamın yatak odalarının ve yemek odalarının pencereleri, öyle bıraktım, saygıdan hiç açmıyorum."

"O zaman son pencere yemek odası ve bu oda senin evin ile büyükbabamın evinin köşesinde" dedim. "Elbette" diye onayladı Amalia, "gerisi patronların."

Her şey çok doğal göründüğü için ona daha fazla soru sormadım. Ama sağ kanadın arkasına, harman yerinin ve tavuk kümesinin olduğu yere bakmaya gittim. Amalia'nın mutfağının arka penceresi hemen görünüyor, birkaç gün önce geçtiğim kırık dökük kapı var sonra, oradan bildiğim kadarıyla tarım aletlerinin durduğu depoya giriliyor. Meğer depo çok uzunmuş, sağ kanadın orta bölümle birleştiği köşeden devam ediyor: yani depo büyükbabamın evinin altında uzanıyor ve dip taraftan bağı görüyordu, küçük bir pencereden tepedeki bağın ilk kütükleri fark ediliyor.

Bunda olağanüstü bir şey yok, diye düşündüm, ama Amalia'nın odaları iki bölümün köşesinde sona erdiğine göre bu bölümün yukarısında birinci katta ne var? Başka bir deyişle büyükbabamın çalışma odası ile benim odamın soluna gelen yukarıdaki bölümde ne var?

Harman yerine çıkıp yukarı baktım. Öbür taraftaki gibi (çalışma odasının iki penceresi ve benim odamın penceresi) üç pencere görünüyordu, ama üçünün de panjurları kapalıydı. Yukarıda çatı pencereleri vardı, onlar, bildiğim kadarıyla ev boyunca aralıksız devam ediyordu.

Amalia bahçeyle uğraşıyordu, çağırıp o üç pencerenin arkasında ne olduğunu sordum ona. Hiçbir şey, diye cevap verdi dünyanın en doğal tavrıyla. Nasıl hiçbir şey? Pencere olduğuna göre bir şey olması gerekir, Ada'nın odası olamaz, onun pencereleri avluya bakıyor. Amalia sözü uzatmamaya çalıştı: "Büyükbabanız beyefendiye ait şeyler bunlar, ben bir şey bilmiyorum."

"Amalia, beni aptal yerine koymayın. Oraya nasil giriliyor?"

"Girilmez, artık bir şey yok orada. Büyücüler çalmış olacak."

"Size bana aptal muamelesi yapmamanızı söyledim. Giriş katından ya da başka lanet olası bir yerlerden çıkılır oraya elbette!"

"Böyle sövmeyin, sizden rica ediyorum, bir tek şeytan vardır lanet olası denecek. Ne diyebilirim ki size, büyükbabanız beyefendi orayla ilgili bir şey söylememem için bana yemin ettirdi, ben yeminimi asla bozmam, yoksa şeytan gerçekten gelir alır beni."

"Ne zaman yemin ettiniz, neye ettiniz peki?"

"O akşam yemin ettim, gecesinde Kara Gömlekliler geldi, büyükbabanız beyefendi de, annem ile bana hiçbir şey bilmediğinize ve hiçbir şey görmediğinize yemin edin, dedi, siz en iyisi Masulu'yla –benim zavallı babacığım– ne yaptığımızı hiç bilmeyin, Kara Gömlekliler gelir de ayaklarınızı kızartırsa dayanamaz ağzınızdan bir şeyler kaçırırsınız, onun için en iyisi siz hiçbir şey bilmeyin, acımasızdırlar, dilini kestikleri adamı bile konuşturmasını bilirler, dedi."

"Amalia, Kara Gömlekliler'den söz ettiğine göre yaklaşık kırk yıl öncesini söylüyorsun, büyükbabam ve Masulu öldü, Kara Gömlekliler de ölmüştür, yeminin artık geçersiz!"

"Büyükbabanız beyefendi ile babam öldü elbette, önce hep iyiler gider zaten bu dünyadan, ama öbürlerini bilmem, ölmez o soysuzlar."

"Amalia, Kara Gömlekliler artık yok, savaş çoktan bitti, kimse ayaklarını kızartamaz artık."

"Bunu siz söylüyorsanız benim için su götürmez bir gerçektir, ama Pautasso Kara Gömlekliler'dendi, onu iyi hatırlıyorum, o zaman yirmi yaşında ya vardı ya da yoktu, yaşıyor hâlâ, Corseglio'da oturuyor ve ayda bir iş için Solara'ya geliyor, Corseglio'da bir tuğla fabrikası açıp para yaptı, kasabada onun yaptıklarını unutmayan insanlar var hâlâ, onu görünce hemen uzaklaşırlar. Kimsenin ayaklarını kızartmıyordur artık, ama yemin yemindir, kasabanın rahibi bile yeminimi bozduramaz bana."

"Söylemiyorsunuz öyle mi, hastayım da üstelik, bir de karım sizin yanınızda iyileşeceğimi sanıyordu, söylemeyip belki de bana kötülük yapmış oluyorsunuz."

"Size kötülük yapmak istiyorsam Tanrı bana şuradan şuraya gitmeyi nasip etmesin, beyim Yambo, ama yemin yemindir, öyle değil mi?"

"Amalia, ben kimin torunuyum?"

"Büyükbabanız beyefendinin, elbette."

"Ve büyükbabamın en büyük mirasçısı ve burada görülen her şeyin sahibiyim. Tamam mı? Bana oraya nasıl girilebileceğini söylemezseniz, malımı çalmış olursunuz."

"Tanrı şu anda canımı alsın ki, ben hiçbir şeyinizi çalmak istemedim, hiç böyle bir şey duyulmuş mudur, bu ev için bir ömür boyu paralandım durdum, gözüm gibi baktım!"

"Ayrıca büyükbabamın mirasçısı olduğuma ve şimdi söylediklerim onun da sözleri sayılacağına göre, merasimle yemininize son veriyorum. Tamam mı?"

Çok inandırıcı üç konu atmıştım ortaya: sağlığım, mülkiyet haklarım ve ilk çocuk olmamın getirdiği ayrıcalıklarla torunluğum. Amalia dayanamayıp boyun eğdi. Küçükbey Yambo kasabanın rahibinden ve Kara Gömlekliler'den daha önemlidir, değil mi?

Amalia'yla birlikte yukarı, evin orta bölümündeki birinci kata çıkıp koridoru geçtik, Ada'nın odasından sonra kâfuru kokan bir dolap vardı, koridor burada sona eriyordu. Amalia dolabı biraz oynatmak için yardım etmemi istedi ve arkasında örülmüş bir kapı olduğunu gösterdi. Oradan bir zamanlar şapele geçildiğini, çünkü evde, her şeyi büyükbabama bırakan şu büyük amca yaşarken orada büyük olmasa da pazar günleri ailece ayin dinlemeye yetecek bir kilise olduğunu ve kasabadan rahibin geldiğini söyledi. Her şey büyükbabama kalınca, İsa'nın doğumunu temsil eden ahır maketine çok önem verse de, dindar olmadığı için, bu küçük kilise kullanılmamıştı. Banklar oradan alınıp aşağı kattaki odalara gelişigüzel konmuştu, ben de kullanılmadığını görünce, oraya tavan arasındaki birkaç dolabı götürüp eşyalarımı koymak için izin istemiştim, sık sık oraya gidip, artık ne yaptığımı Tanrı bilir, saklanırmışım. Solara'nın rahibi bunu öğrenince, kutsal şeylere saygısızlığı önlemek için, hiç olmazsa altardaki bazı kutsanmış taşları almak istemiş, büyükbabam da ona Meryem Ana'nın bir heykelini, küçük şişeleri, kutsal çanağı ve kudas kabını vermişti.

Solara'da partizanların olduğu, kasabalıların bir onların, bir Kara Gömlekliler'in yanında yer aldığı dönemdi, ama o kış ayında kasabaya Kara Gömlekliler hâkimdi, partizanlar Langhe taraflarına çekilmişlerdi, bir akşamüstü geç vakit, birileri gelip büyükbabama faşistlerin peşlerine düştüğü dört genci saklamak gerektiğini söylemişti. Partizan değillerdi, anladığım kadarıyla, ama dağdaki direniş hareketine katılmak için buradan geçiyorlardı.

Annem, babam ve bizler yoktuk, iki günlüğüne, Montarsolo'ya kaçmak zorunda kalan dayıma gitmiştik. Yalnızca büyükbabam, Masulu, Maria ve Amalia kalmıştı evde ve büyükbabam iki kadına olanlardan asla kimseye söz etmemeleri için yemin ettirmiş, hatta yatıp uyumalarını emretmişti. Ama Amalia uyumaya gidiyormuş gibi yapıp bir yerlerde gizlenip gözetlemeye başlamıştı. Gençler saat sekize doğru gelmişlerdi, büyükbabam ile Masulu onları küçük kiliseye götürüp, yiyecek içecek vermişler, sonra da gidip tuğla ve harç alarak, tek başlarına, meslek erbabı olmasalar da, kapıya duvar örmüşler, önüne de başka bir yerde duran o dolabı koymuşlardı. Tam işlerini bitirdiklerinde Kara Gömlekliler gelmişti.

"Yüzlerini görseydiniz. Neyse ki, komutanları kibar bir adamdı, elinde eldiven bile vardı, büyükbabanızla terbiyeli bir biçimde konuştu, herhalde birileri ona toprak sahibi olduğunu söylemişti, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez. Oraya buraya baktılar, tavan arasına bile çıktılar, ama aceleleri olduğu belliydi ve buraya da baktık demek için dolaşıyorlardı, gidecek daha çok çiftlik vardı, biz köylülerin bizden birilerini daha kolay saklayabileceğimizi düşünüyorlardı. Hiçbir şey bulamadılar, eldivenli olanı verdikleri rahatsızlıktan dolayı özür dileyip, yaşasın Duçe, dedi, büyükbabanız ile babam da kurnaz oldukları için yaşasın Duçe dediler, bitti."

O dört kaçak orada ne kadar zaman kalmışlardı? Amalia bunu bilmiyordu, ağzını açmamış ve kulaklarını tıkamıştı, yalnızca birkaç gün boyunca Maria'yla birlikte sepetlere ekmek, salam ve şarap koymuşlar, bir süre sonra da bu iş sona ermişti. Biz geri döndüğümüzde de, büyükbabam küçük kilisenin döşemesinin çökmek üzere olduğunu, geçici destekler konduğunu ve duvarcıların

biz çocuklar gidip de başımıza bir şey gelmesin diye girişi kapattıklarını söylemişti.

Peki, dedim Amalia'ya, sırrı aydınlığa kavuşturduk. Ama girdiklerine göre, kaçaklar çıkmış da olmalıydılar, üstelik Masulu ile büyükbabam onlara yiyecek içecek de götürüyordu. Onun için duvar örüldükten sonra, ayak basılan, girilip çıkılan bir yer olmalıydı.

"Size yemin ederim ki, çıkıp çıkmadıklarını ya da hangi delikten geçtiklerini düşünmedim bile. Büyükbabanız beyefendi el attığı her işi iyi yapardı. Kapatmış mıydı orayı? Kapatmıştı ve artık benim için küçük kilise yoktu, hatta hâlâ yok benim için öyle bir yer, siz söyletmeseydiniz unutmuş gitmiştim bile. Neden ayakyolundan söz ettiniz ki?"

"Ayakyolu demedim, ayak basılan, girilip çıkılan bir yer dedim."

"Belki de pencereden veriyorlardı yiyeceği içeceği, onlar da iple sepeti yukarı çekiyorlardı, bir gece yine pencereden kaçmışlardır. Olamaz mı?"

"Hayır, Amalia, o zaman pencerelerin biri açık kalırdı, oysa belli ki hepsi içeriden kapatılmış."

"Ben hep sizin ailenin en akıllısı olduğunuzu söylemişimdir. Bak bunu düşünmemiştim işte. O zaman babam ile büyükbabanız beyefendi nereden geçiyorlardı?"

"Ya, *that is the question.*"

"Ne?"

Kırk beş yıllık bir gecikmeyle de olsa, bu soru kurcalamıştı Amalia'nın kafasını. Ama bunu tek başıma çözmeliydim. Küçük bir kapı, bir delik, demir bir parmaklık bulabilmek için evin çevresinde bakmadığım yer kalmadı, yeniden orta bölümün girişindeki ve birinci katındaki oda ve koridorları enine boyuna dolaştım, Amalia'nın kaldığı bölümün girişini ve birinci katını bir Kara Gömlekli gibi arayıp taradım. Hiçbir şey bulamadım.

Mümkün olan tek yanıta ulaşmak için Sherlock Holmes olmak şart değildi: şapele tavan arasından da giriliyordu. Şapelden de bir merdivenle tavan arasına çıkılabiliyordu, ama tavan arasındaki çıkış gizlenmişti. Ama bu Kara Gömlekliler'in gözünden kaç-

mıştı, Yambo'nun değil. Seyahatten döneceğim ve büyükbabamın bana artık şapel yok diyecek, ben de sesimi çıkarmayacağım, üstelik en sevdiğim şeylerin orada olduğunu bildiğim halde, bu hiç mümkün mü? Tavan arasının kurdu olduğum için giriş yerini iyi biliyor ve oraya gitmeyi sürdürüyor, hatta gizlendiğim ve kimsenin beni bulamadığı bir yer olduğu için daha da zevk duyarak gidiyor olmalıydım.

Tavan arasına çıkıp evin sağ kanadını incelemekten başka yapacak bir şey kalmıyordu. Tam o sırada bir fırtına kopmak üzereydi, bu nedenle hava fazla sıcak değildi. Hiç de kolay olmayan bu işi pek yorulmadan yapabilirdim, çünkü üst üste yığılmış eşyaları yerlerinden oynatmak gerekiyordu ve çiftlik evinin bu kanadında koleksiyon parçaları değil, tam tersine işe yaramaz eşyalar, eski kapılar, restorasyon artığı kirişler, rulo halinde eski tel örgüler, kırık büyük duvar aynaları, muşambaya sarılıp sicimle tutturulmuş eski örtüler, kullanılamayacak durumda, sanki yüzyıllardır kullanılmadığından kurtlanmış, üst üste konmuş hamur tekneleri ve tahta kanepeler vardı. Eşyaları yerlerinden oynattıkça üzerime tahta parçaları düşüyordu, paslı çiviler elimi kolumu çizdi, ama tüm gayretime rağmen, gizli geçitten eser yoktu.

Sonra düşündüm, bir kapı aramamam gerekiyordu, çünkü kısa ve uzun, bütün yanları dışa bakan duvarlara kapı açılamazdı. O zaman bu bir kapı değil bir tavan kapağı olmalıydı. Ne aptalım daha önce neden düşünemedim, Çocuklarımın Kütüphanesi'nde de böyle oluyordu. Duvarları değil döşemeyi aramalıydım.

Söylemesi kolaydı, döşeme duvarlardan beterdi, üzerinden atlamadığım ya da basmadığım şey kalmadı, gelişigüzel yere atılmış kalaslardan tutun da, kırık dökük yatak tellerine ya da açılır kapanır yataklara, inşaatlarda kullanılan demir çubuklara, eski mi eski bir öküz boyunduruğuna, hatta bir at eyerine kadar ne arasanız vardı. Her şeyin ortasında da, bir yıl öncesine ait ölü sinekler duruyordu, muhtemelen ilk soğuklara direnmek için oraya kaçmışlar, ama dayanamamışlardı. Bir duvardan diğerine uzanan örümcek ağları da cabasıydı, bir zamanlar büyülü bir eve ait görkemli perdeler gibi duruyordu.

Çatı pencereleri çok yakınlarda çakan şimşeklerle aydınlanıyordu, yağmur yağmamış ve fırtına başka bir yerlerde patlamış olsa da etraf kararmıştı. Simyacının Kulesi, Şatonun Esrarı, Casabella'nın Tutsak Kızları, Morande'nin Esrarı, Kuzey Kulesi, Demir Adamın Sırrı, Eski Değirmen, Acquaforte'nin Esrarı... Tanrım, gerçek bir fırtınanın ortasmdaydım, belki de düşecek bir yıldırım, damı üzerime yıkacaktı ve ben her şeyi bir sahaf gözüyle yaşıyordum. Bir Sahafın Tavan Arası, Bernage ya da Catalany diye imzalayabileceğim bir başka öykü yazabilirdim.

Neyse ki bir süre sonra tökezledim: şekilsiz bir yığının altında basamak gibi bir şey vardı. Ellerim yara bere içinde kaldı, ama ne var ne yoksa kaldırdım ve işte yürekli çocuğa hak ettiği ödül: bir tavan kapağı. Büyükbabam, Masulu ve kaçaklar oradan geçmişlerdi, ben de kâğıt yığınları üzerinde düşlediğim serüvenleri yeniden yaşayarak kim bilir kaç kez buradan geçmiştim. Ne harika bir çocukluk yaşamışım.

Tavan kapağı büyük değildi ve kolay kaldırılıyordu, ama açayım derken bir duman bulutunu da havalandırmıştım, çünkü aralıklarına neredeyse elli yıllık toz birikmişti. Bir tavan kapağının altında ne olmalıdır? Küçük bir merdiven, elbette Watson, çıkıp inmesi zor olmayan, iki saattir eğilip kalkmaktan tutulmuş uzuvlarım için bile zor olmayan bir merdiven; kuşkusuz o yıllarda bir sıçrayışta çıkıp iniyordum, ama neredeyse altmış yaşma geliyordum ve ayak tırnaklarını kemirmeyi beceren bir çocuk gibi davranıyordum (yemin ederim ki hiç düşünmemiştim, ama kendimle iddiaya girip, yatağın içinde, karanlıkta, ayak başparmağımın tırnağını kemirmeyi denemem bana normal geliyor).

Kısaymış, indim. Zifirî karanlık sayılırdı, ama artık iyi kapanmayan kepenklerden sızan ışıkla hafifçe, yol yol aydınlanıyordu. Karanlıkta şapel çok büyük görünüyordu. Hemen gidip pencereleri açtım: şapel tahmin edilebileceği gibi büyükbabamın çalışma odası ile benim odamın büyüklükteydi. Altın yaldızlı ahşap bir altar ve altara dayanmış dört şilte vardı: kaçakların yataklarıydı bunlar kuşkusuz, ama onlara ait başka iz yoktu, bu da şapelde daha sonra da yaşandığının, en azından benim yaşadığımın bir belirtisiydi.

Pencerelerin karşısındaki duvar boyunca, farklı boylarda, sanki değişik koleksiyonlara aitmiş gibi görünen ve cilasız ahşap rafları, basılı kâğıt yığınlarıyla, gazeteyle ve dergiyle dolu dolaplar gördüm. Tam ortada uzun ve büyük bir masa ile iki sandalye vardı. Giriş kapısı olması gereken kapının yanında bir elektrik düğmesi vardı. Umutsuzca düğmeyi çevirdim, nitekim ışık yanmadı, oysa beyaz siperliklerinin altında belli aralıklarla tavandan sarkan ampuller vardı. Belki de fareler geçen elli yılda telleri kemirmişti, tavan kapağından geçip oraya gelebildilerse elbette, ama farelerin bu konuda pek becerikli oldukları bilinir... Belki büyükbabam ile Masulu kapıyı duvarla ördükten sonra her şeyi kemirmişlerdi.

O saatte gün ışığı yetiyordu. Kendimi, binlerce yıl sonra Tutanhamon'un mezarına ayak basan Lord Carnarvon gibi hissediyordum ve sorun, orada, binlerce yıl pusuda beklemiş esrarengiz bir bokböceği tarafından ısırılmamaktı. İçerisi büyük bir ihtimalle en son bıraktığım gibiydi. Hatta o uyuyan atmosferi bozmamak için pencereleri fazla değil, çevremi görmeme yetecek kadar açmalıydım.

Dolaplarda neler olduğuna bakmaya henüz cesaret edememiştim. Oradaki her şey benim, yalnızca benimdi, büyükbabamın çalışma odasında duruyor olsalardı, amcamın sayesinde çoktan tavan arasını boylarlardı. Bu durumda neden hatırlamaya çalışmam gerekiyordu? Hafıza insanlar için olabilecek en kötü çözümdür, zaman geçer, geçen zaman da mazi olur. Ben çok uzak geçmişin başlangıcının mucizesini yaşıyordum. Ben, tıpkı Pipino gibi yaşlılıktan çıkıp ilk gençlik yıllarıma ulaşmak için, bir zamanlar yaptığım şeyleri yeniden yapıyordum. O andan itibaren, başıma sonradan neler geldiğini düşünmeliydim, çünkü geçmişte olanları yeniden yaşayacaktım.

Küçük kilisede zaman durmuştu, yok hayır durmamıştı da geriye dönmüştü, tıpkı bir saatin akrebinin ve yelkovanının bir gün öncesinin saatine ayarlanması gibi; bugünün saatini gösterse de saat dört olsa da bir önemi yoktu, bir gün öncesinin ya da yüz yıl öncesinin dördünü gösterdiğini bilmek yeterliydi (ve ben bunu biliyordum). Lord Carnarvon da kendini böyle hissediyordu herhalde.

Kara Gömlekliler beni şimdi burada bulsa ve bin dokuz yüz dok-

san bir yazında olduğuma inansa da bin dokuz yüz kırk dört yazında olduğumu bilen sadece ben olurum, diye düşünüyordum. O eldivenli subay da şapkasını çıkarmalı çünkü Tapınakların Tapınağı'na girmek üzere.

11

Orada, Capocabana'da

Şapelde günler geçirdim, akşam olduğunda bir yığın şeyi kucaklıyor, bütün gece büyükbabamın çalışma odasında, yeşil lambanın altında inceliyordum, dinlediklerimle okuduklarımı kaynaştırmak için radyoyu (artık buna inanmıştım) açmayı da ihmal etmiyordum.

Şapeldeki raflı dolaplarda, ciltlenmemiş, ama düzenli bir biçimde dizilmiş çocukluğuma ait dergiler ve çizgi romanlar vardı. Büyükbabamın değildi onlar, 1936 tarihinde başlıyor 1945 civarında bitiyorlardı.

Gianni'yle konuşurken tahmin ettiğim gibi, büyükbabam bir eski zaman adamı olduğu için herhalde Salgari ya da Dumas okumamı yeğliyordu. Ben de dergileri hayal gücümü korumak için onun denetim alanının dışında bir yerlerde tutuyordum. Ama bu yayınların bazıları 1936 tarihli olduğuna ve ben daha okula başlamadığıma göre, bana o dergileri büyükbabam almadıysa, demek bir başkası alıyordu. Belki de büyükbabam ile annem ve babam arasında "çocuğa bu dökümtü şeyleri neden okutuyorsunuz?" diye bir gerginlik yaşanmıştı, ama onlar da çocukken bunları okudukları için bana ses çıkarmamışlardı.

Nitekim ilk sırada *Corriere dei Piccoli*'nin birkaç yıllık sayısı vardı ve 1936 sayılarının üzerinde "Sene XXVIII" diye yazıyordu; faşizm dönemi değil, başlangıcıydı. Demek ki *Corriere dei Piccoli* yüzyılın ilk yıllarında da vardı, babamın ve annemin çocukluğuna neşe katmıştı; belki de benim dinleyişimden çok anlatmak hoşlarına gidiyordu.

Ne olursa olsun *Corrierino*'nun (içimden ona böyle demek geliyordu) sayfalarını çevirirken ilk günler duyduğum gerginliği ye-

niden yaşıyor gibiydim. *Corrierino* büyük bir vurdumduymazlıkla faşizmin zaferlerini, masalımsı, tuhaf kişilerle dolu hayalî dünyaları anlatıyordu. Öyküleri ya da faşist geleneğe bağlı ciddi çizgi romanları ve Amerikan kökenli olduğu anlaşılan, küçük dörtgenlere ayrılmış sayfaları sunuyordu bana. Çizgi roman olması gereken öykülerden geleneğin dışına çıkmamak için *balloon*'lar kaldırılmış, bazen de yalnızca dekor olarak bırakılmıştı: *Corrierino*'nun tüm öykülerinde sadece uzun altyazıları vardı, altyazılar özellikle ciddi hikâyeler için kullanılmış, gülünç hikâyelerde ise tekerleme dizelerine yer verilmişti.

Bay Bonaventura'nın / burada başlar serüveni, kesinlikle rastlantısal bir girişimine karşılık her seferinde ödül olarak bir milyon alan (ayda bin lirete rıza gösterilen zamanlarda) tuhaf ve bol, beyaz pantolonlu bu beyin başına gelenler bana bir şeyler çağrıştırıyordu elbette, aynı bey bir sonraki hikâyede yine yoksul, başına talih kuşunun konmasını bekliyordu. Belki de savurgan bir insandı, tıpkı her yeni öyküde evini değiştirmek isteyen mutlu mu mutlu Bay Pampurio gibi. Bunlar, çizenin üslubundan ve imzasından anladığım kadarıyla İtalyan öykülerdi, tıpkı Karınca ile Ağustosböceği, yolculuğa çıkmaya hazırlanan Bay Calogero Sorbara'nın, rüzgârın uçurduğu Tüysiklet Martin Muma'nın, Profesör Lambicchi'nin serüvenleri gibi; Profesör, sürüldüğünde cansız resimlere hayat veren, mucizevî, müthiş bir boya keşfediyor ve evi, öfkeli Orlando Paladino'dan tutun da, Harikalar Diyarındaki krallığının elinden alınmasına kızıp öç almak isteyen oyun kâğıdı sihirbazına kadar, geçmişte yaşamış son derece rahatsız edici insanlarla dolup taşıyordu.

Ama Kedi Felix, The katzenjammer kids, Happy Hooligan, Güngörmüşler gibi gerçeküstü kişiler elbette Amerikalıydı (karakterler Chrysler Building dairelerine benzer yerlerde çerçevelerden dışarı taşıyordu).

Corrierino'nun bana asker Marmittone'nin (aynı Düşler Ülkesi'ndeki Küçük Askerlerim gibi giyinmişti) serüvenlerini de sunması inanılmazdı.

CORRIERE dei PICCOLI

ANNO L. 19.- L. 32.-
SEMESTRE L. 10.- L. 17.-

SUPPLEMENTO ILLUSTRATO del CORRIERE DELLA SERA
SI PUBBLICA OGNI SETTIMANA

UFFICI DEL GIORNALE
VIA SOLFERINO, N. 28.
MILANO.

PER LE INSERZIONI RIVOLGERSI ALL'AMMINISTRAZIONE DEL «CORRIERE DELLA SERA» - VIA SOLFERINO, 28 - MILANO

Anno XXXI - N. 42 — 15 Ottobre 1938-XVII — Centesimi 40 il numero

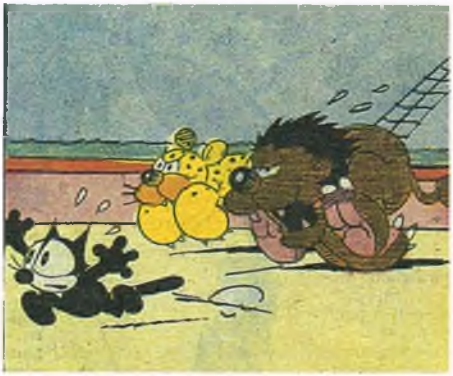

Kalıtımsal bir uğursuzluk yüzünden ya da Risorgimento döneminin modası ince bıyıklı, şeritli rütbeleri olan generallerinin aptallığı yüzünden hapsi boyluyordu.

Marmittone pek askere ve faşiste benzemiyordu. Buna rağmen, Etiyopya'yı uygarlaştırmak için çarpışan (*Son Ras*'ta,[1] işgale direnen Etiyopyalılara "soyguncu" deniyordu) ya da *Villahermosa Kahramanı*'nda olduğu gibi, hepsi kırmızı gömlekli acımasız cumhuriyetçilere karşı savaşıp Franco birliklerini destekleyen kahraman İtalyan gençlerini anlatan hikâyelerde, gülünç bir üslupla değil tam tersine destansı bir anlatım biçimiyle yer almasına izin verilmişti. Bu son hikâye, İtalyanlar İspanyol faşistlerinin yanında çarpıştıklarına göre, diğer yanda başka İtalyanların da Uluslararası Tugaylar'la birlikte savaştıklarını düşündürüyordu bana.

Corrierino koleksiyonunun yanında, 1940 yılından itibaren haftalık *Vittorioso* dergilerinin bir koleksiyonu ve derginin renkli albümleri vardı. Demek ki, sekiz yaşımdan sonra *büyükler için* çizgi roman edebiyatı okumuş olmalıyım.

Orada da tam bir şizofreni vardı, Koca Zürafa, Nisan Balığı ve maymun Jojo gibi karakterleriyle Sevimli Hayvanlar Âlemi hikâyelerinden ya da Pippo'lu, Pertica ve Palla'lı ya da zürafa çaldığı için tutuklanan Alonzo Alonzo'lu komik kahramanlık öykülerin-

1. Etiyopya'da, negus'tan sonra gelen en yüksek soyluluk unvanı. (ç.n.)

den, ülkemizin geçmiş zafer anılarına, devam etmekte olan savaştan doğrudan esinlenilen hikâyelere geçiliyordu.

Beni en çok etkileyen, savaş araçlarının, uçakların, tankların, torpidobotların ve denizaltıların kusursuz bir biçimde resmedildiği lejyon askeri Romano'nun öyküleri oldu.

Artık büyükbabamın gazetelerindeki çatışmaları okuyarak tecrübe kazanmış, tarihleri kontrol etmeyi öğrenmiştim. Örneğin *İ.D.A.'ya Doğru* adlı öykü 12 şubat 1941'de başlıyordu. Tam ocak ayında İngilizler Eritre'ye saldırmıştı, 14 şubatta da Somali'de Mogadişu'yu işgal edeceklerdi, ama Etiyopya hâlâ bütün bütün elimizde gibi görünüyordu, onun için kahramanı (o sırada Lib-

ya'da savaşıyordu) Doğu Afrika Cephesi'ne kaydırmak doğruydu. O sıralar Doğu Afrika birliklerinin komutanı olan Aosta düküne, kahramanımız gizli bir mesaj götürmekle görevlendiriyor, o da Kuzey Afrika'dan hareket edip İngiliz-Mısır Sudanı'nı geçiyordu. Tuhaftı, çünkü o sırada radyo vardı ve sonunda mesajın hiç de gizli olmadığı öğrenilecekti, sanki Aosta dükü aylak aylak oturuyormuş gibi "Direnin ve kazanın" deniyordu mesajda. Romano arkadaşlarıyla yola çıkıyor ve ilkel kavimlere, İngiliz tanklarına karşı mücadele veriyor, uçaklarla savaşıyor, kısacası ressamın hünerini gösterebileceği her türlü şeyi yapıyordu

Mart sayılarında, İngilizler Etiyopya'ya tam olarak girmişken, bunu bilmeyen tek kişi, yolculuğu sırasında arada bir antilop avlayarak eğlenen Romano'ydu. 5 nisanda Addis Ababa boşaltılıyor, İtalyanlar Galla Sidamo ve Amara'da mevzileniyordu. Romano şaşmadan, dümdüz yoluna devam ediyordu, hatta ara sıra fil bile avlıyordu. Büyük bir ihtimalle hem kendisi hem okurları Addis Ababa'ya gideceğini sanıyordu hâlâ, ama beş yıl önce tahttan indirilen negus çoktan şehre geri dönmüştü. Aslında 26 nisan sayısında bir tüfekten çıkan kurşunun Romano'nun radyosunu parçalamış olması, daha önce radyo dinleyebileceğini gösteriyor ve tüm bu olanları nasıl oldu da öğrenmedi dedirtiyordu insana.

Mayısın ortasında Amba Alagi'de aşsız ve cephanesiz kalan yedi bin asker teslim oluyor ve onlarla birlikte Aosta dükü de tutsak ediliyordu. *Vittorioso* okurları bunu bilemeyebilirlerdi, ama en azından zavallı Aosta dükü bunu bilmeliydi, oysa Romano 7 haziranda Addis Ababa'ya ulaşıp, huzuruna çıkıyor ve onu dinç mi dinç, iyimser mi iyimser buluyordu. Nitekim dük mesajı okuyor ve onaylıyordu: "Elbette, zafere ulaşana kadar direneceğiz."

Resimlerin aylar önce yapıldığı açıktı, ama olaylar birbirini izlediğinden, *Vittorioso* yayın kurulu diziyi yarıda bırakmayı göze alamamıştı. Gençlerin felaket haberlerini öğrenmediği düşünülüp devam edilmişti; muhtemelen böyle de olmuştu.

Üçüncüsü bir *Miki Fare* koleksiyonuydu, bu haftalık dergi Walt Disney'in öykülerinin yanı sıra, *Denizaltı Muçosu* gibi yürekli Balilla'ların öykülerini de yayımlıyordu. Ama bazı yıllara ait *Miki Fa-*

re'lerde 1941 yılına doğru olan değişimi fark edebildim, aralıkta İtalya ve Almanya, Amerika Birleşik Devletleri'ne savaş ilan etmişti, gidip büyükbabamın gazetelerini kontrol ettim, gerçekten de öyle olmuştu, ben Amerikalıların belli bir noktada Hitler'in haylazlıklardan bıkıp savaşa girdiklerini düşünüyordum, oysa böyle olmamıştı, Hitler ve Mussolini, Japonların yardımıyla birkaç ayda işlerini bitireceklerini düşünerek onlara savaş ilan etmişti. New York'a kaşla göz arasında bir SS taburu ya da bir Kara Gömlekli müfrezesi yollayamayacakları için, çizgi roman savaşıyla başlanılmıştı işe, birkaç yıldır sürüyordu bu, *balloon*'lar çıkarılmış, onların yerini uzun altyazılar almıştı. Sonra, başka dergilerde de görebileceğim gibi, Amerikalı karakterler ortadan yok olmuştu, yerlerini İtalyan taklitleri almıştı ve en son olarak da Miki Fare öldürülmüştü, bu düşen ağrılı en son engeldi. Bir haftadan diğerine, hiçbir uyarı yapılmadan, Miki Fare serüveni sanki hiçbir şey olmamış gibi devam ediyordu, ama başkahraman şimdi Toffolino'ydu ve hayvan değil insandı, ama Disney'in antropomorf hayvanlarınınki gibi elleri dört parmaklıydı, arkadaşlarının adı da Minnie değil Mim-

ma ve Pippo'ydu. O zamanlar bir dünyanın bu şekilde yıkılışını nasıl karşılamıştım acaba? Amerikalılar ansızın kötü oldukları için belki de gayet rahatlıkla kabul etmiştim. Ama o zamanlar Miki Fare'nin Amerikalı olduğunun farkında mıydım acaba? Art arda hiç beklenmedik olaylar başıma gelmiş olmalı, okuduğum hikâyelerdeki olaylar beni heyecanlandırırken, bunları, yaşadığım tarihin normal seyri olarak görüyordum.

Miki Fare'nin ardından sonra *Avventuroso*'nun birkaç yıla ait sayıları geliyordu. İlk sayı 14 ekim 1934 tarihliydi.

Ben satın almış olamazdım, çünkü o tarihte üç yaşında bile değildim, annem ile babamın benim için almış olabileceğini de söyleyemem, çünkü hikâyeleri hiç de çocuklara göre değildi, az gelişmiş büyük okur grubu için düşünülmüş Amerikan çizgi romanlarıydı bunlar. Belki de daha ileriki yaşlarda başka dergilerle değiş tokuş yaparak toplamıştım. Birkaç yıl sonra satın almaya başladığımdaysa rengârenk kapaklı, üzerinde, sinemadaki "pek yakında"yı anımsatan, içindeki hikâyenin bazı sahnelerinin yer aldığı büyük boyutlu çizgi roman biçimini almıştı.

Hem dergiler hem de çizgi romanlar gözlerimi yeni bir dünyaya açmış olmalıydılar. *Avventuroso*'nun birinci sayısının ilk sayfasındaki, *Dünyanın Yok Oluşu* başlıklı ilk serüvenden başlayarak. Kahramanın adı Kaptan Gordon'du, Zarkov adlı bir doktorun acemice yaptığı bir yanlışlık sonucu, adı da, yüz çizgileri de şaşılacak biçimde Asyalıya benzeyen, Ming ismindeki kötü ve acımasız bir diktatörün yönettiği Mongo gezegeninde kendini buluyordu. Mongo'da kozmik platformlarda yükselen kristal gökdelenler, deniz altı kentleri, uçsuz bucaksız bir orman boyunca uzanan krallıklar vardı, yeleli Aslan Adamlar'dan Şahin Adamlar ile Kraliçe Uraza'nın Müneccim Adamları'na kadar birçok kahraman yaşıyordu, hepsi de birbirinden farklı ve özgürce giyinmişti, kimileri filmlerindeki Ortaçağ kahramanlarını anımsatan kıyafetlerle Robin Hood izlenimi uyandırıyor, bazen de daha ilkel zırhlara bürünüp miğfer takıyorlardı; ayrıca yüzyılın başında ancak operetlerde (saraylarda oynanan) görülen zırhlı süvari, dragon süvarisi veya uhlan üniforması giyiyorlardı.

C. C. Postale - Anno I - N. 1 - Firenze, 14 Ottobre 1934-XII. Centesimi 30 CASA EDITRICE NERBINI - FIRENZE

LA DISTRUZIONE DEL MONDO!!

Hepsi, iyisi de kötüsü de, tutarsız bir biçimde, hem kılıçlara, bıçaklara ya da oklara, hem de ışın saçan olağanüstü tüfeklere sahipti, aynı şekilde iki tekerlekli tırpanlı savaş arabalarından, lunaparktaki çarpışan otomobiller gibi çarpıcı renklerde, sivri burunlu gezegenlerarası füzeye kadar çeşitli araçlara biniyorlardı.

Gordon bir beyaz ırk kahramanı gibi güzel ve sarışındı, ama görevinin niteliği beni şaşırtmış olmalıydı. O ana kadar hangi kahramanları tanımıştım ki? Okul kitaplarından tutun da dergilere kadar Duçe için çarpışan ve emredildiğinde canlarını veren kahramanları okumuştum; gerçi büyükbabamın on dokuzuncu yüzyıl romanlarında, onları o zaman okuyor muydum bilmiyorum, kanunsuzlar vardı, hemen hemen her zaman kişisel çıkarları uğruna ya da kötülüğe eğilimli olduklarından topluma karşı savaşıyorlardı; Monte Kristo Kontu dışında, ama o da toplum içindeki haksızlıklara değil, başına gelen haksızlıklara karşı savaşıyordu. Aslında, iyilerin yanında olan ve kendi çaplarında adalet duygusuna sahip üç silahşörler de ne yaparlarsa kendileri için yapıyorlardı, kralın adamları da kardinalin adamlarıyla çıkar uğruna ya da komutanlık şehadetnamesi için savaşıyordu.

Oysa Gordon özgürlük için bir despota karşı savaşıyordu, o zamanlar Ming'i, Kremlin'in kızıl canavarı, korkunç Stalin olarak düşünmüş olabilirim, ama tavırlarında, yandaşları üzerinde tartışılmaz bir hayat ve ölüm gücüne sahip olan bizim yerli diktatörü de görmüş olabilirim. Kaptan Gordon benim ilk hayal kahramanım olmuş olmalı –elbette bunu o zamanlar bilemezdim, geçtiğimiz günlerde yeniden okuduğumda anladım– Dünya'nın dışında herhangi bir yerde verilen özgürlük savaşında yer alıyor ve uzak galaksilerdeki surlarla çevrili küçük gezegenleri havaya uçuruyordu.

Öbür çizgi romanları karıştırırken, her sayıda gizemli alevler gittikçe daha fazla yakıyordu beni, okul kitaplarının asla bana anlatmadığı kahramanlar keşfediyordum. *Tim Tyler's Luck*'taki Tim ve Spud, üzerlerinde Fildişi Kıyısı devriyesinin açık mavi gömlekleriyle bir soluk renkler senfonisi halinde cangılı keşfediyorlardı, elbette sadece dik kafalı kavimlere hâkim olmak için değil, sö-

mürge halkları kullanan fildişi kaçakçıları ve köle tacirlerini durdurmak için de uğraşıyorlardı (iyi yürekli siyah derilileri kullanan ne çok kötü yürekli beyaz vardı!), hem kaçakçının izi sürülüyor hem de tutkuyla gergedan avlanıyordu, ama kısa menzilli tüfekleri bizim çizgi romanlarımızdaki gibi *bang bang*, hatta *pam pam* yapmıyor, *crack crak* diye ses çıkarıyordu ve *crack*, oradan söküp çıkarmaya çalıştığım alın loblarımın en gizli kıvrımlarına bir şekilde kazınmış olmalıydı, çünkü o sesleri tuhaf bir vaatmiş gibi hâlâ duyuyordum, bana değişik bir dünyayı işaret ediyorlardı. Bir kez daha görüntüler değil, sesler, daha doğrusu onların çeviri yazıları, yakalayamadığım bir izin varlığını hatırlatma gücüne sahiptiler.

Arf arf bang crack blam buzz cai spot ciaf ciaf clamp splash crackle crackle crunch deleng gosh grunt honk honk cai meow mumble pant plop pwutt roaaar dring rumble blomp sbam buizz schranchete slam puff puff slurp smack sob gulp sprank blomp squit swoom bum thump plack clang tomp smash trac uaaaagh vrooom giddap yuk spliff augh zing slap zoom zzzzzz sniff .....

Gürültüler. Dergileri peş peşe karıştırırken onların hepsini görüyordum. Daha küçükken *flatus vocis* öğrenmiştim. Birçok gürültü arasında aklıma *sguiss* geldi ve alnım boncuk boncuk terledi. Ellerime baktım, titriyorlardı. Neden? O sesi nerede okudum? Belki de okumadığım, ama işittiğim tek ses oydu?

Kızıl Maske çizgi romanlarını bulunca kendimi evimde hissettim, bu iyi yürekli kanunsuz, baştan aşağı kırmızı bir naylon çorabın içindeydi, yüzü ise, gözbebeklerini değil, ancak gözlerinin akını hafifçe gösteren onu daha da gizemli kılan siyah bir maskeyle örtülüydü. Ara sıra da olsa onu öpmeyi başaran ve asla çıkarmadığı, vücudunu sımsıkı saran elbisesinin altından güçlü kaslarını titreyerek hisseden Güzel Diana Palmer'ı tam anlamıyla aşktan çıldırtmış olmalıydı (bazen, bir silahla yaralanıyor ve ilkel yandaşları tarafından sargı beziyle yarası sarıldığında bile o çorabı çıkarmıyordu, sugeçirmez olduğu belliydi, Güney'in kızgın denizlerinde uzun süre kaldıktan sonra dışarı çıktığında bile vücudunu tamamen sarıyordu).

STURM!
AHH PLOTT!
AUG!

CRACK
CRACK

BWOOM!

SOCK

BONG
BONG
DUE GIORNI DOPO

KRAK!

AWRK

SLAM!

CUCCU
SDLAN
DLEN

SMACK

O ender öpücükler ne büyülü anlardı, hemen ardından Diana bir şekilde elinden kaçıyordu, ya bir yanlış anlama ya da bir rakibi neden oluyordu buna ve Kızıl Maske atalarına verdiği söz yüzünden ve görevini yerine getirmek zorunda olduğu için ne Diana'nın peşinden gidebiliyor ne de onunla evlenebiliyordu: Bengali cangılı halklarını Hintli korsanlardan ve beyaz serüvencilerden korumaya yemin etmişti.

Böylece, bana ilkel ve vahşi Etiyopyalıların nasıl boyundurluk altına alınabileceğini öğreten çizgi romanlardan ya da şarkılardan sonra, belki de onlarla aynı dönemde, Bandar pigmeleriyle kardeşçe yaşayan ve onlarla birlikte kötü yürekli sömürgecilere karşı çarpışan bir kahramanla tanışmıştım: Bandar büyücüsü Guran, alt etmeye çalıştığı soluk benizli kötü adamlardan çok daha bilgili ve kültürlüydü ve yalnızca sadık bir Dubat değil, iyi niyetle adalet arayan o yasadışı örgütün tam anlamıyla ortağı ve üyesiydi.

Pek devrimci (o günlerde siyasî gelişmemin o yönde olacağını düşünüyor olmalıydım) olmayan başka kahramanlar da vardı; örneğin Sihirbazlar Kralı Mandrake, zenci uşağı Abdullah'a bir dost, özel muhafız ve sadık kölesi olarak davransa da, onu kullanıyor gibi görünüyordu. Ama kötüleri peş peşe yaptığı sihirlerle yenen, bir hareketle rakibinin elindeki tabancayı bir muza dönüştüren Mandrake, siyah ya da kırmızı üniforma yerine frak giyip silindir şapka takan kentsoylu bir kahramandı. Gizli Ajan X9 da kentsoylu bir kahramandı, yurttaşları korumak için, rejim düşmanlarını değil, yeraltı dünyasının adamlarını ve hırsız baronları takip ediyordu,

trençkot, ceket giyiyor, kravat takıyor, küçük ve zarif cep tabancalarıyla dolaşıyordu, bu tabancalar bazen yakası tüylerle süslü ipek giysili, makyajı özenli, sarışın hanımların elinde de hoş duruyordu.

Okulun, bana doğru kullandırmaya çalıştığı dili büyük bir ihtimalle bozan bir başka dünya da buydu, çünkü İngilizce kokan çevirilerin İtalyancası bozuktu (Mandrake'de bir kahraman söyle diyordu: "Burası Saki'nin krallığı... Yanılmıyorsam o bizi gözetliyordur olabilir!" ve Mandrake'nin ilk sayısında ya da ilk sayılarından birinde kahramanın adı "Mandrache" diye geçiyordu). Ama bunun ne önemi vardı? Dilbilgisi yanlışlarının olduğu bu çizgi romanlarda resmî kültürün bana önerdiği kahramanlardan farklı kahramanlarla karşılaştığım ortadaydı ve sade renklerin kullanıldığı (ama öyle büyüleyiciydiler ki!) o çizgi romanlarda İyi ve Kötü'yü başka bir gözle görmeye başlamıştım.

Bitmemişti. Hemen sonra Altın Çizgi Romanlar serisi geliyordu, benim yaşadığım şehirle ilgisi olmayan bir şehirde Miki Fare'nin ilk faaliyetleri başlıyordu (o zamanlar buraların küçük bir Amerikan şehri veya metropolü olduğunu anlıyor muydum, bilmiyorum). *Miki Fare ve Muslukçular Çetesi* (ah Bay Boru kelimelerle anlatılamaz) *Miki Fare ve Goril Spettro*, *Miki Fare Hayaletler Evinde*, *Miki Fare ve Klarabel'in Hazinesi* (işte, nihayet koyu sarı ve kahverengi de olsa Milano baskısıyla aynı), *Miki Fare Gizli Ajan;* asker ya da haydut olduğundan değil, yalnız-

ca bir yurttaşlık görevi olarak uluslararası bir ajanlık olayına karışır ve Yabancılar Lejyonu'nda korkunç serüvenlere atılır, peşinde acımasız Trigger Hawkes ve hain Black Pete vardır; *Miki Fare hip hip hurra, çölde gidecek öbür dünyaya...*

Yıpranmış halinden en çok *Miki Fare Gazeteci*'nin okunduğu anlaşılıyordu: o sıradaki yönetimin basm özgürlüğüyle ilgili bir hikâyenin yayımlanmasına göz yumacağı düşünülemezdi, demek ki devletin sansürcüleri hayvan öykülerini gerçekçi ve tehlikeli bulmuyorlardı. "Basın bu, güzelim, hiçbir şey yapamazsın" sözünü nerede duydum ben? Sonradan duymuş olmalıyım. Her şeye rağmen Miki Fare elindeki kısıtlı olanaklara karşın gazetesini çıkarır –ilk sayı korkunç baskı hatalarıyla çıkar– ve acımasız gangsterler ile rüşvet yiyen siyasetçiler onu her türlü yola başvurarak durdurmaya çalışsalar da, o korkmadan *all the news that's fit to print* yayımlar. Her tür sansürden kurtulmayı bilecek özgür bir basından o güne kadar bana kim söz etmişti?

Çocukluk şizofrenimin bazı sırları yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Okul kitapları ile çizgi romanlar okuyordum ve büyük bir olasılıkla, güç bir biçimde de olsa uygar bir bilince çizgi romanlarla ulaşıyordum. Elbette bundan dolayı yıkık dökük hikâyemin bu kırık parçalarını saklamıştım, savaş sırasında elime geçen ve bana Hoş Memo ya da Dick Tracy gibi başka kahramanlar tanıtan, pazar günleri renkli sayfaları da olan yabancı gazeteleri (belki de

Amerikan birlikleri getirmişlerdi) okuduktan sonra atmayıp tutmuştum. Bizim yayıncıların savaş öncesi dönemde onları yayımlama cesareti gösteremediklerini sanıyorum, çünkü metin hakaret niteliği taşıyabilecek kadar yenilikçiydi ve nazilerin yozlaşmış sanat dedikleri bir sanatı anımsatıyordu.

Yaş ve bilgi açısından büyürken Dick Tracy'nin desteğiyle mi Picasso'ya yaklaşacaktım?

Elbette bu, Gordon dışında, o yılların çizgi romanlarının desteğiyle olmamıştı. Büyük bir ihtimalle doğrudan Amerikan yayınlarından, herhangi bir telif hakkı ödenmeden yapılan röprodüksiyonların baskıları kötüydü ve çoğu kez çizgiler karmaşık, renkler ise kuşkuluydu. Özellikle de düşmandan ithalat yasaklanınca ve Kızıl Maske yerli bir ressamın kaleminden yeşil çoraplı ve yanlış nüfus bilgileriyle ortaya çıktığında. Bir de büyük bir olasılıkla *Avventuroso* kahramanlarına benzemeleri için uydurulmuş, çarçabuk çizilmiş, hiç de sevimsiz olmayan ve başının çaresine bakabilen kahramanlar görülmeye değerdi, güçlü ve Mussolini'ninkine benzeyen çenesiyle dev gibi bir Dick Fulmine vardı ki, yumruk darbeleriyle haydutları birer birer kırıp geçiriyordu, haydutlar elbette beyaz değildi, zenci Zambo, Güney Amerikalı Barreira gibi karakterlerdi, ardından acımasız, cani, şeytanca bir Mandrake ortaya çıkıyordu, adı Flattavion'du, bu ad tam olarak olmasa da,

Mandrake'nin lanetli bir ırktan geldiğini düşündürüyordu insana üzerinde Amerikalı sihirbaz gibi frak değil, iş sonrası giyilen kötü bir giysi, başında da yine kötü bir şapka vardı. "Hadi aptallar, gelin de çiğneyeyim hepinizi" diye bağırıyordu düşmanlarına, düşmanlarının da başında kasket, üzerlerinde buruşuk ceketler vardı ve kin dolu yumruklar iniveriyordu. Hainler tam da "Bu bir şeytan" dediklerinde, karanlıkta Fulmine'nin baş düşmanı Beyaz Maske beliriyor ve ensesine bir sopa ya da bir kum çuvalıyla vuruyor, Fulmine de "Ahhk...!" diye devriliyordu. Ama tutsaklığı fazla sürmüyordu, suyun tehlikeli bir biçimde yükseldiği bir hücrede zincirli bir haldeyken, kaslarının gücüyle zincirlerinden kurtuluyor ve derhal çetenin tüm üyelerini yakalayıp gerektiği gibi paketleyerek komisere (ufak tefek, yuvarlak kafalı, bıyığı Hitler'inkine değil de, bir banka memurununkine benzeyen bir adam) teslim ediyordu.

İçinde suların yükseldiği bir hücre, her ülkenin çizgi romanlarında görülen bir yer olmalıydı. Göğsümde bir kor hissettim ve elime Juventus albümünün *Maça Beşli-Ölüm Fedaisinin Son Serüveni* yazan sayısını aldım. Binici giysili, kırmızı pelerinli, başını tamamen örten kırmızı bir maske takmış bir adam, bir yer altı kilisesinin duvarına zincirle bağlanmış, bacakları iki yana açık, kolları gergin duruyordu, bu arada birileri bir yer altı su kaynağını açmış onu yavaş yavaş suya gömülmeye mahkûm etmişti.

Ama bu albümlerin ilavelerinde de ilginç hikâyeler vardı. *Çin Denizlerinde* adlı öyküde başkahramanlar Gianni Martini ile erkek kardeşi Mino'ydu. Bu iki İtalyan gencinin, sömürgemiz olmayan bir yerde, Doğulu korsanlarla, tuhaf adlara sahip hainlerle ve adları da kendileri gibi büyüleyici Drusilla ve Burma gibi güzel kadınlarla serüvene atılmış olmaları bana tuhaf gelmiş olmalı. Ama elbette resmin kalitesinin farkına varmıştım. 1945'te, muhtemelen askerlerden toplanmış birkaç Amerikan dergisinde sonradan bu öykünün adının *Terry and the Pirates* (Terry ve Korsanlar) olduğunu gördüm. İtalyancası 1939 yılına aitti, demek ki o zamandan beri yabancı öykülerin İtalyanlaştırılması isteniyordu. Yabancı malzeme koleksiyonumda o yıllarda Fransızların Kaptan Gordon'u Şimşek Guy olarak çevirdiklerini de gördüm.

O kapaklardan ve o öykülerden kendimi alamıyordum. Bir partideymiş ve katılan herkesi tanıyormuşum gibi hissediyordum kendimi, her karşılaştığım yüzde bir *déja vu* yaşıyor, ama onları nerede ve ne zaman gördüğümü bir türlü anımsamıyordum, her an ne haber moruk diyerek elimi uzatmak için hamlede bulunuyor, ama bir gaf yapmak korkusuyla çekiveriyordum sanki.

İlk kez geldiğin bir yeri utangaç bir biçimde ziyaret etmeye benziyordu bu: hayatta kalmış ama başkasının evinde yaşıyormuş gibi hissediyordu insan kendini.

Ne tarih sırasına ne kahramanlara göre okumuş ne de dizilerin sırasını izlemiştim. Atlıyor, geriye dönüyor, *Corrierino*'nun kahramanlarından Walt Disney'inkilere geçiyordum, yurt sevgisi dolu bir öyküyü Cobra'ya karşı savaşan Mandrake'nin serüvenleriyle karşılaştırdığım da oluyordu. *Corrierino*'yu, yiğit fedai Mario'nun Ras Aitù'ya karşı mücadelesini anlatan, son rasm öyküsünü yeniden elime aldığımda, kalbimi durduracak bir resim gördüm ve penis sertleşmesine benzer bir duygu yaşadım. Mario yanına Ras'ın karısı ya da gözdesi beyaz tenli Gemmy'yi alarak Ras Aitù'dan kaçar, kadın Etiyopya'nın geleceğinin Kara Gömlekler'in kurtarıcı ve uygar ellerinde olduğunu anlamıştır. Aitù ahlaksız kadının (oysa nihayet iyi ve erdemli olmuştur) bu ihanetiyle çıldırarak, iki kaçağın saklandığı evin ateşe verilmesini emreder. Mario ve Gemmy evin damına çıkmayı başarır, Mario orada dev gibi bir sütleğen görür. "Gemmy" der, "bana tutun ve gözlerini yum!"

Mario'nun niyetinin kötü olduğu, özellikle de böyle bir anda, düşünülemez. Ama Gemmy çizgi romanlardaki her kadın kahraman gibi yumuşak, uzun bir giysi, omuzlarını, kollarını ve göğsünün bir bölümünü açıkta bırakan bir çeşit peplos giymiştir. Kaçışı ve tehlikeli sıçrayışları resmeden karelerin de gösterdiği gibi, peplos, bir de ipektense, önce ayak bileğini, sonra da baldırı açıkta bırakarak kayar ve bir kadın, bir Öncü'nün boynuna korkup sarılırsa, bu sarılmanın sancılı olması kaçınılmazdır, bu arada güzel kokulu yanağını erkeğin terli ensesine yaslayabilir. Böylece, dördüncü karede, Mario, yalnızca düşmanın eline düşme kaygısıyla sütleğenin dalını kavrıyordu, oysa Gemmy korkusuzca kendini ona bırakmıştı ve eteğinin yırtmacı varmış gibi sol bacağı dizine kadar açıkta kalıyor ve sivri topuklu ayakkabının zarifleştirdiği ve incelttiği güzel bir baldır ortaya çıkıyordu, sağ bacağınınsa sadece ayak bileği görünüyordu; ama bacağı cilveli bir biçimde kışkırtıcı kalçasıyla bir dikaçı oluşturuyordu, giysisi (belki de ikisinin ateşli rüzgârının etkisiyle) nemliymiş gibi vücuduna yapışıyor; hem kalçalarını hem de bacaklarının kıvrımlarını gözler önüne seriyordu. Ressamın, yarattığı erotik etkinin bilincinde olmaması olanaksızdı ve kuşkusuz bazı sinema örneklerinden ya

da Gordon'un, değerli taşlarla süslü, vücudu saran daracık giysiler giyen kadınlarından yola çıkmıştı.

Gördüğüm en etkileyici görüntü o muydu bilmiyorum, ama (*Corrierino* 20 aralık 1936 tarihli olduğuna göre), ilk olduğu kesindi. Dört yaşmdayken fiziksel bir tepkiye, bir yüz kızarmasına, bir hayranlık hıçkırığına yol açtı mı açmadı mı bilemem, ama o resmin kadınla ilgili ilk deneyimim olduğu kesindi, öyle ki o andan sonra annemin göğsüne eski saflığımla yaslanmış mıydım, kendime sormadan edemiyordum.

Vücudun tüm kıvrımlarını ortaya çıkaran şeffaf sayılabilecek uzun ve yumuşak bir giysiden çıkan bir bacak. Eğer bu, gördüğüm ilk resimse, bende iz bırakmış mıydı?

Daha önce incelediğim sayfaları yeniden karıştırmaya başladım ve her sayfanın aşınmış kenarlarına bakıyor, terli parmakların soluk izlerini, buruşuklukları, sayfaların üst köşesindeki kıvrıkları, sanki parmaklarımı pek çok kez üzerinde gezdirmiş gibi kâğıt yüzeyinin hafifçe aşındığını görüyordum.

Sonunda birçok kadın giysisinin yırtmacından çıkan bir dizi çıplak bacak buldum: hem Mango'nun kadınlarının, hem Dale Arden'in hem de Ming'in kızı Aurora'nın giyisileri yırtmaçlıydı, kralın eğlencelerindeki gözdelerin giysileri de öyle; Gizli Ajan X9'un karşılaştığı kadınların gösterişli sabahlıkları da, Hava Çetesi'nin ateşli genç kızlarının tunikleri de, *Terry ve Korsanlar*'da Fantoma tarafından yenilgiye uğratılan çekici Leydi Dragon'un siyah gece elbisesi de yırtmaçlıydı... Bu şehvetli kadınların düşlerime girdiği kuşkusuzdu, oysa İtalyan dergileri, dize kadar inen eteklerin altında, koca mantar topukların üzerinde, gizemden yoksun bacaklar sunuyordu. *Ama bacaklar, ama bacaklar...* Bende ilk cinsel dürtüleri uyandıranlar hangileriydi acaba, güzel genç kızlarınki mi, bisikletle gezen ev kadınlarınınki mi, yoksa başka gezegenlerde ve uzak, büyük kentlerde yaşayan kadınlarınki mi? Beni, kapı komşusu genç kızdan ya da olgun kadından çok, ulaşılamaz güzelliklerin baştan çıkardığı belliydi. Ama bunu kim bilebilirdi?

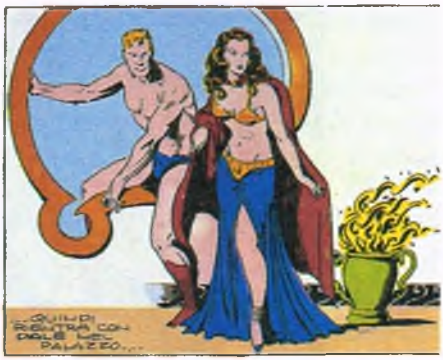

NON VI RESTA CHE SCEGLIERE, ME O LA MORTE - SE FOSTE INTELLIGENTE NON PENSERESTE QUE VOLTE!

LO ZIO È STATO FERITO
VERA LASCIATE!
DOVE MAI HO VEDUTO QUELLA DONNA?

BUTLER BEVE LA CHAMPAGNE SCURA, LA CUI BOTTIGLIA È STATA PRECEDENTEMENTE AVVELENATA DA VERA

QUINDI RIENTRA CON DELLE NEL PALAZZO...

Eğer kapı komşumun ya da evin bahçesinde oynayan küçük genç kızların hayalini kurduysam, bu benim sırrım olarak kalmış, bunu yayıncılık sanayi asla bilememiş ve kimseye bildirememişti.

Yığın yığın çizgi romandan sonra, *Novella* adlı bir kadın dergisinin dağınık sayılarını buldum, kuşkusuz annem okuyordu onu. Uzun aşk öyküleri, narin kadınların ve İngilizlerinkine benzer profillere sahip kibar beylerin yer aldığı hoş resimler ve sinema oyuncularının fotoğrafları vardı. Her şey kahverenginin çeşitli tonlarındaydı, metin yazıları da öyle. Kapaklar o dönemin yakın çekimle ölümsüzleştirilmiş güzelliklerini sergiliyordu, hele bir tanesi yüreğimi ateşten bir dilin kıskacıyla sıkıştırıverdi. O yüzü görünce eğilip o dudaklara dudaklarımı dayamaktan alamadım kendimi. Fiziksel bir duygu hissetmedim, ama 1939'da, yedi yaşında, kuşku-

suz bazı tedirginlikler yaşamaya başladığım sırada, gizlice böyle yapmış olmalıydım. O yüz Sibilla'ya benziyor muydu? Ya da Paola'ya? Erminli kadın Vanna'ya ya da Gianni'nin bıyık altından gülerek isimlerini söylediği kadınlara, Cavassi'ye, Londra Kitap Fuarı'ndaki Amerikalı kitapçıya, Silvana'ya, uğruna üç kez Amsterdam'a gittiğim güzel Hollandalıya benziyor muydu?

Belki de hiçbirine benzemiyordu. Beni büyüleyen birçok resim arasından kuşkusuz ideal bir resim çıkarmış olmalıydım ve sevdiğim tüm kadınların yüzleri o anda karşımda olsaydı, onlardan örnek bir yüz ortaya çıkarabilir, asla ulaşamadığım, ama hayatım boyunca peşinde koştuğum bir İdea'ya kavuşabilirdim. Vanna'nınkiyle Sibilla'nın yüzü arasında ne gibi benzerlikler vardı? Belki ilk bakışta sezilmeyen bir benzerlikti, art niyetli bir gülüşün ardındaki bir kırışık, gülerken dişlerini gösterişleri, saçlarıyla oynayışları birbirine benziyordu. Ellerini kullanışları bile yeterliydi...

Daha yeni öptüğüm resimdeki kadın değişik yapıda bir kadındı. Onunla o an karşılaşsam yüzüne bile bakmazdım. Sonuçta söz konusu olan bir fotoğraftı ve bir resmin insanı tahminde bulunmaya iten platonik hafifliği yoktur onlarda, çünkü hepsi tarihlidir. Onu öperken bir aşk nesnesini değil, cinselliğin şiddetini, gösterişli bir makyajın ortaya çıkardığı dudakları görmüştüm. Kaygı ve heyecan dolu bir öpücük olmamıştı, cinselliği ilkel bir biçimde tanıyıştı bu. Olayı, kötü ve yasak bir şey gibi, hemen unutmuş olmalıyım, oysa Gemmy gözüme sarsıcı, ama hoş bir şey olarak, uzaklarda yaşayan sevimli bir prenses gibi görünmüştü, bakabilir, ama dokunamazdım.

Annemin dergilerini neden saklamıştım peki? Büyük bir ihtimalle, ergenlik çağında, lise öğrencisiyken Solara'ya geri döndüğümde bana daha o zamanlarda bile uzak bir geçmişe aitmiş gibi gelen şeyleri derlemeye ve gençliğimin ilk yıllarında çocukluğumun unutulmuş anılarını toplamaya çalışmıştım. Hafızamı bulmaya daha o zamandan mahkûm olmuştum, ama o yıllarda elimdeki tüm *madeleine*'lerle bir oyun olmuştu bu, oysa şimdi umutsuz bir meydan okumaydı.

Ne olursa olsun şapelde yaptığım keşifle, tensel özgürlük ve tutsaklıkla ilgili bir şeyler öğrenmiştim. Evet, bu ayrıca, üniformalı geçit törenlerinin ilkelliğinden, cinsiyetsiz Kurtarıcı Melekler'in egemenliğinden kaçmak için bir çare olmuştu.

Bu kadarla bitiyor muydu? Tavan arasında bulduğum İsa'nın doğumunu temsil eden ahır maketinin dışında dinî duygularımı anlatan hiçbir şey görmemiştim ve küçük bir çocuğun, laik bir ailede eğitilse de, dinî duygular beslememiş olması bana imkânsız geliyordu. Ayrıca, beni 1943 sonrasına götürecek bir şeye de rastlamamıştım. Tatlı anılar arasında bulanık bir biçimde dağılıp giden bir çocukluğun kalıntılarını, belki de 1943 ile 1945 arasında, duvar örülüp kapatıldığında şapele gizlemeye karar vermiştim: bu en karanlık yılların kasırgasında yetişkinliğe erip erkeklik cüppesini giymek üzereydim ve özlemle anacağım bir geçmişi bir kriptada saklamak istemiştim.

Tim ve Spud'un sayısız çizgi romanından sonra, nihayet son bir şey daha keşfediyormuşum hissine kapılmama yol açan bir şey geçti elime. Rengârenk kapaklı bu çizgi romanın adı *Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi*'ydi. Hastalanıp kendime geldikten sonra beni heyecanlandıran gizemli alevlerin açıklaması oradaydı ve Solara'ya gelişim nihayet bir anlam kazanıyordu. Kitabı açınca, akıl

almaz yavanlıkta bir öyküyle karşılaştım. Başı sonu belli olmayan saçma sapan bir hikâyeydi, olaylar tekrarlanıyor, insanlar nedensiz yere ansızın âşık oluveriyor, Tim ve Spud Kraliçe Loana'ya hayran olsalar da onu zararlı bir yaratık olarak görüyorlardı.

Tim ve Spud, iki arkadaşıyla birlikte, kendilerini Orta Afrika'da gizemli bir krallığın ortasında bulurlar, burada yine gizemli bir kraliçe uzun yaşama, hatta ölümsüzlüğe ulaştıran esrarengiz bir aleve sahiptir, nitekim Loana ilkel bir kavimde, güzelliğinden hiçbir şey yitirmeden, iki bin yıldır hüküm sürmektedir.

Loana bir süre sonra sahneye çıkıyordu, ne çekici ne de büyüleyiciydi: daha çok son zamanlarda televizyonda izlediğim bazı eski zaman varyete parodilerini hatırlatıyordu. Loana, gereksiz bir esrarengizliğe sahip olan hikâyenin sonuna kadar, yani kendini aşk uğruna dipsiz bir uçurumdan aşağı atana kadar, hiçbir çekiciliği ve ruhbilimsel yanı olmayan o yavan mı yavan öykü boyunca, orada burada dolanıp duruyordu. Tek isteği, iki bin yıl önce sevdiği, ama reddedildiği için önce öldürüp sonra taşa dönüştürdüğü prense benzeyen (tıpatıp) Tim ve Spud'un bir arkadaşıyla evlenmekti. Taşlaşmış sevgilisine gizemli aleviyle yeniden hayat verebileceği halde neden onun bugünkü benzerini istediği (üstelik, genç de onu istemiyordu, çünkü daha ilk görüşte Loana'nın kız kardeşine âşık olmuştu) anlaşılmıyordu.

Ayrıca, başka çizgi romanlarda da gördüğüm gibi, hem çekici kadınlar hem de şeytan ruhlu adamlar (Ming ile Dale Arden), sevdiklerine sahip olmayı, tecavüz etmeyi, onları haremlerine kapatmayı, arzularına kapılıp onlarla cinsel ilişkiye girmeyi asla istemiyorlardı. Hep evlenmek istiyorlardı. Tüm bunlar, Amerikan orijinallerinin Protestan riyakârlığının mı, yoksa demografik bir savaş başlatan Katolik bir hükûmetin İtalyan çevirmenlere buyurduğu aşırı namusluluğun mu göstergesiydi?

Loana'ya gelince, kitabın sonlarına doğru başına birçok felaket geliyordu, gizemli alev sonsuza dek sönüyor ve roman kahramanları ölümsüzlüğe veda ediyorlardı, o kadar yolu boşuna gelmişlerdi, üstelik sonunda alevi kaybetmelerini pek umursamıyormuş gibi görünüyorlardı, oysa tüm bu karmaşa o alev uğruna ya-

şanmıştı, belki de eldeki kâğıt bitmiş ve ne yapıp edip öyküyü bitirmek zorunda kalmışlardı, bu yüzden de yazarlar öyküye nasıl ve neden başladıklarını unutmuşlardı.

Kısacası saçma sapan bir öyküydü. Ama Bay Pipino'yu okuduğumda hissettiklerime benzer şeyler hissetmiştim. Küçükken bir öykü okursun, sonra onu hafızanda geliştirir, değiştirirsin, yüceltirsin ve tadı tuzu olmayan bu hikâyeyi efsaneleştirirsin. Nitekim uyuşmuş hafızamı muhtemelen harekete geçiren öykü değil, başlığı olmuştu. *Gizemli Alev* gibi bir deyiş, hele o çok tatlı Loana adı beni büyülemişti, aslında o, Hintli dansçı kılığında şımarık karının tekiydi. Tüm çocukluğum boyunca –belki sonra da– bir görüntüyü değil bir sesi içimde taşımıştım. "Efsanevî" Loana'yı unutup başka gizemli alevlerin sesli esintisine kapılmıştım. Ve yıllar sonra, hafızam allak bullakken, unutulmuş derin hazların yansımalarını tanımlamak için bir alevin adını yeniden anmıştım. İçimdeki sis henüz kalkmamıştı, ama bir başlığın yankısıyla yer yer açılmıştı.

Orayı burayı karıştırırken bez ciltli, uzunca bir albüm geçti elime. Açtığımda bir pul koleksiyonu albümü olduğunu anladım. Bana aitti, çünkü ilk sayfada adım ve koleksiyona başladığım tarih, 1943, yazılıydı. Albüm profesyonel bir koleksiyon denebilecek biçimde hazırlanmıştı, kâğıtları çıkarılıp takılan cinstendi ve pullar alfabetik sırayla ülkelere göre dizilmişti. Küçük kulakçıklarla tutturulmuştu, bazıları o yıllarda İtalyan postası tarafından kullanılan ve benim mektup zarflarının ve kartpostalların üzerinde bulduğum ve birektirerek koleksiyonumu başlattığım pullar olmalıydı, daha kalın ve serttiler, arkalarına bir şey sürülmüştü. Belli ki, ilk başlarda pulları biriktirip zamkla bir deftere yapıştırıyordum. Herhalde daha sonra koleksiyonunun nasıl yapılması gerektiğini öğrenmiş ve defterimin sayfalarını suya batırarak o koleksiyon müsveddesini kurtarmaya çalışmıştım, pullar kâğıttan ayrılmış, ama bilgisizliğimin kalıcı izlerini korumuşlardı.

O işi sonradan nasıl öğrendiğimi albümün altındaki bir cilt söylüyordu, 1935 yılına ait bir Yvert ve Tellier Katoloğu'ydu bu. Büyük bir olasılıkla büyükbabamın değersiz eşyalarından biriydi.

Katalog elbette 1943'te ciddiyetle koleksiyon yapan biri için eski sayılırdı, ama güncel fiyatları ve son basılan pulları içermese de, muhtemelen bana yöntemi, sıralamayı öğretmişti.

O pulları o yıllarda nereden buluyordum? Büyükbabam mı vermişti, yoksa bugün Milano'da Armorari Sokağı ile Cardusio Caddesi arasındaki tezgâhlarda gördüğüm gibi, çeşitli pulların olduğu zarflar, dükkânlardan mı alınıyordu? Muhtemelen tüm harçlığımı yeniyetme koleksiyonculara satış yapan, şehirdeki bir kırtasiyeciye yatırıyordum, bu da demekti ki, bana olağanüstü gelen o parçalar o zamanlar o fiyataydı. Belki de uluslararası alışverişin durduğu o savaş yıllarında –hatta bir ara ülke içindeki alışveriş de durmuştu– piyasada, bir emeklinin tereyağ, tavuk, bir çift ayakkabı almak için düşük fiyata sattığı değerli mallar vardı.

O albüm benim için, ticarî bir eşya olmadan önce, düşsel görüntülerin kaynağı olmuş olmalıydı. Her resimde yakıcı bir heyecan sarıyordu içimi. Eski atlaslar yanında hiç kalırdı. Bu albümde, Alman Doğu Afrikası'nın erguvan kırmızılığını çevreleyen açık mavi denizleri hayal ediyordum, bir Arap halısının vakur desenlerinin oluşturduğu bütünde, koyu yeşil zemindeki Bağdat evlerini, gül kurusu rengiyle çerçevelenmiş koyu mavi bir zemine resmedilmiş Bermuda Adaları Senyörü V. George'un profilini görüyordum, kiremit rengi tonlarında bir pulda sakallı bir paşanın veya Bijawar Devleti'nin racasının yüzü beni büyülüyordu, belki de Hintli Salgari prenslerinden biriydi, öte yandan Salgari'ye özgü bütün ayrıntılar, üzerinde Labuan Colony yazan bezelye yeşili küçük bir dikdörtgeni zenginleştiriyordu, belki de üzerinde Danzig Mührü bulunan şarap rengi bir puldan Danzig Savaşı'yla ilgili haberleri alıyordum, İndore eyaletine ait bir pulun üzerinde *five rupies* yazılı olduğunu okuyordum, İngiliz Solomon Adaları'na ait şebboy renkli bir pulda karaltı halinde görülen yelkenlilerin yerli piragualarıolduğunu hayal ediyordum. Bir Guatemala manzarasına, bir Liberya gergedanına, Papua'ya ait büyük bir puldaki (küçük olan devlet, büyük olan puldu, öğreniyordum) bir başka vahşi kayığına bakarak Saargebiet veya Swaziland nerede diye kendime soruyordum.

NEW GUINEA

Danzig

GUARDAFUI
FIVE RUPEES

BRUNEI
COLONY

LABUAN

Savaş halindeki iki ordu arasına, aşılmaz engellerle hapsolduğumuz o yıllarda, pullar sayesinde engin bir dünyada dolaşıyordum. O yıllarda demiryolları bile kapatılmıştı, belki Solara'dan şehre yalnızca bisikletle gidilebiliyordu, ama ben Vatikan'dan Porto Riko'ya, Çin'den Andorra'ya uçabiliyordum.

Son kalp çarpıntısını Fiji Adaları'na ait iki pulu görünce yaşadım. Öbürlerinden daha güzel ya da daha çirkin değillerdi. Biri bir vahşiyi gösteriyordu, diğeri de adaları. Belki bana uzun ve yorucu bir değiş tokuşa mal olmuştu, bu yüzden de diğerlerinden daha çok seviyordum, belki define adalarını gösteren coğrafî haritanın kusursuzluğu beni etkilemişti, belki de adını asla duymadığım o toprakların adını o küçük dikdörtgenlerden öğrenmiştim. Paola sabit fikirli olduğumu söylemişti bana yanılmıyorsam: er veya geç, bir gün Fiji Adaları'na gitmek istiyor, seyahat acentalarının broşürlerini karıştırıp duruyormuşum, ama her seferinde erteliyormuşum, çünkü dünyanın öbür ucuna gitmek için en az bir ay gerekli, diyormuşum.

O iki puldan gözümü alamıyordum ve birkaç gün önce dinlediğim *Orada, Capocabana*'da şarkısını söylemek geliyordu içimden. Şarkıyla birlikte Pipetto adı da geldi yeniden aklıma. Pulları şarkıya ve bu ada, Pipetto adına bağlayan şey neydi?

Solara'nın sırrı, her adımda bir buluşun eşiğine gelmem ve sis altında görünmeyen bir uçurumun kenarında duruyor olmamdı. Vallone gibi, dedim kendi kendime. Vallone de neydi?

12

Şimdi düzelecek

Amalia'ya, Vallone hakkında bir şey bilip bilmediğini sordum. "Bilmez olur muyum" dedi, "Vallone... Dilerim oraya gitmek geçmiyordur aklımızdan, siz küçükken de tehlikeliydi, ama şimdi izin verin de söyleyeyim, artık çocuk olmadığınıza göre, ölürsünüz vallahi. Bayan Paola'ya telefon eder, söylerim."

Gitmeyeceğimi söyleyip rahatlattım onu. Yalnızca ne olduğunu bilmek istiyordum.

"Vallone mi? Odanızın penceresinden bakarsanız görürsünüz, uzaktan, San Martino'nun bulunduğu tepenin zirvesi görünür, küçük bir kasabadır orası, kasaba da denmez ya, yüz kişilik küçük bir köy işte, yüz kişi bile çok, insanları da pek çirkindir, bilmek istiyorsanız söyleyeyim, kiliselerinin çanı köylerinden büyüktür, neymiş efendim, Ermiş Antonino orada yatıyormuş, adamı görsen keçiboynuzu sanırsın, suratı gübrelik bok gibi kapkara, kusura kalma, giysisinin altından bir deri bir kemik parmakları görünür, zavallı babacığım yüz yıl önce topraktan kokuşmuş birini çıkarıp üzerine kim bilir ne tür bir pislik sürüp cam içine koyduklarını anlatırdı, hacılardan para kazanmak için, kimsenin gittiği ettiği yok ya, hadi neyse, Ermiş Antonino'dan kime ne, üstelik bizim bu tarafların ermişi falan da değil, ama gidip takvimde ilk gördükleri ermişin adını vermişler işte."

"Ya Vallone?"

"Vallone de orada işte, San Martino'ya, dimdik bir yokuştan, tek bir yoldan gidilir, arabalar hâlâ zorlukla çıkıyor. Bizim buradaki gibi bir tepenin çevresi dolaşılarak, yavaş yavaş yukarı doğru tırmanılmaz. Keşke öyle olsa. Yok, dimdik çıkıyorsun, evet dim-

dik sayılır, onun için de zordur tırmanması. Neden öyle biliyor musunuz? Yolun yukarı çıktığı tarafta, San Martino'nun tepesi ağaçlıktır, birkaç da bağ vardır, kıç üstü yamaçtan aşağı yuvarlanmadan bağların bakımını yapabilmek için takviye de yaptılar, ama tepenin diğer tarafları çöküntüdür, çalı çırpı, taş doludur, insan ayağını nereye koyacağını bilemez, işte orası Vallone, ne kötü olduğunun farkına varamadan ölen bile oldu orada. Hadi yazın neyse, ama siste Vallone'ye gitmektense al eline bir ip git tavan arasındaki bir kirişe as kendini, hiç olmazsa daha çabuk geberirsin. Hadi cesaret edip giden oldu diyelim, bir de büyücüler var."

Amalia bana üçüncü kez büyücülerden söz ediyordu, ama her sorumda sanki konuyu geçiştirmek ister gibiydi, bunun kutsal bir korkudan mı, yoksa sonuçta onların kim olduğunu bilememekten mi, kaynaklandığını anlayamıyordum. Cadılardan söz ediyordu, görünüşte yalnız yaşayan yaşlı kadınlardı, ama gece olduğunda en sarp bağlarda ve Vallone gibi lanetli yerlerde dolaşıp kara kedilerle, keçilerle ya da engereklerle büyüler yapıyorlardı. Zehir gibi kötüydüler, ters düştükleri insanlara kötülük ederek eğleniyorlar ve ürünlerine zarar veriyorlardı.

"Bir keresinde, bir kedi olup buralarda bir eve girip bir çocuğu kaçırmış. Bunun üzerine komşu, onun çocuğunu da kaçırır diye, geceleri beşiğin yanında, elinde baltayla bekler olmuş, kedinin içeri daldığını görünce de bir ayağını kesivermiş. Ama kötü bir düşünce almış adamı ve biraz uzağında oturan yaşlı kadına gitmiş, bir bakmış giysisinin altından eli görünmüyor, sormuş ne oldu diye, kadın bir yığın bahane uydurmuş, çalıları orakla keserken oldu falan diye, ama adam göster bakayım demiş, kadının eli yokmuş. Kedi o kadın değil miymiş! Bunun üzerine köylüler kadını yakalayıp yakmışlar."

"Sahiden mi?"

"Doğru mu, bilmiyorum, ama büyükannem anlatırdı, aslında bir seferinde büyükbabam büyücüler, büyücüler diye bağırarak döndü eve, sırtında yağmurluk, meyhaneden geliyordu, birileri kolundan tutup çekmiş, gitmesine izin vermemiş, ama büyükannem hadi oradan uğursuz herif dedi, zil zurna sarhoşsun, yolda

bir o yana bir bu yana sallanırken belli ki kolun dallara takılmış, ne büyücüsü be, diye attı dayağı. Bütün bu hikâyeler doğru mu, bilmem, ama bir vakitler San Martino'da bir rahip vardı, ruh çağırmasını bilirdi, öbür rahipler gibi masondu çünkü, büyücüleri iyi tanırdı, kiliseye sadaka verirsen sana büyü yapardı ve bir yıl rahat ederdin. Yalnızca bir yıl ama, sonra ver bir sadaka daha."

Ama Vallone, Amalia'nın anlattığına göre, on iki, on üç yaşlarındayken benzerim haylaz çocuklarla bir çete kurup da, San Martino'daki çocuklarla savaşmak ve tepenin öbür yanından tırmanıp çocukları gafil avlamak isteyince, tehlikeli olmaya başlamış. Oraya gittiğimi gördüğünde, beni omzuna attığı gibi eve döndürürmüş, ama ben yılan gibiymişim, kimse nereye gizlendiğimi bilemezmiş.

Bir uçurumu, bir banketi düşündüğümde aklıma Vallone gelmişti. İşte bu durumda da, hatırladığım yine sadece bir sözcük olmuştu. Sabahın ilerleyen saatlerinde artık Vallone'yi düşünmekten vazgeçmiştim. Kasabadan aramışlar ve taahhütlü bir paketim olduğunu söylemişlerdi. Gidip aldım. Paket ofisimden geliyordu, kataloğun taslağı çıktı içinden. Kasabaya inmişken eczaneye de uğradım: tansiyonum yine on yediye çıkmıştı. Şapelde yaşadığımı heyecan yüzünden olmalıydı. Günü sakin geçirmeye karar verdim, katalog taslağı da bunun için iyi bir fırsattı. Ama az kalsın taslak tansiyonumu on sekize fırlatıyordu, belki de fırlattı.

Gökyüzü bulutluydu ve bahçede rahat oturuluyordu. Uzandım ve keyifle taslağı kontrol etmeye başladım. Fişlerin dizgisi daha yapılmamıştı, ama metinler kusursuzdu. Uzunca bir aradan sonra sonbahara iyi kitap önerileriyle giriyorduk. Aferin sana Sibilla.

Shakespeare'in yapıtlarından birinin ilk bakışta dikkat çekmeyen bir baskısına şöyle bir bakıp geçecektim ki, başlığını görünce kalakaldım *Mr. William Shakespeares Comedies, Histories, & Tragedies. Published according to the True Original Copies.* Kalp krizi geçirmek üzereydim. Bard'ın portresinin altında yayınevi adı ve tarih yazıyordu: "London, Printed by İsaac İaggard and Ed. Blount. 1623". Nüsha niteliklerini, ölçüleri kontrol ettim

(hem de 34,2'ye 22,6'ydı, sayfa kenarları çok genişti): hay yıldırımlar götüresi, bin büyük fıçı, *sakkaroa*, bu 1623 yılma ait bulunmaz infolyoydu!

Her antikacı ve sanırım her koleksiyoncu doksanlık bir kadın hayal eder. Bir ayağı çukurda yaşlı bir kadın vardır, tek kuruşu, ilaç alacak parası bile yoktur, gelip sana büyük dedesinden kalan ve evin bodrum katında duran kitapları satmak istediğini söyler. Gidip bakarsın ne olur ne olmaz diye, pek değeri olmayan on civarında kitap bulursun, sonra ansızın kötü ciltlenmiş, kapağı oldukça aşınmış parşömenden bir infolyo görürsün, kılıfı yok olmuştur, eklenti yerleri kopmak üzeredir, köşelerini fareler kemirmiştir ve lekelidir. Gotik iki sütun dikkatini çeker, satırları sayarsın, kırk ikidir, hemen matbaa amblemine bakarsın... Gutenberg'in 42 Satırlık Kitabı Mukaddesi'dir bu, dünyada basılan ilk kitap. Piyasadaki en son kopyalarından biri bir açık artırmada bilmem kaç milyar lirete satılmıştır (diğerleri ise ünlü kütüphanelerde saklanmaktadır), onu Japon bankerlerin satın almış olduğunu hatırlarsın ve çoktan bir banka kasasına kapatmışlardır diye düşünürsün. İşte bir başka kopyası hâlâ ortada dolaşıyor, paha biçilemez. Kaça istersen satabilirsin, bilmem ne kadar milyara.

Yaşlı kadına bakarsın, on milyon desen mutlu olacak, ama vicdanın el vermez: yüz, iki yüz milyon teklif edersin, o parayla ömrünün son birkaç yılının keyfini çıkarır, diye düşünürsün. Ama sonra eve dönüp ellerin titrerken ne yapacağını bilemezsin. Kitabı satman için büyük müzayede şirketlerini harekete geçirmen gerekir, ama ganimetten kim bilir nasıl bir parça koparmak isteyeceklerdir, kazancının diğer yarısı da vergiye gider, onu satmaktan vazgeçersin, ama kimseye de gösteremezsin, çünkü haber yayılırsa dünyanın dört bir yanından hırsızı evinin kapısında buluverirsin, ama diğer koleksiyoncuları kıskançlıktan çatlatamazsan, böyle olağanüstü bir şeye sahip olmak ne işe yarar? Belediyeye verirsin, bilmem ne sarayının salonunda, kurşun geçirmez bir vitrinde sergilerler, dört silahlı güvenlik görevlisi de gece gündüz başında nöbet tutar. O zaman da gidip *senin* olan bir şeyi,

dünyadaki bu nadir şeyi yakından görmek isteyen işsiz güçsüz kalabalığın arasında seyredersin. Ne yaparsın, yanındakine bir dirsek atıp kitabın senin olduğunu mu söylersin? Değer mi?

İşte o zaman Gutenberg'i değil, Shakespeare'in infolyosunu düşünmeye başlarsın. Birkaç milyar daha azdır, ama koleksiyoncuların bildiği bir şeydir, hem tutması hem de satması kolaydır. Shakespeare infolyosu: her değerli kitap meraklısının iki numaralı rüyasıdır.

Sibilla kaça satıyordu onu? Dondum kaldım: bir milyon, sıradan bir kitapmış gibi. Eline ne geçtiğini nasıl anlamamış olabilir? Ne zaman elimize geçmişti, neden bana hiçbir şey söylememişti? Kovacağım, kovacağım onu, diye homurdanıyordum.

Telefon edip katalogdaki item 85'in ne olduğunu bilip bilmediğini sordum. Çok şaşırmış gibiydi sanki, on yedinci yüzyıla ait bir şeydi, satacak kadar da güzel değildi, hatta bana taslağı yolladıktan sonra sattığına çok memnun olmuştu, yalnızca yirmi bin liret indirim yapmıştı, artık katalogdan çıkarmalıydık, çünkü fiyatlarının iyi olduğunu göstermek için, çıkarmayıp yanına "satıldı" diye yazmaya değer bir şey de değildi. Elime geçirsem boğabilirdim onu, ama birden gülmeye başladı ve sakın tansiyonun yükselmesin, dedi.

Şaka yapmıştı. O fişi, taslağı dikkatli okuyor muyum, bilgi hafızam iyi mi anlamak için eklemişti. Muzipliğinden memnun, yaramaz bir çocuk gibi gülüyor ve biz fanatik antikacılar arasında yapılan ünlü şakaları söylüyordu, hatta bulunması olanaksız ya da hiç olmayan bir kitabı önerdiği halde uzmanların bile inandığı kataloglar vardı.

Tam bir matrak öğrenci şakası, dedim, ama artık yavaş yavaş rahatlamaya başlamıştım. "Bunu sana ödeteceğim, göreceksin. Ama fişlerin geri kalanı mükemmel, geri yollamama gerek yok, zaten düzelteceğim bir şey de yok. Devam edebilirsin, teşekkür ederim."

Rahatlamıştım: insanlar şunu hiç düşünmüyor, aslında benim gibi biri, üstelik bu durumdayken, bir şaka yüzünden kalpten gidebilir.

Sibilla'yla telefon görüşmemi bitirirken gökyüzü mosmor olmuştu: bir fırtına daha kopmak üzereydi, ama bu kez çok daha ciddiydi. Işık böyle olunca, şapele gitme zorunluluğum da isteğim de kalmamıştı. Her şeye rağmen çatı pencerelerinin aydınlattığı tavan arasında bir saat etrafı karıştırabilirdim.

Çalışkanlığım bir başka karton kutuyla ödüllendirildi, üzerinde bir şey yazmıyordu, amcam paketlemişti güzelce, içinde resimli dergiler vardı. Hepsini aşağı taşıdım ve bir diş hekiminin bekleme odasında karıştırılan dergiler gibi gelişigüzel karıştırmaya başladım.

Birçok erkek ve kadın oyuncunun fotoğraflarının yer aldığı bazı sinema dergilerine bakıyordum. Elbette İtalyan filmleri vardı, bunlarda da inanılmaz bir çılgınlık göze çarpıyordu, bir yanda *Alkazar'ın İşgali* ve *Pilot Luciano Serra* gibi propaganda filmleri, diğer yanda da simokinli kibar beylerin ve bembeyaz lizözlü şımarık kadınların ve çok lüks döşenmiş dairelerin olduğu film şeritleri görülüyordu; tüm telefonların siyah ve duvara takılı olduğunu düşündüğüm bir dönemde, cinsel arzuları körükleyen yatakların yanında beyaz telefonlar vardı.

Ama yabancı filmlere ait fotoğraflar da vardı ve Zarah Leander'in ya da *Altın Kent*'deki Christine Sonderbaum'un çekici yüzünü görünce hafif bir alev dalgası hissettim içimde.

Yusufçuk böceği gibi dans eden Fred Astaire ve Ginger Rogers'lı birçok Amerikan filminin fotoğrafları vardı, *Kızıl Gölgeler* filmin-

den John Wayne de vardı. Bu arada, artık radyo gözüyle baktığım ve gramafon olduğunu bilmezlikten geldiğim şeyi çalıştırmıştım ve başlıkları bana bir şeyler ifade eden birkaç plak seçmiştim. Aman Tanrım Fred Astaire dans edip Ginger Rogers'ı öpüyordu, ama aynı yıllarda Pippo Barzizza ve orkestrası bildiğim melodileri çalıyordu, herkesin bildiği bir müzikti bu. Caz müziğiydi, İtalyanlaşmış da olsa *Serenità* adlı o plak *Moon İndigo*'nun bir uyarlamasıydı, *Con Stile*, *İn the mood*'un, *Tristezze di San Luigi* ise *Saint Louis Blues*'un. Hepsi de sözsüzdü, *Tristezze di San Luigi* dışında, onun da sözleri, beyaz ırkın müziği olmadığı anlaşılmasın diye bir hayli kötü uydurulmuştu.

Kısacası, caz müziği, John Wayne ve şapeldeki çizgi romanlar derken, çocukluğum, İngilizlere lanet okumam ve Milo Venüsü'nü kirletmek isteyen Amerikalı kötü zencilerden kendimi korumam gerektiğini öğrenerek geçmişti, ama aynı zamanda okyanusun öbür kıyısından gelen mesajlarla besleniyordum.

Kutunun altından büyükbabama yollanmış bir de kartpostal ve mektup paketi çıktı. Bir an duraksadım, çünkü o kişisel sırları okumak bana kutsal bir şeye saygısızlık gibi geliyordu. Sonra büyükbabamın o mektupları yazan değil, alan kişi olduğunu düşündüm; o yazıları yazanlara karşı saygı zorunluluğum yoktu.

Önemli bir şey bulacağımı tahmin etmeden karıştırdım o mektupları, ama yanılmıştım: insanlar –muhtemelen güvendiği arkadaşlarıydı bunlar– büyükbabama yazarken onun kendilerine yazdığı şeylerden de söz ediyorlardı, böylece büyükbabamın daha net bir portresi çıkıyordu ortaya. Onun ne düşündüğünü, görüştüğü ya da uzaktan ihtiyatlı bir biçimde ilişkisini sürdürdüğü arkadaşlarının nasıl olduğunu anlamaya başlıyordum.

Ama ancak küçük şişeyi gördüğümde büyükbabamın "siyasî" fizyonomisini ortaya çıkarabildim. Biraz zaman aldı bu, çünkü Amalia'nın anlattığı her şeye güvenemezdim, bazı mektuplarda büyükbabamın düşünceleri açıkça ortaya çıkıyor ve arada geçmişe de değiniliyordu. Ve nihayet, 1943'teki son yağ işini anlattığı bir arkadaşı bu güzel girişim için onu tebrik ediyordu.

Sırtım pencerelere dönük çalışma masasına oturmuştum, odanın diğer ucunda, karşımda raflar vardı. İşte o an tam karşımdaki rafın üzerinde, yaklaşık on santim uzunluğunda, koyu renk camdan, ilaç ya da parfüm şişesi olduğunu düşündüğüm küçük bir şişenin durduğunu fark ettim.

Merak edip bir sandalyeye çıktım ve şişeyi aldım. Kapağı sıkı sıkı kapalıydı ve kırmızı, eski bir mühür mumunun izleri vardı üstünde hâlâ. İçine bakıp salladığımda boş olduğunu anlaşılıyordu. Açtım, ama çok zor oldu, içinde küçük ve koyu renkli bazı lekeler gördüm. Onlarca yıllık çürük kokusunu andıran, çok pis bir koku geliyordu içinden.

Amalia'yı çağırdım. Bir şey biliyor muydu? Amalia gözlerini ve kollarını yukarı kaldırıp gülmeye başladı. "Ah, hintyağı kalmış içinde!"

"Hintyağı mı? Müsil ilacı değil mi o..."

"Elbette, bazen siz çocuklara da verirlerdi, ama bir çay kaşığı, o minik karnınızda bir şeyler kalınca dışarı çıkabilesiniz diye. Hemen ardından iki koca kaşık da tozşeker yuttururlardı, tadı gitsin diye. Ama büyükbabanız beyefendiye daha fazla vermişlerdi, sadece bu şişenin içindekini değil, üç katını!"

Bu hikâyeyi hep Masulu'dan dinlediğini söyleyen Amalia, büyükbabamın gazete sattığını söyleyince iddialaşmaya başladık. Hayır, gazete değil, kitap diyordum ben. Ama Amalia ısrarla (belki de bana öyle geliyordu) önceleri gazete sattığını söylüyordu. Bir süre sonra yanlış anlamayı fark ettim. Oralarda gazete satıcılarına hâlâ *gasteci* derler. Amalia da *gasteci* diyor, ben de gazete satıcısı diye çeviriyordum. Oysa Amalia duyduğunu söylüyordu ve büyükbabam gerçekten gazeteciydi, gazetede çalışan bir gazeteci.

Mektuplardan anlaşıldığı gibi, 1922'ye kadar gazetecilik yapmıştı, ya günlük bir gazetede ya da sosyalist bir dergide. O tarihlerde, Roma Yürüyüşü'nün hemen öncesiydi, faşistler ellerindeki copları isyancıların sırtından eksik etmiyordu. Ama daha büyük bir ceza vermek istediklerinde, onlara çarpık düşüncelerinden arınsınlar diye bol miktarda hintyağı içiriyorlardı. Bir çay kaşığı değil, en az çeyrek litre. O dönemde faşistler büyükbabamın ça-

lıştığı gazete merkezini basmışlardı: 1880 civarında doğmuş olduğunu düşünürsek, 1922'de kırk yaşlarında olmalıydı büyükbabam, oysa faşist serseriler ondan çok daha gençtiler. Matbaa makinelerine kadar her şeyi kırmışlar, mobilyaları pencereden dışarı atmışlar ve ofisten ayrılıp kapıyı iki kalasla çivileyerek kapatmadan önce, içerideki iki gazete yazarına adamakıllı dövdükten sonra hintyağı içirmişlerdi.

"Düşünebiliyor musunuz, bilmiyorum Küçükbey Yambo, o şeyi içen zavallı, eve nasıl döner de geri kalan günleri nerede geçirir, hiç söyletmeyin bana, ne kötü bir aşağılanma, hiç sormayın, insana bu yapılır mı hiç."

Milanolu bir arkadaşının yazdığı öğütlerden, o günden sonra (üstelik faşistler birkaç ay sonra amaçlarına ulaşacaklardı) büyükbabamın gazeteden ayrılmaya karar verdiği ve faal yaşamdan çekildiği anlaşılıyordu, kendine küçük bir sahaf dükkânı açmış ve sadece güvendiği arkadaşlarıyla konuşarak ve yazışarak, sessizce yirmi yıl daha yaşamıştı.

Ama, arkadaşları burnunu kapatarak ona hintyağı içiren faşisti unutmamıştı.

"Merlo adında biriydi, büyükbabanız beyefendi bunu biliyordu ve yirmi yıl boyunca asla gözünü ondan ayırmadı."

Nitekim bazı mektuplarda Merlo hakkında büyükbabama bilgi veriliyordu. Orduda yüzbaşılığa yükselmişti, levazımcıydı, bal tutmuş parmağını yalamış olacaktı ki, yazlıkta bir ev satın almıştı.

"Tamam Amalia, yağ hikâyesini anladım, şişede ne vardı onu merak ediyorum."

"Söylemeye cesaretim yok, Küçükbey, kötü bir şey vardı..."

"Bu olayı anlamam için söylemeniz gerek, Amalia, gayret edin biraz."

Bunun üzerine, sırf benim hatırım için, anlatmaya çalıştı. Büyükbabam eve hintyağından perişan dönmüştü, ama vakarından bir şey kaybetmemişti. İlk iki seferde düşünecek zaman bile bulamamış, içi dışına çıkmış olmalıydı. Üçüncü ya da dördüncü seferde bir oturağa yapmaya karar vermişti. Ve oturağa müshil olunduğunda çıkan o şeyle birlikte yağ da akmıştı, Amalia'nın anlattığına göre.

CORRIERE DELLA SERA

Le dimissioni di Mussolini
Badoglio Capo del Governo

UN PROCLAMA DEL SOVRANO

Il Re assume il comando delle Forze Armate - Badoglio agli Italiani: "Si serrino le file intorno a Sua Maestà vivente immagine della Patria„

L'annunzio alla Nazione

La parola di Vittorio Emanuele

Precisa e chiara consegna

VIVA L'ITALIA

Manifestazioni a Roma

Soldato del Sabotino e del Piave

L'esultanza di Milano

Sonra büyükbabam karısının gül suyu şişesini boşaltıp iyice yıkamış ve içine hem yağı hem de işte o şeyi koymuştu. O likör buharlaşmasın ve şarap gibi aromasını kaybetmesin diye de şişenin kapağını sıkıştırıp mühür mumuyla kapatmıştı.

Şişeyi şehirdeki evinde saklamış, ailece Solara'ya kaçınca da yanında getirip çalışma odasına koymuştu. Masulu'nun onun gibi düşündüğü ve olayı bildiği belliydi, çünkü çalışma odasına her girişinde (Amalia gizlenip kulak kabartıyordu) önce şişeye sonra büyükbabama bakıp bir işaret yapıyordu: elini öne uzatıyor, avucunu aşağı doğru tutuyor, yukarı doğru çeviriyor ve tehdit eder gibi, "*Böyleyken böyle olursa...*" diyordu. Bu da, işler bir gün değişir de tersine dönerse anlamına geliyordu. Büyükbabam da, özellikle son zamanlarda şöyle diyordu: "Döner, döner, sevgili Masulu, Sicilya'ya çıktılar bile..."

Nihayet 25 temmuz gelmişti. Büyük Konsey Mussolini'yi bir akşam önce köşeye sıkıştırmıştı, kral, Duçe'yi görevden almıştı, iki jandarma onu bir ambulansa bindirip bilinmeyen bir yere götürmüştü. Faşizm sona ermişti. Gazete koleksiyonunu karıştırıp o günleri hatırlayabilirdim. Büyük puntolu başlıklar, bir rejim sonu.

Sonraki günlerin gazeteleri çok ilginçti. Duçe'nin heykellerini kaidelerinden indiren ya da kamu binalarının cephelerinden faşist sembolleri söküp atan kalabalıklar ve sivil giyinip ortadan kaybolan parti yöneticileri hakkında haberler veriyorlardı. 24 temmuza kadar İtalyan halkının Duçe'ye olan olağanüstü sadakatinden söz eden günlük gazeteler, 30 temmuzda Faşistler Meclisi ve Korporasyonlar feshedildiği ve siyasî mahkûmlar serbest bırakıldığı için mutluluktan uçuyordu. Bir günde yayın yönetmeninin değiştiği doğruydu, ama gazete yazarları hâlâ aynı kişiler olmalıydı: günün koşullarına uyum gösteriyorlardı ya da yıllarca duygularına hâkim olmak zorunda kalmışlar ve şimdi de çektiklerinin acısını çıkarıyorlardı.

Bu arada büyükbabamın da, çektiklerinin acısını çıkarma zamanı gelmişti. "Durum tersine döndü işte" demişti kısa ve öz bir biçimde Masulu'ya, o da kolları sıvaması gerektiğini anlamıştı.

Tarlada yanında çalışan Stivulu ile Gigio'yu çağırmış, civar köylere araştırmaya yollamıştı, iriyarı, suratları güneşten ve Barbera şarabından kıpkırmızı olmuş, taş gibi adalelere sahip iki delikanlıydı bunlar, hele Gigio çok kuvvetliydi, bir yük arabası çukura düştüğünde onu çağırırlardı, gelip bilek gücüyle çıkarması için, bu arada büyükbabam da şehirdeki arkadaşlarından bilgi almak için telefon etmeye Solara'ya gitmişti.

Nihayet 30 temmuzda Merlo'nun izine rastlanmıştı. Evi ya da yazlığı Bassinasco'daydı, Solara'dan fazla uzak değildi, kimseye belli etmeden ortadan kaybolup gizlenmişti. Asla önemli biri olmadığından unutulacağını düşünmüştü.

"2 ağustosta gidelim" demişti büyükbabam, "çünkü yirmi bir yıl önce tam iki ağustosta içirmişti bana yağı, akşam yemeğinden sonra gidelim, hem hava daha serin, hem de o saatte Merlo, rahipler gibi yemeğini bitirmiş olur, böylece hazmetmesine yardımcı olmuş oluruz."

Atlı arabaya binip güneş batarken Bassinasco'ya doğru yola çıkmışlardı.

Merlo'nun evine vardıklarında kapıyı çalmışlar, o da gelip açmıştı, boynunda kareli peçetesi duruyormuş hâlâ, büyükbabamı elbette ki hatırlamıyormuş, kimsiniz, kim değilsiniz derken, onu içeri itip oturtmuşlar, Stivulu ve Gigio kollarını sıkıca arkada tutarken, Masulu, bir damacanayı tıkayacak kalınlıktaki başparmağı ve işaretparmağıyla burnunu kapatmıştı.

Büyükbabam sakin bir biçimde yirmi bir yıl önceki olayı hatırlatmış, Merlo başıyla hayır işareti yapmaya devam etmiş, bir yanlışlık olduğunu, asla siyasetle ilgilenmediğini anlatmaya çalışmıştı. Büyükbabam açıklamasını bitirdikten sonra, yağı boğazına boşaltmadan önce, burnu kapalıyken biraz dayakla *alala*'yı dedirttiklerini hatırlatmıştı. Ama büyükbabam barışsever bir insandı, sopa kullanmak istemiyordu, onun için Merlo bir zahmet ağzını açacak olursa şu *alala* sesini hemen çıkarır, böylece rahatsız edici davranışlardan kaçınılmış olunurdu. Ve Merlo, genizden güçlü bir sesle *alala* diye bağırmıştı, bu becerebildiği pek az şeyden biriydi.

Ardından büyükbabam şişeyi ağzına sokup uygun ısıda güzel-

ce yaşlandırılmış dışkıyla –bin dokuz yüz yirmi iki ürünü, DOC[1]– birlikte içindeki yağı içirmişti ona.

Merlo'yu diz çökmüş, yüzünü yerdeki döşeme taşlarına dayamış bir halde kusmaya çalışırken bırakıp çıkmışlardı evden, nasıl olsa dışkıyla karışık hintyağının midesine inmesine yetecek kadar uzun süre burnunu tıkamışlardı.

O akşam, dönüşte Amalia büyükbabam beyefendiyi hiç bu kadar neşeli görmemişti. Olanlara bakılırsa Merlo o kadar çok korkmuştu ki, Brindisi'ye kaçmış, 8 eylülden sonra, kral ateşkes ilan ettiğinde ve Duçe Almanlar tarafından serbest bırakıldığında ve faşistler geri döndüğünde bile ortaya çıkmamış, Sosyal Cumhuriyet'e katılmamış, evine kapanıp sebze bahçesiyle ilgilenmişti. O da ölmüş olmalı artık, kötü adam, diyordu Amalia, ona göre öç almak için faşistlere haber vermek istemiş olsa bile, o akşam o kadar korkmuştu ki, gelenlerin kim olduğunu hatırlamasına imkân yoktu, üstelik kim bilir kaç kişiye yağ içirmişti. "Bence onu yıllarca göz altında tutan başka insanlar da vardı, bir şişe değil pek çok şişe içmek zorunda kaldı, söyleyeyim size, bunlar siyaset yapma hevesini kaçırır insanın."

İşte büyükbabam böyle bir insanmış, satırlarının altları çizili gazeteler ve Radyo Londra'da dinlenenler de bunu anlatıyordu. Durumun tersine dönmesini bekliyordu.

27 temmuz tarihli bir gazete sayfası buldum, Hıristiyan Demokrat Parti, Eylem Partisi, Komünist Parti, İtalyan Sosyalist Proleter Birlik Partisi ile Liberal Parti'nin birlikte hazırlayıp sundukları bir bildiriyle faşist yönetimin sona erdiği ilan ediliyordu. Eğer onu gördüysem –görmüş olmalıydım– akşamdan sabaha ortaya çıkan bu partilerin daha önce de var olduklarını ve bir yerlerde illegal faaliyet gösterdiklerini hemen anlamış olmalıydım. Belki de demokrasinin ne olduğunu bu şekilde anlamaya başlamıştım.

Büyükbabam Salò Cumhuriyeti'nin gazetelerini de saklamıştı ve birinde, *Il Popolo di Alessandria*'da (hayret! Ezra Pound da yazıyormuş!) kralla ilgili korkunç karikatürler vardı, faşistler on-

1. *Denominazione di origine controllata*'nın başharflerinden, İtalyan şaraplarının üst düzey kalite garantisi titri. (ç.n.)

dan yalnızca Mussolini'yi tutuklattığı için değil, ateşkes ilan edip güneye kaçtığı ve hiç sevilmeyen İngilizlerle ve Amerikalılarla birleştiği için de nefret ediyorlardı. Ayrıca karikatürlerde oğlu Umberto'ya duyulan nefret de görülüyordu. İkisini toz bulutları arasında sürekli kaçan insanlar olarak gösteriyorlardı, kral cüce gibi küçücük, oğlu ise kazık gibi upuzun çizilmişti, birinin adı Yıldırım Ayak, diğerininki ise Vâris Yıldız'dı. Paola, benim hep cumhuriyetçi bir duyarlığa sahip olduğumu söyledi, demek ki, ilk dersimi kralı, Etiyopya imparatoru yapanlardan almıştım. Sabrın sonu selamettir derler.

Amalia'ya büyükbabamın bana yağ hikâyesini anlatıp anlatmadığım sordum. "Anlatmaz olur mu? Hemen ertesi gün anlattı. Öyle mutluydu ki! Siz uyanır uyanmaz yatağınızın kenarına oturup şişeyi de göstererek her şeyi baştan sona anlattı."

"Ben ne yaptım peki?"

"Siz, Küçükbey, dün gibi gözümün önündesiniz, alkışlayıp, yaşa büyükbaba, gudondan da güçlüsün, diye bağırıyordunuz."

"Gudon mu? O da ne?"

"Ne bileyim ben? Ama öyle bağırıyordunuz, yemin ederim, bugün gibi hatırlıyorum."

Gudon değil Gordon'du. Büyükbabamın bu hareketi bana Gordon'un Mongo gezegeninin zorba kralı Ming'e karşı başlattığı isyanı hatırlatmıştı.

13

Solgun küçükhanım

Dedemin serüvenine bir çizgi roman okuru heyecanıyla katılmıştım. Ama şapeldeki koleksiyonlar arasında 1943 ortalarından savaşın sonuna kadarki süreyle ilgili hiçbir şey yoktu. Yalnızca kurtarıcılarımız Amerikalılardan topladığım 1945 yılına ait çizgi romanlar vardı. Belki de 1943 ortalarından 1945 ortalarına kadar çizgi roman çıkmamıştı ya da Solara'ya ulaşmamıştı. Ya da 8 eylül 1943'ten sonra evin önünden geçen partizanlarla Kara Gömlekliler'le elimize geçen yasadışı yayınlarda roman tadında öyle gerçek olaylar yaşamıştım ki, dergilerimin anlatabilecekleri artık beni ilgilendirmiyordu. Ya da çizgi roman okumak için kendimi fazla büyümüş buluyordum, nitekim o yıllarda *Monte Kristo Kontu* ya da *Üç Silahşörler*'den daha seçkin kitaplara geçmiştim.

Her şeye rağmen, Solara'da şu ana kadar, gerçekten ve yalnızca benim olan herhangi bir şey geçmemişti elime. Yeniden keşfettiğim tek şey, başkaları gibi benim de okuduğum kitaplar, dergilerdi. Sonuçta bütün bu arkeolojik çalışmamın özeti kırılmaz camdan bir bardak ile büyükbabamla ilgili (benimle değil) güzel bir anekdottan öteye gitmiyordu, çocukluğumu yeniden yaşamak yerine bir kuşağı yaşamıştım.

Şu ana kadar benim için tek anlaşılır şeyler şarkılar olmuştu. Çalışma odasma gidip gelişigüzel seçtiğim plaklarla radyomu çalıştırdım. Radyonun çaldığı ilk şarkı, bir kez daha, bombardımanlara eşlik eden şu şen şakrak çılgınlıklardan biriydi:

Dün akşam gezinirken yolda, bir şey geldi başıma:
çılgın bir delikanlı

yaklaştı ansızın yanıma.
Yeri sapa bir kafede oturalım dedi bana,
sonra tuhaf bir aksanla
başladı anlatmaya:
bir kız çocuğu tanıyorum
saçları altın sarısı,
ama söyleyemem ona aşkımı.
Büyükannem Carolina söyledi bana
onun zamanında
âşıklar şöyle dermiş ona:
öpmek isterim
o siyah saçlarım,
dudaklarım,
o içten gözlerini.
Ama ben söyleyemem
tatlı sevgilime bunları
çünkü saçları altın sarısı!

İkinci şarkı elbette daha eskiydi ve daha acıklıydı: annemi ağlatmış olmalı.

Solgun küçükhanım,
Beşinci kattaki tatlı komşum.
Napoli'yi düşlemeden geçmiyor, bir gecem,
yirmi yıldır hasretim ben memleketime.

... küçük yumurcağım
karıştırırken eski bir Latince kitabını
ne buldu –bil bakalım!– kurutulmuş bir menekşe...
Neden yaşla doldu gözlerim?
Neden, neden, neden...

Peki ya ben? Şapeldeki çizgi romanlardan cinselliği öğrendiğim belliydi, peki ama ya aşkı nasıl öğrenmiştim? Paola hayatımın ilk kadını mıydı?

Şapelde on üç ile on sekiz yaş arası dönemle ilgili hiçbir şey olmaması ilginçti. Oysa felaketten önceki o beş yıl boyunca buraya gelip gitmiştim

Raflı dolaplarda değil de altara dayalı üç karton kutu görmüştüm, onlar geldi aklıma. Koleksiyonlarımın renkli büyüsüne kapılmış onlarla pek ilgilenmemiştim, içlerinde karıştırmaya değer bir şeyler bulabilirdim belki.

Birinci kutu çocukluk fotoğraflarımla doluydu. Çok şey keşfedeceğimi sanıyordum, ama öyle olmadı. Sadece büyük ve derin bir hüzün duydum. Annem ile babamın fotoğrafını hastanede, büyükbabamınkini de çalışma odasında gördükten sonra, annem ile babamı, değişik yaşlardaki görüntüleriyle seçebiliyor, giysilerine bakıp, annemin eteklerinin uzunluğuna göre yaşlarını çıkarıyordum. Bir taşın üzerindeki sümüklüböcekle oynayan şapkalı çocuk ben olmalıydım; mahcup bir ifadeyle elimden tutmuş kız çocuğu Ada'ydı, ikimiz de beyazlar içindeydik, ben fraka, Ada da gelinliğe benzer bir şey giymiştik, ya Birinci Komünyon günü ya da Konfirmasyon'da çekilmiş olmalıydı bu fotoğraf, sağdan ikinci Balilla bendim, kısa namlulu tüfeği göğsüme dayamış, bir ayağımı öne doğru uzatmıştım; daha ileriki yaşlarda, otuz iki dişi meydanda sırıtan siyah bir Amerikalı askerin yanında poz vermiştim, belki de karşılaştığım ilk kurtarıcı oydu ve 25 nisandan sonra bu olayı ölümsüzleştirmiştim.

Bir fotoğraf ise beni gerçekten duygulandırdı: büyütülmüş bir enstantane fotoğraftı bu, flu olmasından anlaşılıyordu, bir erkek çocuğu biraz utanarak eğilmiş, ondan biraz küçük bir kız çocuğu beyaz ayakkabılarının ucunda yükselip onun boynuna sarılmış, yanağından ya da boynundan öpüyordu. Ada, poz vermekten yorulmuş beni kardeşçe ve içten bir sevgiyle öperken annem ile babam fotoğrafımızı çekmişti.

Bu görüntü karşısında duygulanmamak mümkün değildi, ama sanki bu sahneyi bir filmde görmüş de, kardeş sevgisinin sanatsal tasviri karşısında bir yabancı gibi duygulanmıştım. Millet'nin *Angelus*'u, Hayez'in *Öpücük*'ü ya da fulyalar, nilüferler ve çirişotu örtüsü üzerinde yüzen Raffaello öncesi Ophelia kar-

şısında duygulanmak gibi bir şeydi bu.

Çirişotu muydu? Ne bileyim ben, bir kez daha görüntü değil, sözcük gösteriyor gücünü. İnsanlar beynimizde iki yarımküre olduğunu, soldakinin akıl ilişkilerini ve sözlü dili yönettiğini, sağdakininse duygular ve görsel evrenle ilgili olduğunu söylüyorlar. Belki benim sağ yarımkürem felç olmuştur. Ama öyle de değil, çünkü bir şeylerin peşinde kendimi paralıyorum, araştırma bir tutkudur, intikam gibi soğuk yenmesi gereken bir yemek değildir.

Bana yalnızca bilinmeyen bir şeye duyulan özlemi tattıran fotoğrafları bir yana bıraktım ve ikinci kutuya geçtim.

İçinde küçük kutsal resimler buldum, çoğu Don Bosco'nun öğrencisi Domenico Savio'nundu. Ressamlar onu, din aşkıyla yanarken duaya dalıp bütün gün dizleri üzerinde durduğunu gösterircesine diz yerleri bollaşmış buruşuk pantolonuyla çizmişlerdi. Sonra elime dua kitabına benzeyen siyah ciltli, kırmızı kenarlı bir kitap geçti, Don Bosco'nun *Tedbirli Genç* adlı kitabıydı bu. 1847'de yayımlanmıştı, oldukça hırpalanmıştı, kim bilir kimden almıştım. Eğitici metinler, ilahîler ve dualar vardı. En yüce erdem iffet konusunda birçok öğüt.

Diğer kitapçıklarda da saflığa ateşli çağrılar yapılıyor, insanların kötü görüntülerden, kuşkulu arkadaşlıklardan, tehlikeli kitaplardan uzak durmaları isteniyordu. Tüm bu buyruklar içinde en önemlisi altıncı buyrukmuş gibi geliyordu insana: ahlakdışı hareketlerde bulunmamak. İnsanın kendi vücudunu ellemesiyle ilgili değişik ve oldukça açık bilgiler veriliyor, geceleri karın şilteye baskı yapmasın diye, sırtüstü, eller göğsün üstünde kavuşturularak yatılması öğütleniyordu. Diğer cinsiyetle temas edilmemesi konusunda tavsiyeler azdı, sanki böyle bir olasılık çok uzakmış ve katı sosyal geleneklerle engellenmiş gibi. Sözcük çok ender olarak ve dolambaçlı yollarla ve ihtiyatla kullanılsa da, en büyük düşman mastürbasyondu. Küçük bir elkitabında mastürbasyon yapan tek hayvan türünün balık olduğu yazıyordu: büyük bir olasılıkla dıştan döllenmeyi ima ediyordu, çünkü birçok balık türü suya sperm hücresi ve yumurta bırakır, döllenmeyi sağlayan sudur, ama bu, zavallı hayvancıklar çiftleşme sırasında günah işliyorlar anlamına gelmez. Onanizme eğilimli maymunlar hakkında bir şey söylenmiyordu. Eşcinsellik konusuna da değinilmiyordu, sanki bir rahip okulu öğrencisine, insanın kendini elletmesi günah değil der gibi.

Don Domenico Pilla'nın *Küçük Şehitler* adlı bir kitabını aldım, çok aşınmıştı. Biri kız diğeri erkek iki dindar gencin öyküsüydü bu, ruhban sınıfına karşı olan ve kendilerini şeytana adayan masonlardan görmedikleri işkence kalmıyordu; masonlar kutsal dinimizden nefret ettikleri için onları günah olan zevklere alıştırmak istiyorlardı. Ama yaptıkları yanlarına kâr kalmıyordu. Masonlar için Kutsal Şeylere Saygısızlık heykelini yapan heykeltıraş Bruno Cherubini, geceyarısı sefahat arkadaşı Volfango Kaufman'ın zuhuruyla uyanıyordu. Son eğlence âleminden sonra bir anlaşma yapmışlardı aralarında: ilk bu dünyadan göçen öbür dünyada ne olduğunu dostuna söylemek için ortaya çıkacaktı. Nitekim Volfango öldükten sonra Tartaros buharlarının arasından ortaya çıkar, kefene sarılıdır, gözleri fal taşı gibi açık yüzü bir şeytanı andırmaktadır. Akkor halindeki etlerinden uğursuz bir ışık saçmaktadır. Hayalet

Dinanzi a lui era comparso uno spaventoso fantasma avvolto in un ampio lenzuolo.

kendini tanıtır ve şöyle der: "Cehennem var ve ben oradayım!" Bruno'ya somut bir kanıt istiyorsa sağ elini uzatmasını söyler; heykeltıraş onun dediğini yapar, bunun üzerine hayalet bir damla ter akıtır avucuna, ter erimiş kurşun gibi elini deler geçer.

Kitapların ve kitapçıkların üzerinde tarih vardı, ama bu tarihler bana bir şey ifade etmiyordu, çünkü onları her yaşta okumuş olabilirdim, onun için savaşın son yıllarında mı, yoksa yeniden şehre döndükten sonra mı kendimi dine vermiştim, çıkaramıyordum. Beni Kilise'nin konuksever kollarına yönelten, savaşın getirdiği olaylara tepki mi, ergenlik çağı fırtınalarına karşı koyma biçimi mi, yoksa bir dizi hayal kırıklığı mıydı?

Gerçekten bana ait birkaç parça şey üçüncü kutudaydı. En üste *Radiocorriere*'nin 1947-1948 yılları arasında çıkan birkaç sayısı vardı, bazı programlar işaretlenmiş ve yanına notlar konmuştu. O hiç kuşkusuz benim el yazımdı, öyleyse o sayfalar yalnızca benim dinlemek istediğim şeyleri gösteriyordu. Şiirle ilgili birkaç gece programı dışında, işaretlediğim şeyler oda müziği ve konser müziğiyle ilgiliydi. Sabah erken saatlerde, akşamüstü ya da akşam geç vakit, iki yayın arasındaki kısa aralardı: üç etüt, bir noktürn, en fazla bütün bir sonat. Meraklılara uygun şeylerdi, dinleme oranının düşük olduğu saatlere konuyordu. Savaştan sonra şehre döndüğümde yavaş yavaş tiryakisi olmaya başladığım müziği dinlemek için fırsat kolluyor, aile bireylerini rahatsız etmemek için sesini kısık tuttuğum radyoya yapışıyor olmalıydım. Büyükbabamın klasik müzik plakları da vardı, yeni merakımı görüp, beni bu konuda teşvik etmek için mi alınmıştı, kim bilebilirdi ki? Önce, bir casus gibi, müziğimi dinleyebileceğim koşulları not ediyordum, günlerce beklediğim an gelip de mutfağa gittiğimde geveze satıcıları, hamur yoğuran ya da açan kadınları işbaşında görünce kim bilir nasıl öfkeleniyordum.

En belirgin biçimde Chopin'in adının altını çizmiştim. Kutuyu alıp büyükbabamın çalışma odasına götürdüm; hem pikapı hem de Telefunkenimi çalıştırarak *Sonata in si bemolle minore opera 35* eşliğinde son araştırmama başladım.

Radiocorriere'lerin altında, 1947-50 yılları arasındaki lise defterlerim vardı. Gerçekten olağanüstü bir felsefe öğretmenim olduğunu fark ettim, çünkü felsefe bilgilerimin çoğu orada, notlarımın arasındaydı. Kutunun içinden bazı karikatür ve resimler de çıktı, arkadaşlarıma yaptığım şakalardı bunlar, bir de sınıf fotoğrafları vardı, hepimiz üç dört sıra olmuş, öğretmenimiz ortada, objektife bakıyorduk. O yüzler bana hiçbir şey ifade etmiyordu, kendimi de tanımakta güçlük çekiyordum, Perçem'in en son saç şeklini düşünüp kendimi bulmaya çalıştım.

Defterlerin arasında 1948 tarihli bir defter vardı, sayfalarını karıştırırken el yazımın yavaş yavaş değiştiğini gördüm, herhalde sonraki üç yılın yazıları da vardı bu defterde. Şiirler yazmıştım.

O kadar kötü şiirlerdi ki bunlar, benim yazdığım belliydi. Ergenlik sivilceleri. On altı yaşında herkesin şiir yazmayı denediğini sanıyorum, ergenlikten yetişkinliğe doğru giden dönemin bir özelliğidir bu. Nerede okudum, bilmiyorum ama, şairler iki sınıfa ayrılırmış: iyi şairler, bir süre sonra kötü şiirlerini yırtıp atar, Afrika'ya tüfek satmaya giderlermiş, kötü şairlerse şiirlerini yayımlamaya ve ölene dek yazmaya devam ederlermiş.

Belki tam böyle değildir, ama benim şiirlerimin kötü olduğu kesindi. Korkunç ya da iğrenç olsalar hadi neyse, o zaman kışkırtıcı bir dâhi olduğum düşünülebilirdi, oysa dokunaklı ve sıradandılar. Beş para etmeyen bir yazar olduğumu anlamak için kalkıp Solara'ya mı gelmem gerekiyordu? Ama gururlanacak bir şeyim vardı, bu bayağılıkları, girişi duvarla örülmüş bir şapelde, bir kutunun içine saklamış ve başkalarının kitaplarını toplamaya başlamıştım. On sekiz yaşına doğru takdir edilecek biçimde bilinçli, eleştirel açıdan dürüsttüm.

Ama o şiirleri gömmüş olsam da, saklamıştım ve bir şekilde, ergenlik sivilceleri geçtikten sonra da, benim için önemliydiler. Kanıt oldukları için. Kimilerinin tenyadan kurtulduktan sonra alkollü sıvıda başını sakladıkları, kimilerininse safrakesesinden aldırdıkları taşı sakladıkları bilinir.

İlk şiirlerim taslaktan öte birer karalamaydı, yeni yeni şiir yaz-

maya başlayan her şairin yapması gerektiği gibi, doğanın çekiciliği karşısında kısa açıklamalar vardı: kırağı ortasında nisanı arzulayarak kurnazca göz kırpan kış sabahları, bir ağustos akşamının gizemli rengi üzerine dolaylı, lirik anlatım örgüsü, ay sözcüğü çok, hatta fazla ve tek bir utangaçlık anı:

Ne yapıyorsun göklerde ay, söyle bana?
Hayatımı sürüyorum,
solgun hayatımı,
çünkü bir toprak yığınıyım ben
vadilerim ölü
usandırıcı yanardağlarım
sönük.

Yaşasın, o kadar da aptal değilmişim. Ya da mehtabı öldürmek isteyen fütüristleri daha yeni keşfetmiştim. Hemen sonra Chopin, müziği ve acılı hayatı üzerine birkaç dize okudum. Elbette, on altı yaşında, yalnızca karısı öldüğü gün kendini kaybeden ve kendisine cenaze töreninin nasıl olmasını istediğini soran mezarcılara, karıma sorun diyen Bach üzerine şiir yazamazsın. Chopin on altı yaşındaki bir delikanlıyı ağlatmak için biçilmiş kaftandı, yüreğinde Costanza'nın aşkı Varşova'dan ayrılışı, onu sakin Valldemosa'da bekleyen ölüm. Büyüyünce fark ediyorsun güzel müzik bestelediğini, önceleri ağlıyorsun.

Sonraki şiirler anılarla ilgiliydi. Ağzım daha süt kokarken, daha yeni solmaya başlayan anıları toplamakla ilgileniyordum. Bir şiir şöyle diyordu:

Anıları inşa ediyorum.
Hayatta
ben bu hayale kapıldım.
Geçen her an,
her dakika
çeviriyorum yavaşça bir sayfa
ellerim titriyor ama.

Anı suda ansızın beliren ve
yitip giden
bir dalgadır.

Sık sık satırbaşı yapıyordum, kendi içine kapalı şiir anlayışını öğrenmiş olmalıydım o sıralar.

İnce bir salya gibi zamanı sızdıran, sonra da onu belleğin dolu ambarlarına aktaran kum saati üzerine birçok şiir vardı, Orfeo'ya bir ilahide *ilk hırsızlığın / beklenmedik tazeliğini / korumadığını görmek için / anılar ülkesine iki kez gidilemeyeceğini* / söylüyordum. Kendime de öğütler vardı, *bir anı bile / boşa harcamamalıydım...* Harika, damarlarıma giden aşırı kan her şeyi boşa harcamama yetti işte. Hadi Afrika'ya, Afrika'ya, tüfek satmaya.

Diğer lirik sakatatlar arasında, aşk şiirleri yazıyordum. Bir sevdiğim vardı demek ki. Yoksa o yaşlarda olduğu gibi aşka mı âşıktım? Soyut olsa da bir kadından söz ediyordum:

Seni benden uzaklaştıran
o geçici sırra
gömülü ey yaratık,
belki de yalnızca
bu dizeleri yaşamak için doğdun,
ve bunu bilmiyorsun.

Trubadurların şiirlerine pek de benziyordu, ayrıca şimdi bana erkek şovenizmini hatırlatıyordu. Neden o yaratık yalnızca benim zavallı dizelerimi yaşamak için doğmuş olsun ki? Öyle biri yoksa, karşı cinsi hayalindeki hareminin parçası yapan tekeşli bir paşaydım ve bu durumda bunun adı mastürbasyondur, boşalma tüylü kalemle gerçekleşse de. Peki ya Sırra Gömülü Yaratık gerçekse ve aşkımı gerçekten bilmediyse? O zaman aptal bendim, peki o kimdi?

Görüntüler değil sözcükler vardı karşımda ve Kraliçe Loana beni hayal kırıklığına uğrattığı için gizemli alevler hissetmiyordum.

Ama bir şeyler duyuyor ve bazı dizeleri daha okumadan söyleyebiliyordum: *bir gün yok olacaksın / belki de bir düştü bu.* Bir şairin hayali asla kaybolmaz, onu ölümsüzleştirmek için yazar. Dağılmasından korktuğuma göre, şiir yaklaşamadığım bir şeyin narin bir taklidiydi. *Dikkatsizce inşa ettim / anların geçici kumu üzerine / bir yüzün karşısında / bir yüzün yalnızca. / Ama geçen ana mı yanayım bilmiyorum / bir dünya kurmak için deliye döndüm.* Dünyamı kurmak üzereydim, ama orada birini barındırmak istiyordum.

Hayalî bir yaratık olamazdı bu, çünkü fazla detaylı bir tanımlama okuyordum:

Her şeyden habersiz geçiyordu, saçlarını
yeni kestirmiş, aylardan mayıstı,
ve yanındaki öğrenci
(yaşı büyük, uzun boylu ve sarışındı)
gülerek arkadaşlarına
boynundaki yara bandının altında
bir sifilom
olduğunu söylüyordu.

Sonraki satırlarda sarı bir ceketten söz ediliyordu, Altıncı Borazan Meleği'nin görünmesi gibi bir şeydi. Bir genç kız gerçekten vardı, yoksa sifilomlu dalavereciyi uydurmuş olamazdım. Ya bu son aşk şiirleri arasındaki şiire ne demeli?

Böyle bir akşamdı,
Noel'e üç gün vardı
keşfediyordum aşkı
hayatımda ilk kez.
Böyle bir akşamdı,
sokaklar karla kaplı
bir pencerenin altında gürültü yapıp
kar topu atarken
birilerinin beni görmesini umuyordum

bu yetecek sanıyordum
erkekler arasında dikkatini çekmeye.
ne çok mevsim geçti
ne çok değiştim, hücrelerimle dokumla
Anılarda var mıyım onu bile bilmiyorum.

Yalnızca sen, yalnızca sen
kim bilir nerelerdesin (neredesin ?)
varsın hâlâ
yüreğimde
Noel'den üç gün önceki
o şaşkınlığımla.

Bu çok gerçek Sırra Gömülü Yaratığa üç eğitim yılımı vermiştim. Sonra onu kaybetmiştim (*neredesin ?*). Belki de annemle babamın öldüğü ve benim Torino'ya taşındığım dönemde, son iki şiirden de anlaşıldığı gibi, bu aşk bitmişti. Bu iki şiir, defterin arasına sokulmuştu, ama elle değil daktiloyla yazılmıştı. Lisedeyken daktilo kullanıldığını sanmıyorum. O zaman bu son iki şiir girişimi ilk üniversite yıllarına dayanıyordu. Orada olmaları tuhaftı, çünkü tam o yıllarda Solara'ya gitmediğimi söylüyordu herkes. Belki de, büyükbabam öldükten sonra, amcam her şeyi elden çıkarırken, uzaklaşmakta olduğum anıları iyice gizlemek için şapele girmiş, bu iki kâğıdı vasiyet ve veda mektubu gibi oraya sokuvermiştim. Bunlar bir vedayı hatırlatıp, hem şiire hem de arkamda bıraktığım hoş zinalarıma son verdiğimi gösterir gibiydi.

Birincisi şöyle diyordu:

Ah! Renoir'ın beyaz kadınları
Manet'nin balkonlarındaki hanımlar
Bulvarlara bakan teraslı kafeler
Ve beyaz şemsiye
Son katleya gibi solgun
Son inleyişinde Bergotte'un...

Saklamaya gerek yok:
Odette de Crecy
Büyük bir orospuydu.

İkincisinin adı *Partizanlar*'dı. 1943'ten savaşın sonuna kadarki anılarımdan kalan tek şeydi bu:

Talino, Gino, Ras, Lupetto, Sciabola
bir ilkbahar günü iniyordunuz tepeden
rüzgârın ıslık sesi, fırtınanın uğultusuyla
o yazlar geri gelsin ne çok isterim
ansızın yükselen tüfek sesleriyle
bozulurdu öğle güneşinin sessizliği
beklemekle geçen akşamüstlerini de özlerim,
sessizce yayılırdı haberler,
Onuncu Birlik çekiliyormuş, yarın
Badoglio'nun askerleri geliyor, mevzi kalkıyormuş
Orbegno yolu kapanmış bile,
yaralıları taşıyorlarmış atlı araba ile,
Oratorio'nun[1] yakınında gördüm onları,
Çavuş Garrani barikat kurmuş
Belediye Sarayı'nda...
Ansızın değişti sonra hikâye
cehennemsi bir gürültüyle, evin duvarında
tıkırtılar, sokakta bir ses işitildi...
Gece, sessizlik, birkaç silah sesi,
ve San Martino'dan son kaçanlar...

O uzun yazları düşlemek isterim
her şeyin kan gibi kesin olduğu
Talino'nun, Gino'nun ve Ras'ın
gerçeğin yüzünü muhtemelen gördüğü
zamanları.

1. Gençler için, eğlenceye yönelik değişik etkinliklerin yapıldığı, mahalle kiliselerine bağlı lokal. (ç.n.)

Ama yapamam,
Polis kontrolü var hâlâ
Vallone yolunda.
Kapatıyorum bu yüzden
hatıra defterimi. Bitti artık
aydınlık geceler
partizanın ormanda
güzel kız uyanmasın diye
kuşlara şarkı söyletmediği geceler.

Bu dizeler benim için bir bilmeceydi. Demek ki, başrollerde başkalarının olduğu, bana kahramanlıklarla dolu gelen bir dönem yaşamıştım. Çocukluk ve ergenlik çağımla ilgili her araştırmayı sona erdirmeye çalışırken, yetişkinliğe doğru coşku ve gerçeklik dolu bazı anları anmaya çalışmıştım. Bir polis kontrol yeri önünde durmuştum (pencerelerimizin altında yapılan bu savaşın son polis kontrol yeri) ama neye teslim oluyordum? Aklıma getirmek istemediğim ya da getiremeyeceğim bir şeye ve bu şey Vallone'yle ilgiliydi. Acaba büyücüleri mi görmüştüm de bu karşılaşma bana her şeyi silmem gerektiğini öğretmişti? Yoksa, Sırra Gömülü Yaratığı kaybettiğimin bilincine varıp o günleri ve Vallone'yi o yitirişe simge olarak mı kullanmış, onun için de şapeldeki erişilmez kutuya o ana kadar olan her şeyi saklamıştım?

Başka bir şey yoktu, en azından Solara'da başka şey kalmamıştı. O vedadan sonra, daha öğrenciyken, kendimi antika kitaplara adamaya, başkalarına ait, içinde sürüklenmeyeceğim bir geçmişe yönelmeye karar vermiştim.

Kaçtığı için hem lise yıllarımı hem de Solara yıllarımı arşive kaldırmama neden olan Yaratık kimdi acaba? Benim de mi solgun bir küçükhanımım, beşinci katta tatlı bir komşum vardı? Bu durumda sadece, herkesin er ya da geç söyleyeceği bir şarkıydı hâlâ.

Bu konuda bir tek Gianni bir şeyler bilebilirdi. İlk kez âşık olduğunda sırrım en azından sınıftaki sıra arkadaşına açarsın.

Günler önce Gianni'den anılarının sakin ışığıyla anılarımdaki sisi aralamasını istememiştim, ama bu durumda onun anılarına

başvurmaktan başka çarem yoktu.

Ona telefon ettiğimde akşam olmuştu, birkaç saat konuştuk. Chopin'den söz etmeye başlayıp hemen konuya girmedim ve o zamanlar merak sarmaya başladığımız klasik müzik için tek kaynağın radyo olduğunu öğrendim. Şehirde, ancak lise üçe gittiğimiz sırada bir müzik dostları derneğinin kurulduğunu ve ara sıra piyano ya da keman, en fazla da trio konserler verdiğini, bizim sınıftan bu konserleri yalnızca dört kişi izlediğimizi, öbür serserilerin tek hedefinin on sekiz yaşını doldurmamış olsalar da geneleve girebilmek olduğunu ve bize ibne gözüyle baktıklarını öğrendim. İyi, bazı heyecanları birlikte tatmıştık, o zaman sormayı göze alabilirdim. "Lise birinci sınıfta hoşuma giden bir kız var mıydı, biliyor musun?"

"Ah, demek onu da unuttun. Her şeyde bir hayır vardır. Neden bilmek istiyorsun ki çok zaman geçti üzerinden... Boş ver Yambo, sağlığını düşün."

"Eşeklik etme, burada bulduğum şeyler merakımı uyandırdı. Bilmem gerek."

Karasız kalmış gibiydi, sonra anılarını döküverdi ortaya, hem de sanki âşık olan oymuş gibi coşkuyla. Aslında bir anlamda öyle olmuştu, çünkü (öyle söylüyordu) o güne kadar aşk acısını hiç tatmamıştı ve benim itiraflarım, sanki aşk hikâyesi kendininmiş gibi, başını döndürmüştü.

"Üstelik sınıfının gerçekten en güzel kızıydı. Sen kolay kolay beğenmezdin. Âşık olurdun evet, ama hep en güzele."

"*Alors moi, j'aime qui?.. Mais cela va de soi! / J'aime, mais c'est forcé, la plus belle qui soit!*"

"O da nedir?"

"Bilmiyorum, aklıma geldi. Sen bana kızı anlat. Adı neydi?"

"Lila, Lila Saba."

Güzel bir addı. Bal gibi insanın ağzında eriyiveriyordu. "Lila. Ne güzel bir ad. Ee, nasıl oldu?"

"Biz lise bire giden, suratı sivilceli, kısa pantolonlu çocuklardık. Kızlarsa aynı yaşta çoktan çocukluktan çıkmışlardı, bizim yüzümüze bile bakmazlardı, okulun çıkışma gelen üniversite öğ-

rencileriyle cilveleşirlerdi ancak. Sen onu görür görmez abayı yaktın. Dante ile Beatrice gibi, bunu öylesine söylemiyorum, çünkü lise birde *Yeni Hayat*'ı ve berrak serin tatlı suları okutuyorlardı, senin de tek ezbere bildiğin şeyler bunlardı, ne de olsa seni anlatıyorlardı. Kısacası, yıldırım aşkı. Birkaç gün boğazma bir şeyler düğümlendi ve tek lokma götürmedin ağzma, annen ile baban hasta olduğunu sandılar. Sonra adının ne olduğunu öğrenmek istedin, ama herkes fark edecek diye etrafa sormayı göze alamıyordun. Neyse ki, sınıfında komşunuzun kızı Ninetta Foppa vardı, çocukluğunuz birlikte geçmiş, sincap suratlı, sevimli bir kızdı. Merdivenlerde onunla karşılaşıp havadan sudan bahsederken, bir gün önce yanında gördüğün kızın adını sordun. Böylece onun en azından adını öğrenmiş oldun.

"Sonra?"

"Diyorum ya sana, mecnun gibiydin. O zamanlar çok dindar olduğun için hemen manevî eğitimcin Don Renato'ya gittin, şu kafasında bereyle motosiklet kullanan ve herkesin açık görüşlü dediği rahiplerden biriydi. Eleştiri ruhuna sahip olmak gerektiğini düşündüğü için, kilisenin yasakladığı yazarları bile okumana izin veriyordu. Ben böyle bir şeyi bir rahibe anlatmaya cesaret edemezdim doğrusu, ama senin birilerine açılman gerekiyordu. Şu fıkradaki adam gibi, hani dünyanın en güzel ve en ünlü sinema yıldızıyla ıssız bir adaya düşer, olanlar olur, ama o hayatından hâlâ memnun değildir, sonunda kadını erkek gibi giyinmeye ve ateşe tuttuğu mantarla bıyık yapmaya ikna eder; sonra koluna girer ve Gustavo bilsen ben kiminle seviştim, der..."

"Kabalaşma, benim için ciddi bir iş bu. Don Renato ne dedi peki?"

"Açık görüşlü olsa da, bir rahip ne diyebilir ki? Hissettiğinin soylu, güzel ve doğal bir duygu olduğunu, ama onu fiziksel bir ilişkiye dönüştürüp bozmaman gerektiğini, evliliğe lekesiz ulaşmak gerektiğini, bu yüzden de onu kalbinin derinliklerine bir sır olarak gömmenin iyi olacağını söyledi."

"Ben ne yaptım peki?"

"Sen de, aptallar gibi kalbinin derinliklerine gömdün onu. Ben-

ce, ona yaklaşmaktan çok korktuğun için de öyle yaptın. Ama kalbinin derinliği sana yetmedi ve gelip her şeyi bana anlattın, anlatırken elini tutmamı da istedin."

"Nasıl, neden yaklaşamıyordum ona?"

"Şöyle, sen tam okulun arkasında oturuyordun, iki adımda evine gidiyordun. Kızlar, müdürün koyduğu kurallar nedeniyle, erkeklerden sonra çıkıyordu. Onun için, budalalar gibi lise merdivenlerinin önüne dikilmeden, onu görme imkânın yoktu. Genelde hem biz erkekler hem de kızlar, Minghetti Meydanı'na çıkmak için parkın içinden geçerdik, meydana vardıktan sonra herkes kendi yoluna giderdi. O da tam Minghetti Meydanı'nda oturuyordu. Onun için sen okuldan çıktığımızda, beni parkın sonuna kadar geçiriyormuş gibi yapıp, kızların çıkışını kolluyor, sonra geri dönüp arkadaşlarıyla yürürken onunla karşılaşıyordun. Karşı karşıya gelince ona bakmaktan başka bir şey yapmıyordun. Her Tanrı'nın günü."

"Hayatımdan memnundum."

"Elbette değildin. Bu yüzden yapmadığın şey kalmıyordu, yardım derneklerine girip müdürden sınıflarda bilmem ne bileti satmak için izin alıyor, onun sırasının yanında yarım dakika fazla durup para üstü çıkışmıyormuş gibi yapıyordun. Annenlerin diş doktoru Minghetti Meydanı'ndaydı, penceresinden onun evinin balkonu görünüyor diye dişinin ağrıdığını bile uydurdun. Korkunç ağrıların olduğunu söylüyordun, doktor ne yapacağını bilemiyor, tedbir olsun diye dişini deliyordu. Boşu boşuna dişini kaç kez deldirdin bilsen, ama randevuya yarım saat önce gidiyor, böylece bekleme odasının penceresinden dışarısını gözetliyordun. Aksiliğe bak ki, o asla balkona çıkmıyordu. Bir akşam kar yağıyordu ve grup halinde sinemadan çıktık, tam Minghetti Meydanı'na geldiğimizde bir kartopu savaşı başlattın, öyle çılgınca bağırıyordun ki, seni sarhoş zannettik. Gürültüyü duyup pencereye çıkmasını istiyordun, rezil olacaktın. Çıka çıka yaşlı, kötü bir kadın çıktı pencereye ve bağırıp bekçileri çağıracağını söyledi. Daha sonra dâhiyane bir fikir geldi aklına. Bir tiyatro, bir gösteri, okulun en büyük gösterisini düzenledin. Oyunu, oyunun metnini,

müziklerini, sahne düzenlerini düşünmekten başka bir şey yapmadığın için az kalsın sınıfta kalacaktın, lise birde. Ve sonunda başardın, tüm okul, aileler dahil, gelip okulun tiyatro salonunda dünyanın en büyük gösterisini izleyebilsin diye oyun üç kez sahnelendi. Lila Saba iki akşam üst üste geldi. En güzel sahne, Bayan Marini sahnesiydi. Marini tabiat bilgisi öğretmeniydi. Çok zayıftı, göğüsleri yok denecek kadar küçüktü, gözünde kemik çerçeveli gözlükler vardı, saçlarını sürekli topuz yapar ve hep siyah önlük giyerdi. Sen de onun gibi zayıftın, onun için onun kılığına girmek hiç de zor olmadı senin için. Profilden tıpatıp benziyordun ona. Daha sahneye çıkar çıkmaz öyle bir alkış koptu ki, Caruso bile böyle alkışlanmamıştır. Marini ders sırasmda çantasından hep bir boğaz pastili çıkarır ve yarım saat bir yanağından öbürüne geçirerek emerdi. Sen çantanı açıp ağzına pastil alıyormuş gibi yaptığında ve dilini yanağına dayadığında, tiyatro yıkıldı inan, bir kahkaha patladı, beş dakika boyunca durmadı. Bir dil hareketiyle yüzlerce insanı gülmekten kırdın geçirdin. Bir kahraman olmuştun. Ama sen aslında Lila Saba orada olduğu ve seni gördüğü için mutluluktan uçuyordun."

"O noktada ona yaklaşabileceğimi düşünmedim mi peki?"

"Ya Don Renato'ya verdiğin söz ne olacaktı?"

"Bilet sattığım anlar dışında, onunla hiç konuşmadım mı peki?"

"Bir iki kere konuştun. Örneğin, bütün okulu Alfieri trajedilerini görmeye Asti'ye götürmüşlerdi, tiyatro öğleden sonra yalnız bize ayrılmıştı, biz dört kişi kendimize bir loca bulduk hemen. Sen onu arıyor, diğer localara ve partere bakıyordun, hiçbir şey görülmeyen dipte bir yerde açılır kapanır bir iskemlede oturduğunu gördün. Ara olduğunda ne yapıp edip onunla karşılaşmayı başardın, merhaba deyip oyunu beğenip beğenmediğini sordun, sahneyi iyi görememekten yakınınca da, bizim çok güzel bir locada olduğumuzu ve boş bir yer olduğunu söyledin, gelmek isteyip istemediğini sordun. Geldi ve geri kalan perdeleri öne doğru eğilerek izledi, sen de dipteki şu küçük sedirlerden birine oturdun. Sahneyi göremiyordun, ama iki saat boyunca gözlerini kızın ensesinden ayırmadın hiç. Orgazm gibi bir şeydi bu."

"Sonra?"

"Sonra sana teşekkür edip arkadaşlarının yanına gitti. Çok nazik davranmıştın, onun için teşekkür etti. Dedim ya, onlar çoktan kadın olmuşlardı, bizim suratımıza bakmıyorlardı."

"Lisede tiyatro kahramanı olsam bile mi?"

"Ya, ne demezsin, kadınların Jerry Lewis'e âşık olduklarını mı sanıyorsun? Onu başarılı buluyorlardı, o kadar."

Evet, Gianni bana sıradan bir liseli aşk hikâyesi anlatıyordu. Ama hikâyeye devam edince bir şeyler anlamama yardımcı oldu. Lisenin ilk yılını deliden farksız geçirmiştim. Sonra tatil olmuş ve onun nerede olduğunu bilmediğim için çok acı çekmiştim. Sonbaharda okula döndüğümüzde sessiz hayranlık gösterilerim devam etmişti (bunu Gianni değil, şimdi ben biliyordum, çünkü şiir yazmaya devam etmiştim). Bu, her gün, hatta her gece, onun yanında yaşamak gibi bir şeydi.

Ama lise ikinin ikinci sömestrinde Lila Saba ortadan yok olmuştu. Okulu bırakmış ve Ninetta Foppa'dan öğrendiğime göre, ailesiyle birlikte şehirden ayrılmıştı. Anlaşılmaz bir durumdu, Ninetta da bir iki dedikodu dışında pek bir şey biliyordu. Babasının başı bir şeyle derde girmişti, kasıtlı iflas gibi bir şeyle. Her şeyi avukatlarına bırakmış ve yurtdışında bir iş bulmuştu, işler düzelene kadar, ama işler asla düzelmemişti, çünkü bir daha geri dönmemişlerdi.

Kimse nereye gittiklerini bilmiyordu, kimi Arjantin, kimi Brezilya diyordu. Güney Amerika, o zamanlar Lugano bile bizim için meçhul bir yerdi. Gianni elinden geleni yapmıştı: en samimi arkadaşının Sandrina olduğu söyleniyordu, ama bu Sandrina dürüstlüğünden konuşmuyordu. Lila'yla mektuplaştığından emindik, ama kız ser veriyor sır vermiyordu, hem neden bildiklerini gelip de bize anlatsındı ki.

Lise bitirme sınavından önceki bir buçuk yılı gergin ve üzgün geçirmiş, paçavraya dönmüştüm. Yalnızca Lila Saba'yı ve nerede olduğunu düşünüyordum.

Sonra, Gianni'nin dediğine göre, üniversiteye başlayınca her şeyi unutmuştum, mezun olana kadar iki kız arkadaşım olmuş, son-

ra da Paola'yı tanımıştım. Lila herkesin başına gelebileceği gibi güzel bir gençlik anısı olarak kalsa da ben onu hayatım boyunca aramayı sürdürmüştüm. Hatta Güney Amerika'ya bile gitmek istemiştim, Ateş Ülkesi ile Pernambuco arasında, yolda karşılaşırım sanıyordum. Zayıf bir anımda, Gianni'ye, birçok serüven yaşayarak her kadında Lila'nın yüzünü aradığımı itiraf etmiştim. Ölmeden önce hiç olmazsa bir kez görmeliydim onu, değişmiş olabilecek olması önemli değildi benim için. Gianni, hatıraların zarar görür, diyordu bana. Önemli değildi, hesap daha kapanmamıştı.

"Hayatım Lila Saba'yı arayarak geçiriyordun. Ben, bunun başka kadınlarla tanışmak için bir bahane olduğunu söylüyordum. İşin ciddi olduğunu ancak geçen nisan ayında anladım."

"Nisanda ne oldu?"

"Yambo, bunu sana söylemek istemiyorum, çünkü başıma gelen kazadan birkaç gün önce sana bunu anlatmıştım. Doğrudan kazayla ilişkili olduğunu sanmıyorum, ama bir aksilik olmasın diye anlatmayayım, boş ver, hem bence pek önemi de yok..."

"Olmaz, bana şimdi her şeyi söylemek zorundasın, yoksa tansiyonum yükselir. Hadi çıkar ağzından baklayı."

"Peki o zaman, geçen nisan ayında, aile mezarlığını ziyaret edip çiçek götürmek için bizim oraya gitmiştim, biraz da eski şehrimizi özlediğim için ara sıra giderim biliyorsun. Ayrıldığımızdan beri hiç değişmedi, onun için gittiğimde kendimi genç hissediyorum. Sandrina'ya karşılaştım, o da bizim gibi altmış yaşlarında, ama pek değişmemiş. Birlikte bir kahve içip eski günleri andık. Ordan burdan derken, Lila Saba'yı sordum ona. Bilmiyor musun, dedi (nereden bilebilirdim ki?), Lila biz lise bitirme sınavını verdiğimiz sıralarda öldü. Neden ve nasıl öldüğünü sorma, dedi, Brezilya'ya mektup yazmıştım, annesi kızının öldüğünü söyleyerek bana mektuplarımı geri yolladı, düşün, zavallı kızcağız, on sekiz yaşında öldü. Hepsi bu. Ne de olsa Sandrina için de geçmişte kalan eski bir şeydi.

Kırk yıl boyunca bir hayaletin çevresinde dolanıp durmuştum. Üniversiteye başladığımda geçmişi arkamda bırakmış, ama on-

dan kurtulamamıştım ve bilmeden bir mezarın çevresinde boşu boşuna dolaşınıştım. Çok şiirsel. Ve yürek paralayıcı.

"Lila Saba nasıldı?" diye sordum. "Hiç olmazsa nasıl olduğunu söyle bana."

"Ne diyeyim ki, güzeldi, ben de beğenirdim onu, bunu sana söylediğimde, ne güzel bir karın var deyince gururlanan erkekler gibi pek gururlanırdın. Beline kadar inen uzun, sarı saçları, melek ile şeytan arası bir yüzü vardı, gülünce üst kesicidişleri görünürdü..."

"Fotoğrafı vardır elbette, lise sınıf fotoğrafları!"

"Yambo, lise, bizim eski lisemiz altmışlı yıllarda yandı, duvarlar, sıralar, sınıf defterleri, her şey kül oldu. Yerine yenisini yaptılar, ama korkunç çirkin bir şey çıktı ortaya."

"Kız arkadaşlarında, Sandrina'da fotoğrafı vardır..."

"Olabilir, istersen sorarım, nasıl bilmiyorum ama. Bulamazsak ne yapacaksın? Elli yıl sonra Sandrina da bilemedi hangi şehirde yaşadığını, Rio gibi ünlü bir şehir değilmiş, parmağını yalayıp Saba'ları bulacağım diye Brezilya'nın tüm telefon rehberlerini karıştırmak mı istiyorsun? Binlerce Saba bulursun belki de. Belki de babası kaçarken ismini değiştirmiştir. Hadi buldun ve gittin diyelim, kim çıkacak karşına? Annesi ile babası da ölmüştür ya da doksanı geçtikleri için bunamışlardır. Özür dilerim, buradan geçiyordum da, Lila'nın bir fotoğrafını görmek istedim mi diyeceksin?"

"Neden olmasın?"

"Hadi canım sen de, hayal peşinde koşmaya ne gerek var? Ölen gider, kalan da buna razı olur. Mezar taşını hangi mezarlıkta arayacağını bile bilmiyorsun. Üstelik adı Lila da değildi."

"Neydi peki?"

"Ay, keşke hiç söylemeseydim. Nisanda Sandrina söyledi, ben de hemen sana söyledim, çünkü rastlantı ilginçti, ama senin bundan gereğinden fazla etkilendiğini de gördüm. İzin verirsen söyleyeyim, fazla etkilendin, çünkü bu yalnızca bir rastlantı. Peki, baklayı çıkarıyorum ağzından. Lila Sibilla'nın kısaltılmış haliydi."

Çocukken bir Fransız dergisinde görülen bir profil, gençlikte lise merdivenlerinde karşılaşılan bir yüz ve belki de ortak yanla-

rı olan daha başka yüzler, Paola, Vanna, güzel Hollandalı derken Sibilla, Sibilla hayatta, yakında evlenecek, onu da kaybedeceğim demektir bu. Şiirlerimi yazarken artık olmayan bir şeyin peşinde yıllar boyunca koşulan bir bayrak yarışı.

Ezbere okudum:

Yalnızım, bir caddede
sisin gövdesine dayanmış...
Ve yüreğimde
senin solgun, engin
hatırandan başka bir şey yok,
ağaçlar arasında her yerde
uzak soğuk ışıklarda kaybolmuş.

Bu şiir güzel, çünkü bana ait değil. Engin bir hatıra, ama solgun. Solara'nın tüm hazineleri arasında bir Lila Saba'nın fotoğrafı eksik. Gianni onun yüzünü dün gibi hatırlıyor, oysa ben –tek hatırlamaya hakkı olan kişi– hatırlamıyorum.

14

Üç Gül Oteli

Solara'da yapacak bir şeyim kaldı mı? Erginlik çağıma ait en önemli olay, artık başka yerlerdeydi, kırklı yılların sonunda şehirde ve Brezilya'da. O yerler (oturduğumuz ev ve lise) artık yok, Lila'nın kısa yaşamının son yıllarını geçirdiği uzak yerler de yoktur belki artık. Solara'nın bana verebildiği son belgeler Lila'yı hayal meyal gösteren, ama yüzünü seçmeme imkân vermeyen şiirlerimdi. Bir kez daha sis engeliyle karşılaşmıştım.

Böyle düşünüyordum bu sabah. Eve dönmeye hazırlanıyordum, ama tavan arasına son kez göz atmak istedim. Orada arayacak hiçbir şey kalmadığından emindim, ama imkânsız da olsa son bir iz bulma isteği beni oraya götürdü.

Bildik o yerleri yeniden dolaştım: şurada oyuncaklar, burada kitap dolapları... İki dolap arasında kapalı bir kutu gördüm. İçinde romanlar, Conrad ya da Zola gibi klasik eserler ve Barones Orczy'nin "Kırmızı Çuhaçiçeğinin Serüvenleri" gibi halk hikâyeleri vardı...

Savaş öncesine ait bir İtalyan polisiye romanı da gözüme çarptı, Augusto Maria de Angelis'in *Üç Gül Oteli*. Bir kez daha sanki kitap benim öykümü anlatıyordu:

> Yağmur sicim gibi yağıyor, sokak lambalarının ışığında gümüş gibi parlıyordu. Koyu, dumanlı sis, iğne gibi insanın yüzüne batıyordu. Kaldırımlarda sayısız şemsiye dalgalanarak akıyordu. Yolun ortasındaysa otomobiller, birkaç fayton, tıka basa dolu tramvaylar. Milano'da aralık ayının ilk günleri, akşam saat altıda hava çoktan kararmıştı.

Üç kadın hızlı adımlarla, rüzgâra kapılıvermiş gibi kesik kesik adımlarla yaya kalabalığını yararak yürüyordu. Üçü de savaş öncesi modasına uygun, siyahlar giyinmiş, tüllü ve incili şapkalar takmıştı...

Üçü de birbirine o kadar benziyordu ki, boyunlarındaki değişik renklerdeki – eflatun, mor, siyah – fiyonk kurdeleler olmasa insan bir halüsinasyon gördüğünü sanabilir, üç kez üst üste aynı insanla karşılaştığından emin olabilirdi. Dell'Orso Sokağı'ndan Ponte Vetero Sokağı'na girdiler ve ışıklı kaldırımın sonuna geldiklerinde üçü birden bir sıçrayışta Carmine Meydanı'nın karanlığına daldılar...

Peşlerindeki adam onlar meydanı geçerken takip etmekte tereddüt etti, yağmurun altında, kilisenin önünde durdu...

Adam öfke dolu bir hareket yaptı. Kara kapıdan gözlerini ayırmıyordu... Bekledi, gözü yine kilisenin kapısındaydı. Ara sıra kara bir gölge meydanı geçip kapının arkasında kayboluyordu. Sis yoğunlaşıyordu. Yarım saatten fazla bekledi adam. Durumu kabullenmişe benziyordu... Şemsiyesini suyu aksın diye duvara dayamıştı, bir iç monoloğu izler gibi yavaş ve düzenli bir biçimde ellerini ovuşturuyordu...

Bekledi, kilisenin kapısından gözünü hiç ayırmadan. Ara sıra kara bir gölge meydanı geçip kapının arkasında kayboluyordu. Sis yoğunlaşıyordu...

Carmine Meydanı'ndan Merkato Sokağı'na daldı, oradan da Pontaccio Sokağı'na girdi ve ışıklar içindeki geniş bir salona açılan büyük bir cam kapının önüne geldiğinde durdu ve kapıyı açıp içeri girdi. Cam kapının üzerinde büyük harflerle Üç Gül Oteli yazıyordu...

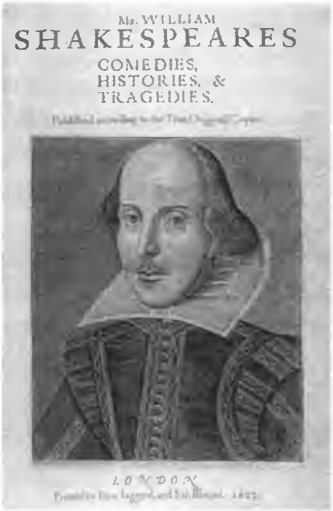
Bendim o: yoğun siste, üç kadın görmüştüm, Lila, Paola, Sibilla, o duman içinde onları ayırt etmek imkânsızdı ve ansızın karanlıkta kayboluyorlardı. Onları aramaya çalışmak boşunaydı çünkü sis gittikçe yoğunlaşıyordu. Çözüm belki de başka yerdeydi. Pontaccio Sokağı'ndan çıkıp ışıklı bir salona girmek daha iyiydi (ama cinayet sahnesi otel salonunda değil miydi?). Nerede bu Üç Gül Oteli acaba? Benim için her yerde. *A rose by any other name.*

Kutunun dibinde bir gazete tomarı vardı, onların da altında çok eski, büyük boy iki kitap duruyordu. Biri Dorè'nin resimlerinin olduğu bir Kitabı Mukaddes'ti, ama o kadar harap bir haldeydi ki, ancak kitap pazarı tezgâhlarında satılabilirdi. Diğerinin cildinin tarihi yüz yılı geçmezdi, yarı deri, arka kapağı yazısız ve aşınmıştı. Açar açmaz büyük bir olasılıkla on yedinci yüzyıla ait olduğu anlaşılıyordu.

Matbaa dizgisi, iki sütun halindeki metin beni kuşkulandırdı ve hemen başsayfaya baktım: *Mr. William Shakepeares Commedies, Histories, & Tragedies*. Shakespeare'in portresi, *printed by İsaac İaggard...*

Normal sağlık koşullarında bile kalp krizi geçirtecek bir keşifti bu. Kuşku götürmezdi ve bu kez Sibilla'nın bir şakası da değildi: 1623'ün, eksiksiz, az lekeli, sayfa kenarları geniş bir infolyosuydu.

Bu kitap büyükbabamın eline nasıl geçmişti acaba? Büyük bir ihtimalle, eskiciye boşa yer kaplayan pılı pırtıyı sattığını düşünen, fiyat konusunda kılı kırk yarmayan, ideal bir yaşlı kadından, on dokuzuncu yüzyıla ait malları toptan aldığı sırada. Büyükba-

bam antika kitap uzmanı değildi, ama bilgisiz biri de değildi. Mutlaka değerli bir baskı olduğunu anlamış ve Shakespeare'in eksiksiz eserine sahip olmaktan mutlu olmuştu, ama açık artırma satış kataloglarını incelemeyi düşünmemiş olacaktı, nereden bulacaktı ki. Böylece amcam her şeyi tavan arasına kaldırdığında, infolyo da oraya gitmiş ve kırk yıl orada kalmıştı, tıpkı başka yerlerde üç yüzyıldan fazla beklediği gibi.

Kalbim deli gibi atıyordu, ama aldırmıyordum.

Şimdi burada, büyükbabamın çalışma odasında, ellerim titreyerek hazinemi okşamaktayım. Pek çok gri rüzgârdan sonra Üç Gül Oteli'ne girdim. Lila'nın fotoğrafı değil, ama Milano'ya, günümüze dönmek için bir davetiye bu. Burada Shakespeare'in portresi varsa, orada da Lila'nın portresi vardır. Bard beni Dark Lady'me götürecektir.

Bu infolyoyla, yüksek tansiyonla geçen yaklaşık üç ay boyunca, Solara'nın duvarları arasında yaşanan şato gizemlerinden çok daha fazla heyecan verici bir roman yaşıyorum. Heyecandan düşünceler birbirine karışıyor, yüzüm alev alev.

Hiç kuşkusuz yaşamımın en önemli anı bu.

Οι νοστοι

15

Sonunda geri döndün, arkadaşım sisli hava

Duvarları fosforlu bir tünelde ilerliyorum. Uzak bir noktaya doğru yuvarlanıyorum, cezbedici bir griliği var. Ölüm deneyimi bu mu yoksa? Bilindiği kadarıyla, ölümü deneyimini yaşayıp geri dönenler bunun tam tersini anlatırlar, karanlık ve başdöndürücü bir geçitten geçilip kör edici bir ışığa çıkılıyor derler. Üç Gül Oteli. O zaman ben ölmedim ya da onlar yalan söyledi.

Tünelin çıkışına ulaşmış sayılırım, ilerde yoğunlaşan dumanlar giriyor içeri. Mutlulukla dolu, dumanların içine dalıyor ve farkına bile varmadan, dalga dalga dağılıveren bir duman perdesini delip geçiyorum. Sis bu: okunmayan, anlatılmayan gerçek sis ve ben içindeyim. Geri döndüm.

Sis çevremde yükselip dünyayı hafifçe belirsizleştiriyor. Evlerin dış çizgileri belirginleşse, sisin sinsice damın köşesini ısırmaya başlayarak yediğini görebilirim. Ama çoktan her şeyi yuttu bile. Belki de sis kırlarda, tepelerde. Üzerinde yükseliyor muyum, yoksa yürüyor muyum, anlayamıyorum, ama yerdeki de sisten başka bir şey değil. Kara basıyormuş gibi oluyorum. Sise batıyorum, ciğerlerim sisle doluyor, dışarı üflüyorum onu, bir yunus gibi yuvarlanıyorum içinde, tıpkı bir gün krema içinde yüzmeyi düşlediğim gibi... Arkadaşım sis beni karşılıyor, örtüyor, sarıyor, içine çekiyor, yanaklarımı okşuyor ve sonra yakamın ve çenemin arasına girip boynuma batıyor, tadı keskin: kar, içecek, tütün gibi. Gökyüzünün hiç görülmediği Solara'nın revaklarının altında yürüdüğüm gibi yürüyorum, revaklar şıra yapılan yerlerin kemerleri gibi alçak. *Et, comme un bon nageur qui se pâme dans l'onde, / tu sillonnes gaiement l'immensité profonde / avec une indicible et mâle volupté.*

Birkaç gölge bana doğru yaklaşıyor. Çok kollu dev gibi görünüyorlar ilk bakışta. Hafif bir ışık saçıyorlar ve geçtikleri yerlerde sis dağılıyor, bir sokak lambasının zayıf ışığıyla aydınlanmış gibi görüyorum onları, üzerime atılacaklar diye korkuyla kenara çekiliyorum, tepemde duruyorlar ve ben, sanki onlar hayaletmiş gibi içlerinden geçiyorum, kayboluyorlar. Trende giderken karanlıkta işaretlerin yaklaştığını, sonra da karanlık tarafından yutulduğunu, kaybolduğunu görmek gibi bir şey.

Şimdi ortaya gülünç biri çıkıyor, şeytan görünümlü bir palyaço, bedenini saran yeşilli lacivertli bir tulum giymiş, göğsüne insan ciğeri gibi yumuşak bir şey bastırmış, kaba ağzından alevler çıkarıyor. Üzerime gelip ateş saçan bir silahmış gibi yalıyor beni, sonra da çekip gidiyor, ardında birkaç saniye o *fumifigium*'u[1] aydınlatan sıcak, hafif bir iz bırakıyor. Bir küre, üzerinde kocaman bir kartalla dönerek bana doğru yaklaşıyor ve yırtıcı kuşun ardından, korkudan diken diken olmuş saçlar gibi görünen, yüzlerce kurşunkalemi kafasında taşıyan mor bir yüz beliriyor... Onları tanıyorum, ateşlenip hasta yattığım günlerde bana arkadaşlık ederlerdi.

Şimdi de o gecelerdeki gibi karanlıkta, odamda yatıyorum ve ansızın eski dolabın kapakları açılıyor, içinden sayısız Gaetano Amca çıkıyor. Gaetano Amca'nın üçgen bir kafası vardı, çenesi sivriydi, kıvırcık saçlarından şakakları şiş gibi görünürdü, yüzü bir deri bir kemik, gözleri donuktu, çürük dişlerinin ortasında altın bir dişi vardı. Bir kurşunkalem adam. Gaetano Amcalar önce çifter çifter çıkar, sonra çoğalırlardı ve odamda, geometrik şekiller oluşturarak, kollarını kıvıra kıvıra, kukla gibi dans ederlerdi, bazen baston gibi iki metre tahta bir cetvel olurdu ellerinde. Her mevsim gribinde, her kızamıkta ya da kızılda geri dönüp ateşimin yükseldiği o akşamüstlerini kâbusa çevirirlerdi, onlardan korkardım. Sonra geldikleri gibi giderlerdi; belki de yeniden dolaba giriyorlardı, iyileşmek üzereyken dolabı açar korka korka bakardım, karış karış incelerdim içini, ama çıktıkları gizli deliği bulamazdım asla.

1. Sis. (ç.n.)

ERNET-BRA

İyileştikten sonra, pazar günü öğlen saatlerinde, caddede bazen rastlardım Gaetano Amca'ya, altın dişiyle bana gülümser, yanağımı okşayıp, aferin aferin der yoluna devam ederdi. İyi bir şeytandı, ama hastayken neden gelip beni rahatsız ettiğini asla anlayamazdım, annem ile babama Gaetano Amca'nın varlığında, hayatında belirsiz, aldatıcı, gizliden gizliye tehlikeli ne olduğunu sormaya da cesaret edemezdim.

Bir arabanın altında kalmamam için Paola beni tuttuğunda ona ne demiştim? Arabaların tavukları ezdiğini biliyorum, ezmemek için fren yapılır ve kara bir duman çıkar, sonra pardösülü, büyük siyah gözlükler takmış iki adam arabayı manivelayla tekrar çalıştırır, demiştim. O sırada bilmiyordum, ama şimdi biliyorum, o adamlar ben sayıklarken kabarcıkların arasında Gaetano Amca'dan sonra beliriyorlardı.

Buradalar işte, ansızın siste karşıma çıktılar.

Güçlükle kenara çekiliyorum, otomobil insansı görünümünden dolayı korkunç, içinden maskeli adamlar çıkıyor ve beni kulaklarımdan yakalamaya çalışıyorlar. Kulaklarım uzamaya başlıyor, muazzam büyüklükte eşek kulaklarına dönüşüyorlar, pörsük, kıllı, aya kadar uzanıyorlar. Dikkat et, yaramazlık yaparsan kulakların Meo'nunkilere benzer sonra, Pinokyo'nun burnu yanında hiç kalır. Neden o kitap Solara'da yoktu? Ben *Meo'nun Kulakları* içinde yaşıyorum.

Hafızama kavuştum. Ama ansızın iyileşince, anılar şimdi çevremde yarasalar gibi dönüp duruyorlar.

Ateşim son kinin hapını içtikten sonra şimdi inmek üzere: babam yatağımın kenarına oturup *Dört Silahşörler*'i okuyor. Üç değil dört. Bu bir radyo oyunuydu, tüm ulus radyoya yapışırdı başladığında, çünkü reklam amaçlı bir yarışma da vardı işin içinde: Perugina çikolatası satın alınırdı, her kutuda oyundan esinlenilmiş resimlerin olduğu renkli kartlar vardı, bunlar bir albümde toplanıp onlarca ödül için yarışılırdı.

Ama bir resim vardı ki çok ender çıkıyordu ve onu bulan bir Fiat Balilla kazanıyordu; Zalim Salaheddin'in resmiydi bu. Millet, Zalim Salaheddin'i ele geçirmek için ha babam çikolata yiyordu (ya da önüne gelene armağan ediyordu, akrabaya, sevgiliye, komşuya, amire).

Anlatacağımız hikâyede / tüylü şapkalar, / kılıçlar, eldivenler, düellolar ve tuzaklar, / güzel kadınlar ve aşk buluşmaları var... Nükteli pek çok resimle kitabını da basmışlardı. Babam okuyor, ben de, çevresini kedilerin sardığı Kardinal Richiliou'nun ya da Güzel Sulamita'nın resimlerine bakarak uyuyakalıyordum.

Neden Solara'da (Ne zamandı? Dün mü? Bin yıl önce mi?) büyükbabamdan bir sürü iz vardı da babamdan yoktu? Çünkü dedem kitap, dergi ticareti yapıyordu, ben de onları okuyordum, kâğıt, kâğıt, kâğıt, ama babam bütün gün çalışıyor ve belki de işini

kaybetmemek için, siyasetle ilgilenmiyordu. Biz Solara'dayken hafta sonları güçlükle yanımıza geliyor, hafta içi şehirde bombardımanların altında yaşıyordu ve yalnızca hasta olduğumda bana özen gösterdiğini düşünüyordum.

Bang crack blam clamp splash crackle crackle crunch grunt pwutt roaaar rumble blomp sbam buizz schranchete slam sprank blomp swoom bum thump clang tomp trac uaaaagh vrooom augh zoom...

Solara'nın pencerelerinden, şehir bombalanırken uzakta parıltılar görülür ve gök gürültüsü gibi sesler duyulurdu. Biz o anda babamızın yıkılan bir binanın altında kalabileceğini bilerek izlerdik o gösteriyi, ama gerçeği yalnızca cumartesi günü döndüğünde öğrenirdik. Bazen salı günleri olurdu bombardıman. Dört gün beklerdik. Savaş bizi kaderci yapmıştı, bombardıman bir fırtına gibiydi bizim için. Salı akşamı, çarşamba, perşembe, cuma akşamı biz çocuklar sakince oyunumuzu oynamaya devam ederdik. Ama gerçekten sakin miydik? Ceset kaplı bir alanda gezen hayatta kalmış birini saran acı, şaşkınlık ve umut dolu bir hüzün bizi de sarmıyor muydu?

Şimdi babamı sevdiğimi hissediyor ve özveri dolu bir hayatın etkilediği yüzünü görüyorum; içinde öleceği otomobili alabilmek için çok çalışmıştı, belki de ekonomik kaygısı olmayan, bu arada geçmiş siyasî etkinlikleri ve Merlo'dan aldığı intikam nedeniyle kahramanlık ışığıyla da parlayan neşe dolu keyif adamı büyükbabamdan bağımsız olduğunu hissetmek için bu kadar çok çalışıyordu.

Babam yanımda, golf oyuncusu gibi bol, diz altında büzülen bir pantalon giymiş, d'Artagnan'ın serüvenlerini okuyor. Annemin göğsünün güzel kokusunu duyuyorum, o göğüsten süt emdikten çok yıllar sonra yanına yattığımda elindeki *Filotea*'yı bir kenara koyar ve alçak sesle Meryem Ana'ya bir ilahi söylerdi, bu benim için *Tristan*'ın prelüdünün rengârenk yükselişiydi.

Nasıl oldu da hatırlıyorum? Neredeyim? Sisli manzaralardan canlı hayallerle dolu evimize geçiyorum ve yüce bir sessizlik bu-

luyorum. Çevremde hiçbir şey hissetmiyorum, her şey içimde. Bir parmağımı, elimi, bacağımı oynatmaya çalışıyorum, ama bir bedenim yokmuş gibi. Bir hiçlikte yüzer ve uçurumu çağıran uçurumlarda süzülerek uçar gibiyim.

Uyuşturucu mu verdiler bana? Kim peki? Hatırladığım kadarıyla en son neredeydim? Uyuyup uyanan biri genellikle yatmadan önce ne yaptığını hatırlar, kitabı kapatıp komodinin üzerine koyduğunu bile. Ama bir otelde de uyanabilir insan, uzun zaman başka yerlerde kaldıktan sonra kendi evinde de ve ışığı sağda arayacağına solda arar ya da ters taraftan yataktan inmeye kalkar, çünkü hâlâ diğerinde olduğunu sanır. Dün geceymiş gibi hatırlıyorum, uyumadan önce, babam *Dört Silahşörler*'i okuyor bana, en az elli yıllık bir şey olduğunu biliyorum, ama burada uyanmadan önce nerede olduğumu hatırlamakta güçlük çekiyorum.

Elimde Shakespeare'in infolyosu Solara'da değil miydim? Sonra ne oldu? Amalia çorbama LSD koydu, şimdi burada, geçmişimin dolambaçlarından çıkan görüntülerin kaynaştığı sisin içinde yalpalıyorum.

Ne aptalım, çok basit... Solara'da ikinci kazayı geçirdim, öldüm sandılar, gömdüler beni ve mezarda uyandım. Diri diri gömüldüm, klasik bir durum. Ama bu gibi durumlarda telaşlanır, kollarını bacaklarını oynatırsın, çinko tabutun kenarlarına vurursun, nefes alamaz, panik olursun. Ama yok, kendimi bir beden olarak hissetmiyorum, çok sakinim. Yalnızca üzerime çullanan anıları yaşıyor, mutlu oluyorum. Mezarda böyle uyanılmaz.

O zaman öldüm; bu tekdüze ve sakin yer öbür dünya, burada sonsuza dek geçmişimi yaşayacağım, eğer korkunçsa benim bileceğim iş (cehennem olacak), değilse cennet olacak. Hadi canım! Diyelim ki kambur, kör, sağır ve dilsiz doğdun ya da sevdiğin insanlar teker teker gözünün önünde öldüler, annen, baban, karın, beş yaşındaki çocuğun, o zaman ahret, yaşadığın acıların, değişik bir biçimde, ama sürekli tekrarı olmaz mı? Cehennem, *başkaları* değildir de, yaşarken geride bıraktığımız ölüm izi mi? Tanrıların

en acımasızı bile bizim için böyle bir yazgı düşünemez. Ama belki de Gragnola haklıydı. Gragnola mı? Onu tanıdığımı sanıyorum, ama anılar itişip kakışıyorlar, onları düzenlemeli, bir sıraya sokmalıyım, yoksa yeniden siste kaybolacağım ve yeniden Thermogène kuklası ortaya çıkacak.

Belki de ölmedim. Yoksa dünyevî tutkular yaşamaz, annem ve babama sevgi duymaz, bombardımanlar yüzünden tedirgin olmazdım. Ölmek hayatın çevriminden çıkmak ve kalp atışlarından yoksun olmak demektir. Cehennem ne kadar cehennemsi olsa da, yıldızsal uzaklıklardan bile ne olduğumu görmesini bilirim. Cehennem, kaynar ziftte derinin yüzülmesi değildir. Yaptığın kötülüğe bak, ondan asla kurtulamayacaksın ve bunu biliyorsun. Ama sadece bir ruhsun. Ama ben yalnızca hatırlamıyorum, kâbuslara, sevgilere ve sevinçlere katılıyorum aynı zamanda. Bedenimi hissetmiyorum, ama anısı aklımda ve sanki hâlâ varmış gibi acı çekiyorum. Kesilen bacağının ağrısını duyan insanlar gibi.

Yeniden başlıyoruz. İkinci bir kaza geldi başıma, bu seferki birincisinden daha güçlü. Lila'yı düşünüp çok fazla heyecanlanmıştım, sonra da infolyo karşısında nutkum tutuldu. Tansiyonum başdöndürücü düzeylere çıkmış olmalı. Komaya girdim.

Dışarıda Paola, kızlarım, beni sevenler var (Gratarolo beni en az altı ay sıkı kontrol altında tutmadan çıkardığı için dövünüyor), derin komada olduğumu düşünüyorlar. Makineler beynimin yaşam belirtisi vermediğini söylüyor, umutsuzluğa kapılıp makineleri kapatsınlar mı yoksa beklesinler mi bilemiyorlar, yıllarca da beklemek zorunda kalabilirler. Paola elimden tutuyor, Carla ve Nicoletta pikaba plak koyuyorlar, çünkü komadayken bir müziğin, bir sesin, herhangi bir uyarının insanı uyandırabileceğini okumuşlar. Ben bir boruya bağlı yatarken bu şekilde yıllarca devam edebilirler. Biraz onuru olan bir insan, zavallıcıklar perişan olacaklar, ama hiç olmazsa bu acıdan kurtulsunlar, hemen kapatalım, der. Ben makineleri kapatmaları gerektiğini düşünüyorum, ama bunu söyleyemiyorum.

Derin komadayken beyin etkinlik işareti vermez, bunu herkes bilir, ama ben düşünüyorum, duyuyorum, hatırlıyorum. Doğru ya, bunu komada olmayanlar söyler. Bilime göre beyinden düz bir ansefalogram elde edilir, ama bilim bedenin kurnazlıklarını ne bilir ki? Belki beyin onlara ekranlarda düz görünür, ama ben bağırsaklarımla, ayağımın ucuyla, testislerimle düşünüyorum. Onlar beyin etkinliğim olmadığını sanıyor, ama benim iç etkinliklerim devam ediyor.

Beyin ile ruhun, bir yerlerde, hâlâ çalıştığını söylemiyorum. Yalnızca makinelerinin benim beyin etkinliklerimi belli bir noktaya kadar kaydedebildiğini söylüyorum. Bu sınırın altında ben hâlâ düşünüyorum, ama onlar bunu bilmiyorlar. Uyanıp da bunu anlatırsam nöroloji alanında Nobel alabilir ve tüm o makineleri kırıp atabilirim.

Geçmişin sisleri arasından yeniden ortaya çıkabilsem ve beni sevenlere ve ölmemi isteyenlere sağlıklı ve güçlü bir biçimde görünsem. "Bak bana, ben Edmond Dantès'im!" Monte Kristo Kontu kaç kez onu öldü sananların karşısına çıktı? Bir zamanlar ona iyilikte bulunanlara, sevgilisi Mercedes'e, kötülüğünü isteyenlere, "Bak, geri döndüm, ben Edmond Dantès'im" demişti.

Bu sessizlikten kurtulabilsem, hastane odasında bedensiz soluk alsam, hareketsiz vücudumun önünde ağlayanları görsem. Kendi cenazemi izlerken uçsam, etsiz ve kemiksiz olarak. Bir anda gerçekleşen herkesin arzuladığı iki dilek. Oysa hareketsizliğime tutsak bir halde, düş görüyorum...

Aslında intikam almak için nedenim yok. Sıkıntımın sebebi kendimi iyi hissedip bunu söyleyememek. Hiç olmazsa bir parmağımı, bir gözkapağımı oynatıp bir işaret verebilsem, Mors alfabesiyle olsa bile. Ama ben yalnızca bir düşünceyim, etkinlik yok. Duygu yok. Bir haftadır, bir aydır, bir yıldır burada olabilirim, atan kalbimi duymuyorum, açlık, susuzluk hissetmiyorum, uyumak istemiyorum (nitekim bu hiç uyuyamama beni korkutuyor), dışarı çıkıp çıkmadığımı (belki her işi gören tüpler sayesinde çıkıyorumdur), terleyip terlemediğimi, hatta nefes alıp almadığımı da bilmiyorum. Bildiğim kadarıyla, dışarıda ve çevremde hava bile yok. Beni komada sanan Paola'nın, Carla ve Nicoletta'nın acısını düşününce acı çekiyorum, ama bu acıya çaresiz kalıncaya dek teslim olmamalıyım. Tüm dünyanın acısını üstlenemem, acımasız bir bencilliğe sahip olmalıyım. Ben kendimle ve kendim için yaşıyorum ve birinci kazadan sonra unuttuğum şeyleri biliyorum artık. Bu şimdilik, belki de sonsuza dek benim hayatım.

Onun için beklemekten başka çarem yok. Beni uyandırırlarsa, herkes için bir sürpriz olacak bu. Ama asla uyanmayabilirim de, bu yüzden bu kesintisiz geçmişi hatırlamaya hazırlanmalıyım. Ya da bu durum kısa bir süre daha devam edecek, sonra göçüp gideceğim bu dünyadan, onun için bu anların değerini bilmeliyim.

Ansızın düşünememeye başlarsam ne olur? Buradaki çok kişisel dünyaya benzeyen bir öbür dünya mı başlar, yoksa sonsuza dek karanlık ve bilinçsizlik mi olur?

Böyle bir sorunu düşünerek bana verilen zamanı boşa harcamak çılgınlık olur. Birileri, belki bir rastlantı, kim olduğumu hatırlamamı sağladı. Değerlendirelim. Pişman olacağım bir şey olursa, tövbe edeceğim. Ama pişman olmak için önce ne yaptığımı hatırlamam gerek. Bildiğim dalaverelerimden dolayı, Paola ya da kandırdığım dul hanımlar, beni bağışlamışlardır çoktan. Kısacası, cehennem varsa, boştur.

Bu uykuya dalmadan önce, Solara'da tavan arasında teneke bir kurbağa bulmuştum, Melek Ayı ve "Doktor Osimo'nun şekerleri" cümlesi gelmişti aklıma. Bunlar sözcüklerdi. Şimdi görüyorum.

Doktor Osimo Roma Caddesi'nde bir eczane sahibi, yumurta gibi kel kafası, mavi gözlükleri olan bir eczacı. Ne zaman annemle bir şey almak için oraya gitsem, Doktor Osimo, sadece sargı bezi bile alsak, çok uzun, içi güzel kokulu küçük misketlerle dolu beyaz renkli bir kavanozu açıp bana küçük bir paket sütlü şeker armağan ediyor. Hepsini hemen yememem ve en az üç dört gün idare etmem gerektiğini biliyorum.

Fark etmemiştim –dört yaşlarında olmalıydım– son sokağa çıkışımızda annemin karnı alışılmışın dışında büyüktü, ama Doktor Osimo'ya son ziyaretimizden sonra, bir gün beni aşağı kata indirdiler ve Bay Piazza'ya emanet ettiler. Bay Piazza bir ormana benzeyen kocaman bir odada yaşıyor, içerisi canlı gibi duran hayvanlarla dolu; papağanlar, tilkiler, kediler, kartallar var. Bana, hayvanları, eceliyle öldüklerinde, gömmek yerine samanla doldurduğunu anlattılar. Şimdi beni ona bıraktılar, o da değişik hayvanların adlarını ve özelliklerini açıklayarak beni oyalamaya çalışıyor, ölümün hoş göründüğü, Antikçağ Mısırı'nı anımsatan o olağanüstü yer altı mezarlığında ne kadar zaman geçirdiğimi bilmiyorum, sadece orada duyduğum güzel bir koku alıyorum; bunun tozlu tüylerin ve tabaklanmış derilerin kokusuna karışan kimyasal ilaç kokusu olduğunu düşünüyorum. Hayatımın en güzel ikindisi bu.

Biri gelip beni aşağıdan yukarıya çıkardığında, ölüler âleminde kaldığım sırada bir kız kardeşim olduğunu fark ediyorum. Ebe getiriyor onu, bir lahananın içinde bulmuş. Bir dantel beyazlığı içinde, acı ve tiz çığlıkların çıktığı kara bir deliğin açıldığı kanlı bir morluğa sahip bir top olarak görüyorum onu. Hasta değil, diyorlar: bir kız kardeş doğduğunda, bir annesi, bir babası ve bir erkek kardeşi olduğuna memnunsa, bunu söylemek için böyle yapar.

Çok heyecanlıyım ve ona hemen Doktor Osimo'nun şekerlerinden birini vermeyi öneriyorum, ama yeni doğan bir çocuğun dişsiz olduğunu ve yalnızca annesinin sütünü emdiğini anlatıyorlar bana. Beyaz misketleri atıp o kara deliğe sokmak eğlenceli olacaktı. Belki bir kırmızı balık kazanırdım.

Oyuncak dolabına koşup teneke kurbağayı alıyorum. Yeni doğdu, tamam, ama karnına basmca vıraklayan yeşil bir kurbağa onu

eğlendirir. İşe yaramıyor, kurbağayı dolaba koyup şaşkın bir halde, bir köşeye çekiliyorum. Yeni bir kız kardeş ne işe yarar peki? Bay Piazza'nın ihtiyar kuşlarıyla kalmak daha iyi değil miydi?

Teneke kurbağa ve Melek Ayı. Tavan arasında ikisi aynı anda gelmişti aklıma, çünkü Melek Ayı kız kardeşimle ilgiliydi ve bundan böyle oyunlarımın da ortağıydı, sütlü şekerlere de bayılıyordu.

"Yapına Nuccio, Melek Ayı artık dayanamıyor." Kaç kez işkencelerini kessin diye kuzenime yalvardım. Ama o benden yaşça büyüktü, rahip okulunda yatılı okuyordu, bütün gün üzerinde üniforma ağırbaşlı olmak zorundaydı, şehre döndüğünde doyasıya azıyordu. Oyuncaklar arasındaki uzun bir savaşın sonunda Melek Ayı'yı yakaladığı gibi yatağın arkalığına bağlıyor ve onu kelimelerle anlatılamaz bir şekilde kırbaçlıyordu.

Melek Ayı, ona ilk ne zaman sahip olmuştum? Gelişinin anısı, Gratarolo'nun dediği gibi, kişisel hatıralarımızı düzenlemeyi daha öğrenmediğimiz yerde kayboluyor. Melek, sarı tüylü ayı arkadaşımdı, kolları ve bacakları bebeklerinki gibi hareket ettiğinden oturabiliyor, yürüyebiliyor, kollarını havaya kaldırabiliyordu. Büyük ve heybetliydi, ışıl ışıl, canlı mı canlı gözleri vardı. Ada ile ben onu oyuncaklarımızın, askerler ile bebeklerin kralı seçmiştik.

Yaşlılık onu yıpratmış, daha da saygıdeğer bir hale getirmişti. Bu da ona farklı bir etki kazandırmıştı ve birçok savaşım kahramanı olarak bir gözünü ya da bir kolunu kaybedince bu etki giderek daha da artmıştı.

Tabureyi ters çevirip bir gemi, bir korsan yelkenlisi ya da pruvası ve pupası kare, Verne misali bir sal yapıyorduk: Melek Ayı dümenin başına geçiyordu, onun önünde de uzak denizlere doğru yol alan Kaptan Patates ile Bolluk Diyarı Askerleri vardı, gülünç görünseler de, biçim ve boyutlarından dolayı ciddi silah arkadaşlarından daha önemliydiler, bu kilden askerler bizim Melek Ayı'dan daha harap haldeydiler, kiminin kafası, kiminin kolu, bacağı kopuktu; sıkıştırılmış tozdan ve artık solmuş malzemeden yapılmış bedenlerinden teller çıkıyordu, yani bir yığın Long John Silver olmuşlardı. O şanlı gemi Oda Denizi'nden demir alıp Kori-

dor Okyanusu'nda yol alıyor ve Mutfak Takımadası'na yanaşırken Melek, Lilliput ülkesini anımsatan küçük kulları arasında oturuyordu, ama bu orantısızlık bizi rahatsız etmiyordu, çünkü bu, onun Gulliver'inkine benzer görkemini ortaya koyuyordu.

Cömertçe hizmetlerinden, her tür cambazlığa yatkın olmasından ve kuzenim Nuccio'nun öfkesine karşı koyamamasından dolayı, zamanla Melek Ayı ikinci gözünü, ikinci kolunu ve bacaklarını kaybetmişti. Ada ile ben büyürken, onun sakatlanmış sırtından saman tutamları çıkmaya başlıyordu. Annem ile babam arasında o tüyleri yolunmuş bedenin böcekleri beslediği, hatta basil ürettiği söylentisi yayılmaya başlamıştı, ondan kurtulmamızı söyleyip gaddarca, okulda olduğumuz sırada onu çöpe atacakları tehdidini savuruyorlardı.

Ada ile ben çok sevdiğimiz o hayvana artık acımaya başlamıştık, öyle sağlıksız, öyle çelimsiz duruyordu ki, karnı yarılmış, iç organları uygunsuz bir biçimde dışarı çıkmıştı. Ölmesi gerektiği düşüncesini kabul etmiştik, hatta ona ölmüş gözüyle bakabilirdik, bundan dolayı da onurlu bir biçimde defnetme zamanı gelmişti.

Sabah erken, babam kazanı, evin tüm radyatörlerine hayat veren termosifonu henüz yakıyor. Ağır ve görkemli bir tören alayı oluşturuldu. Kazanın yanına Kaptan Patates'in komutasında, hayatta kalmış tüm oyuncaklar dizildi. Hepsi de düzgün sıralar oluşturmuş, hazır ola geçmiş, yenilgiye uğrayan, ama şerefiyle ölen silah arkadaşlarına yapılması gerektiği gibi saygılarını sunuyorlardı. Ben üzerinde merhumun yattığı bir yastıkla ilerliyorum, arkamda gündelikçi kadın dahil ailenin tüm fertleri, aynı hüzünlü sevgiyle birleşmiş bir halde beni izliyor.

Törenin verdiği acıyla Melek Ayı'yı şimdi alev alev yanan Baal'ın içine sokuyorum. Melek artık sadece bir saman yığını olduğundan bir parlamada yok oluyor.

İsabetli bir törendi, çünkü birkaç ay sonra, antrasitle beslenen kazan antrasit ortadan kalkınca kömür tozuyla yanmaya başlamıştı.

Ama savaşın sürmesiyle, o da karneye bağlanmıştı, böylece mutfağa odun, kâğıt, karton ve kötü ama ağır ağır yanıp alev gö-

rünümü veren, sıkıştırılmış üzüm posasından kalıpları yutan eski bir soba konmuştu, daha sonra Solara'da da ona benzer bir soba kullanacaktık.

Melek Ayı'nın ölümü beni üzmüyor, özlem de duymuyorum. Belki sonraki yıllarda da böyle olmuştur, belki on altı yaşımda geçmişi düşünerek anımsamışımdır onu, ama şimdi geçmişi istemiyorum. Şimdi zamanın akışında yaşamıyorum. Şimdinin sonsuzluğunda mutlu yaşıyorum. Melek gözümün önünde, hem cenaze törenini hem de zafer günlerini görüyorum, bir anıdan diğerine geçebilirim ve her birini *hic et nunc*[2] yaşıyorum.

Eğer bu sonsuzluksa, muhteşem doğrusu, neden onu hak etmek için altmış yıl beklemek zorunda kaldım?

Ya Lila'nın yüzü? Onu şimdi görebilirim, sanki anılar teker teker, seçtikleri bir düzene göre kendiliklerinden geliyorlar. Beklemek yeterli. Başka bir şey yapmak zorunda değilim.

Koridorda, Telefunken'in yanında oturmuşum. Bir komedi yayınlanıyor. Babam izliyor, ben de kucağında oturmuşum, başparmağımı emiyorum. Radyodaki o olaylar dizisinden hiçbir şey an-

2. "Burada ve şimdi" anlamında Latince deyim. (ç.n.)

lamıyorum, aile faciaları, karıkoca ihanetleri, kurtuluşlar, ama o uzak sesler uykumu getiriyor. Koridorun ışığını görebilmek için odamın kapısının açık kalmasını isteyerek uyumaya gidiyorum. Yaşım küçük ama açıkgözüm, 6 Ocak Yortusu'nda, Müneccim Krallar'ın getirdiği armağanları anne ve babaların aldığını anladım. Ada buna inanmıyor, küçük bir çocuğun düşlerini yok etmeye hakkım yok ve 5 ocak gecesi içeride neler olduğunu duymak için var gücümle uyanık kalmaya çabalıyorum. Armağanları dizdiklerini duyuyorum. Ertesi sabah mucize karşısında sevinç ve şaşkınlık taklidi yapacağım, çünkü numaracının tekiyim ve bu oyunun bitmesini istemiyorum.

Neler neler biliyorum ben. Çocukların annelerinin karnından doğduklarını sezdim, ama bir şey söylemiyorum. Annem arkadaşlarıyla kadınlarla ilgili şeylerden konuşuyor (yani, ehm, hamileymiş ya da orasında, ehm, yumurtalıklarında iltihap varmış), ama içlerinden biri çocuk var, susun, diyor, annemse önemli değil, bu yaşta ne anlayacak, diyor. Kapının arkasında onları gözetliyor ve hayatın sırlarını keşfediyorum.

Annemin komodinin yuvarlak kapağını açıp içinden Giovanni Mosca'nın *Ölüm Olduğu Doğru Değil* adlı kitabını aldım, mezar hayatının güzellikleri ve konuksever bir toprak örtüsünün altında yatmanın hoş yanları üzerine ince ve nükteli bir methiyeydi. Bu ölüme davet hoşuma gitti, bu belki de, kahraman Valente'nin yeşil kazıklarından önce ölümle ilk karşılaşmam. Ama bir sabah –beşinci bölüm– bir zayıflık anından sonra mezarcının karşıladığı tatlı Maria, karnında bir kanat çırpışı duyar. O ana kadar yazar utangaç davranmış ve yalnızca mutsuz bir aşk ima etmiş ve bir yaratığın yolda olduğunu söylemişti. Ama şimdi beni dehşete düşüren bir anlatımı göze alıyordu: "O sabahtan sonra karnı çırpınma ve titremelerle canlanmıştı, tıpkı serçe kafesi gibi... Bebek hareket ediyordu."

İlk kez, dayanılmaz bir biçimde gerçekçi anlatımla yazılmış bir gebelik öyküsü okuyordum. Anladıklarım karşısında şaşırmıyorum, tek başına öğrendiğim şeyleri onaylıyorlar. Ama o yasak metni okurken birine yakalanmak düşüncesi ve yazılanları anla-

dığımı anlaması beni korkutuyor. Kendimi günah işlemiş gibi hissediyorum, çünkü bir yasağı çiğnedim. Suçumun izlerini silmeye çalışarak kitabı komodine koyuyorum. Bir sır keşfettim, ama onu keşfetmek bir suç gibi geliyor bana.

Bu *Novella* dergisindeki film yıldızını öpmeden çok önce oluyor, cinselliği değil, doğum olayını keşfetmekle ilgili. Söylendiğine göre, bazı ilkel insanların asla cinsel eylem ile gebelik (aslında dokuz ay bir yüzyıl gibi, derdi Paola) arasında doğrudan bir ilişki kuramadıkları gibi, ben de uzun süre büyüklere ait cinsellik ile çocuklar arasındaki gizemli bağı anlayamadım.

Olağanüstü duygular yaşayabileceğimden annem ve babam da endişelenmiyor. Demek ki onların kuşakları bu hisleri daha geç yaşıyordu ya da çocukluklarını unuttular. Ada'yla birlikte annem ile babamın elinden tutmuş bir yere gidiyoruz, bir tanıdığa rastladık, babam *Altın Kent*'i görmeye gittiğimizi söylüyor, tanıdık biz küçüklere bakarak kurnazca gülümseyip filmin "biraz açık olduğunu" söylüyor. Babam önemsemeden, "Ara sıra gözlerini yumduracağız artık" diyor ve ben yüreğim ağzımda Christina Sonderbaum'un cinsel birleşmelerini izliyorum.

Solara'da, koridorda "dünya ırkları ve ulusları"m düşündüğümde aklıma kıllı bir vulva gelmişti. Nitekim işte orada, büyük bir ihtimalle ortaokuldan bazı arkadaşlarla, içlerinden birinin babasının çalışma odasında Biasutti'nin *Dünya Irkları ve Ulusları* ciltlerine bakıyoruz. Sayfaları hızla çevirip Kalmuk kabilesi kadınlarının bir fotoğrafının olduğu sayfaya geliyoruz, *à poil*, ve cinsel organlarını, daha doğrusu kürklerini görüyoruz. Kalmuk kadınları, kendilerini pazarlayan kadınlar.

Karartmanın karanlığına hükmeden sisin içindeyim yeniden, şehir düşman uçaklarının mavi gözlerinden kaçmak için çareler bulmaya çalışırken, yeryüzünden bakan benim gözlerimden kaçmayı beceriyor. O siste ilerliyorum, ilk okuma kitabımındaki resimde olduğu gibi babamın elini tutmuşum, babam aynı kitaptaki adam gibi Borsalino şapka takmış, ama üzerinde o kadar şık olmayan, aşınmış, düşük omuzlu, reglan bir palto var, benim pal-

tom ise daha da yıpranmış, sağda ilik izi var, bu da babamın eski bir paltosundan yapıldığını gösteriyor. Babamın sağ elinde bir baston değil, bir fener var, ama pille çalışan fenerlerden değil: bisiklet farı gibi, bir tür tetiğe dört parmakla bastırılarak şarj ediliyor. Hafif bir cızırtı çıkarıyor ve bir basamağı, bir köşeyi, bir dörtyol ağzını görecek kadar kaldırımı aydınlatıyor, sonra parmaklar gevşediğinde ışık sönüyor. Gördüğümüz o az şeyi dikkate alarak, körlemesine, yaklaşık on adım daha ilerliyoruz, sonra fener yeniden yanıyor.

Siste başka gölgelerle karşılaşıyoruz, bazen fısıldayarak selam veriyoruz birbirimize ya da özür bildiren sözcükler söylüyoruz, bombardıman uçaklarının ışığı görebileceklerini, ama sesleri duyamayacaklarını, onun için de o siste avaz avaz şarkı söyleyerek ilerlenebileceğini düşünsem de bu fısıldaşmayı doğru buluyorum. Nitekim kimse sesini yükseltmiyor, çünkü sessizliğimiz adımlarımızı koruması, bizi ve sokakları gözlerden saklaması için sisi yüreklendiriyor.

Bu kadar katı bir karartma gerekli mi gerçekten? Belki de insana güven veriyor yalnızca, çünkü bombalamak istediklerinde gündüz de geldiler. Annem ağlayarak bizi uyandırıyor, bombardıman korkusundan değil, uykumuz böldüğü için, pijamalarımızın üzerine paltolarımızı geçiriyor ve sığınağa iniyoruz. Kirişlerle ve kum çuvallarıyla takviye edilmiş bir bodrum katından ibaret olan bizim evin sığmağına değil, savaşı öngörerek 1939'da inşa edilen karşıki evin sığmağma gidiyoruz. Duvarlarla çevrili avlulardan geçilerek değil, binanın çevresinden dolaşılarak; sirenlerin uçaklar epey uzaktayken çaldığı inancıyla, koşar adım gidiliyor oraya.

Bombardmandan korunmak için yapılmış sığınak güzel, çimentodan duvarlarında birkaç su sızıntısı izi var, zayıf ama sıcak bir ışıkla aydınlanmış içerisi, büyükler tahta sıralara oturmuş, çene çalıyorlar, biz çocuklar ortada koşturup duruyoruz. Uçaksavarların ateşi hafiflemiş olarak geliyor kulağımıza, herkes evin üzerine bomba düşse de sığınağa bir şey olmayacağından emin. Bu doğru değil, ama insana güç veriyor. İlkokul öğretmenim, ay-

nı zamanda da apartman yöneticisi Monaldi ciddi bir edayla dolaşıyor, orduya katılıp tüm faşist süsleriyle yüzbaşı üniformasını giyme fırsatı yakalayamadığı için gururu kırılmıştı. O zamanlar Roma Yürüyüşü'ne katılan biri, büyük Napolyon savaşlarından sağ kalan biri gibi hissederdi kendini –ve 8 eylül 1943'ten sonra büyükbabam bana, bu yürüyüşte insanların ellerinde bastonlarla, tavuk hırsızlığına gidermiş gibi yürüdüklerini, kral emretmiş olsa, birkaç piyade bölüğünün onları tabana kuvvet kaçırtabileceğini anlatmıştı. Ama kral Hızlı Bacak'tı ve ihanet onun kanında vardı.

Kısacası Öğretmen Monaldi komşular arasında dolaşıp onları sakinleştiriyor, gebe kadınlarla ilgileniyor, bunların zafere ulaşmak için katlanılması gereken küçük fedakârlıklar olduğunu söylüyor. Kimsenin tanımadığı, yolda yürürken siren çaldığı için bizimi sığınağa kaçan bir bey sigara yakıyor. Öğretmen Monaldi onu kolundan yakalıyor; alaylı bir biçimde savaşta olduğumuzdan ve karartmadan haberdar olup olmadığını soruyor.

"Tepede bombardıman uçağı olsa bile, bir kibritin ışığını nereden görecek" diyor ve sigarasını içmeye başlıyor.

"Siz görmeyeceğini biliyorsunuz, öyle mi?"

"Elbette biliyorum. Ben kaptan pilotum ve bombardıman uçakları kullanıyorum. Siz hiç Malta'yı bombaladınız mı?"

Gerçek bir kahraman. Öğretmen Monaldi öfkeden köpürerek uzaklaşıyor, komşular eğlenceli yorumlar yapıyor, palavracı olduğunu söylüyordum ben, hep söz sahibi olmak isteyenler böyledir işte.

Öğretmen Monaldi, kahramanlık kompozisyonları yazdırıyor. Akşam annem ile babam başımda duruyorlar. Ertesi gün sınıfta kültür yarışmasına katılmak için kompozisyon sınavı yapılacak. "Konu kuşkusuz Duçe ve savaş üzerine olacak. Onun için etkili ve güzel cümleler hazırla. Örneğin, İtalya'nın ve uygarlığının sadık ve dürüst bekçileri, konu ne olursa olsun, her zaman uygun bir cümledir" diyor annem.

"Peki ya buğday savaşı sorulursa?"

"Askerlerimizin Marmatica'nın alev alev kumlarını kanlarıyla kırmızıya boyadıklarını unutma" diye babam tavsiyede bulunu-

yor. "Uygarlığımızın yeni, kahramanlık dolu ve kutsal olduğunu da unutma. Bu hep iyi bir etki yapar. Buğday savaşı olsa da."

Evlatlarının iyi bir not almasını istiyorlar. Doğru bir istek. Paraleller teoreminden iyi bir not alınmak istendiğinde geometri kitabı alınıp çalışılır, Balilla'dan söz edilmek isteniyorsa bir Balilla'nın düşünmesi gereken şey ezberlenir. Sorun, doğru olup olmadığı değildir. Kısacası, annem ve babam bilmiyordu, ama Eukleides'in beşinci postulası sadece düz yüzeyler için geçerlidir, öyle mükemmel düzlüktedir ki, bu yüzeyler gerçekte yoktur. Yönetim artık herkesin alıştığı bu düz yüzeydi. İnsanların paralellerin patladığı ya da birbirlerinden umutsuzca uzaklaştığı eğri çevrintileri unutarak alıştığı bir yüzey.

Birkaç yıl önce meydana gelmiş olduğunu düşündüğüm bir sahne hızla gözlerimin önünden geçiyor. Şu soruyu soruyorum:

"Anne, devrim nedir?"

"İşçilerin yönetime geçip baban gibi tüm memurların başını kesmeleri gibi bir şeydir."

Ama kompozisyondan tam iki gün sonra Bruno olayı oldu. Kedi gözlü, sivri dişli, kafası gri bir fareyi andıran bir çocuktu Bruno; başında alopesi ve impetigo hastalığını andıran beyaz lekeleri vardı. Kabuk tutmuş yaralardı bunlar. Yoksul çocukların kafalarında, pek temiz olmayan yerlerde yaşadıklarından ve vitamin yetersizliğinden hep kabuklar olurdu. İlkokulda ben ve De Caroli sınıfın zenginlerindendik, en azından o zaman böyle olduğu sanılırdı; nitekim ailelerimiz öğretmenle aynı sosyal sınıftandı, benimki babam memurdu ve kravatla dolaşırdı, annemse şapkayla (onun için de bir kadın değil, bir hanımdı), De Caroli'nin babasınınsa küçük bir kumaş dükkânı vardı. Sınıfın geri kalan kısmı yoksul tabakadandı, anne ve babalarıyla bozuk şiveyle konuşurlar, imla ve dilbilgisi yanlışları yaparlardı, içlerinde en yoksulu da Bruno'ydu. Bruno'nun siyah önlüğü yırtık pırtık, beyaz yakası da taktığı zamanlar pis ve sökük olurdu, zengin çocukları gibi mavi kurdelesi de yoktu elbette. Kafasında kabuklar olduğundan saç-

ları sıfıra vurulmuştu, ailenin iyileşmiş beyaz kabuklara ve bitlere karşı bildiği tek çare buydu. Alt tabaka izleri. Öğretmen aslında iyi bir adamdı, ama faşist bir örgütte faaliyet gösterdiğinden bizi erkek gibi yetiştirmek zorunda hissediyordu kendini ve güçlü tokatlar atardı. Ama bana ve De Caroli'ye asla dokunmazdı, çünkü onunla eşit olan anne ve babalarımıza söyleyeceğimizi bilirdi. Benimle aynı yerde oturduğundan okul çıkışında oğluyla birlikte beni eve götürebileceğini, babamın rahatsız olmasına gerek olmadığını söylemişti. Ayrıca okul müdiresinin bir akrabası annemin kuzeni oluyordu; ne olur ne olmazdı.

Bruno ise her gün dayak yerdi, çünkü hareketli bir çocuktu, onun için de hal ve gidişi iyi değildi, ayrıca okula yırtık pırtık önlükle geliyordu. Bruno hep karatahtanın arkasında cezaya kalır ve alay konusu olurdu.

Uzun bir devamsızlıktan sonra Bruno bir gün okula gelmiş ve rapor getirmemişti, tam öğretmen kollarını sıvarken Bruno ağlamaya başlamış, hıçkırıklar arasında babasının öldüğünü ima etmişti. Öğretmen duygulanmıştı, faşistlerin de bir yüreği vardı elbette. Sosyal adaleti yardım etmek olarak gördüğü için aramızda para toplamamızı istemişti. Anne ve babalarımızın da bir yüreği olmalıydı, çünkü ertesi gün herkes elinde bir şeyle okula gelmişti, kimisi birkaç kuruş, kimisi eski bir giysi, kimisi de bir kavanoz reçel, bir kilo ekmek getirmişti. Bruno sınıf dayanışmasından nasibini almıştı.

Ama aynı sabah, avludaki yürüyüş sırasında, dört ayak üzerinde yürümeye başlamış ve hepimiz, babası öldüğü halde böyle şeyler yaptığı için onun gerçekten kötü olduğunu düşünmüştük. Öğretmen en ufak bir minnet duygusundan bile yoksun olduğunu söyleyerek azarlamıştı onu. Yetim düşeli daha iki gün olmuş, daha yeni arkadaşlarından iyilik görmüştü, ama çoktan suça hazırdı: geldiği aileye bakılırsa artık kurtarılamazdı.

O dramanın ikinci roldeki oyuncusu olarak, bir an kuşkuya düşmüştüm. Aslında kompozisyon sınavının ertesi günü de bir kuşku düşmüştü içime, sabah kaygılı uyandığımda kendi kendime gerçekten Duçe'yi sevip sevmediğimi sormuş, yalancı bir ço-

cuk olup olmadığını düşünmüştüm. Dört ayak üzerinde yürüyen Bruno'ya bakarak, onun bu hareketinin, bizim nemli gözlerle gösterdiğimiz cömertliğin neden olduğu küçük düşmeye karşı bir tepki, bir onur sarsıntısı olduğunu anladım.

Bunu günler sonra, faşist cumartesi toplantılarının birinde daha da iyi anladım, hepimiz üniformalarımızı giymiş sıra olmuştuk, giysilerimiz ışık saçıyordu, Bruno'nunki ise önlüğü gibi berbattı, mavi mendili kötü bağlanmıştı, yemini bekliyorduk. Yüzbaşı şöyle diyordu: "Duçe'nin emirlerini yerine getireceğime ve gerekirse canımı vererek Faşist Devrim davası için var gücümle görevimi yapacağıma Tanrı ve İtalya adına yemin ederim. Siz de yemin ediyor musunuz?" Hepimiz, "Yemin ederim!" diye yanıt verecektik. Hepimiz "Yemin ederim" diye bağırırken, Bruno "Kerim!" diye diye bağırmıştı, yanımda olduğu için onu çok iyi duymuştum. İsyan ediyordu. İlk kez bir isyan eylemine tanık oluyordum.

Kendiliğinden mi isyan ediyordu yoksa dünyadaki bir İtalyan genci gibi babası ayyaş ve sosyalist olduğu için mi? Ama bizi bunaltan retoriğe nasıl karşı koyulabileceğini bana ilk öğretenin Bruno olduğunu şimdi anlıyorum.

On yaşındaki kompozisyon ile on bir yaşımdaki olay arasında, ilkokul beşte Bruno'nun verdiği dersle değişmiştim. O devrimci bir anarşist, bense yeni yeni içine kuşku düşmüş bir çocuktum, onun Kerim'i benim kırılmaz cam bardağım olmuştu.

Şimdi, komanın sessizliğinde başıma gelenleri daha iyi anladığım belli. Yoksa bu Martin Eden'e olduğu gibi son noktada her şeyin anlaşılıp öğrenildiği, ama öğrenildiği dakikada her şeyin bittiği ilham anı mı? Ama ben daha son noktaya gelmedim ve ölmekte olan insana oranla daha üstün durumdayım. Anlıyorum, biliyorum, hatta bildiğimi hatırlıyorum (şimdi). Yoksa ayrıcalıklı bir insan mıyım ben?

16

Rüzgâr uğulduyor

Lila'yı hatırlamak istiyordum... Nasıldı acaba? Böyle uykulu uykulu sisler arasında başka görüntüler ortaya çıkıyor, ama o yok...

Oysa normal koşullar altındaki bir insan, geçen yılki tatilimi hatırlamak istiyorum diyebilmeli. Eğer aklında birkaç anı kaldıysa, hatırlar. Benim hafızam, bağırsak kurdu gibi, ama kurttan farklı olarak kafası yok, içinden çıkılmaz bir labirentte dolaşıyor, herhangi bir nokta yolculuğun başı ya da sonu olabilir. Anıların kendilerine özgü bir mantık izleyerek tek başlarına gelmelerini beklemeliyim. Böylece sise dalıyorum. Güneş olduğunda uzaktaki şeyleri görür ve belirli bir şeyle karşılaşmak için yönünü değiştirmeye karar verebilirsin. Oysa siste bir şey ya da biri sana doğru gelir, ama yanına gelene kadar kim olduğunu bilemezsin.

Belki de bu normaldir, her şeye bir anda sahip olamazsın, şişlere geçirilmiş anılar. Psikologların sözünü ettiği sihirli yedi rakamı hakkında Paola ne diyordu? Bir listeyi yedinci öğeye kadar kolaylıkla hatırlar, sonrasını bilmekte güçlük çekersin. Hatta yedinciyi de hatırlamazsın. Yedi cüceler kimdi? Keloğlan, Hapşırık, Uykucu, Öfkeli, Utangaç, Bilgin... Sonra? Hep yedinci yedi cüce eksik kalır. Ya yedi Roma kralı? Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Servius Tullius, Tarquinius Priscus, Tarquinius Superbus... Ya yedincisi? Ah, Neşeli.

İlk anımın askerî bir bandonun baş trampetçisi bir kukla olduğunu sanıyorum, beyaz bir üniforması, başında da bir kepi vardı, anahtarla kurunca sopalarıyla davuluna dum duma dum vuruyordu. İlk anım bu muydu, yoksa yıllarca annem ile babamın anlattık-

larından hareketle mi gözümde canlandırıyordum? Peki ya incir sahnesi, ilk anım o olmasın? Bir incir ağacının altında duruyorum ve Quirino adında bir çiftçi merdivene tırmanmış bana en güzel incirleri topluyor, ama *incir* demesini beceremez, *imcir* derdim.

Son anım: Solara'dayım, önümde bir infolyo var. Ansızın uykuya dalınca elimde ne olduğunu Paola ve diğerleri fark etmişler midir acaba? Onu hemen Sibilla'ya vermeleri gerek, yıllarca böyle yaşamayı sürdürürsem masraflarımı karşılayamazlar, işyerimi, sonra da Solara'yı satmak zorunda kalabilirler, hatta bunlar da yetmeyebilir, infolyo sayesinde sonsuza dek beni burada bırakabilir, on tane hemşire tutabilirler, beni ayda bir gelip görsünler yeter, geri kalan zamanda istediklerini yapsınlar.

Bir görüntü daha beliriyor karşımda, yakışıksız bir işaret yaparak sırıtıyor bana. Sanki üzerime doğru gelerek beni sarıyor, sonra siste kayboluyor.

Başında kepiyle trampetçi geçiyor yanımdan. Kaçıp büyükbabamın kucağına sığınıyorum. Yanağımı yeleğine dayadığımda pipo kokusu duyuyorum. Büyükbabam pipo içer ve tütün kokardı. Neden Solara'da piposunu görmedim? Lanet olası amcam attı onu

herhalde, ateşin iyice yıprattığı lülesiyle önemli bir eşya gibi gelmedi onlara, kalemlerle, kurutma kâğıtlarıyla, bir gözlükle, delik bir çorapla ve yarısı dolu son tütün kutusuyla birlikte onu da attılar.

Sis yavaş yavaş dağılıyor. Bruno'nun dört ayak üzerinde yürüdüğünü hatırlıyorum, ama Carla'mn doğumunu, üniversiteden mezun olduğum günü, Paola'yla ilk karşılaşmamızı hatırlamıyorum. Daha önce de hiçbir şey hatırlamıyordum, şimdi hayatımın ilk yıllarına ait her şeyi hatırlıyorum, ama Sibilla'nın iş bulmak amacıyla ofisime ilk geldiği anı ya da son şiirimi ne zaman yazdığımı hatırlamıyorum. Lila Saba'nın yüzünü hatırlayamıyorum. Tüm bu uyku onu hatırlamaya değer. Yetişkin hayatım boyunca her yerde aradığım Lila'nın yüzünü hatırlamıyorum, çünkü yetişkin yaşamımı da yetişkinliğe ererken unutmak istediğim şeyleri de hâlâ anımsamıyorum.

Beklemeliyim ya da sonsuza dek ilk on altı yılımın patika yollarında dolaşmaya hazır olmalıyım. Her anı, her olayı yeniden yaşasam, bu şekilde bir on altı yıl daha yaşarım. Bana bu çok bile, yetmiş altıyı geçmiş olurum, makul bir yaşam süresi... Ama Paola makinenin fişini çekmesi gerekiyor mu gerekmiyor mu, soruyor kendine.

Telepati yok mu Tanrı aşkına? Paola'ya konsantre olur ve yoğun bir şekilde ona bir mesaj yollamayı düşünebilirim. Hatta bir çocuğun dinç ve sorulardan uzak aklıyla deneyebilirim. "Sandro'ya mesaj, Sandro'ya mesaj, burası Fernet Branca'nın Gri Kartalı, burası Gri Kartal, cevap verin. Sıra sizde..." O da bana şöyle der: "Roger, Gri Kartal, seni net ve iyi duyuyorum..."

Şehirde sıkılıyorum. Dört çocuk, üzerimizde kısa pantolonlar evin önünde, sokakta oynuyoruz. Saatte bir araba geçiyor, o da yavaş. Sokakta oynamamızdan kaygılanmıyorlar. Misketlerle oynuyoruz, yoksul oyunu, başka oyuncağı olmayanlar için de iyi. Kilden olanlar kahverengi, camdan olanların içinde renkli girift bezemeler var, bazıları da süt beyazı ama üzerinde kırmızı çizgileri var. Birinci oyun, çukur: yolun ortasından, işaretparmağının üzerinde

kayan başparmağın (ama ancak en iyiler başparmağı işaretparmağının üzerinde kaydırıyor) tek ve kesin bir hareketiyle misketler kaldırımın kenarına açılmış çukura atılıyor. Kimi ilk atışta misketi çukura sokuyor, aksi takdirde oyun devam ediyor. İkinci oyun *karış*'tı; Solara'da ona *kafa karış* derdik. İlk miskete bir karış yaklaşmak gerekiyordu, ama bir karıştan daha yakına gidilmemeliydi.

Topaç çevirmeyi bilenlere hayranlık duyardım. Ama zengin çocukların topacını değil, onlarınki metal ve değişik renklerde çizgili olurdu, kurmak için bir sopanın tokmağına birçok kez bastırılır, sonra yere bırakılırdı, topaç rengârenk burgaçlar oluşturarak dönerdi, ahşap topacı çevirmek ise marifet isterdi, *fırdöndü* de derdik, bir tür şişkin koniye, şişkin armuta benzerdi, altında bir çivisi üzerinde bir dizi sarmal oyuk vardı. Oyuklara oturan bir iple güzelce sarılır, sonra tek bir harekette ip birden çekilir ve boşaltılır, topaç da dönerdi. Herkes bunu beceremez, ben de beceremezdim, çünkü daha pahalı ve kullanışı daha kolay topaçlara alışmışım, çocuklar benimle alay ediyordu.

O gün oyun oynayamıyoruz, çünkü kaldırımda ceketli, kravatlı bazı adamlar var, küçük bir çapayla ayrıkotlarını temizliyorlar. İsteksiz, yavaş çalışıyorlar, içlerinden biri misket oyunları hakkında bizimle konuşmaya başlıyor. Küçükken çember oyunu oynadığını söylüyor: tebeşirle kaldırıma ya da sopayla toprağa bir çember çiziyor, misketleri içine koyuyorlarmış, sonra da daha büyük bir misketle çemberdeki misketleri dışarı çıkarmaya çalışıyorlarmış, en fazla misketi çıkaran oyunu kazanıyormuş. "Annen ile babanı tanıyorum" dedi bana, "Bay Levi selam söyledi dersin, şapkacı dükkânından Levi dersin."

Eve dönünce söyledim. "Yahudi onlar" dedi annem, "zorla çalıştırılıyorlar." Babam gözlerini yukarı kaldırdı ve "Kim bilir!" dedi. Daha sonra büyükbabamın dükkânına gidip Yahudilerin neden çalıştırıldıklarını sordum. Karşılaştığımda onlara karşı terbiyeli olmamı, iyi insanlar olduklarını, ama daha çok küçük olduğum için şimdilik o konuyu açıklayamayacağını söyledi. "Sus, etrafta konuşma, özellikle de öğretmeninle." Bir gün bana her şeyi anlatacaktı. *Böyleyken böyle olur.*

Bunun üzerine kendime Yahudilerin neden şapka sattıklarını sordum. Duvar afişlerindeki ya da dergi reklamlarındaki şapkalar ince ve şıktı.

Yahudiler konusunda kaygılanmam için henüz bir neden yoktu. Bir süre sonra, Solara'da büyükbabam 1938'in bir gazetesini gösterdi bana, ırkçı yasalar yazılıydı, ama 1938'de altı yaşındaydım ve gazete okumuyordum.

Sonra bir gün Bay Levi'yi ve diğerlerini kaldırımı otlardan temizlerken göremez olduk. Bunun üzerine küçük bir ceza çektikten sonra evlerine döndüklerini düşündüm. Ama savaştan sonra, birinin anneme Bay Levi'nin Almanya'da öldüğünü söylediğini duydum. Savaştan sonra çok şey öğrenmiştim, yalnızca çocukların nasıl doğduğunu değil (o dokuz aydan önceki hazırlık eylemleri dahil), Yahudilerin nasıl öldüğünü de.

Hayatım savaş nedeniyle Solara'ya gitmemizle değişti. Şehirde, günde birkaç saat okul arkadaşlarıyla oynayan hüzünlü bir

çocuktum. Günün geri kalan bölümünde ya bir kitaba gömülür ya da bisikletle dolaşırdım. En büyüleyici anlar büyükbabamın dükkânında geçirdiğim anlardı: o bir müşteriyle konuşurken, etrafı karıştırır, sürekli keşfettiğim yeni şeyler karşısında gözlerim kamaşırdı. Ama bu şekilde yalnızlığım her geçen gün artıyor ve ben sadece hayallerimle yaşıyordum.

Solara'daki evden kasabadaki okula artık tek başma gidip geliyor, tarlalarda ve bağlarda dolaşıp duruyordum, özgürdüm, henüz keşfedilmemiş bir dünya açılıyordu önümde. Birlikte gezdiğim çok arkadaşım vardı. En önemli düşüncemiz kendimize bir kulübe yapmaktı.

Şimdi bir filmdeki gibi, Oratorio'da geçirdiğimiz hayatı görüyorum. Parça parça değil, art arda bir dizi halinde...

Kulübemiz, damı, duvarları ve kapısı olan bir ev gibi olmamalıydı. Genellikle bir çukurun, bir geçitin üzerini dal ve yapraklarla örtüp içine girerdik, bir vadiyi ya da en azından bir düzlüğü görebilecek bir yerde olmalıydı burası. Sopalarımızla nişan alıp yaylım ateşine tutardık çevreyi. Cerbub'daki gibi, oradan ancak karnımız acıktığında çıkardık.

Oratorio'ya gitmeye başlamamızın nedeni, futbol sahasının ucundaki duvarın arkasında, bir engebede kulübemiz için mükemmel bir yer bulmamızdı. Pazar günkü futbol karşılaşmalarının yirmi iki oyuncusunu birden yaylım ateşine tutabilirdik.

Kilisede oldukça özgürdük, yalnızca saat altıya doğru din dersi ve kutsama için bir araya geliyor, geri kalan zamanda herkes istediğini yapıyordu. Basit bir atlıkarınca, birkaç salıncak, küçük bir tiyatro vardı, *Küçük Parisli* oyunuyla ilk kez orada sahneye çıktım. Yıllar sonra beni Lila'nın gözünde unutulmaz yapacak o sahne hâkimiyetini orada kazandım.

Bizden daha büyük çocuklar, hatta gözümüze çok yaşlı gelen delikanlılar da geliyor, ping pong ve eğlencesine iskambil oynuyorlardı. Oratorio'nun müdürü, o iyi adam Don Cognasco onlardan dinî uğraşlar göstermelerini beklemiyordu, tüm il çapmda ünlü olan genelev Kırmızı Ev'in merdivenlerini çıkmayı denemek için grup-

lar halinde bisikletle şehre gitmek yerine oraya gelmeleri daha iyiydi, üstelik yolda bir bombardımana yakalanmak da vardı.

8 eylülden sonra, partizanlarla ilgili konuşmaları ilk kez Oratorio'da duydum. Bunlar her şeyden önce, ya Sosyal Cumhuriyet'te askerlik yapmak istemeyen ya da Almanların eline düşüp Almanya'ya çalışmaya gönderilmemek için kaçan gençlerdi. Sonra bu gençlerin adı asiye çıktı, çünkü resmî bildirilerde öyle geçiyordu. Ama birkaç ay sonra, içlerinden onunun –biri Solaralıydı– kurşuna dizildiğini öğrenince ve Radyo Londra'dan onlara özel mesajlar yollandığını duyunca, partizanlar ya da vatanseverler demeye başladık bu gençlere. Kasabada herkes partizanları destekliyordu, çünkü o yörenin gençleriydiler, hepsinin bir takma adı vardı, Kıvırcık, Yıldırım, Mavi Sakal ya da Demircik, ortaya çıktıklarında yine bildiğimiz o adlarla hitap ederdik onlara. Çoğunu Oratorio'da görmüştüm, üzerlerinde daracık yırtık ceketlerle kâğıt oynarlardı, ama şimdi kasketler, omuzdan geçme fişeklikler takıyor, makineli tüfekler, el bombaları taşıyorlardı, kiminin tabancası da vardı. Çok muhteşemdiler.

1944'ten itibaren, Kara Gömlekliler'in olmadığı anlarda Solara'ya ani baskınlar yapmışlardı. Bazen mavi fularlı Badoglio yandaşları geliyordu ve kralı desteklediklerı söyleniyordu; hâlâ Savoia diye bağırarak saldırıya geçiyorlardı. Bazen de kırmızı fularlı Garibaldiciler geliyor; krala ve Badoglio'ya karşı, *rüzgâr uğulduyor, fırtına patlıyor, / ayakkabılar parça parça ama gitmek gerek, / gelecek güneşinin doğduğu, / kırmızı ilkbaharı fethetmeye,* diye şarkılar söylüyorlardı. Badoglio yandaşları daha iyi silahlanmıştı, İngilizlerin yalnızca onlara yardım yolladığı söyleniyordu, diğerleri komünistti çünkü. Garibaldicilerin Kara Gömlekliler gibi makineli tüfekleri vardı, ya bir çatışmada ya da bir silah deposuna yapılan bir baskında ele geçirmişlerdi, Badoglio yanlılarının tüfekleri ise son model İngiliz *Sten*'di.

Sten makineli tüfekten daha hafifti, demir bir teli andıran dipçiğinin içi boştu, şarjörü de altta değil, yandaydı. Bir keresinde içlerinden biri bir kez ateş etmeme izin verdi. Genellikle atış talimi

amacıyla ve genç kızların dikkatini çekmek için ateş ederlerdi.

Bir keresinde San Marco faşistleri geldi, *San Marco! San Marco! / ölümden bize ne!* diye şarkı söylüyorlardı.

İnsanlar onların iyi aile çocukları olduklarını, ama yanlış seçim yaptıklarını, halka iyi davrandıklarını, kadınlara da terbiyeli bir biçimde kur yaptıklarını söylüyordu.

Kara Gömlekliler ise hapishanelerden ve ıslahevlerinden çıkarılmıştı (içlerinde on altı yaşında olanlar vardı) ve tek istekleri herkesi korkutmaktı. Ama zaman kötüydü, San Marcoculara da güven olmazdı.

Annemle kasabaya ayine gidiyorum, yanımızda bizim evden birkaç kilometre uzaktaki villanın sahibi hanım da var. Hesaplarda sahtecilik yapan yarıcısı hakkında hep kötü konuşuyor. Yarıcı komünist olduğu için, hanım faşist olmuş, çünkü faşistler komünistlere karşı. Kiliseden çıkıyoruz, iki San Marcocu subay, fazla genç olmayan, ama hâlâ güzel sayılabilecek hanımları gözlerine kestirdiler, ne de olsa boylarının ölçüsünü almak istemezler. Oralara yabancı oldukları için bir şey sormak bahanesiyle yanaşıyorlar. Hanımlar nazik davranıyor (ne de olsa ikisi de yakışıklı) ve kendilerini evlerinden uzakta nasıl hissettiklerini soruyorlar. "Bu ülkeye onurunu yeniden kazandırmak için savaşıyoruz, Hanımlar, bazı hainler o onuru lekelediler" diye yanıt veriyorlar bir ağızdan. Komşumuz şu yorumu yapıyor: "Doğru, aferin size, şu arkadaşıma anlattığım adam gibi değilsiniz."

Gençlerden biri tuhaf bir biçimde gülerek şöyle diyor: "O beyin adını ve adresini öğrenmekten mutluluk duyarız."

Annem sararıyor, sonra kızarıyor, ama işin içinden çıkmasını biliyor: "Ah, teğmenim, arkadaşım geçen yıllarda buraya gelen Astili birini söylüyor, kim bilir nerededir şimdi, Almanya'ya götürüldüğü söyleniyor."

"Oh iyi olmuş" diye gülümsüyor teğmen ve ısrar etmiyor. Karşılıklı selamlaşıyorlar. Dönüş yolunda annem o düşüncesiz arkadaşına bu zamanda ağızdan çıkanı kulağın duyması gerektiğini, bir insanı zor duruma düşürmenin çok kolay olduğunu söylüyor öfkeyle.

Gragnola. Oratorio'nun müdavimlerindendi. Adının, yumruk yağmuru anlamına da gelen Gragnòla diye (vurgu "o"nun üstünde) değil, Gràgnola olarak (vurgu "a"nın üstünde) söylenmesini isterdi. Barışsever olduğunu söyleyince arkadaşları "Ya ne demezsin..." diyordu. Dağlardaki Garibaldicilerle görüştüğü söyleniyordu, hatta kimileri onun büyük bir lider olduğunu, arazide değil de, kasabada yaşayarak hayatını daha çok tehlikeye attığını, bir gün maskesini düşürdüklerinde anında kurşuna dizileceğini söylüyordu.

Gragnola benimle birlikte *Küçük Parisli*'de rol almış, sonra da benimle dost olmuştu. *Çeşit çeşit* iskambil oyunları öğretmişti bana. Yaşıtlarından hoşlanmıyor ve saatlerce benimle sohbet ediyordu. Belki de bu onun eğitimci karakterinden kaynaklanıyordu, çünkü öğretmenlik yapmıştı. Ya da belki de çok önemli şeyler söylediğini, bunları etrafta anlattığı takdirde İsa karşıtı olarak görülebileceğini biliyor ve yalnızca bir çocuğa güveniyordu.

El altında dolaşan yasadışı yazılar gösteriyordu bana. Ama vermiyor, onlarla yakalananın anında kurşuna dizileceğini söylüyordu. Böylece Roma'daki Ardeatine Katliamı'nı öğrendim. "Bir daha böyle şeyler olmasın diye, arkadaşlarımız dağlarda. Almanlar da *kaputt*!"

Bu yazılarda adı geçen esrarengiz partilerin faşizmden önce de var olduklarını ve yurtdışında yasadışı faaliyet gösterdiklerini, bü-

L'ITALIA LIBERA
ORGANO DEL PARTITO D'AZIONE
LA LOTTA CONTRO 'IL NAZISMO' UNICA POSSIBILITA' DI RINASCITA
I volontari della libertà
Il posto dell'Italia nella pace di Versailles

Avanti!
Sulla fossa dei 500 fucilati di Roma la Nazione raccoglie un monito di lotta!
Esecrazione

yük liderlerinin mason olduğunu, bazen Duçe'nin polisleri tarafından yakalandıklarını ve coplanarak öldürüldüklerini anlatıyordu.

Gragnola meslek okullarında öğretmenlik yapmıştı ve her sabah bisikletiyle gidip akşamüstü geri dönüyordu. Sonra öğretmenliği bırakmıştı, kimileri kendini partizanlara tamamen adadığı için bıraktığını, kimileri de veremli olduğundan devam edemediğini söylüyordu. Aslında veremli bir hali vardı Gragnola'nın, yüzü kül rengi, elmacıkkemiklerinin üzeri hastalıklı gibi kırmızı, yanakları çöküktü, sürekli öksürürdü. Dişleri berbattı, topallayarak yürür, sırtı eğik ve kürekkemikleri çıkık olduğundan hafif kambur dururdu, ceketinin yakası boynuna değmez, onun için de giysileri sopaya geçirilmiş gibi dururdu. Tiyatro oyunlarında ona, hep kötü adam rolü ya da esrarengiz bir villanın topal bekçisi rolü verilirdi.

Herkes çok bilgili bir insan olduğunu söylüyordu, birçok kez üniversitede ders vermesi için çağırılmış, ama o öğrencilerini çok sevdiğinden kabul etmemişti. "Hepsi palavra" dedi bir gün bana. "Sevgili Yambo, ben yalnızca yoksul okullarında öğretmenlik yaptım, hem de vekil öğretmen olarak, çünkü bu iğrenç savaş yüzünden üniversiteyi bitiremedim. Yirmi yaşında Yunanistan'ı hak-

lamaya yolladılar beni Yunanistan'ın böbreklerini sökmeye yolladılar beni! Dizimden yaralandım, önemsiz bir yara, pek fark edilmiyor, ama o çamur içinde kötü bir hastalığa yakalandım ve o zamandan beri sürekli kan tükürüyorum. O dangalak Mussolini bir elime geçse, onu öldüremem çünkü ne yazık ki korkağın tekiyim, ama kıçına o kadar çok tekme atarım ki, umarım yaşayacak hali kalmaz, kalleş herifin."

Ona neden Oratorio'ya geldiğini sordum, herkes tanrıtanımaz olduğunu söylüyordu çünkü. İki insan görebileceği tek yer olduğu için geldiğini söyledi. Ayrıca tanrıtanımaz değil, anarşistti. O zaman anarşistlerin kim olduğunu bilmiyordum, onun için bana onların efendisiz, kralsız, devletsiz ve rahipsiz, özgürlük isteyen insanlar olduğunu anlattı. "Özellikle de devletsiz, Rusya'daki komünistler gibi değil ama, onlara helaya bile ne zaman gideceklerini devlet söylüyor."

Bana Gaetano Bresci'yi anlatırdı, Milano'da işçileri katleden Kral Umberto'yu cezalandırmak için kurayla seçilmiş, rahatça yaşayabileceği Amerika'dan dönüş bileti bile almadan kalkıp gelmiş ve kralı öldürmeye gitmişti. Hapishaneye düşüp öldürülmüştü, ama vicdan azabı çektiği için kendini astığını söylemişlerdi. Ama bir anarşist halk adına yaptığı eylemlerden asla vicdan azabı çekmezdi. Çok uysal anarşistleri anlatırdı bana, ülkeden ülkeye göç etmek zorunda kalan, tüm ülkelerin polislerinin peşinde olduğu, ama *Elveda sana güzel Lugano* şarkısını ağızlarından düşürmeyen insanlardı bunlar.

Sonra yeniden komünistleri kötülemeye başlardı, Catalogna'da anarşistleri öldürmüşlerdi. Ona komünistlere karşı olduğuna göre neden Garibaldicilerle işbirliği yaptığını sordum, çünkü onlar da komünistti. Birincisi bütün Garibaldiciler komünist değildir, aralarında sosyalistler, hatta anarşistler de var dedi, ikincisi o anda düşman Nazi faşizmiydi ve bu gibi durumlarda kılı kırk yarmamak gerekiyordu. "Önce birlikte kazanmaya bakalım, sonra hesaplaşırız."

Sonra Oratorio'ya iyi bir şey olduğu için geldiğini ekledi. Rahip ırkı kötüydü, ama Garibaldiciler gibi onların da arasında iyiler var-

dı. "Özellikle de bu zamanda gençlerin sonu ne olur bilinmez, geçen yıla kadar kitap ve tüfek kullanmayı öğretiyorlardı onlara. Hiç olmazsa Oratorio'da başı boş bırakmıyorlar onları, dürüst olmayı öğretiyorlar da şu mastürbasyon yapmama konusunda fazla ısrar ediyorlar, ama önemli değil, siz gençler, nasıl olsa yapmaya devam ediyor, sonra da gidip günah çıkarıyorsunuz. Kısacası buraya gençleri oyalamak için Don Cognasso'ya yardım etmeye geliyorum. Ayine gidildiği zaman da kilisenin bir ucunda sessizce duruyorum, çünkü ben Tanrı'ya saygı duymasam da İsa'ya duyarım."

Bir pazar, öğlen saat ikide Oratorio tenhayken ona pullarımdan bahsetmiştim, o da bana bir zamanlar kendisinin de bir pul koleksiyonu olduğunu, ama savaştan döndükten sonra hevesinin geçtiğini ve her şeyi attığını anlatmıştı. Elinde hâlâ yirmiye yakın pul vardı ve memnuniyetle bana armağan edebilirdi.

Evine gitmiştim, ganimeti mükemmeldi, çünkü içlerinde Yvert ve Tellier'de görüp sahip olmayı arzuladığım Fiji Adaları'nın iki pulu vardı.

"Yvert ve Tellier de mi var sende?" diye sordu bir hayranlıkla.

"Evet, ama bir tane ve eski..."

"Asıl eskiler en iyileridir."

Fiji Adaları. İşte şimdi anlıyorum Solara'da onları görünce neden o kadar çok büyülendiğimi. Gragnola bana onları armağan ettikten sonra eve gelip albümümün yeni bir sayfasına yerleşmiştim. Bir kış akşamıydı, babam bir gün önce gelmiş, ama o gün öğleden sonra şehre geri dönmüştü.

Evin büyük kanadındaki mutfaktaydım, tek ısıtılan yer orasıydı, çünkü ancak şöminede yakmaya yetecek odunumuz vardı.

Işık azdı. Solara'da karartmaya çok önem verildiğinden değil (kim bombalardı ki bizi?), abajurdan sarkan ve Fijili vahşilere armağan edilecek mücevherler gibi duran boncuklar ampulün ışığını kesiyordu.

Masaya oturmuş koleksiyonumu düzeltiyordum, annem etrafı toparlıyordu, kız kardeşim bir köşede oyun oynuyordu. Radyo açıktı. *Rossi Ailesinin Evinde Neler Oluyor*'un "Milano" versiyonu daha yeni sona ermişti, bu Salò Cumhuriyeti'nin propaganda amaçlı bir programıydı. Bir ailenin fertleri siyaset tartışıyor ve elbette Müttefikler'in düşmanımız olduğu, partizanların askerden kaçan tembel haydutlar olduğu ve İtalya'nın onurunun kuzeydeki Alman dostlar sayesinde korunduğu sonucuna varılıyordu. Ama günaşırı, programın "Roma" versiyonu da yayınlanıyordu, bu programda Müttefikler'in işgal ettiği Roma'da yaşayan başka bir Rossi ailesi ortaya çıkıyordu ve sonunda, en kötü günlerde bile, o günlerden çok daha iyi yaşandığı farkına varılıyor ve Mihver Devletleri'nin bayrakları altında özgür olan kuzeyli yurttaşlara imreniliyordu. Annemin başını sallayışından bunlara inanmadığı anlaşılıyordu, ama çok hareketli bir programdı. Ya o dinleniyor ya da radyo kapatılıyordu. Ama sonra (çalışma odasmda, bacaklarına bir battaniye örterek o ana kadar dayanan büyükbabam da geliyordu) Radyo Londra ayarlanıyordu.

Yayın bir dizi davul sesiyle başlıyordu, Beethoven'in *Beşinci Senfonisi*'ndeki gibi, sonra Albay Stevens'ın ikna edici "İyi akşamlar"ı duyuluyordu. Duymaya alıştığımız bir diğer ses de, rejim radyosundaki, zafer uğruna mücadele etmeye teşvik edici konuşmalarını "Tanrı İngilizlerin cezasını versin" diye bitiren Mario Appelius'unkiydi. Stevens İtalyanlara lanet okumazdı, hatta her akşam, "Gördünüz mü Duçe'niz başınıza ne işler açıyor?" der gibi anlattığı Mihver Devletleri'nin yenilgilerine kendisiyle birlikte sevinmeye çağırırdı.

Ama haberlerinde sadece savaşa yer vermezdi. Bizim hayatımızı, casuslardan ve hapse atılmaktan korkmayıp her gece Londra'nın Sesi'ni dinlemek için radyolarına yapışan biz dostların hayatlarını anlatırdı. Bizlerin, dinleyicilerinin hayatını anlatırdı, ona

güvenmemizin en önemli nedeni o anda tam olarak ne yaptığımızı, bizleri, köşedeki eczacıyı, hatta –öyle söylüyordu Stevens– her şeyi bilen ve kurnazca susan jandarma komutanını anlatıyor olmasıydı. Böyle diyordu ve eğer o konuda yalan söylemiyorsa, gerisine de inanabilirdik. Hepimiz, hatta biz çocuklar bile onun propaganda yaptığını biliyorduk, ama kahramanlık sözcüklerinin kullanılmadığı, ölüme çağrının yapılmadığı, yumuşak bir biçimde dile getirilen bir propaganda ilgimizi çekiyordu. Albay Stevens her gün bizi besleyen sözcüklerin abartılı olduğunu ifade ederdi.

Bilmiyorum neden, ama sadece bir ses olan bu beyi, ben Mandrake gibi düşünürdüm: bıyıkları bakımlı, her tabancayı muza dönüştürmeyi beceren o sihirbazdan biraz daha kır saçlı, fraklar içinde şık bir adam.

Albayın konuşması bittiğinde partizan gruplara bir Montserrat pulundan daha gizemli ve etkileyici özel mesajlar başlardı: *Franchi grubuna iletiler, Mutlu mutlu değil, Yağmur dindi, Sakalım sarı, Giacomome Muhammed'i öpüyor, Kartal uçuyor, Güneş hâlâ doğuyor...*

Hayranlıkla Fiji pullarına bakarken görüyorum kendimi, ama ansızın, on ile on bir arası bir uğultu işitiliyor, ışıklar söndürülüp pencereye koşuluyor ve Pippetto'nun geçmesi bekleniyor. Her gece, aşağı yukarı aynı saatte işitilirdi bu uğultu ya da söylenceye göre öyleydi. Kimi bir İngiliz keşif uçağı, kimi de dağlardaki, belki de bizden fazla uzak olmayan Langhe yamaçlarındaki partizanlara paraşütle yiyecek, içecek ve silah atan bir Amerikan uçağı olduğunu söylerdi.

Aysız, yıldızsız bir akşam, vadide ışık yok, tepelerin dış çizgileri de görülmüyor, üstümüzden Pipetto geçiyor. Onu bugüne kadar kimse göremedi: gecenin içinde bir gürültü o yalnızca

Pipetto geçti gitti, bu akşam da her şey alışılagelmiş bir biçimde sona erdi, radyodaki son şarkıları dinlemeye koyuluyoruz. Belki o gece Milano bombalanıyor, Pipetto'nun da hesabına çalıştığı adamlar tepelerde Alman köpek sürülerinin takibinde, ama radyo ateşli bir saksofon sesiyle, *Orada, Capocabana'da, Capocabana'da kraliçedir kadın, hükümdardır kadın*'ı çalıyor ve iş-

veli bir starın hayali geliyor gözler önüne (onun fotoğrafını galiba *Novella*'da gördüm ben). Basamakları, ayağını bastığı an aydınlanan beyaz bir merdivenden tüy gibi uçarak iniyor, beyaz fraklı genç delikanlılar sarmış çevresini, geçerken silindir şapkalarını çıkarıp hayranlıkla eğiliyorlar önünde. Şehvetli kadın Capocabana şarkısıyla (Copacabana değil, Capocabana'ydı), pullarım gibi egzotik bir mesaj gönderiyor bana.

Sonra, çalınan zafer ve intikam marşlarıyla yayınlar sona eriyor. Ama hemen kapatmamak gerek, annem bunu biliyor. Radyo ertesi güne kadar sustuğu izlenimi uyandırdıktan sonra, ansızın hüzünlü bir sesin söylediği şu şarkı duyuluyor:

Döneceksin
Bana
çünkü gökyüzünde yazıyor
döneceğin.
Döneceksin,
sana inandığım için
böyle güçlü olduğumu
biliyorsun.

Bu şarkıyı Solara'da dinledim ben, ama *Döneceksin bana / çünkü kalbimin tek düşü sensin. / Döneceksin / çünkü / tutkulu öpücüklerin olmadan / yaşayamaz bu kalp*, diyen bir aşk şarkısıydı. Öyleyse bu şarkı, o akşamlarda dinlediğim şarkının savaş zamanı versiyonuydu, çoğu kişiye bir vaat ya da uzakta olan birine, o anda bir bozkırda donmakta olan ya da kendini bir infaz mangasına sunan birine yapılmış bir çağrı olarak geliyordu. Gecenin o saatinde bu şarkıyı kim yayına sokuyordu? Yayın kabinini kapatmadan önce, özlemle dolu bir memur mu, yoksa üstten gelen emre uyan biri mi? Bilmiyorduk, ama o ses bizi uykunun eşiğine getiriyordu.

Saat neredeyse on bire geliyor, pul dosyamı kapatıyorum, yatmaya gidiyoruz. Annem tuğlayı hazırladı, gerçek bir tuğla bu, iyice ısınana kadar fırında duruyor, elinde tutman imkânsız olduğu

için yün bezlere sarılıp yatağı biraz ısıtsın diye battaniyelerin altına yerleştiriliyor. Üzerine ayaklarımı uzatmak ne hoş, o yıllarda mayasılın (soğuk, vitaminsizlik, hormonal değişiklikler yüzünden) yol açtığı kaşıntıları dindirmeye de iyi geliyordu, ellerimiz ayaklarımız şişer, bazen de çok acı veren yaralar açılıp cerahat toplardı.

Vadideki bir çiftlikte bir köpek kesik kesik ve acı acı havlıyor.

Gragnola'yla her konudan konuşuyorduk. Okuduğum kitapları anlatıyordum ona, o da hararetle tartışıyordu benimle: "Verne" diyordu, "Salgari'den iyidir, çünkü bilimseldir. Nitrogliserin üreten Cyrus Smith, on beşlik şımarık ve budala bir kıza vurulduğu için tırnaklarıyla göğsünü yaralayan Sandokan'dan daha gerçektir."

"Sandokan'ı sevmez misin?" diye soruyordum ona.

"Bence biraz faşistti."

Ona De Amicis'in *Çocuk Kalbi* adlı kitabını okuduğumu söylemiştim, bana onu hemen atmamı, De Amicis'in bir faşist olduğunu söylemişti. "Düşünebiliyor musun" diyordu, "herkes, talihsiz bir aileden gelen zavallı Franti'ye karşı ve o faşist öğretmenin gözüne girmek için dört dönüyor. Ne anlatıyor? Cesaretli Garrone'yi, yağcının teki halbuki, Lombardialı küçük gözcüyü, hani şu kralın uğursuz bir subayı tarafından düşman geliyor mu diye bakması için yollanan ve ölen gözcüyü, emir eri olarak savaşın ortasına gönderilen Sardunyalı davulcuyu ve şu iğrenç albayı, hani zavallı çocuk bacağını kaybettiğinde üzerine atılıp onu üç kez kalbinin üzerinden öpen albayı, gencecik yaşta sakat kalmış birine yarası daha tazeyken böyle şeyler yapılmaz, oysa Piemonte Kraliyet Ordusu mensubu bir albayın sağduyulu olması gerekir. Coretti'nin babasını da anlatıyordu, o kasap kralın okşadığı, sıcaklığını hâlâ koruyan eliyle oğlunun elini tutuyordu. Kurşuna dizeceksin böylelerini, kurşuna! Asıl De Amicis gibileri açtılar faşizme yolu."

Sokrates'in ve Giordano Bruno'nun kim olduklarını anlatıyordu bana. Kim olduğunu ve ne dediğini iyi anlayamadığım Bakunin'i de. Bilim ilkelerini yaymak istedikleri için rahiplerin hapse

attıkları ya da işkence yaptıkları Campanella'yı, Sarpi'yi, Galileo'yu da anlatıyordu, Ardigò gibi, rahipler ve Vatikan tarafından idama mahkûm edildikleri için boğazlarını kesenler de vardı.

Nuovissimi Melzi'de Hegel'i okumuştum ("Alm. Filoz. *Panteist okulu*), kim olduğunu sordum. "Hegel panteist değildi, senin Melzi bir cahil. Giordano Bruno'ya panteist denebilirdi ancak. Bir panteist Tanrı'nın her yerde olduğunu söyler, şurada gördüğün sinek pisliğinde de. Aman ne büyük mutluluk, her yerde olmak hiç bir yerde olmamak gibidir. Hegel'e göre Tanrı değil, devlet her yerde olmalıydı, onun için de faşistti."

"Ama yüz yıldan daha fazla bir zaman önce yaşamadı mı?"

"Ne olacak yani? Jeanne d'Arc da faşistin dik âlâsıydı. Faşistler hep var oldular. Ta şey zamanından... Tanrı'dan bu yana. Tanrı'ya bak. Faşisttir o da."

"Ama sen Tanrı yoktur diyen bir tanrıtanımaz değil miydin?"

"Kim söyledi, hiçbir boktan anlamayan Don Cognasso mu? Ben, maalesef, Tanrı'nın varlığına inanıyorum. Ancak faşist."

"Tanrı neden faşist olsun ki?"

"Dinle, çok genç olduğun için teolojik bir açıklama yapamam sana. Bildiklerinden başlayalım. Oratorio'da ezberlettiklerine göre, on emri söyle bakalım bana."

Sayıyordum. "Peki" diyordu, "şimdi dikkat et. Bu on emir arasında, dört tanesi, dikkatini çekerim, yalnızca dört tanesi iyi şeyler öğütlüyor, aslında onlar da pek...neyse sonra tartışırız bunu. Öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, yalancı tanıklık etmeyeceksin ve zina etmeyeceksin. Bu sonuncusu onur nedir bilen insanlar için, bir yandan arkadaşlarının boynuzlu dolaşmasma neden olma, diğer yandan da aileni korumak için elinden geleni yap, bunu doğru bulabilirim, zaten anarşi aileyi ortadan kaldırmak istiyor, beklemek gerek, her şeyi bir çırpıda elde etmek mümkün değil. Öbür üç emre gelince, tamam onlar da iyi, ama sağduyu da sana bunları öğretir. Günah olsa da hepimiz yalan söyleriz, belki iyi niyetle, ama söyleriz, öldürmeye gelince, bak o olmaz işte."

"Kral seni savaşa gönderse bile mi?"

"İşte sorun burada. Rahipler, kral seni savaşa gönderirse öldü-

rebilirsin, hatta öldürmelisin, diyor. Nasıl olsa sorumluluk kralda. Savaş bu şekilde haklı kılınıyor, kötü şeydir savaş, hele Mussolini yollamışsa seni savaşa. Emirler savaşta öldürebilirsin diye bir şey demiyor. Öldürmeyeceksin diyor, o kadar. Ama sonra..."

"Sonra?"

"Öbür emirlere bakalım. Tanrın Rab benim. Bu emir değildir, yoksa sayıları on bir olur. Bu bir öndeyiş. Ama hileli bir öndeyiş. Anlamaya çalış: Musa'ya biri görünüyor, hatta görünmüyor bile, bir ses duyuluyor, kim bilir ses nereden geliyor, sonra Musa gidip adamlarına bu emirlere uyulması gerektiğini, çünkü Tanrı tarafından yollandığını söylüyor. Tanrı tarafından gönderildikleri ne malum? O ses, 'Tanrın Rab benim' diyor. Ya değilse? Diyelim ki, seni yolda durdurup sivil giyinmiş bir jandarma olduğumu ve o yoldan geçmek yasak olduğu için bana 10 liret ceza ödemen gerektiğini söylüyorum. Sen kurnazsan bana ne dersin? Kim senin jandarma olduğunu söylüyor, belki de insanları kazıklayarak yaşayan birisin. Göster kimliğini. Oysa Tanrı Musa'ya tanrı olduğunu nasıl gösteriyor, lafla. Her şey yalancı bir tanıklıkla başlıyor."

"Sen Musa'ya emirleri Tanrı'nın vermediğini mi düşünüyorsun?"

"Yok, Tanrı verdi. Ama bir hile yaptı. Hep hile yapmıştır zaten: ne diyor, Kitabı Mukaddes'e inanmalısın, çünkü Tanrı'dan ilham almıştır, peki Kitabı Mukaddes'in Tanrı'dan ilham aldığını kim söylüyor? Kitabı Mukaddes. Düzeni anladın mı? Daha bitmedi. Birinci emir, benden başka tanrıların olmayacak. Böylece bu bey, ne bileyim, Allah'ı, Buda'yı ya da Venüs'ü –tanrıça olarak böyle fıstığa sahip olmak hiç de fena değil doğrusu– düşünmeni yasaklıyor sana. Ayrıca felsefeye, bilime inanmayacaksın, insan soyunun maymundan türediğini düşünmeyeceksin de diyor. Yalnızca onu düşüneceksin, o kadar. Şimdi dikkat et bak, diğer emirler de ne kadar faşist emirler, toplumu böyle olduğu gibi kabul etmek zorunda bırakıyorlar insanı. Bayram günlerini kutlamayı unutma... Ne dersin?"

"Evet ama, pazar günleri ayine gitmeni buyuruyor sadece, bunda ne kötülük var?"

"Tüm rahipler gibi Kitabı Mukaddes'in nerede olduğunu bile bilmeyen Don Cognasso söylüyor bunu. Aç gözlerini! Musa'nın

peşindeki kabile gibi ilkel bir kabilede bu, dinî törenleri izlemelisin anlamına gelir, törenler de, kurban törenlerinden, Mussolini'nin Venedik Meydanı'ndaki toplantılarına kadar, halkı sersemletmeye yarar! Başka ne var? Anana babana hürmet et. Sus, anaya babaya hürmet doğrudur deme bana hiç, bu yol gösterilmesi gereken çocuklar için iyidir. Anana babana hürmet et, yaşlıların fikirlerine saygı duy, geleneğe karşı çıkma, kabilenin yaşam biçimini değiştirmeye kalkma anlamına gelir. Anladın mı? Kralın başını kesme, hem de nasıl keserim, kusura bakma, tabiî bizde kafa varsa, Savoia kralı gibi, ordusuna ihanet edip subaylarını ölüme iten bir cücenin kafasını kesmeliyiz aslında. Ayrıca çalmayacaksın da pek göründüğü gibi saf bir emir değil, çünkü özel malı ellemeyeceksin diyor, ama o mal da senden çalarak zengin olanın malı. Daha bitmedi. Üç emir daha var. Ahlakdışı davranışlarda bulunmayacaksın ne demek? Don Cognasso gibiler sadece bacaklarının arasında sarkan şeyle oynamanı ve On Emir'deki buyrukları birkaç mastürbasyon faaliyetiyle bozmanı engellediklerine inandırmak istiyorlar seni, bu da bana abesle iştigal gibi geliyor. Ben zavallının tekiysem, gariban anam beni güzel yaratmadıysa, üstüne üstlük topalsam ve hayatımda bir kadına elim değmediyse hiç, ne yapacağım peki? Bu eğlencemi de mi elimden alacaksın?"

O dönemde çocukların nasıl doğduğunu biliyordum, ama öncesi hakkında fazla bir şey bildiğimi sanmıyorum. Arkadaşlarımdan mastürbasyon ya da başka temaslarla ilgili şeyler duymuştum, ama bunların derinine inmeye cesaret edemiyordum. Ama Gragnola'ya rezil olmak da istemiyordum. Sessiz ve üzgün dinliyordum.

"Tanrı yalnızca çocuk yapmak için sevişin diyebilirdi, çünkü o zamanlar dünyada çok az insan varmış. Ama bu On Emir'de yok: bir yanda arkadaşının karısını arzulamayacaksın, diğer yanda ahlakdışı davranışlarda bulunmayacaksın. Eh söyleyin o zaman ne zaman sevişeceğiz? Hiç olur mu, tüm dünyaya uyan bir yasa yapacaksın, bak Romalılara, Tanrı olmadıkları halde yasaları bugün bile geçerli, ama Tanrı bir On Emir yazmış, en önemli şeyleri söylemiyor. Sen diyeceksin ki, tamam, ama ahlakdışı davranışların yasaklanması zinayı yasaklıyor. Gerçekten böyle olduğuna emin

misin? Yahudiler için ahlakdışı davranışlar neydi? Onların çok sıkı kuralları vardı, örneğin domuz eti yemezlerdi, belli bir biçimde öldürülmemiş sığır etini de, karidesleri de. Demek ki ahlakdışı davranışlar iktidarın yasakladığı şeylerdir. Peki nelerdir bunlar? İktidarın ahlakdışı davranışlar olarak tanımladığı şeylerdir. Uydurmak yeter, koca kafa Mussolini faşizm hakkında kötü konuşmayı ahlakdışı buluyor ve seni sürgün ediyordu. Bekâr olmak ahlakdışıydı ve bekârlık vergisi ödüyordun. Kırmızı bir bayrak sallamak ahlakdışıydı. Vesaire vesaire vesaire. Ve gelelim sonuncu emre, başkalarının malına göz koymayacaksın. Çalmayacaksın dendiğine göre bu emre neden ihtiyaç duyulduğunu hiç kendine sordun mu? Arkadaşının bisikleti gibi bir bisikletin olmasını istersen günah mı işlemiş olursun? Hayır, çalmazsan günah değildir. Don Cognasso o emrin kıskançlığı önlediğini söylüyor, kıskançlık elbette kötü bir şeydir. Ama bir kötü kıskançlık vardır, arkadaşının bisikleti vardır, senin yoktur, yokuş aşağı giderken boynu kırılsın istersin, bir de iyi kıskançlık vardır, bisikletin olsun istersin ve kullanılmış da olsa bir tane alabilmek için deliler gibi başlarsın çalışmaya, iyi kıskançlıktır dünyanın dönmesini sağlayan. Bir kıskançlık daha vardır, adalet kıskançlığıdır bu, kimilerinin dünyadaki her şeye sahip olmasını, kimilerininse açlıktan ölmesini anlayamazsın. Eğer bu güzel kıskançlığı, yani sosyalist kıskançlığı duyarsan, zenginliğin daha adaletli bir biçimde dağıldığı bir dünya gerçekleştirmeye çalışırsın. İşte sonuncu emir bunu yasaklar sana: elindekinle yetin, mülkiyet düzenine saygı göster. Bu dünya üzerinde, miras kaldığı için iki buğday tarlasına sahip olan var, bir lokma ekmek için o tarlada bel belleyen var ve bel belleyen patronun tarlasına göz koymamalı, yoksa devlet batar ve devrim olur. Onuncu emir devrimi yasaklıyor. Onun için, sevgili arkadaşım, öldürme ve senin gibi zavallılardan çalma, ama başkalarının senin elinden aldıklarına göz koy. Geleceğin güneşi budur ve bunun için arkadaşlarımız dağlara çıktı, toprak sahiplerinin paralarıyla iktidara gelen Mussolini'yi ve uzun menzilli Berthas tüfekleri yapan Krupp'a daha fazla top sattırabilmek için dünyayı fethetmek isteyen Hitler'in adamlarını yok etmek için.

Ama sen bunlardan ne anlarsın ki, Duçe'nin buyruklarına uyacağıma yemin ederim teranelerini ezberleyerek büyüdün."

"Yok, her şeyi olmasa da bir şeyleri anlıyorum."

"Umarım."

O gece Duçe'yi gördüm rüyamda.

Bir gün tepelerde dolaşmaya gittik. Gragnola bana, bir keresinde yaptığı gibi, doğa güzelliklerinden söz edecek sanıyordum, ama o gün bana sadece ölü şeyleri göstermeye başladı, üzerinde sineklerin vızıldadığı öküz pisliği, küflü bir asma, bir ağacı öldürmeye giden bir pulkanatlı sürüsü, artık atılacak hale gelmiş, filizi kök yumrusundan daha büyük patatesler, bir çukura bırakılmış bir hayvan iskeleti, çürümüş olduğu için sansar mı, tavşan mı olduğu anlaşılmıyordu. Ve hiç durmadan Milit sigarası içiyor, verememe çok iyi geliyor, ciğerleri temizliyor, diyordu.

"Gördün mü delikanlı, dünyaya kötülük hükmediyor. Hem de başharfi büyük Kötülük. Bir insanı iki kuruş parası için öldürenin kötülüğünü ya da arkadaşlarımızı asarak öldüren SS'lerin kötülüğünü kastetmiyorum yalnızca. Kötülük diyorum, şu ciğerlerimin çürümesine neden olan kötülüğü, kötü giden hasatı, elinde yalnızca küçük bir bağı olan bir adamı yoksullaştıracak doluyu kastediyorum. Dünyada neden Kötülük olduğunu, her şeyden önce neden ölüm olduğunu hiç sordun mu, ölümün bir gün gelip zengin fakir, çoluk çocuk dinlemeden insanları hayatı sevmelerine rağmen neden alır götürür diye düşündün mü? Evrenin ölümünden hiç söz edildiğini duydun mu? Ben okuduğum için biliyorum: evren, tüm evren diyorum, yıldızlar, güneş, Samanyolu bir elektrik pili gibi çalışır, çalışır, ama zamanla boşala boşala bir gün tükenecektir. Evrenin sonu. Kötülüklerin Kötülüğü evrenin bile ölüme mahkûm olmasıdır. Var olduğundan beri bu böyle. Kötülük'ün kol gezdiği bu dünya güzel mi sence? Kötülük'süz bir dünya daha iyi olmaz mıydı?"

"Ee elbette tabiî" diye felsefe yapıyordum.

"Kuşkusuz, dünya yanlışlıkla var olmuş da denir, zaten hiç de iyi durumda olmayan evrenin bir hastalığı diye de düşünülür; bir

gün Güneş Sistemi denen o iltihap çıkar ortaya, onunla birlikte de biz. Ama yıldızlar, Samanyolu ve Güneş öleceklerini bilmiyorlar, onun için de kızmıyorlar. Oysa evrenin bu hastalığından doğduk biz, talihsizliğe bak ki pek de akıllıyız ve öleceğimizi anladık. Böylece yalnızca Kötülük'ün kurbanı olmanın ötesinde onu tanıyoruz da. Aman ne güzel."

"Dünyayı kimse yaratmamış, tanrıtanımazlar öyle söylüyor, ama sen tanrıtanımaz değilim diyorsun..."

"Çevremizde gördüğümüz tüm bu şeylere neden inanamadığımı ben de bilmiyorum, ağaçların ve meyvelerin yetişme biçiminin, Güneş Sistemi'nin, beynimizin tesadüfen ortaya çıktığına inanamıyorum. Çok mükemmel biçimde yapılmışlar. Onun için yaratıcı bir akıl olmuş olmalı. Tanrı."

"Ee... o zaman?"

"Ee... o zaman Tanrı ile Kötülük'ü nasıl bağdaştırırsın?"

"Böyle ayaküstü bilemem, bırak da biraz düşüneyim..."

"Şuna bak, bırak da biraz düşüneyim diyor, sanki yüzyıllarca hiçbir sivri zekâ çıkıp da bunu düşünmemiş gibi..."

"Ne sonuca vardılar peki?"

"Hiçbir şeye varamadılar. Kötülük, dediler, isyankâr melekler tarafından dünyaya sokuldu. Nasıl olur? Her şeyi gören ve bilen Tanrı isyankâr meleklerin isyan edeceklerini bilmiyor muydu? Madem isyan edeceklerini biliyordu, neden yarattı peki onları? İki kilometre yol aldıktan sonra patlayacak araba lastiği yapan biri gibi. Salak o zaman. Yok, değil, o melekleri yarattıktan sonra çocuklar gibi sevindi, şu işe bak ne kadar akıllıyım, melek yapmasını bile biliyorum, dedi... Sonra isyan etmelerini bekledi (o yanlış adımı atmalarını kim bilir nasıl da hevesle bekliyordu) ve alıp cehenneme attı onları. O zaman kalleşin teki. Bazı filozoflar bu konuda başka bir şey düşündüler: Kötülük Tanrı'nın dışında var olamaz, Tanrı bir hastalık gibi onu gizliyor ve ondan kurtulmaya çalışarak, onu sonsuzluğa ulaştırıyor. Zavallıcık, belki de öyledir. Ama ben veremli olduğumu bildiğim için, asla dünyaya çocuk getirmeyeceğim, başka talihsiz insanlar yaratmak istemiyorum, çünkü verem babadan oğula geçer. Ama bir düşün, Tanrı bu hastalığı-

nı biliyor ve gidip ne olursa olsun Kötülük'ün egemen olacağı bir dünya yaratıyor. Bu tam bir kötülüktür. Bizlerden biri istemeden de bir çocuk yapabilir, bir akşam dikkat etmedi ve prezervatif kullanmadı diyelim, oysa Tanrı dünyayı isteyerek yaptı."

"Ya yanlışlıkla yaptıysa, yanlışlıkla altına çiş kaçıran biri gibi?"

"Sen gülünç bir şey söylediğini sanıyorsun, ama bazı beyinlerin düşündüğünü söylüyorsun. Tanrı dünyayı yanlışlıkla var etti, tıpkı bizim yanlışlıkla altımıza kaçırdığımız gibi. Dünya kendini tutamamanın bir sonucu tıpkı prostatı büyüyen biri gibi."

"Prostat nedir?"

"Önemli değil, unut, farklı bir örnek verdim diyelim. Dünyayı yanlışlıkla kaçırdı, onu tutamadı ve tüm bunlar peşinden ayrılmayan Kötülük'ün bir etkisi diye düşünmek, Tanrı'yı bağışlamanın tek yolu. Biz burnumuza kadar boka batmışız, ama onun da durumu bizden iyi sayılmaz. O zaman Oratorio'da Tanrı üzerine anlatılan, yok Tanrı İyilik'tir, yok gökyüzünün ve yeryüzünün mükemmel yaratıcısıdır gibi güzel şeyler birer birer ortadan kalkıyor. Asıl çok kusurlu olduğu için gökyüzünün ve yeryüzünün yaratıcısı o. Nitekim yıldızları boşalan ve bir daha dolmayan bir pil gibi yarattı."

"Bağışla, Tanrı ölüme mahkûm olduğumuz bir dünya yaratmış olabilir, ama bunu bizi sınamak ve bize cenneti kazandırmak, yani sonsuzluk mutluluğunu vermek için yaptı."

"Ya da cehennemi tattırmak için."

"Şeytana uyanlara."

"Tanrıbilimciler gibi konuşuyorsun, hepsi de kötü niyetlidir. Onlar da senin gibi Kötülük vardır derler, ama Tanrı bize dünyanın en güzel armağanını vermiştir, bu da özgür iradedir. Biz Tanrı'nın buyurduğunu ya da şeytanın önerdiğini yapmakta özgürüzdür, ama sonra cehenneme gidersek bunun nedeni esir olarak değil, özgür insanlar olarak yaratılmış olmamızdır, özgürlüğümüzü kötüye kullanmak bizim bileceğimiz iştir."

"Tamam işte."

"Tamam işte mi? Peki özgürlüğün bir armağan olduğunu kim demiş? Daha doğrusu olayları birbirine karıştırma. Dağlardaki arkadaşlarımız özgürlük için savaşıyor, ama bu bizi makineye dö-

nüştürmek isteyen başka insanlara karşı özgürlük. Özgürlük insan ile insan arasında güzel bir şey, ama bana kendi isteğini yaptırmaya ve kendi düşüncemi benimsetmeye hakkın yok. Ayrıca arkadaşlarımız dağa çıkmakta özgürdüler, isteseler kaçıp bir yerlere saklanırlardı. Peki Tanrı'nın bana verdiği özgürlük, nasıl bir özgürlük? Ya cennete ya da cehenneme gitme özgürlüğü, başka çözüm yok. Doğuyorsun ve bu oyunu oynamak zorundasın ve kaybedersen sonsuza dek acı çekeceksin. Peki ya ben bu oyunu oynamak istemiyorsam? Mussolini'nin yaptığı bir yığın kötü şey arasında iyi bir şey de vardı ve insanın şeytana uyup hayatını mahvettiği yerler olduğu için kumarhaneleri kapattı. Ama bu, insan oraya gitmek ya da gitmemekte özgür demek değildir. En iyisi insanların bu hale düşmemesini sağlamak. Peki bu bir armağan mı? Seni şu uçurumdan aşağı atıp, sonra sana merak etme bir dala tutunmakta ve sonra yukarı çıkmakta ya da kendini bırakıp, Alba'da yenen çiğ kıymaya benzeyinceye kadar yuvarlanmakta özgürsün demek gibi bir şey. Sen bana, burada gayet güzel duruyordum, neden aşağı attın beni, diye sorabilirsin. Ben de sana kuvvetli misin değil misin, sınamak için diyebilirim. Ne güzel şaka. Halbuki senin gücünü sınamaya niyetin yoktu, düşmeden durmaya razıydın."

"Şimdi kafam karıştı. Ne düşünüyorsun peki?"

"Basit, ama şimdiye kadar kimse bunu düşünmedi. Tanrı kötüdür. Rahipler neden sana Tanrı'nın iyi olduğunu söylüyor? Bizi yarattığı için. Ama kötü olduğunun asıl kanıtı budur. Tanrı bizim başımızın ağrıdığını hissettiğimiz gibi Kötülüğü hissetmez. Tanrı Kötülük'ün kendisidir. Belki, ölümsüz olduğu için, milyarlarca yıl önce kötü değildi. Yazları sıkılıp zaman geçirmek için sineklerin kanatlarını yolmaya başlayan çocuklar gibi sonradan kötü oldu. Bak, eğer Tanrı'nın kötü olduğunu düşünürsen Kötülük sorunu açık seçik ortaya çıkar."

"Herkes kötüyse, İsa da mı kötü?"

"Ah hayır! İsa, insanların iyi yürekli olabileceklerinin tek kanıtıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse İsa'nın Tanrı'mn oğlu olduğundan emin değilim, çünkü bu kadar kötü bir babadan böy-

le iyi huylu birinin çıkacağını pek düşünemiyorum. İsa'nın gerçekten yaşadığından da emin değilim. Belki de onu biz uydurduk, işte asıl mucize de aklımıza böyle güzel bir düşüncenin gelmiş olması. Belki de yaşamıştır, herkesten daha iyi yürekliydi ve bu nedenle de Tanrı'nın iyi olduğuna inanmamız için onun oğlu olduğunu söylüyordu. Ama İncil'i iyi okuyacak olursan onun da sonunda Tanrı'mn kötü olduğunu anladığını fark edersin: Zeytinlik Dağı'nda korkuyor ve kadehin önce ona verilmesini istiyor, Tanrı'dan tık yok, onu dinlemiyor; çarmıhtayken baba beni neden terk ettin diye bağırıyor, Tanrı'dan yine tık yok, kafasını çeviriyor. Ama İsa bize Tanrı'mn kötülüğünden korunmak için yapmamız gerekeni öğretti. Tanrı kötüyse biz iyi olmaya çalışalım, birbirimizi bağışlayalım, birbirimize kötülük yapmayalım, hastaları iyileştirelim ve hakarete intikamla cevap vermeyelim. O bize yardım etmediğine göre, biz birbirimize yardım edelim. İsa'nın düşüncesinin büyüklüğünü anlıyor musun? Tanrı kim bilir nasıl kızmıştır. İsa Tanrı'nın tek gerçek düşmanıdır, olmuştur, şeytan da kim oluyormuş, İsa biz zavallı insanların tek dostudur."

"Yoksa sen sapkın mısın, hani şu yakılan sapkınlardan..."

"Ben gerçeği anlayan tek insanım, ama yakılmamak için gidip bunları etrafta anlatamam, yalnızca sana anlatıyorum. Kimseye söylemeyeceğine yemin et."

"Yemin ederim." Ve yere tükürdüm. "Kutsal haç üstüne, ölürsem cehenneme gideyim ki."

Gragnola'nın gömleğinin altında, boyundan asılı, deriden uzun bir keseyle dolaştığını fark etmiştim.

"Nedir o, Gragnola?"

"Bir neşter."

"Doktorluk mu okuyordun?"

"Ben felsefe okuyordum. Neşteri bana Yunanistan'daki alayımın doktoru ölmeden önce armağan etti. 'Artık işime yaramaz' dedi, 'havan topu mermisi karnımı yardı, ancak kadınların iğneli iplikli dikiş kutusu yarar işime. Ama bu delik artık dikilmez de.

Al senin olsun bu neşter, beni hatırlarsın.' O günden beri hep yanımda taşıyorum."

"Neden?"

"Adi adamın tekiyim de ondan. Bildiğim ve yaptığım şeyler yüzünden SS'ler ya da Kara Gömlekliler beni bir gün ellerine geçirirlerse, işkence yaparlar. İşkence yaparlarsa konuşurum, çünkü acıdan korkarım ben. Konuşursam da arkadaşlarımı ölüme yollarım. Onun için yakaladıklarında bu neşterle boğazımı keseceğim. Canım acımaz, bir saniyede *şak* diye keserim. Böylece herkese kazığı atmış olurum: önce hiçbir şey öğrenemeyecekleri için faşistlere, sonra günah olduğu halde intihar ettiğim için rahiplere, sonra da Tanrı'ya, onun karar verdiği zaman değil, dilediğim zaman öldüğüm için. Al sana."

Gragnola'nın söyledikleri beni hüzünlendiriyordu. Kötü şeyler olduklarından değil, iyi şeyler olduğundan kuşkulandığım için. Bunları büyükbabamla konuşmak istiyordum, ama ne tepki vereceğini bilmiyordum. Büyükbabam ve Gragnola, ikisi de antifaşist olmalarına rağmen, anlaşamayabilirlerdi. Büyükbabam Merlo ve Duçe'yle olan sorununu gülünç bir biçimde çözmüştü. Büyükbabam o dört genci şapelde saklayıp kurtarmış, Kara Gömlekliler'le dalga geçmişti, o kadar. Dindar değildi, ama tanrıtanımaz da değildi, yoksa İsa'nın doğduğu ahırın maketini yapmazdı. Tanrı'ya inanıyorsa, bu neşeli bir tanrı olmalıydı ve Merlo'yu perişan halde kusarken görünce çok gülmüştür herhalde, böylece büyükbabam Tanrı'yı Merlo'yu cehenneme yollama zahmetinden kurtarmıştı, kuşkusuz o kadar hintyağı içtikten sonra onu rahatça içini boşaltsın diye arafa yollardı. Gragnola ise kötü bir tanrı yüzünden kederliydi, onun tatlılıkla gülümsediğini ancak bir veya iki kere gördüm, o da Sokrates ve İsa'dan bahsederken. Bunların ikisi de öldürüldü, gülecek ne var, diyordum kendi kendime.

Ama kötü bir insan değildi, çevresindeki insanları severdi. Yalnızca Tanrı'ya kızgındı, ama bu zor bir şeydi, bir gergedana taş atmak gibi, gergedan taşı fark etmez bile, işine bakar, sen kızgınlıktan delirirsin ve yüreğine iner.

Arkadaşlarımla Büyük Oyun'a ne zaman başladım? Herkesin birbirine kurşun yağdırdığı bir dünyada, bir düşmana ihtiyacımız vardı. Ve Vallone'ye bakan tepedeki San Martino köyü sakinlerini seçmiştik düşman olarak.

Vallone Amalia'nın anlattığından daha beter bir yerdi. Çıkılması imkânsızdı, hele inmenin lafı bile olamazdı, çünkü atılan her adımda aşağı kayılıyordu. Tek çalının olmadığı yerde toprak kayıyordu, bir çalılık ya da böğürtlen çalılığı görüyordun, tam ortasında bir boşluk açılıyordu, bir patikaya gireceğini sanıyordun, oysa tesadüfen oluşmuş taşlık bir yer çıkıyordu karşına, on adım sonra kaymaya başlıyordun, hızla yuvarlanıyor, en az yirmi metre aşağı düşüyordun. Kemiklerini kırmadan, sağ salim aşağı ulaşsan bile böğürtlenler çoktan gözlerini oymuş olurdu. Ayrıca engerek yılanları olduğu da söyleniyordu.

San Martinolular Vallone'den çok korkarlardı, özellikle de büyücüler yüzünden korkarlardı, Ermiş Antonino'nun, loğusaların sütünü kaçırtmak için mezardan çıkmış gibi görünen mumyasını kiliselerine koyduklarına göre, büyücülere inanıyorlardı. İdeal düşmanlardı, çünkü bizim için hepsi faşistti. Ama gerçekte öyle değildi, köyden sadece iki kardeş Kara Gömlekliler'e katılıp gitmişler, geride iki küçük kardeşleri kalmıştı, onlar da oradaki çetenin başıydılar. Kısacası köylüler savaştaki evlatlarına bağlanmışlardı ve Solara'da, San Martinolulara güvenilemeyeceği söyleniyordu.

Faşist olsun ya da olmasın San Martinolu çocuklar çok kötü kalpliydiler. San Martino gibi lanetli bir yerde yaşarsan, canlı olduğunu hissetmek için her gün bir şey uydurman gerekir. Okul için Solara'ya gelmek zorundaydılar, biz onlara Çingene gözüyle bakardık. Çoğumuz okula kahvaltı, ekmek ve reçel getirirdik, onlarsa kurtlu bir elma getirmişlerse ne âlâ. Uzun sözün kısası bize kızmaları normaldi, Oratorio'nun kapısında bizi birçok kez taşa tutmuşlardı. Bunu onlara ödetmek gerekiyordu. San Martino'ya tırmanıp kilise meydanında top oynarlarken saldırmalıydık onlara.

Ama San Martino'ya sadece dönemeçsiz, dümdüz bir yoldan çıkılıyordu ve yukarı çıkanlar meydandan görülüyordu. Bu yüz-

den ansızın karşılarına çıkıp şaşırtamazdık onları. Ama koca kafalı ve Afrikalı gibi kapkara bir çiftçi olan Durante'nin aklına oraya Vallone'den tırmanmak geldi.

Vallone'ye tırmanmak için antrenman yapmak gerekiyordu. Bir mevsim sürdü antremanlar. İlk gün bir metre denedik, her attığın adımı ve her dolambaçlı yeri ezberliyor, ayağını tırmanırken koyduğun yerlere basmaya çalışarak aşağı inmeye çalışıyordun, ertesi gün on metre daha ilerleyip o alanda çalıştık. Yukarı tırmanan San Martino'dan görülmüyordu, onun için istediğimiz kadar zamanımız vardı. Hazırlıksız kalkışmamalıydık bu işe, Vallone'de yaşayan hayvanlar gibi, yılanlar ve kertenkeleler gibi olmalıydık.

İçimizden iki kişi ayağını burkmuştu, biri az kalsın ölüyordu ve yuvarlanırken durabilmek için çabalarken avuçlarının derisi yüzülmüştü, ama sonunda Vallone'den yukarı tırmanmayı bilen dünyadaki yegâne insanlar olduk. Bir akşamüstü tehlikeyi göze alıp bir saatten fazla tırmandık, sonunda nefes nefese kaldık, ama tam San Martino'nun altındaki böğürtlenlerle kaplı yere geldik, evler ile uçurum arasında alçak bir duvarın çevrelediği dar bir yol vardı, duvar gece köy sakinleri aşağı düşmesinler diye örülmüştü. Duvarın çıktığımız yerin tam karşısındaki bölümünde geçilebilecek bir delik, bir yarık vardı. O geçitin karşında da dar bir sokak görülüyordu, rahibin oturduğu yerin kapısı bu sokağa açılıyordu, yolun sonunda da kilise meydanına çıkılıyordu.

Meydana baskını tam körebe oynarlarken yaptık. Güzel bir sürpriz oldu: biri görmüyor, diğerleri de yakalanmamak için oraya buraya atlıyorlardı. Yanımızda getirdiğimiz malzemeleri fırlatmaya başladık, birini tam alnından vurduk, diğerleri rahipten yardım istemek için kiliseye kaçtı. Bugünlük bu kadar yeterdi, yoldan aşağı koşarak inip delikten geçtik ve Vallone'den aşağı bıraktık kendimizi. Rahip biz çalılar arasında kaybolurken ancak kafalarımızı görebildi, arkamızdan korkunç tehditler savururken Durante de ona "Al!" diye el hareketi yapıyordu.

Ama San Martinolular yavaş yavaş akıllanmışlardı. Vallone'den tırmandığımızı anlayıp geçite nöbetçi koymaya başlamışlardı. On-

lar farkına varmadan duvara kadar tırmanılabiliyordu, ama bu biraz zor oluyordu: son metrelerde yürümeyi güçleştiren çok alçak, dikenli bitkiler olduğundan açıkta kalıyorduk, böylece de nöbetçi arkadaşlarına zamanında haber verebiliyordu. Yolun başında durup daha biz yola adımımızı atamadan güneşte kurutulmuş çamurdan topları üzerimize yağdırmaya başlıyorlardı.

Vallone'ye tırmanmayı öğrenene kadar canımız çıkmıştı, şimdi her şeyi yarıda bırakırsak yazık olurdu. Durante'nin aklına bir fikir geldi: "Siste tırmanmayı öğrenelim."

Sonbahar başlar başlamaz oraları sisten geçilmezdi. Sisli günlerde, hele sis yoğunsa, Solara aşağıda yok olurdu, büyükbabamın evi de yok olurdu ve tüm o grilikte ancak San Martino'nun çan kulesi görülürdü, o da çok az. Çan kulesinin üstünde insan, kendini bulutların üzerinde uçan bir güdümlü bir balondaymış gibi hissedebilirdi.

Aslında böyle günlerde sisin ancak yükselebildiği o alçak duvara kadar gelinebiliyordu, San Martinoluların bütün gün bir hiçliğe bakacak halleri yoktu, özellikle de karanlık bastıktan sonra. Ama, bazen inadı tutarsa sis duvarı aşıp kilise meydanını da işgal ederdi.

Vallone'ye siste tırmanmak, güneşte tırmanmaktan farklıydı. Her şeyi ezbere öğrenmen, şurada şu taş var, aman oraya dikkat, geçit vermez böğürtlenlik, beş adım ötede (tam beş adım, dört ya da altı adım değil), sağda toprak öyle bir kayar ki, büyük kayanın orada, sol tarafta yalancı patika başlar, oradan gitmeye kalkarsan uçurumu boylarsın, vesaire, demesini bilmen gerekirdi.

Aydınlık günlerde keşif yürüyüşlerine çıkar, bir hafta boyunca atılacak adımları aklımızda tutmaya çalışırdık. Ben serüven kitaplarındakilere benzer bir harita çizmeyi denemiştim, ama arkadaşlarımın yarısı harita okumasını bilmiyordu. Bana ne onlardan deyip kafama yerleştirmiştim o haritayı, böylece Vallone'de gözüm kapalı ilerleyebilirdim, zaten sisli bir gecede de oraya tırmanmak benim için neredeyse aynı şeydi.

Herkes yolu öğrendikten sonra birkaç gün daha, günbatımından sonra yoğun siste deneme tırmanışları yaptık, çünkü San

Martinolular akşam yemeğine başlamadan önce duvara ulaşabilecek miyiz, bilmek istiyorduk.

Birçok denemeden sonra, ilk seferimize kalkıştık. Yukarıya nasıl vardığımızı bilmiyorum, ama vardık, tam da San Martinolular henüz sisin ulaşmadığı meydanda durmuş güzel güzel sohbet ederlerken; San Martino gibi bir yerde ya meydanda boş boş dursun ya da bayat ekmekli ve sütlü bir çorba içtikten sonra gider yatarsın.

Meydana ulaşmış, onları gerektiği gibi taşa tutmuş, evlerine kaçarlarken de arkalarından bağırıp çağırarak alay etmiş, sonra da geri dönmüştük.

İnmek tırmanmaktan beterdi, çünkü tırmanırken ayağın kaydığında bir çalıya tutunman mümkündü, ama inerken ayağın kayarsa mahvoldun demekti, sen durana kadar bacakların kan içinde kalır, pantolonun bir daha giyilemeyecek hale gelirdi. Ama biz zaferle ve başarıyla geri dönmüştük.

Ondan sonra başka baskınlar da düzenledik, büyücüler yüzünden çoğu karanlıktan korktuğu için, hava karardığında nöbetçi dikemiyorlardı. Biz Oratorio çocuklarıydık ve büyücüler bizi hiç ilgilendirmiyordu, çünkü yarım yamalak da olsa bir Ave Maria duası söyleyince felç olmuş gibi kalıveriyorlardı orada. Böyle birkaç ay daha geçirdik. Sonra sıkılmaya başladık: artık oraya tırmanmak bizim için bir meydan okuma olmaktan çıkmıştı ve her hava koşulunda bu işi becerebiliyorduk.

Evdekiler Vallone hikâyesini hiç öğrenmedi, yoksa çok dayak yerdim, karanlık bastıktan sonra tırmandığımız zamanlar bizimkilere tiyatro oyunumuzun provaları için Oratorio'ya gittiğimi söylemiştim. Ama Oratorio'da herkes bu hikâyeyi biliyordu, biz de Vallone'yi köyde en iyi bilenler olarak kasılıp duruyorduk.

Bir pazar günü öğle saatleriydi. Bir şeyler oluyordu, bunu herkes fark etmişti: Solara'ya iki kamyon Alman gelmişti, köyün yarısını aramışlar, sonra San Martino yoluna doğru gitmişlerdi.

Henüz sabah olduğundan çok sis vardı, gündüz sisi gece sisinden beterdir, çünkü hava aydınlık olmasına rağmen karanlıkmış gibi hareket etmek gerekir. Çan sesleri bile duyulmuyordu, o gri-

lik susturucu görevi görüyor gibiydi. Ağaçların dalları arasında donmuş serçelerin sesleri bile pamukla bastırılmış gibi geliyordu. Birinin cenazesi kaldırılacaktı, cenaze arabasını kullananlar mezarlık yoluna girmek istemiyorlardı, mezarcı da o gün kimseyi gömmeyeceği haberini yollamış, tabutu çukura indirirken yanlışlıkla çukura yuvarlanmaktan korktuğunu bildirmişti.

Köyden iki kişi ne istediklerini anlamak için Almanların peşinden gitmişti, araçlarının farlarının bir metreden daha az bir mesafeden ancak fark edildiğini, San Martino yokuşunun başladığı yere kadar zar zor geldiklerini, sonra yola devam etmeyip durduklarını görmüşlerdi. Yola kamyonlarla devam etmeleri olanaksızdı, o dik yokuşun iki yanında ne olduğunu bilmediklerinden bir uçurumun dibinde bulmak istemiyorlardı kendilerini; belki de aldatıcı dönemeçler olabileceğini düşünüyorlardı. Yöreyi bilmediklerinden yürüyerek de çıkmaya cesaret edememişlerdi. Birileri onlara San Martino'ya ancak o yoldan gidilebileceğini ve siste Vallone'den inmenin olanaksız olduğunu söylemişti. Onun için geçişi engellemek amacıyla yolun sonuna sehpalar koymuşlar, farlar açık, silahlar omuzda duruyorlar, içlerinden biri de takviye kuvvet istemek için bağırarak sahra telefonuyla konuşuyordu. Gözetleyenler pek çok kez *volsude, volsude* diye tekrarlandığını duymuşlardı. Gragnola bu sözcüğün mutlaka *Wolfshunde*, yani kurt köpeği olduğunu söylemişti hemen.

Almanlar orada beklerken, akşamüstü saat dörde doğru, etraf hâlâ yoğun gri, ama aydınlıkken, birinin bisikletle aşağı indiği görülmüştü. Gelen, yıllardır o yolu çıkıp inen ve ayağıyla fren yaparak bile aşağı inebilen San Martino'nun rahibiydi. Almanlar karşılarında bir rahip görünce ateş etmemişlerdi, meğerse aradıkları rahip değil, Kazaklarmış. Rahip el kol işaretleriyle Solara'ya yakın bir çiftlikte birinin ölmek üzere olduğunu ve kutsal yağdan istediğini (bisikletin gidonuna astığı çantadaki gereçleri göstererek) anlatmış, Almanlar da ona güvenmişlerdi. Geçmesine izin vermişler, rahip de Oratorio'ya gelmiş Don Cognasso'yla fısır fısır konuşmuştu.

Don Cognasso siyaset yapan biri değildi, ama kimin kim oldu-

ğunu biliyordu ve neredeyse hiç konuşmadan, ona, anlatılacak ne varsa gidip Gragnola ile arkadaşlarına anlatmasını söylemişti, çünkü o olaylara karışmak istemiyordu, zaten karışmaması da gerekiyordu.

İskambil oynanan masanın çevresinde hemen bir grup genç toplanmıştı, ben son katılanların arkasına sokulmuş ve fark edilmemek için yere çömelmiştim. Rahibin anlattıklarını dinliyordum.

Alman birliklerin yanı sıra Kazaklardan oluşan bir devriye vardı. Biz bunu bilmiyorduk, ama Gragnola öğrenmişti. Rus cephesinde esir alınan Kazaklar, bir nedenden dolayı Stalin'e kızgındılar, onun için de birçoğu Alman ordusuna katılmaya karar vermişti (para için, Ruslara duydukları nefret yüzünden, bir esir kampında çürümemek için, hatta arabalarla, atlarla ve aileleriyle Sovyet cennetinden ayrılabilmek için). Çoğu, Carnia'daki gibi, Doğu bölgelerinde çarpışıyordu, sert ve acımasız olduklarından büyük korku uyandırıyorlardı. Pavia'da da bir Türkistan tümeni vardı, Moğol diyorlardı onlara. Eski Rus esirleriydi bunlar, Kazak olmasalar da partizanlarla birlikte Piemonte'de de görülmüşlerdi.

Ama artık herkes savaşm sonunun nasıl olacağını biliyordu, ayrıca adı geçen sekiz Kazak dinî ilkeleri olan insanlardı. Birkaç köyün yakıldığını, birkaç düzine zavallı insanın asıldığını, ayrıca yaşlı ve çocukları öldürmeyi kabul etmeyen iki arkadaşlarının kurşuna dizildiğini gördükten sonra, SS'lerle birlikte hareket edemeyeceklerini anlamışlardı. "Yalnızca o yüzden değil" diye anlatıyordu Gragnola, "Almanlar savaşı kaybederlerse, aslında çoktan kaybettiler de, Amerikalılar ya da İngilizler ne yapacak? Kazakları yakalayıp Ruslara geri verecekler. Çünkü Ruslar müttefikleri. Rusya'da da, hepsi *kaputt*. Onun için de Müttefiklere katılıp savaştan sonra şu faşist Stalin'in pençesine düşmeyecekleri bir yerlere sığınmak istiyorlar."

"Nitekim" diyordu rahip, "bu sekiz Kazak, Amerikalılar ve İngilizlerle birlikte savaşan partizanları duymuşlar, onlara ulaşmak istiyorlar. Kendilerine özgü düşünceleri var ve çok iyi bilgi edinmişler: Garibaldicilere değil, Badoglio yandaşlarına katılmak istiyorlar."

Bilmem nereden kaçmışlardı, birileri Badoglio yandaşlarının

bu yörede olduğunu söylemiş, onlar da Solara'ya doğru yola koyulmuşlardı. Kilometrelerce yol yürümüşlerdi, o da sadece geceleri, anayoldan gidemedikleri için de iki misli zaman harcamışlardı, ama SS'ler peşlerini bırakmamıştı ve Kazakların bizim buralara kadar gelebilmeleri bir mucizeydi; onları ele verecek insanlarla karşılaşmayı göze alarak, çiftliklerden yiyecek dilenmişlerdi, hepsi biraz Almanca, içlerinden biri de İtalyanca biliyordu.

SS'ler tarafından yerlerinin öğrenildiğini ve yakalanmak üzere olduklarını fark edince, bir gün önce San Martino'ya çıkmışlar ve oradan birkaç gün boyunca bir tabura kafa tutabileceklerini anlamışlardı, ayrıca kahramanca ölmeyi yeğliyorlardı. Üstelik birileri orada Talino diye birinin oturduğunu, onun da onlara yardım edebilecek birini tanıdığını söylemişti. San Martino'ya gece gelmişler ve bu Talino denen adamla buluşmuşlardı; ama Talino onlara köyde faşist bir ailenin yaşadığını ve birkaç hanelik bir köyde herkesin her şeyden hemen haberdar olabileceğini söylemişti. Aklına bir tek onları rahibin evinde saklamak gelmişti. Rahip onları kabul etmişti, ama ne siyasî nedenlerden ne de iyi yüreklilikten, onları dışarıda bırakmanın, saklamaktan daha beter olduğunu anlamıştı çünkü. Ama orada uzun süre kalamazlardı. Sekiz kişiyi doyuracak kadar yiyeceği yoktu ve Almanların köye gelip aramadık yer bırakmayacaklarını bildiği için korkudan sapsarı kesilmişti.

"Çocuklar, anlamaya çalışın" diyordu rahip, "Kesselring'in bildirisini siz de okumuşsunuzdur, her yere astılar. Aradıklarım burada bulurlarsa köyü yakarlar, Kazaklar da onlara ateş açarsa hepimiz öldürülürüz."

Feldmareşal Kesselring'in bildirisini ne yazık ki biz de görmüştük, ama bildiri olmadan da Almanların kimsenin gözünün yaşına bakmadığını, çok köy yaktığım biliyorduk.

"Ee.. ne olacak?" diye sormuştu Gragnola.

"Tanrı'nın bir lütfu olarak üzerimize sis çöktüğüne ve Almanlar buraları bilmediğine göre, Solara'dan birilerinin gelip şu mü-

barek Kazakları alıp aşağı indirmesi ve Badoglio yandaşlarına götürmesi gerekiyor."

"Neden biz Solaralılara düşüyor bu iş?"

"Birincisi, madem her şeyi öğrenmek istiyorsunuz, San Martinolu birine bunu söylemeye kalkarsam haber yayılır, bu zamanda haber fazla yayılmasa daha iyi olur. İkincisi, Almanlar yolu tutmuş, oradan geçilemez. Onun için de tek geçilecek yer olarak Vallone kalıyor."

Vallone lafını duyunca herkes, delirdiniz mi, bu siste hiç olur mu, bize ne Talino düşünsün, diye söylenmeye başladı. Ama kahrolası rahip, Talino'nun seksen yaşın üzerinde olduğunu ve San Martino'dan güneşli havalarda bile inemediğini hatırlattıktan sonra –bence biz Oratorio müdavimleri yüzünden yaşadığı kalp çarpıntılarının öcünü almak için– şunu ekledi: "Sis olsa bile Vallone'den inmesini beceren bir tek sizin çocuklar. Hainlikler yapmak için bu şeytanlığı öğrendiklerine göre, bari bir kez de bu yetenekleri iyi bir işe yarasın. Kazakları sizin çocuklardan birinin yardımıyla aşağı indirin."

"Tanrım" demişti Gragnola, "diyelim indiler, peki sonra ne olacak, Solara'da mı kalacaklar; pazartesi günü de sizde değil, bizde bulsunlar onları ve bizim köyü yaksınlar öyle mi?"

Grupta büyükbabam ve Masulu'yla birlikte Merlo'ya hintyağı içiren Stivulu ve Gigio da vardı ve Direniş'e katılanlarla ilişkileri olduğu belliydi. "Sakin ol" demişti Stivulu, içlerinde en uyanığı oydu, "Badoglio yandaşları şu anda Orbegno'dalar, oraya ne SS'ler ne de Kara Gömlekliler asla ulaşamadı, çünkü tepede konuşlanmışlar ve İngiliz makineli tüfekleriyle yukarıdan tüm vadiyi kontrol altında tutabiliyorlar. Gigio gibi yolu bilen biri, Bercelli'nin kamyonuyla, sis olsa da, buradan Orbegno'ya iki saatte gidebilir. Diyelim karanlık çökmek üzereyken yola çıkıldı, bilemedin üç saatte varılır oraya. Şimdi saat beş, saat sekizde orada olur, adamlara haber verir, onlar da biraz aşağı inip Vignoletta'ya giden yol ağzında beklerler. Sonra kamyon saat on olmadan buraya döner, diyelim on birde döndü, gider Vallone'nin aşağısındaki ağaçlık alana saklanır, şu Meryem Ana Kapellası'nın olduğu yere.

Feldmareşal Kesselring, İtalyanlara hitaben yaptığı çağrıdan sonra, birliklerine şu emirleri vermiştir:

1. Savaşın gidişatını zararlı eylemleriyle bozan ve kamu düzenine ve emniyetine zarar veren silahlı asi çetelere, sabotajcılara ve suçlulara karşı daha güçlü bir biçimde savaşın.

2. Silahlı çetelerin olduğu bölgelerde rehin grupları oluşturun ve bu yerlerde sabotaj eylemleri meydana geldiği takdirde rehineleri öldürün.

3. Misilleme yapın, Alman birliklerine ve askerlerine karşı ateşli silahların kullanıldığı yerlerdeki evleri gerekirse yakın.

4. Cinayet sorumlularını ya da silahlı çete liderlerini halka açık meydanlarda asın.

– Telgraf ve telefon hatlarının kesildiği, ayrıca yol ulaşımını engelleyecek sabotaj eylemlerinin (yola cam kırığı, çivi, vesaire dökülmesi, köprülere zarar verilmesi, yolların kapatılması) meydana geldiği yerlerde, bu hareketlerden oranın sakinleri sorumlu tutun.

Feldmareşal KESSELRİNG

Birimiz, on birden sonra Vallone'ye tırmanır, gider Kazakları rahibin evinden alır ve aşağıya indirip kamyona bindirir, sabah olmadan Badoglio yandaşlarına ulaştırır."

"Bütün bu oyunu, hayatımızı tehlikeye atarak, daha iki gün önce SS'lerle birlik olan aptallar ya da Kalmuk mu, Moğol mu, ne deniyorsa işte, onlar için mi çevireceğiz?" diye sormuştu kızıl saçlı biri, yanılmıyorsam adı Migliavacca'ydı.

"Hey delikanlı, bunlar fikir değiştirmiş" demişti Gragnola, "bu da güzel bir şey, ayrıca ateş etmesini iyi bilen sekiz tüccar bunlar, palavra değil, onun için de işe yararlar."

"Badoglio yandaşlarının işine yarayacaklar ama" diye eklemeden edememişti Migliavacca.

"Badoglio ya da Garibaldi yandaşı, ne fark eder ki, hepsi de özgürlük için savaşıyor, her zaman söylediğimiz gibi bunlar önce değil sonra yapılacak hesaplar. Kazakları kurtarmamız gerekiyor."

"Sen de haklısın. Üstelik bunlar Sovyet, yani sosyalizmin en büyük ülkesinden" demişti Martinengo diye biri, o ani fikir değişikliklerini pek anlamamıştı. Ama aylardır neler olmuştu neler, örneğin Gino hikâyesi, Kara Gömlekliler'e katılmış, hem de en fanatiklerinden, olup çıkmıştı, sonra kaçıp partizanlara sığınmış ve Solara'da, boynunda kırmızı fularla ortaya çıkmıştı, ama düşüncesiz olduğundan, gelmemesi gerektiği bir anda bir kız yüzünden geri dönmüş, Kara Gömlekliler'e yakalanmış ve bir sabah, gün ağarırken Asti'de kurşuna dizilmişti.

"Neden olmasın, yapabiliriz" demişti Gragnola.

"Ama bir sorun var" demişti Migliavacca. "Aziz peder de söyledi, Vallone'ye tırmanmayı çocuklar biliyor, ama ben olsam böyle nazik bir olaya çocukları karıştırmam. Sağduyuyu bir yana bırakın, etrafta anlatmaları da mümkün."

"Hayır" demişti Stivulu. "Örneğin burada Yambo var, siz fark etmediniz bile, ama o her şeyi duydu. Büyükbabası duyarsa beni öldürür, ama Yambo Vallone'yi avucunun içi gibi biliyor, ayrıca aklı başında bir çocuktur ve ağzı sıkıdır, ben kefil olabilirim, üstelik ailesi de bizim gibi düşünüyor, onun için de tehlike yok."

Soğuk terler dökmeye başladım ve geç olduğunu, eve dönmem gerektiğini söyledim.

Gragnola beni bir kenara çekti ve bir yığın güzel şey söyledi. Bu iş özgürlük uğruna ve sekiz zavallı insanı kurtarmak için yapılıyordu, benim yaşımda da kahraman olunabilirdi, sonuçta Vallone'ye pek çok kez çıkıp inmiştim, bu kez de öbür seferlerden farklı olmayacaktı, yalnızca yolda kaybetmemeye dikkat ederek sekiz Kazak getirecektim peşimden, Almanlar nasıl olsa yokuşlu yolun dibindeydiler, salak gibi orada dikilmiş bekliyorlardı, Vallone'nin nerede olduğunu bile bilmiyorlardı, hasta olduğu halde o da benimle gelecekti, görevden kaçılmazdı, on birde değil, geceyarısı gidilecekti, bizimkiler çoktan uyumuş olurdu, fark ettirmeden evden çıkabilirdim, sabah da hiçbir şey olmamış gibi beni yatakta göreceklerdi. İşte beni böyle büyülemeye devam etti.

Sonunda peki dedim. Sonuçta etrafta anlatabileceğim bir serüvendi, partizanlara özgü bir şey, Arboria Ormanı'nda Gordon'un bile yapamayacağı cinsten bir şey. Kara Cangıl'da Tremal-Naik bile yapamazdı bunu. Esrarengiz mağarada Tom Sawyer de. Fildişi Devriyesi de hiç böyle bir serüvene atılmamıştı. Kısacası benim için zafer anı gelmişti ve vatan için yapacaktım, yanlış olanı değil, doğru olanı. Fişeklik ve *Sten*'le dolaşıp hava atmama gerek kalmıyordu, Dick Fulmine gibi silahsız, eli boş gidecektim. Kısacası okuduğum her şey şimdi meyvesini veriyordu. Eğer ölürsem de, nihayet otları kazık gibi görecektim.

Ama sağduyulu bir çocuk olduğumdan Gragnola'yla her şeyi başından açıkça konuştum. Sekiz Kazak'ın beni takip etmesinin güç olduğunu, yolda onları kaybedebileceğimi, onun için de dağcılar gibi bir halatla güzelce birbirimize bağlanmamız gerektiğini, böylece herkesin, nereye gittiğini görmese de önündekini izleyeceğini söylüyordu. Ben olmaz diyordum, çünkü ilk düşen diğerlerini de beraberinde sürükleyecekti. Bu durumda on parça halat götürmek gerekiyordu: herkes önündekinin ve arkasındakinin halatının ucundan tutacaktı ve diğerinin düştüğünü hissettiğinde halatı elinden bırakacaktı, çünkü herkesin düşmesin-

dense birinin düşmesi daha iyiydi. Uyanık çocuksun sen, diyordu Gragnola.

Heyecanla ona silahlı gelip gelmeyeceğini sordum, hayır dedi, birincisi o bir karıncayı bile incitemezdi, ikincisi, Tanrı korusun ama, bir çatışma olduğu takdirde Kazakların silahları vardı, son olarak da bir talihsizlik olur da ele geçerse, silahsız olduğundan belki hemen kurşuna dizmezlerdi.

Rahibe gidip aramızda anlaştığımızı, gece birden sonra Kazakları hazır tutmasını söyledik.

Saat yediye doğru akşam yemeği için eve döndüm. Gece on iki de Meryem Ana Kapellası'nda buluşacaktık, hızlı adımlarla kırk beş dakika yürümek gerekiyordu. "Saatin var mı?" diye sormuştu Gragnola. "Hayır, ama saat on birde herkes yatmaya gittiğinde, yemek odasına giderim, orada sarkaçlı bir saat var."

Başım ateşler içinde yemek yedim, yemekten sonra radyo dinliyor, pullara bakıyor numarası yaptım. Asil sorun babamın da evde olmasıydı, o siste şehre dönmeyi göze alamamıştı, ertesi sabah gitmeyi umuyordu. Ama çok erken yattı, annem de onunla birlikte yattı. O dönemde hâlâ sevişiyorlar mıydı? Kırk yaşını geçmişlerdi. Bu soruyu şimdi soruyorum kendime. Anne ve babanın cinselliği herkes için bir sır olarak kalır diye düşünüyorum ve ilk sahne Freud'un bir buluşudur. Sevişirken görünmelerine asla izin vermezler. Annemin bazı arkadaşlarıyla konuştuklarını hatırlıyorum, savaş yeni başlamıştı, kırk yaşını biraz aşmış olmalıydı (zoraki bir iyimserlikle "Ne de olsa hayat kırkında başlar" dediğini duymuştum): "Ah, Duiliocuğum zamanında pek ..." Ne zaman? Ada'nın doğumuna kadar mı? Sonra sevişmemişler miydi? "Kim bilir Duilio şehirde yalnız başına, şirketin sekreteriyle neler yapıyordur" diye büyükbabamla bazen şakalaşırdı. Ama güldürmek için söylerdi. Zavallı babacığım moralini düzeltmek için bombardıman altında acaba birinin elini tutmuş mudur?

Saat on birde ev sessizliğe gömülmüştü, ben yemek odasmda, karanlıkta duruyordum. Ara sıra sarkaçlı saati görmek için bir kibrit yakıyordum. On biri çeyrek geçe dışarı çıkıp siste Meryem Ana Kapellası'na doğru yola koyuldum.

Korkuya kapılıyorum. Şimdi mi, o zaman mı? Anlamsız görüntüler görüyorum. Belki de büyücüler gerçekten vardı. Belli belirsiz bir çalılığın arkasında beni bekliyorlardı, siste göremezdim: oradaydılar, önce gönül okşayıcıydılar (kim demiş dişsiz ihtiyar kadınlara benzediklerini? Belki yırtmaçları bile vardı), sonra beni makineli tüfekleriyle tarayacak ve pembemsi delikler senfonisine dönüştüreceklerdi. Anlamsız görüntüler görüyorum...

Gragnola beni bekliyor ve geç kaldığımı için yakınıyordu. Titrediğini fark ettim. Ben titremiyordum. Ben kendi ortamımdaydım.

Gragnola bir halatın ucunu uzattı bana ve Vallone'ye tırmanmaya başladık.

Harita kafamdaydı, ama Gragnola her adımda, aman Tanrım düşüyorum diyordu, ben de onu teselli ediyordum. Önder bendim. Çevrede Suyodhana'nın *tughs*'ları[1] olduğunda cangılda nasıl ilerleneceğini biliyordum. Bir müzik parçasını izler gibi oynatıyordum ayaklarımı, bir piyanistin de böyle yaptığını sanıyorum –elleriyle demek istiyorum, ayaklarıyla değil elbette– ve tek bir adımımı bile şaşırmıyordum. Ama Gragnola peşimden gelse de sık sık tökezliyor ve öksürüyordu. Arkamı dönüp elinden tutup çekmem gerekiyordu. Sis yoğundu, ama arada yarım metre mesafe bırakırsak birbirimizi görebiliyorduk. Halatı çekince Gragnola sis dumanları arasından çıkıyor, sis dağılıveriyordu ve Gragnola kefeninden kurtulan bir Lazaro gibi ansızın ortaya çıkıyordu.

Tırmanış tam bir saat sürdüyse de bu iyi bir zamandı. Gragnola'ya yalnızca kayaya geldiğimizde dikkat etmesini söylemiştim. Çevresinden dolanıp dümdüz yukarı çıkmaz da ayağımızın altında çakıl taşlarını hissedince sola doğru gidersek uçuruma yuvarlanırdık.

Tepeye, duvardaki geçite ulaştık, San Martino da görülmez olmuştu. Düz gidip sokağa girelim, dedim. En az yirmi adım sonra rahibin evinin kapısındayız.

1. Emilio Salgari'nin romanında yer alan Suyodhana'nın emrindeki acımasız savaşçılar. (ç.n.)

Anlaşmamıza göre kapıya üç kez vurup durduk, sonra üç kez daha vurduk. Yazın yol boyunca görülen tozlu asmalar gibi sararmış bir yüzle rahip açtı kapıyı. Eşkıya gibi silahlı, çocuk gibi korkmuş sekiz Kazak oradaydı. Gragnola İtalyanca bileniyle konuştu. Oldukça iyi biliyordu, yalnızca aksanı tuhaftı, Gragnola yabancılarla konuşurken yapıldığı gibi fiilleri mastar halleriyle söylüyordu.

"Sen seninkilerin önünde gitmek, beni ve çocuğu izlemek. Sen onlara söylemek, ben ne söylemek onlar onu yapmak. Anlamak?"

"Anladım, anladım. Hazırız."

Rahip donuna doldurmak üzereydi, kapıyı açıp bizi dışarı çıkardı. Ama tam o sırada, uzaktan, yolun köye ulaştığı yerden Almanca sesler ve kesik kesik köpek havlamaları duyuldu.

"Kahretsin, gel de Tanrı'ya kızma" dedi Gragnola, rahip duymamazlığa geldi. "Almanlar geldi, köpekleri var, onlara sis fayda etmez, aldıkları kokuya doğru giderler. Ne bok yiyeceğiz şimdi?"

Kazakların önderi şöyle dedi: "Ben onlar nasıl yapıyor biliyorum. Her beşinden biri bir kurt köpeği. Biz yine de gidiliyor, belki köpeksiz olanlar karşılaşılıyor."

"*Rien ne va plus*" dedi Gragnola, bilgili biriydi o. "Yavaş gitmek. Ve siz ateş etmek yalnızca ben söylediğim zaman. Eşarp ya da paçavra bezler ve halatlar hazırlamak." Sonra ne yapacağımızı bana anlattı: "Sokağa kendimizi atıp köşede duralım. Etrafta kimse yoksa bir sıçrayışta duvara varır, ondan sonra da aşağı ineriz. Köpekli olanları gelirse boku yedik demektir. En kötü olasılıkla onlara ve köpeklere ateş edilir, ama bu kaç kişi olduklarına bağlı. Köpeksiz birilerini görecek olursak, geçmelerine izin verir, sonra arkalarından dolanıp, ellerini kollarını bağlar, ağızlarına da paçavraları tıkarız, böylece bağıramazlar."

"Orada mı bırakacağız peki onları?"

"Yok daha neler. Bırakamayız, Vallone'den onları da indireceğiz, başka çare yok."

Kazak'a da aceleyle anlattı, o da arkadaşlarına.

Rahip bize paçavra ile kutsal süslerden söktüğü bir ip verdi. Gidin, gidin, diyordu, Tanrı korusun sizi.

Dar sokakta ilerlemeye başladık. Köşeden, sol taraftan Almanların sesleri duyuluyor, ama köpek havlaması ya da iniltisi gelmiyordu.

Köşede durup duvara yapıştık. İki kişi yaklaşmaktaydı, aralarında konuşuyorlar, büyük bir olasılıkla nereye gittiklerini anlayamadıklarından lanet yağdırıyorlardı. Gragnola el işaretiyle "yalnızca iki kişiler" dedi. "Bırakın geçsinler, sonra atlayın üstlerine."

Diğerleri köpekleri meydanda dolaştırırken, bu iki Alman orayı kontrole yollanmıştı, tüfekleriyle nişan almaya hazır, neredeyse el yordamıyla ilerliyorlardı, sokağın köşesini bile fark etmemişler ve düz devam etmişlerdi yollarına. Kazaklar o iki gölgeye doğru atılmışlar ve bu işleri iyi becerdiklerini göstermişlerdi. Bir saniye sonra iki Alman ağızlarında paçavralar yerdeydi, her birinin başında iki öfkeli Kazak duruyor, bir üçüncüsü de ellerini arkadan bağlıyordu.

"Tamam, bu da bitti" dedi Gragnola. "Yambo sen tüfekleri duvardan aşağı at, siz de biz ikimizin arkasından, itmek Almanları, biz gitmek onlar gelmek."

Ben korkudan ölüyordum, ama şimdi önderimiz Gragnola'ydı. Duvarı aşmak kolay oldu, Gragnola ipleri dağıttı. Ama bir elle öndekinin ipi, diğer elle de arkadakinin ipi tutulacağından, en öndeki ve en arkadaki iki kişi dışında herkesin eli meşgul olacaktı. Eli kolu bağlı iki Almanı itmek zorunda olduğumuzdan iplerle ilerleyemezdik, onun için grup ilk on adımı çalılıkların arasına dalana kadar itiş kakış gitti. Sonra Gragnola ip işini yeniden düzenlemeye çalıştı, Almanlara bekçilik eden iki kişi ipini tutsağının kemerine bağladı, tutsakları iten iki kişi de sağ elleriyle onları yakalarından tutuyordu, sol elleriyle de arkalarındaki arkadaşlarının ipini kavramışlardı. Ama yeniden yola koyulmaya kalktığımızda, Almanlardan birinin ayağı takıldı ve önündeki bekçisinin üzerine düştü, bu arada onu tutan arkasındaki insanı da beraberinde sürükledi, böylece zincir kırıldı. Kazaklar küfür olduğunu düşündüğüm bir şeyler mırıldanıyorlardı, neyse ki sağduyulu davranıp bağırıp çağırmadılar.

Alman, ilk düşüşten sonra, ayağa kalkıp gruptan uzaklaşmaya

çalıştı, iki Kazak peşine düştü, az kalsın ellerinden kaçırıyorlardı, neyse ki Alman da ayağında çizmeleriyle nereye basacağını bilememiş ve yüzüstü kapaklanmış, böylece yakalanmıştı. Karmaşa sırasında da miğferi düşmüştü. Kazakların başkanı onu orada bırakmamamız gerektiğini, köpekler gelirse kokuyu takip edip bizi bulacaklarını anlatmaya çalıştı. İşte o anda ikinci Alman'ın da başında miğfer olmadığını fark ettik. "Kahretsin" diye mırıldandı Gragnola, "yakaladığımızda düşmüş olmalı, köpeklerle oraya giderlerse bizi takip edebilirler!"

Yapacak bir şey yoktu. Nitekim birkaç metre gitmiştik ki, yukarıdan sesler ve köpek havlamaları duyuldu. "Sokağa geldiler ve köpekler miğferi kokladılar, şimdi de buradan geçtiğimizi söylüyorlar. Sakin olalım. Önce duvardaki geçidi bulmaları gerekiyor, bu o kadar da kolay değil. Sonra aşağı inmeleri gerek. Köpekler emin olmayıp yavaş ilerlerse, onlar da yavaşlarlar. Köpekler hızlı ilerlerse peşlerinden gidemez ve kıç üstü düşerler. Senin gibi adamları yok onların. Yambo elinden geldiğince hızlı in, hadi."

"Peki ineyim, ama korkuyorum."

"Korkmuyorsun, yalnızca sinirlerin bozuk. Güzelce bir nefes al ve yürü."

Rahip gibi altıma doldurmak üzereydim, ama her şeyin bana bağlı olduğunu da biliyordum. Dişimi sıkıyordum, o anda lejyon askeri Romano'nun yerinde olmaktansa Büyük Zürafa ya da Jojo'nun yerinde olmak isterdim, hayaletler evindeki Miki Fare değil de Zarif ya da Klarabel olmak, Arboria çöllerindeki Kaptan Gordon değil de evinde oturan Sör Pampurio olmak isterdim, ama ava giden avlanır. Atacağım her adımı hafızamda tekrarlayarak elimden geldiğince hızlı bir şekilde aşağı inmeye başladım.

İki tutsak, ağızlarındaki paçavralar yüzünden güç nefes aldıklarından adım başı duruyorlar ve inişimizi geciktiriyorlardı. Yaklaşık on beş dakika sonra kayaya vardık, yerinden o kadar emindim ki, daha görmeden ellemeyi başardım. Yanından geçerek çevresinde dolaşmak gerekiyordu, çünkü sağa doğru gidilirse uçurumun kenarına ve uçuruma ulaşılıyordu. Yukarıdan sesler kulağımıza gelmeye devam ediyordu, ama Almanlar direnen köpekle-

re daha güçlü bağırmaya mı başlamışlardı yoksa duvarı aşıp yaklaşmaya mı başlamışlardı, anlayamıyorduk.

İki tutsak, arkadaşlarının seslerini duyunca debelenmeye, kendiliklerinden ya da numaradan düşmeye başlamışlar ve bir yerlerine bir şey olmasından korkmadan yana doğru yuvarlanmaya çalışıyorlardı. Yerimizi belli etmemek için ateş edemeyeceğimizi ve nereye düşerlerse düşsünler köpeklerin onları bulabileceğini anlamışlardı. Kaybedecek bir şeyleri yoktu ve kaybedecek bir şeyi olmayan insanlar gibi, tehlikeli olmaya başlamışlardı.

Ansızın bir yaylım ateşi duyuldu. Almanlar aşağı inemeyeceklerini anlayınca ateş etmeye karar vermişlerdi. Ama, her şeyden önce Vallone önlerinde yüz seksen derece açılıyor ve bizim ne tarafa gittiğimiz bilmiyorlardı, onun için de her yöne ateş ediyorlardı. Ayrıca Vallone'nin aşağı ne kadar dik indiğini bilmiyorlar ve neredeyse yatay ateş ediyorlardı. Bizim olduğumuz tarafa doğru ateş ettiklerinde kurşunların ıslık çalarak başımızın üzerinden geçtiğini hissediyorduk.

"Yürüyün, yürüyün" diyordu Gragnola, "yakalayamazlar bizi."

Ama öndeki Almanlar biraz inmeye başlamış ve eğimi görmüş olmalılardı ki, köpekler şimdi tek bir yöne doğru havlıyorlardı. Aşağı doğru, hemen hemen bizim yöne ateş etmeye başlamışlardı. Yakınımıza düşen kurşunların çalılarda çıkardığı hışırtıyı duyuyorduk.

"Korkmak yok" demişti Kazak, "ben biliyorum onların *Maschinen Reichweite.*"

"O makineli tüfeklerin menzilini" dedi Gragnola.

"O, evet. Aşağı gelmezlerse ve biz hemen inersek, kurşunlar artık üzerimize gelmez. Onun için çabuk."

"Gragnola" dedim gözlerimde yaşlarla ve annemi görmek isteğiyle, "ben daha çabuk inebilirim, ama siz inemezsiniz. Bu ikisini yürütmeniz güç, ben istediğim kadar keçi gibi koşayım, zaman kaybettiriyorlar size. Onları burada bırakalım, yoksa yemin ederim başımın çaresine bakıp koşacağım!"

"Onları burada bırakırsak, kaşla göz arasında kurtulup arkadaşlarını çağırırlar" dedi Gragnola."

"Ben onları makineli tüfeğin kabzasıyla öldürürüm, ses çıkarmaz" diye fısıldadı Kazak.

O iki zavallıyı öldürmek fikri kanımı dondurmuş, Gragnola'nın homurdandığını duyunca sevinmiştim: "Bir işe yaramaz, kahretsin, öldürüp burada bırakşak bile köpekler bulur, böylece hangi yoldan ilerlediğimizi bulurlar" heyecandan artık fiilleri çekimli kullanıyordu. "Yapacak tek bir şey var, o da bizim yönümüze ters bir yerden aşağı atmak, böylece köpekler o yöne gider ve biz de on dakika, hatta daha fazla zaman kazanırız. Yambo sağda uçuruma giden yalancı bir patika yok mu? İyi, onları oraya doğru atalım, oradan giden farkına varmadan uçuruma yuvarlanır, demiştin, köpekler Almanları oraya kadar sürükler. Kendilerini toparlayana kadar biz vadiye çoktan varmış oluruz. Oradan aşağı düşen ölür, değil mi?"

"Hayır, düşerse kesin ölür diye bir şey yok. Kemikleri kırılır, talihsizse başını çarpar..."

"Lanet olsun, bir şey söyleyip sonra neden lafı çeviriyorsun? Düşerken ya ipleri çözülür de, nefesleri kalmışsa yukarı seslenip arkadaşlarını dikkat etmeleri için uyarırlarsa!"

"O zaman öldükten sonra düşmeleri gerek" dedi, bu rezil dünyada işlerin nasıl gitmesi gerektiğini bilen Kazak.

Gragnola'ya çok yakındım ve yüzünü görebiliyordum. Zaten solgundu, ama onu hiç bu kadar solgun görmemiştim. Başını gökyüzünden ilham ararmış gibi yukarı kaldırmıştı. O anda vın vın diye kurşunların yakınımızdan, boy hizasından geçtiğini duyduk, Almanlardan biri bekçisini kuvvetlice itince ikisi de yeri boyladı, Kazak, Alman'ın başıyla dişlerine vurduğunu, gürültü yapmak için elinden geleni ardına koymadığını söyleyerek yakınıyordu. İşte Gragnola ne yapacağına o anda karar verip şöyle dedi: "Ya onlar ya biz. Yambo sağa dönersem, uçurumun kenarına kaç adım var?"

"On, ama benim adımlarımla, senin adımlarınla sekiz, sonra ayağını ileri uzattığında eğimi hemen hissedersin. Eğimin başlangıcından uçurumun kenarına kadar dört adım. Tedbirli olmak için üç adım de."

"O zaman" dedi Gragnola, Kazakların liderine yönelerek, "ben

önden gideceğim, iki kişi bu ikisini sürüklesin, omuzlarından sıkıca tutun. Öbürleri burada kalıp beklesin."

"Ne yapmak istiyorsun?" diye sordum dişlerim biribirine vurarak.

"Sus, konuşma. Savaştayız. Sen de bekle. Bu bir emirdir."

Kayanın sağ yanında, *Fumifugium* tarafından yutularak gözden kayboldular. Birkaç dakika bekledikten sonra yuvarlanan taş sesleri ve bazı düşme sesleri duyduk, sonra Gragnola ve iki Kazak yanlarında Almanlar olmadan yeniden ortaya çıktılar. "Gidelim" dedi Gragnola, "artık daha hızlı ilerleyebiliriz."

Eliyle koluma dokundu, titriyordu. Yakın mesafeden onu görebiliyordum: üzerinde boğazlı bir kazak vardı, şimdi göğsünde neşter kılıfı asılı duruyordu, sanki neşteri almak için dışarı çıkarmıştı. "Ne yaptın adamlara?" diye sordum ağlayarak.

"Düşünme, böylesi doğruydu. Köpekler kan kokusunu alıp adamları oraya sürükleyecekler. Kurtulduk, devam et."

Gözlerimin fal taşı gibi açıldığını görünce şöyle dedi: "Ya onlar ya biz. On kişiye karşı iki kişi. Savaş bu. Devam et."

Yaklaşık yarım saat sonra Vallone'nin ucuna, yola ulaştık, yukarıda öfkeli bağırışlar ve havlamaları duymaya devam ediyorduk, ama bizim indiğimiz yöne doğru değildi ve gittikçe azalıyordu. Biraz ileride, koruda Gigio'nun kamyoneti bekliyordu. Gragnola Kazakları bindirdi. "Badoglio yandaşlarının olduğu yere ulaştıklarından emin olmak için ben onlarla gidiyorum" dedi. Bana bakmamaya çalışıyor ve bir an önce gitmemi istiyordu. "Sen şuradan evine dön. Aferin, çok başarılıydın. Bir madalyayı hak ediyorsun. Gerisini düşünme. Sen görevini yaptın. Eğer bir suçlu varsa, o da benim."

Eve döndüm, o soğukta ter içinde kalmış ve bitkin düşmüştüm. Odama çekildim, hiç uyumak istemiyordum, ama perişan bir halde olduğumdan birkaç dakikalığına dalıp yeniden uyanıyordum ve boğazı kesilmiş bir yığın Gaetano Amca görüyordum. Belki de ateşim vardı. Günah çıkarmalıyım, günah çıkarmalıyım, diyordum.

Ertesi gün daha beter geçti. Babamla vedalaşmak için aşağı yukarı evdeki herkesle birlikte kalkmak zorunda kaldım, annem neden o kadar şaşkın olduğumu anlayamıyordu. Birkaç saat sonra Gigio gelip büyükbabam ve Masulu'yla bir şeyler konuştu. Çıkarken arkamdan bağa gelmesi için bir işaret yaptım, benden bir şey gizleyemezdi.

Gragnola, Kazakları Badoglio yandaşlarına götürmüştü, sonra Gigio'nun kamyonetiyle Solara'ya doğru yola koyulmuşlardı. Badogliocular gece silahsız dolaşmamasını söylemişlerdi: Solara'ya arkadaşlarına destek vermek için bir Kara Gömlekliler müfrezesinin geldiğini öğrenmişlerdi. Kısa namlulu bir tüfek vermişlerdi ona.

Vignoletta'daki yolağzından gidip dönmek üç saat sürmüştü. Kamyoneti Bercelli'nin çiftliğine bırakıp Solara'ya doğru yola koyulmuşlardı. Her şeyin bittiğini sanmışlar, hiçbir gürültü işitilmediğinden, sakin bir şekilde yollarına devam etmişlerdi. O siste pek anlaşılmasa da neredeyse gün ağarmaktaydı. Tüm o gerginlik anlarından sonra birbirlerinin omzuna vurarak yüreklenmekteydiler, ama gürültü yapmışlardı. Böylece Kara Gömlekliler'in bir çukura gizlendiklerini fark etmemişler ve Solara'ya tam iki kilometre kala yakalanmışlardı. Üzerlerinde silah olduğundan yalan da uyduramazlardı. Onları bir kamyonete bindirmişlerdi. Beş kişiydiler, iki kişi öne oturmuş, iki kişi de başlarında nöbet tutmuş, biri de siste iyi görmek için araba boyunca uzanan marşpiyede dimdik ayakta durmuştu.

Onları bağlamamışlardı bile, nöbetçiler kucaklarında makineli tüfeklerle oturmuşlar, onları da torba gibi dibe atıvermişlerdi.

Bir süre sonra Gigio sanki bir kumaş parçası yırtılmış gibi tuhaf bir gürültü duymuştu ve yüzüne bir sıvı püskürtüldüğünü hissetmişti. Faşistlerden biri bir hırıltı duymuş ve el fenerini yakmıştı, bunun üzerine Gragnola'yı boğazı kesik bir halde, elinde neşterle görmüşlerdi. İki faşist sövmeye başlayıp, kamyoneti durdurmuşlar, Gigio'nun da yardımıyla Gragnola'yı yolun kenarına taşımışlardı. Ya ölmüştü ya da ölmek üzereydi, her tarafa kan fışkırıyordu. Diğer üç faşist de inmişti aşağı, suçu birbirlerine atmaya çalışıyor-

lar ve onu karakolda konuşturup herkesi yakalabileyeceklerini, tutsakları bağlamayarak aptallık ettiklerini söylüyorlardı.

Gragnola'nın bedeninin karşısında bağırırken, bir an Gigio'yu unutmuşlardı, o da bu kargaşa kaçmak için tam bir fırsat demişti. Yana, çukurun ötesine sıçramıştı, orada sarp bir yokuş olduğunu biliyordu. Adamlar ateş etmeye çalışırken o çoktan bir çığ gibi aşağı yuvarlanmaya başlamış ve sonra kendini küçük bir koruya atmıştı. O siste, samanlıkta iğne aramak gibi bir şeydi, bunu yapmak faşistlerin pek işine gelmemişti, amirleriyle başları derde girmesin diye Gragnola'nın cesedini saklamak ve o gece kimseyi yakalamamış gibi yapıp birliğe dönmek en iyisiydi.

O sabah, Kara Gömlekliler Almanların yanına gitmek için oradan ayrıldıklarında, Gigio birkaç arkadaşını yanına alarak acı olayın yaşandığı yere gitmiş ve çukurlara biraz baktıktan sonra Gragnola'yı bulmuştu. Solara'nın rahibi, Gragnola bir anarşist olduğundan ve artık intihar ettiği bilindiğinden cesedi kiliseye almak istemiyordu, ama Don Cognasso onu Oratorio'daki küçük kiliseye getirmelerini, Tanrı'nın doğru kuralları rahiplerinden daha iyi bildiğini söylemişti.

Gragnola ölmüştü. Kazakları kurtarmış, beni emniyete almış, sonra da ölmüştü. Nasıl öldüğünü biliyordum, çünkü bana daha önce pek çok kez anlatmıştı. O yüreksizdi, işkence ettiklerinde her şeyi anlatmaktan, ad vermekten ve arkadaşlarını ölüme yollamaktan korkuyordu. Arkadaşları için ölmeye karar vermişti. Böyle, *şak* diye, Almanlara da öyle yaptığından eminim, misilleme gibi. Bir yüreksizin yürekli ölümü. Hayatındaki tek şiddet hareketinin bedelini ödemiş, böylece de dayanabileceğini sanmadığım vicdan azabından da kurtulmuştu. Herkesi aldatmıştı, faşistleri, Almanları ve bir hareketle de Tanrı'yı. *Şak* diye.

Bense hayattaydım. Bunu bağışlayamıyordum.

Sis benim anılarımda da dağılmaya başlıyor. Şimdi zaferle Solara'ya giren partizanları görüyorum, 25 nisanda Milano'nun kurtuluşu haberi geliyor. Sokaklar insan kaynıyor, partizanlar havaya ateş ediyor, kamyonetlerin çamurluklarının üzerine yerleşmiş

ilerliyorlar. Birkaç gün sonra iki yanı kestane ağaçlarıyla kaplı yolda, neftî üniformasıyla bir askerin bisikletle geldiğini görüyorum. Brezilyalı olduğunu anlıyorum, neşeyle o gizemli yeri keşfetmeye gidiyor. Brezilyalılar da mı İngiliz ve Amerikalılarla birlikteydi? Bunu bana hiç söylememişlerdi. *Drôle de guerre.*

Bir hafta geçiyor ve ilk Amerikan müfrezesi geliyor. Hepsi zenci. Çadırlarıyla Oratorio'nun avlusuna yerleşiyorlar ve ben Katolik onbaşıyla arkadaşlık kuruyorum, bana hep cebinde taşıdığı bir İsa resmini gösteriyor. Hoş Memo ile Dick Tracy'nin çizgi resimlerinin olduğu gazeteler ile birkaç *chewing gums* veriyor, uzun süre çiğneyebilmek için akşamları çıkarıp yaşlıların takma dişleri misali, bir bardağa koyuyordum. Karşılığında spagetti yemek istediğini anlatıyor, ben de onu eve davet ediyorum, Maria'nın tavşan eti soslu *ravioli* yapacağından eminim. Ama, eve varır varmaz, onbaşı bahçede oturan binbaşıyı görüyor, o da bir zenci. Özür dileyip şaşkın bir halde gidiyor.

Amerikalılar subaylarının oturabileceği daireler aramışlar, büyükbabamla da konuşmuşlardı ve o da sol kanatta güzel bir oda ayırmıştı, Paola'nın sonradan bize yatak odası yaptığı odaydı bu.

Binbaşı Muddy şişmanca biri, gülüşü Luis Armstrong'unkine benziyor ve büyükbabamla anlaşmayı beceriyor; ayrıca birkaç Fransızca sözcük de biliyor, bir zamanlar İtalya'da eğitimli insanların bildikleri tek dil Fransızca'ydı, annemle ve kurtarıcılarını görmek için çay saatinde bize gelen çevredeki hanımlarla Fransızca konuşuyor, kadınların arasında yarıcıdan nefret eden şu faşist kadın da vardı. Hepsi bahçede, yıldızçiçeğinin yanındaki, en güzel sofra takımıyla donatılmış masanın çevresine oturmuş. Binbaşı Muddy "mersi bocou" ve "oui, màdam, moi ossì j'aime le champeign" diyor. En nihayet bir beyazın evine kabul edilen bir zencinin kibriyle konuşuyor. Hanımlar aman ne kibar adam, halbuki sarhoş vahşiler olarak söz etmişlerdi onlardan bize, diye fısıldaşıyorlar.

Almanların teslim oldukları haberi geliyor. Hitler öldü. Savaş bitti. Solara'da sokaklarda insanlar bayram yapıyor, kucaklaşıyor,

kimi bir akordeon eşliğinde dans ediyor. Büyükbabam yaz başlamak üzere olduğu halde hemen kente dönülmesine karar verdi, bunca zaman sonra yazlıktan bıkmış.

Uçurumdan yuvarlanan iki Alman'ın ve korkudan, aşktan ve inattan şehit olan bakir Gragnola'nın görüntüleri gözümün önünde, şen insanların arasında trajediyi atlatıyorum.

Günah çıkarmak için Don Cognasso'ya gitmeye cesaretim yok... hem ne için günah çıkaracağım ki? Yapmadığım, hatta görmediğim, yalnızca tahmin ettiğim bir şeyin günahını mı? Bağışlatacak hiçbir şeyim olmadığı için bağışlanmam da olanaksız. İnsanın kendini sonsuza dek cehennemlik hissetmesi için yeterli bu.

17

Tedbirli Genç

Ah, bu ne ıstırap, bu ne acı / Tanrım düşününce seni kırdığımı... Bu şarkıyı bana Oratorio'da mı öğrettiler, yoksa kente dönerken mi söyledim?

Kentte gece ışıklar yeniden yanmaya, insanlar akşamları yeniden sokağa çıkmaya, nehir kenarındaki lokallerde bira içmeye, dondurma yemeye başladı, ilk yazlık sinemalar da yavaş yavaş açılıyor. Yalnızım, Solara'daki arkadaşlarım yok artık, Gianni'yle de daha karşılaşmadık, onu ancak okul açıldığında göreceğim. Akşamları annem ve babamla çıkıyorum, artık sokakta ellerinden tutup yürümüyorum, ama tek başına da uzaklaşamıyorum, bu durum beni rahatsız ediyor. Solara'da daha özgürdüm.

Sık sık sinemaya gidiyoruz. *Çavuş York* bana savaşla yeni mücadele biçimleri öğretiyor, *Yankee Doodle Dandy*'de James Cagney'in yaptığı *tap dance* ile Broadway'i öğreniyorum. *I'm Yankee Doodle Dandy...*

Tap dance'i eski Fred Astaire filmlerinde görmüştüm, ama Cagney'inki daha ateşli, rahatlatıcı ve iddialıydı. Astaire'inki eğlendiriciydi, oysa bu iddialıydı, nitekim yurt sevgisi doluydu. *Tap dance*'le

ifade edilen yurtseverlik, bir ifşadır, elde bomba ve ağızda çiçek yerine *tap dance*. Ve bir de sahnenin büyüsü, dünya için bir model ve yazgının acımasızlığına bir örnek olarak sunuluyor, *the show must go on*. Yeni bir dünyaya, İtalya'ya geç gelmiş olsalar da müzikallerle hazırlanıyorum.

Kazablanka. Victor Laszlo *Marseillaise*'i söylüyor... Trajedimi doğru tarafta yaşadım demektir... Rick Blaine Binbaşı Strasser'a ateş ediyor... Gragnola haklıydı, savaş savaştır. Rick neden İlsa Lund'u terk etmek zorunda kaldı? Bu durumda sevmemek mi gerekiyor? Sam'in Binbaşı Muddy olduğu kesin, peki Ugarte kim? Sonunda Kara Gömlekliler'e yakalanacak olan şaşkın ve talihsiz ödlek Gragnola mı? Hayır, alaycı gülüşüne bakılacak olursa Yüzbaşı Renault olmalı, ama sonra, Brazzaville'deki Direniş'e katılmak için Rick'le birlikte sisin içinde kayboluyor; arkadaşıyla birlikte mutlu bir biçimde kaderine doğru gidiyor...

Ama Gragnola çölde beni takip edemez. Gragnola'yla güzel bir arkadaşlığın başlangıcını değil, sonunu yaşadım. Ve anılarımdan çıkıp uzaklaşmak için elimde yazılı geçiş iznim de yok.[1]

Gazete bayileri yeni gazetelerle ve kışkırtıcı dergilerle dolu, kapaklarında ya dekolte giysiler ya da meme uçlarının belli olduğu

1. Eco burada, *Kazablanka* filminde Rick'in, Fas'tan çıkabilmesi için İlsa Lund'a sağladığı geçiş iznine gönderme yapıyor. (ç.n.)

daracık gömlekler giyen kadınlar var. Büyük göğüsler sinema afişlerini dolduruyor. Dünya çevremde meme biçiminde yeniden doğuyor. Ama mantar biçimi de alıyor. Hiroşima'ya düşen bombanın fotoğrafını görüyorum. Nazilerin yaptığı Yahudi katliamının ilk görüntüleri ortaya çıkıyor. Sonradan görülen ceset yığınlarının değil, özgürlüğe ilk kavuşanların fotoğrafları bunlar, gözleri çukura kaçmış, kaburga kemikleri sayılan, göğüs kafesleri iskeleti andıran, kolu önkola bağlayan dirsekleri belirgin insanlar bunlar. Savaşla ilgili şimdilik dolaylı haberler var, on uçak düşürüldü, şu kadar ölü, şu kadar tutsak rakamlarını, bölgedeki partizanların kurşuna dizildiğine dair çıkan söylentileri duydum, Vallone'deki o akşamın dışında, cansız bir beden asla görmedim; aslında o gece de görmedim, çünkü Almanlar son gördüğümde hayattaydılar, gerisini gece kâbuslarımda yaşadım. O fotoğraflarda misket oynamayı bilen Bay Levi'nin yüzünü arıyorum, görsem bile tanımam olanaksız. *Arbeit macht frei.*

Sinemada Bud Abbott ve Lou Costello'nun mimiklerine gülüyor insanlar. Bing Crosby ve Bob Hope büyüleyici Dorothy Lamour'la

Corriere Lombardo

È ESPLOSA LA BOMBA ATOMICA

Il mondo è sbigottito
Che cosa accadrà?

Londra dice:

birlikte geliyorlar, *sarong* giymişler, Zanzibar ya da Timbuktu'ya doğru gidiyorlar (*Road to...*) ve herkes bin dokuz yüz kırk dörtte hayatın güzel olduğunu düşünüyor.

Bisikletime binip her öğlen bir karaborsacıya gidiyorum, biz çocuklara her gün iki küçük beyaz ekmek veriyor, birkaç yıldır kemirdiğimiz şu sarımsı, iyi pişmemiş incecik, lime lime olan (kepek ekmek diyorlardı), içinden bazen bir ip parçası, bazen bir hamamböceği çıkan ekmeklerden sonra ilk kez beyaz ekmek yiyoruz. Yeniden başlamakta olan refahın simgesini almaya gidiyorum bisikletle ve gazete bayilerinin önünde duruyorum. Mussolini Loreto Meydanı'na asılmış, Claretta Petacci ise, iki bacağının arasına girmiş eteğine merhametli bir elin onu son bir utançtan kurtarmak istercesine taktığı çengelli iğneyle duruyor. Öldürülen partizanlara törenler. Bu kadar çok partizanın kurşuna dizilip asıldığını bilmiyordum. Daha yeni biten savaşta ölenlerle ilgili ilk istatistikler ortaya çıkıyor. Elli beş milyon ölü diyorlar. Bu katliamın yanında Gragnola'nın ölümü nedir ki? Tanrı gerçekten kötü mü? Nürnberg Davası'nı okuyorum, suçluların tümü asılıyor, Goering'in dışında, o da karısının son öpücük bahanesiyle verdiği siyanürle zehirliyor kendini. Villarbasse Katliamı, şiddeti yeniden başlatıyor, sırf kişisel çıkarlar nedeniyle artık öldürmek serbest. Sonra suçlular yakalanıp sabahın ilk saatlerinde kurşuna diziliyor. Barış uğruna öldürmeye devam ediliyor. Savaş sırasında kurbanlarını sabun yaptığı için Leonarda Cianciulli cezalandırılıyor. Rina Fort çekiç darbeleriyle sevgilisinin karısını ve çocuklarını öldürüyor. Bir gazete onun, Gaetano Amca gibi çürük dişli, zayıf adamı baştan çıkaran göğüslerinin beyazlığını anlatıyor. Görmeye gittiğimiz ilk filmler, her akşam eskisi gibi o sokak lambasının altında bekleyen, çarpıcı "o biçim kadınlar"la savaş sonrasının İtalyası'nı anlatıyor. Şehirde dolaşıyorum tek başıma...

Günlerden pazartesi, sabah pazar kuruluyor. Öğlene doğru kuzen Possio geliyor. Asıl adı neydi? Possio adını Ada uydurmuştu, "posso"[2] yerine "possio" derdi de ondan, neden doğru söyleye-

2. "Yapabilmek, edebilmek" anlamında *potere* fiili, birinci tekil şahıs. (ç.n.)

mezdi anlayamazdım. Kuzen Possio çok uzaktan akrabamız oluyordu, ama bizi Solara'da tanımıştı ve kente geldiğinde bize uğramadan edemeyeceğini söylerdi. Hepimiz öğlen yemeğine davet beklediğini biliyorduk, lokantaya gidecek parası yoktu çünkü. Ne iş yaptığını asla anlayamadım, aslında iş arıyordu.

Kuzen Possio'yu sofrada görüyorum, güneşten yanmış yüzü çöküк, seyrek saçlarını özenle arkaya doğru taramış, dirsekleri yıpranmış bir ceket giymiş, et suyuna yüksük makarnalı çorbasından bir damla bile bırakmamaya çalışıyor. "Anlıyor musun Duilio" diyordu her pazartesi, "ben özel bir iş istemiyorum. Kamuda, az maaşlı bir iş olsun. Her gün bir damla yeter. Damlaya damlaya göl olur." Ah nerede o günler der gibi bir hareket yapıyor, kel sayılabilecek başma düşen damlayı mimiklerle anlatıyor ve sonu bereketli o eziyeti düşündükçe mutlu oluyordu. Bir damla, diye yineliyordu, ama her gün.

"Bugün bir işi son dakikada elimden kaçırdım, Carloni'yle görüşmeye gittim, şu tarım konsorsiyumundaki Carloni. Forslu biri. Bir tavsiye mektubu götürmüştüm, biliyorsun bu zamanda torpilsiz olmuyor. Bu sabah trene binmeden önce, istasyonda bir gazete alayım dedim. Duilio, ben siyaset yapmam, bilirsin, hangisini verirsen ver dedim, trende oturamadığım ve zar zor ayakta durabildiğim için, okumadım da. Katlayıp cebime koydum, okumasan da ertesi gün bir şeyler sararsın. Carloni'ye gittim, beni çok nazik karşıladı, mektubu açıp okumaya başladı, ama yan gözle de bana bakıyordu. Sonra birkaç kelimeyle başından savdı beni, şimdilik bir iş yok, dedi. Tam kapıdan çıkarken cebimdeki gazetenin *L'Unità*[3] olduğunu fark ettim. Duilio, biliyorsun ben hükûmet gibi düşünüyorum, herhangi bir gazete istemiş, ne olduğuna bakmamıştım bile. Beni cebimde *L'Unità*'yla görünce başından savdı. Gazeteyi öbür tarafından katlasaydım, belki şimdi... Bizde talih ne arar... Kader işte."

Şehirde bir dans salonu açtılar, salonun başkahramanı kuzen Nuccio'ydu, artık yatılı okuldan kurtulmuş, bir delikanlı, nasıl denir bir züppe olmuştu (Melek Ayı'yı hırpaladığı zaman-

3. İtalya'da komünizm eğilimli günlük gazete. (ç.n.)

larda da benim gözüme büyük görünürdü). Haftalık yerel bir dergide, *boogie-woogie* dansıyla vücudunu binlerce biçime sokarken (Gaetano Amca gibi, ama daha esnek) karikatürü bile çıktı, akrabalar pek gururlandı. Daha çok küçüğüm, o salona girmeye cesaret edemiyorum, ayrıca giremem de, oradaki eğlenceleri Gragnola'nın kesilmiş boğazına bir saygısızlık olarak görüyorum.

Tam yaz başında geldik kente, canım sıkılıyor. Öğlen saat ikide bisikletimle ıssız kentte dolaşıyorum. O boğucu sıcak günlerin sıkıntısına dayanmak için geçmediğim yer kalmıyor. Belki de boğucu sıcak değil, içimdeki büyük hüzün beni bunaltıyor, ateşli ve yalnız geçen bir ergenliğin tek tutkusu.

Öğleden sonra saat iki ile beş arası hiç durmadan bisikletle dolaşıyorum. Üç saatte kentin çevresi pek çok kez dolaşılabiliyor, güzergâhları değiştirmek yeterli, kent merkezine dalıp nehre doğru gittikten sonra, çevreyoluna gir, güneye doğru giden anayolu geçtikten sonra mezarlık yoluna sap, istasyondan önce sola dön, boş ama düz tali yollardan kent merkezine doğru git, büyük ve çok geniş pazar meydanına gir, meydan hep güneş içindeki revaklarla çevrilidir, öğlen ikide ise Sahra'dan daha ıssızdır. Meydan boş, kimse seni görmeden ya da uzaktan selamlamadan, bisikletinle boydan boya geçebilirsin. Uçtaki köşeden bir tanıdık geçse bile selamlayamazsın, çünkü onu güneş yüzünden belli belirsiz ve çok küçük görürsün, o da seni öyle görür. Aynı merkezin etrafında geniş turlar atarsın, tıpkı gözüne kestireceği bir hayvan leşi bulamayan akbaba gibi.

Rasgele dolaşmıyorum, bir hedefim var, ama bilerek gitmiyorum oraya. İstasyondaki gazete bayiinde *Pierre Benoit*'nın *Atlantis*'ini gördüm, fiyatı savaş öncesinin fiyatları gibi, eski olmalı. Kapağı dikkat çekici, taştan davetlilerin bulunduğu geniş bir salon bana asla duymadığım bir öykü vaat ediyor. Fiyatı ucuz, ama cebimde ancak o kadar para var. Bazen riski göze alıp tren istasyonuna gidiyor, inip bisikletimi yaya kaldırımına dayıyor, sonra içeri girip on beş dakika kitabı süzüyorum. Bir camekânda dur-

duğundan bana neler söyleyebileceğini anlamak için açıp bakamıyorum. Dördüncü ziyaretimde gazete satıcısı bana kuşkuyla bakmaya başlıyor, ne gelen ne giden ne de bekleyen kimsecikler olmadığı için istediği kadar gözetleyebilir beni.

Kent, boş bir alandan ve güneşten ibaret, dışlastikleri çizik çizik bisikletim için bir pist âdeta, istasyondaki kitapsa, hileyle de olsa biraz umut verici bir gerçeğe girebilmemin tek güvencesi.

Saat beşe doğru o uzun kur –benim kitapla, kitabın benimle, arzumun, uçsuz bucaksız alanın direnciyle arasındaki– yazım ısısızlığında aşkla pedal çevirme, aynı merkezli o hüzünlü kaçış sona eriyor: karar verdim, cebimden anaparamı çıkarıp *Atlantis*'i satın alıyorum ve evin yolunu tutuyorum, varır varmaz yatağa uzanıp okumaya başlıyorum.

Antinea, güzel mi güzel *femme fatale*, bir Mısır *klaft*'ı giymiş (*klaft* da ne? Müthiş ve tahrik edici bir şey olmalı, hem örten, hem de örtmeyen bir şey), altın yaldızlı ağır kumaş, üzerinde gür ve dalgalı mavimsi siyah saçlarının salındığı ince beline iniyor.

"Altın parıltılı, incecik siyah tülden bol bir tunik giymişti, göz göz siyah incilerle bezenmiş, muslinden beyaz bir eşarpla hafifçe örtünmüştü. O giysilerin içinde incecik bir genç kız duruyor, çekik kara gözleri var, gülüşü Doğulu kadınlarınkine hiç benzemiyor. O gösterişli şeytanca giysiler içinde bedeni seçilmiyor, ama entarisi cesurca yandan açık (ah, evet, yırtmaçlı), zarif göğsü açıkta, kolları çıplak ve tül kumaşın altında gizemli gölgeler görülüyor. Kışkırtıcı ve gencecik. Uğruna ölünebilir.

Saat yedide babam gelince utanarak kitabı kapatıyorum, ama o okuduğumu gizlemek için böyle yaptığımı düşünüyor. Çok okuduğumu ve gözlerimin bozulacağını söylüyor. Anneme, sokağa daha fazla çıkmam ve bisikletle güzel gezintiler yapmam gerektiğini belirtiyor.

Güneşi sevmiyorum, oysa Solara'da beni rahatsız etmiyordu. Sık sık burnumu buruşturarak gözlerimi kıstığımı söylüyorlar: "Görmüyormuş gibi yapıyorsun, ama bu doğru değil" diye azarlıyorlar beni. Sonbahar sislerini bekliyorum. Hayatımın en korkunç gecesini Vallone sisinde yaşadığıma göre, sisi neden seviyo-

rum ki? Çünkü orada da beni koruyan yine sis oldu, geçerli mazereti bana o sağladı. Sis vardı ve ben hiçbir şey görmemiştim.

İlk sisli günlerle eski kentimi yeniden buluyorum, o çok büyük ve uyuşuk meydanlar siliniyor. Boşluklar yok oluyor ve sütümsü grilikte, sokak lambalarının ışığında kenarlar, köşeler, bina cepheleri hiçlikten yine ortaya çıkıyor işte. Avunuyorum. Karartma sırasındaki gibi. Benim kentim nesiller boyu alacakaranlıkta insanların duvarlara sürtüne sürtüne gitmesi için yapılmış, düşünülmüş, çizilmiş. Onun için güzel ve himaye edici oluyor ansızın.

Yetişkinler için ilk çizgi roman *Büyük Otel* o yıl mı, yoksa ertesi yıl mı çıktı? İlk fotoromanın ilk resmi beni tahrik edince kaçmak zorunda kalıyorum.

Büyükbabamın dükkânında bulduğum bir Fransız dergisinin ilk sayfasını açınca utancımdan yerin dibine geçtim. Gizlice gömleğimin içine sokup sıvıştım.

Evdeyim, yüzükoyun yatağa uzanmış, din kitaplarının önermediği biçimde kasık kemiğimi şilteye bastırıyorum. Bir sayfada Josephine Baker'ın oldukça küçük, ama müthiş belirgin bir fotoğrafı var, göğüsleri çıplak.

Göğüslerini görmemek için o kara makyajlı gözlerine bakıyo-

rum, sonra gözüm kayıyor, hayatımda gördüğüm (sanırım) ilk göğüsler bunlar, çünkü çıplak Kalmukların kocaman ve pörsük şeylerine benzemiyorlar.

Bir bal dalgası damarlarıma hücum ediyor, boğazımda ekşimsi bir tat, alnımda bir baskı, kasıklarımda bir ağrı var. Korkarak ve bir ıslaklık hissederek ayağa kalkıyor, hayatın başlangıcı olan o sıvının verdiği zevkin hâlâ etkisindeyken, kendime hangi korkunç hastalığa yakalandığımı soruyorum.

Sanırım hayatımdaki ilk boşalmaydı o: bir Alman'ın gırtlağını kesmekten daha fazla yasak olduğunu düşünüyorum. Yine günah işledim, o gece Vallone'de ölüm sırrının sessiz tanığı olarak, şimdiyse hayatın yasak sırlarını aralayan bir davetsiz misafir olarak.

Bir günah çıkarma hücresindeyim. Ateşli bir Fransisken rahip uzun uzun bana saflığın erdemlerini anlatıyor.

Solara'daki kitaplarda okuduklarımdan farklı bir şey söylemiyor, ama onu dinledikten sonra Don Bosco'nun *Tedbirli Genç* adlı kitabını yeniden okumaya başladığımı sanıyorum:

> Şeytan, çocuk yaşta olsanız bile ruhunuzu çalmak için size kement atar... Utanç verici ortamlardan ve konuşmalardan, iyi hiçbir şeyin olmadığı toplu gösterilerden uzak durmak, sizi günahtan korumaya yarayacaktır... Kendinizi sürekli bir şeylerle meşgul edin, ne yapacağınızı bilmediğiniz zamanlar altarları süsleyin, ikon ve küçük tabloları düzenleyin... Sizi bir şeyler kışkırtmaya devam ediyorsa haç çıkarın, kutsanmış bir şeyi öperek şöyle söyleyin: Aziz Luigi, Tanrımı gücendirmemem için bir şeyler yapın. Size bu azizi söylüyorum, çünkü Kilise onu gençlerin koruyucusu olarak göstermiştir...
>
> Her şeyden önce karşı cinsten insanların arkadaşlıklarından uzak durun. İyi öğrenin: genç erkekler asla genç kızlarla samimi olmamalıdırlar diyorum... Gözler pencere gibidir, günah oradan girer ve yüreklerimize kadar yol alır... onun için alçakgönüllülükle pek bağdaşmayan şeylere asla durup bakmayın. Aziz Luigi Gonzaga yatağa yatarken ya da yıkanırken bile ayakları görünsün iste-

mezdi. Annesinin bile yüzüne sabit bakmazdı... İki yıl şövalye yaveri olarak İspanya kraliçesinin yanında yaşadı, ama asla yüzüne bakmadı.

Aziz Luigi'yi taklit etmek o kadar kolay değil, yani dürtülerden kaçmanın bedeli çok ağır, baksanıza genç adam kanlar içinde kalana kadar kendini kırbaçlıyor, çarşafların altına tahta parçaları koyup uykusunda eziyet çekmek istiyor, giysilerinin altına işkence olsun diye mahmuzlar gizliyordu; dururken, otururken, yürürken rahat etmemek istiyordu... Ama günah çıkaran rahip, bana erdem örneği olarak diz çöküp dua etmekten pantolonu aşınmış olsa da tövbe ederken Aziz Luigi kadar kan dökmeyen Domenico Savio'yu öneriyor ve kutsal güzellik örneği olarak, Meryem Ana'nın o güzel yüzüne bakmamı öğütlüyor.

Yüce bir kadına aşk duymaya çalışıyorum. Gençlik korosunda, kilisenin absidinde ve bazı pazar gezileri sırasında başka tapmaklarda şarkı söylüyorum:

Gün ağarırken Sen doğuyorsun güzelce
ışığınla mutlu etmek için âlemi
gökyüzünün yıldızları içinde
yoktur Sen'den güzeli.

Güzelsin güneş gibi,
aydan daha parlak,
ve en güzel yıldızlar dahi
güzel değildir Sen'in kadar.
Gözlerin denizden de güzel,
alnın zambak rengi,
Oğul'un öptüğü yanakların
iki güldür ve dudakların çiçek.

Belki de Lila'yla karşılaşmaya hazırlanıyorum, ama bunu henüz bilmiyorum. O da ulaşılmaz olmalı, göğün en yüce katında göz ka-

maştırıcı, güzelliği *gratia sui*;[4] etten kemikten değil sanki, cinsel dürtüler uyandırmadan insanın beynini meşgul edebiliyor, gözleri başka yana, başkasma çevrili, Joséphine Baker'ınkiler gibi sabit ve şeytanî gözlerle bakmıyor bana.

Günahlarımın ve çevremdekilerin günahlarının kefaretini meditasyonla, duayla ve özveriyle ödemek zorundayım. İlk dergiler ve ilk duvar ilanları, bana komünist tehditten, atlarına, San Pietro'nun kutsanmış su kaplarından su içirmeye hazırlanan Kazaklardan bahsederken ben inancın korunmasına kendimi adamalıyım. Şaşırmış bir halde kendime bir zamanlar Stalin'in düşmanı olan, hatta Almanlarla birlikte savaşan Kazaklar, şimdi nasıl oluyor da yeniden Stalin'in ölüm habercileri oluyorlar, diye soruyordum; yoksa şimdi Gragnola gibi anarşistleri de mi öldürmek isteyeceklerdi. Onları Milo Venüsü'nün ırzına geçen çirkin zenciye benzetiyorum, belki de ressam aynı kişiydi ve yeni bir haçlı seferi çizmişti.

Kırlık bir yerdeki küçük bir manastırda ruhanî çalışmalara adıyorum kendimi. Yemekhanenin ekşi kokusunu duyuyor, manastırda bana Papini okumamı tavsiye eden kütüphaneciyle yürüyüşler yapıyorum. Akşam yemeğinden sonra kilise korosunda yerimi alıyorum, büyük, tek bir mumun ışığında hep beraber "Rahat Ölüm Deneyimi"ni söylüyoruz.

Ruhanî çalışmalarımızı yürüten rahip *Tedbirli Genç*'ten ölüm hakkında bazı bölümler okuyor: ölümün bizi nerede yakalayacağını bilemeyiz; seni yatağında mı, işinde mi, sokakta mı yoksa başka bir yerde mi yakalar, bilemezsin, bir damar çatlaması, bir nezle, bir kanama, bir ateş, bir yara, bir deprem, bir yıldırım hayatını söndürmeye yeter ve bu bir yıl sonra da olabilir, bir ay, bir hafta, bir saat sonra da, belki de bu yazının okunması biter bitmez. O an kafamız karışacak, gözlerimiz hüzünle dolacak, dilimiz yanacak, boğazımız tıkanacak, nefes alamayacağız, kanımız donacak, tenimiz solacak, kalbimiz duracak. Son nefesimi-

4. "Kendine olan sevgisinden" anlamında Latince deyim. (ç.n.)

zi verince, birkaç bez parçasıyla örtülü bedenimiz bir çukura atılacak, kurtlar kemirecek her yerimizi, geriye birkaç ince kemik parçasından ve kokuşmuş birazcık tozdan başka bir şey kalmayacak.

Onun için dua edelim, son nefesini vermekte olan bir insanın, kollarındaki ve bacaklarındaki sancıların, ilk titremelerin, solgunluğun yavaş yavaş başlayışından son hırıltıya kadar, tüm irkilmelerinin sıralandığı uzun duayı okuyalım. Ölümün on dört olan her safhasında (yalnızca beş ya da altısını hatırlıyorum) duygular, bedenin duruşu, o anda hissedilen kaygı anlatıldıktan sonra, *Merhametli İsa, acıyın bana* cümlesi yineleniyordu.

Hareketsiz ayaklarım bu dünyada işimin bitmek üzere olduğunu haber verdiğinde, Merhametli İsa, acıyın bana.

Titrek ve uyuşuk ellerim, iyiliğim olan haçı sıkıca tutamadığında ve istemeden, acı çektiğim yatağa düşürdüğümde, Merhametli İsa, acıyın bana.

Yaklaşmakta olan ölümün korkunçluğu karşısında kararmış ve perişan gözlerim Siz'e güçsüz ve can çekişen bakışlarla baktığında, Merhametli İsa, acıyın bana.

Solgun ve morarmış yanaklarım yanımdakilerde acıma hissi ve dehşet uyandırdığında ve ölüm teriyle ıslanan saçlarım başımda dalgalanıp sonumu bildirdiğinde, Merhametli İsa, acıyın bana.

Ürkütücü ve korkunç hayaletlerle dolu düşüncelerim ölümcül hüzne daldığında, Merhametli İsa, acıyın bana.

Tüm duyularımı yitirdiğimde ve tüm dünya benden uzaklaştığında, can çekişirken ve ölümle cebelleşirken inleyince, Merhametli İsa, acıyın bana.

Karanlıkta ölümümü düşünerek ilahiler okumalıyım. Başkalarının ölümünü artık düşünmemek için, bunu yapmalıydım. O Manevi Deneyler'i korkuyla değil, huzurla, tüm insanların ölümlü olduğunun bilinciyle yaşıyorum. Ölüm için Var Olmak eğitimi beni kaderime hazırladı, tüm insanların kaderi bu. Gianni mayısta bana ölmekte olan bir hastasma kum tedavisi öneren şu doktor fik-

rasını anlatmıştı. "İyi mi gelir, Doktor Bey?" "Fazla bir etkisi yoktur, ama toprak altına girmeye alışır insan."

Şimdi alışıyorum.

Bir akşam ruhanî çalışmalarımızı yürüten rahip sunağın korkuluğunun önünde ayakta durdu, onu, bizi, tüm şapeli aydınlatan tek mum, yüzünü karanlıkta bırakarak çevresinde bir ışık halesi oluşturdu. Vedalaşmadan önce bir olay anlattı. Bir gece, rahibelerin yaşadığı bir manastırda genç, dindar ve çok güzel bir kız ölür ve ertesi sabah bir katafalka yerleştirilip kilisenin sahınına konur ve ölüler için okunan dualar başlar. Ama ansızın ceset ayağa kalkar, gözleri açık, boğuk bir sesle töreni yöneten rahibi işaret ederek şöyle der: "Peder, benim için dua etmeyin! Bu gece temiz olmayan bir düşünce geçti aklımdan, tek bir düşünce; ve artık cehennemliğim!"

Dinleyiciler arasında hissedilen ürperti kilisenin sıralarına ve tonozlarına kadar yayıldı, öyle ki mumun alevi dalgalanır gibi oldu. Rahip artık yatmaya gitmemizi söyleyince kimse kımıldayamadı. Sonra günah çıkarma hücresinin önünde uzun bir kuyruk oluştu, en küçük günahını bile ayrıntısına kadar itiraf etmeden uykuya dalmayı kimse istemiyordu.

Karanlık sahınların iç sıkıcı huzurunda, yüzyılın kötülüklerinden kaçarak, buz gibi yakıcı günler geçiriyorum, Noel şarkıları ve çocukluğumun umut verici ahır maketi bile İsa'nın dünyanın kötülüklerinin içinde doğduğunu söylüyor:

Uyu, ağlama, sevgili İsa,
uyu, ağlama, Kurtarıcım benim...
O güzel gözlerin, güzel bebek,
yakında kapanacak ürkütücü kötülükleri görünce.
Samanla kuru ot neden batıyor biliyor musun?
Gözlerini korumak için.
Gözlerini kapat da uyku
çare olsun acına.
Uyu, ağlama, sevgili İsa,
uyu, ağlama, Kurtarıcım benim...

Bir pazar günü, futbol meraklısı olan babam, oğlunun günlerini kitaplara gömülüp gözlerini bozarak geçirmesinden hayal kırıklığına uğramış, beni bir futbol maçına götürüyor. Sıradan bir karşılaşma, tribünler boş sayılır, az sayıdaki seyircinin renkleriyle leke leke duruyor, güneşin kavurduğu beyaz sıralar benek benek. Hakemin düdüğüyle oyun duruyor, kaptanlardan biri hakeme itiraz ediyor, diğer futbolcular sahada amaçsızca dolaşıyorlar. İki renkli formaların kargaşası, futbolcuların dağınık bir karmaşayla yeşil sahada gezinmesi. Her şey duruyor. Artık her şey ağır çekim gerçekleşiyor, tıpkı kilise sinemasında bir film seyredilirken ses ansızın bir miyavlamayla kesilip, hareketler daha ihtiyatlı görünmeye başlayıp kesik kesik devam ederek, hareketsiz bir fotoğraf olarak sona erdiğinde ve görüntü eriyen bir mum gibi perdede çözüldüğünde olduğu gibi.

O an bir şeyi anladım.

Şimdi bunun, dünyanın amaçsız, bir yanlış anlamanın tembel bir meyvesi olduğunu acıyla hissediş olduğunu anlıyorum, ama o an bu duygumu şöyle açıklayabildim: "Tanrı yoktur."

Vicdan azabı çekerek maçtan çıkıyor ve hemen gidip günah çıkarıyorum. Geçen seferki ateşli rahip şimdi hoşgörülü ve iyi niyetli bir şekilde gülümsüyor, neden aklıma böyle anlamsız şeyler geldiğini soruyor, yaratıcı ve düzenleyici doğanın güzelliğinden söz ediyor, sonra *consensus gentium*'a[5] geçiyor: "Evladım, Dante, Manzoni, Salvaneschi gibi büyük yazarlar, Fantappiè gibi önemli matematikçiler de Tanrı'ya inandı, sen onlardan aşağı mı kalmak istiyorsun?" İnsanların onayı beni o an sakinleştiriyor. Maç yüzünden olmuştu herhalde. Paola futbol maçlarına hiç gitmediğimi söylemişti, ancak televizyonda Dünya Şampiyonası'nın önemli maçlarını seyredermişim. O gün, maça gitmenin insanın maneviyatını sarsacağını kafama kazımış olmalıyım.

Ama maneviyatı yitirmek için başka nedenler de vardı. Okul arkadaşlarım fısıldaşıp kıs kıs gülerek öyküler anlatmaya başlıyorlar. İmalarda bulunup, evlerinden çaldıkları kitapları ve dergileri veriyorlar birbirlerine, biz yaştakilerin giremeyeceği Kırmızı

5. "Ortak duygu" anlamında Latince deyim. (ç.n.)

Ev'den söz ediyorlar, yarı çıplak kadınların olduğu komedi filmlerini görmek için bir tek ölmedikleri kalıyor. Bana İsa Barzizza'nın bir revüde çekilmiş, vücudunu tüm ayrıntılarıyla sergileyen bir fotoğrafını gösteriyorlar. Beni yobaz sanmasınlar diye bakmamazlık edemem, bakıyorum ve bilindiği gibi her şeye dayanılır, ama günaha sokan şeylere dayanılmaz. Öğleden sonra, tanıdık kimseye rastlamamak için dua ederek gizlice sinemaya gidiyorum: *İki Küçük Yetim* (Totò ve Carlo Campanini oynuyor) filminde İsa Barzizza, diğer öğrencilerle birlikte, başrahibenin nasihatlarına aldırmadan, gidip çıplak duş yapıyor.

Kız öğrencilerin vücutları görülmüyor, duş perdesinin arkasında gölgeler var yalnızca. Kızlar dans edermiş gibi yıkanıyorlar. Gidip günah çıkarmalıyım, ama bu saydam görüntüler aklıma Solara'da bulup okumaya korktuğum bir kitabı getiriyor. Hugo'nun *Gülen Adam* adlı kitabı bu.

Kentteki evde yok, ama büyükbabamın dükkânında bir tane olduğundan eminim. Büyükbabam birileriyle konuşurken onu buluyorum, rafların altında çömelip heyecanla yasak sayfayı açıyorum. *Comprachicos*'ların korkunç bir biçimde sakatlayarak tuhaf bir hale getirip toplum dışına ittiği Gwynplaine, ansızın büyük bir servetin mirasçısı, İngiliz asilzadesi Lord Clancharlie ola-

rak ortaya çıkar. Daha ne olduğunu anlayamadan, muhteşem bir biçimde giyinmiş bir centilmen olarak kendini büyüleyici bir sarayda bulur ve keşfettiği harikalar dizisi (o harika çölde yalnız başınadır), sıra sıra odalar ve salonlar yalnızca onun değil, okurun da başını döndürür. O odadan odaya gezinir ve sonunda bir yatak odasma girer, tertemiz bir banyo için hazırlanmış küvetin yanındaki yatakta çıplak bir kadın vardır.

Hugo, tam anlamıyla çıplak olmadığını belirterek okuru kurnazca uyarır. Giyiniktir. Ama ıslakmış izlenimi uyandıran çok ince ve uzun bir gömlek giymiştir. Ve bu noktadan sonra çıplak bir kadının nasıl gözükeceğini ve o güne kadar hayatında yalnızca saf duygularla kör bir genç kızı sevmiş olan Gülen Adam'a nasıl görüneceğini anlatan yedi sayfalık bir anlatım başlar. Kadın ona köpük kaplı küvette uyuyakalmış bir Venüs olarak görünür, uykusunda, ağır hareketlerle, gökyüzünün maviliğinde bulutları oluşturan su buharının belli belirsiz devinimleriyle tahrik edici eğriler çizmektedir. Hugo şöyle bir yorum yapar: "Çıplak kadın silahlı kadın demektir."

Kadın ansızın uyanır –adı Josiane'dır ve kraliçenin kız kardeşidir– Gwynplaine'i tanır ve çılgınca bir baştan çıkarma oyunu başlar, zavallı adam nasıl dayanacağını bilememektedir, kadın onu arzunun doruğuna taşır, ama kendine hâkim olmayı da başarır. Çıplaklıktan daha sarsıcı bir dizi fantezi çıkar ortaya, kadın hem bakire hem fahişe rolü oynar, sadece Gwynplaine'in ona vaat ettiği teratoloji zevklerini hemen tatmak istememekte, bu arada dünyaya ve saraya meydan okumanın vereceği ürpertiyi de yaşamak istemektedir, düşüncesi bile başını döndürmeye yeter, Venüs, Volkan'ma tek başma sahip olacağından ve sonra onu teşhir edeceğinden, çift orgazm beklemektedir.

Tam Gwynplaine pes edeceği sırada kraliçeden bir mesaj gelir, kraliçe kız kardeşine Gülen Adam'ın gerçek Lord Clancharlie olduğunun anlaşıldığını ve ona eş olacağını bildirmektedir. Josiane "Peki" der, ayağa kalkar ve vahşice birleşmek istediği adama elini uzatır (kitap şeklî olarak sen'den siz'e geçmiştir) ve şöyle der: "Dışarı çıkın." Ve şöyle bir yorum yapar: "Kocam olduğunuza göre, çıkın... Burada durmaya hakkınız yok. Burası sevgilimin yeridir."

Eşsiz bir baştan çıkarma sahnesi, ama Gwynplaine için değil Yambo için. İsa Barzizza'nın banyo perdesinin arkasından vaat ettiğinden daha fazla şey vermesi değildi yalnızca, arsızlığı da fethediyordu beni: "Siz benim kocamsınız, çıkın, burası sevgilimin yeridir." Günahın altüst edecek denli yürekli olması mümkün mü?

Dünyada Lady Josiane ve İsa Barzizza gibi kadınlar var mıdır acaba? Onlarla tanışmam mümkün olacak mı? Görünce yıldırım çarpmışa mı döneceğim – *şak* – kurduğum hayallerin cezasını çekecek miyim?

En azından beyazperdedeler. Yine bir akşamüstü, gizlice *Kanlı Meydan*'ı görmeye gittim. Tyrone Power'ın hayranlıkla yüzünü Rita Hayworth'ın karnına dayaması, kadınların, çıplak olmasalar da, silahlı olduğuna inandırıyor beni. Yeter ki küstah olsunlar.

Sürekli günah işleme korkusuyla eğitil, sonra da günah seni fethetsin. Yasak, hayal gücünü harekete geçiriyor, diyorum kendi kendime. Onun için de baştan çıkmamak için iffet aşılayan eğitimin et-

kisinden kurtulmak gerek: ikisi de şeytanın entrikası ve birbirlerini destekliyorlar. Bu önsezi, belki aykırı, ama bana ders oluyor.

Kendi dünyama çekiliyorum. Müziğe veriyorum kendimi, ikindi saatlerinde ya da sabah erken hep radyoya yapışık yaşıyorum, ama bazen akşam da senfoni konserleri oluyor. Ailem başka şeyler dinlemek istiyor. "Bu sıkıcı müzik de yetti artık" diye Ada söyleniyor, sanata merakı yok. Bir pazar sabahı Gaetano Amca'ya rastlıyorum, yaşlanmış. Altın dişini de kaybetmiş, belki de savaş sırasında satmıştır onu. İyi niyetle, okulum hakkında sorular soruyor bana, babam müzikten başka bir şey düşünmediğimi söylüyor ona. "Ah, müzik" diyor keyifle Gaetano Amca, "Yambo, seni o kadar iyi anlıyorum ki, ben müziğe hayranımdır. Her türlüsüne, biliyor musun? Ne tür olursa olsun seviyorum, yeter ki müzik olsun." Bir an düşünüp şöyle ekliyor: "Yeter ki klasik müzik olmasın. Olunca kapatıyorum, elbette."

Dar görüşlülerin arasına atılmış olağanüstü bir yaratığım. Daha da gururlu bir biçimde yalnızlığa gömülüyorum.

Lise dört antolojisinde bazı çağdaş yazarların dizeleriyle karşılaşıyor, sonsuzlukla aydınlanılabileceğini, hayatta acıyla karşılaşılabileceğini, güneş ışığının insanın içine işleyebileceğini öğreniyorum. Her şeyi anlamıyorum, ama *bugün sana yalnızca, olmadı-*

ğımız şeyi, istemediğimiz şeyi söyleyebileceğimiz fikri hoşuma gidiyor.

Büyükbabamın dükkânında Fransız sembolistlerinin bir antolojisini buluyorum. Fildişi kulem. Esrarengiz ve derin bir uyum içinde hissediyorum kendimi, her yerde *de la musique avant toute chose* arıyorum, sessizlikleri dinliyorum, anlatılamayanı kaydediyorum, baş dönmelerini sabitleştiriyorum.

Ama o kitapları özgürce okumak için, birçok yasaktan kurtulmak gerek, onun için de Gianni'nin sözünü ettiği açık görüşlü rahibi seçiyorum. Don Renato, clergyman giysileri içindeki Amerikalı Katolik rahiplerin piyano eşliğinde, genç kızlara *Too-ra-loo-ra-loo-ral, Too-ra-loo-ra-li* diye şarkılar söylediği Bing Crosby'nin *Yolumda Giderken* filmini görmüş.

Don Renato Amerikalı rahipler gibi giyinmeyen, küçük motosikletler kullanan Bask bereli yeni tür rahipler neslinden o. Piyano çalmasını bilmiyor, ama küçük bir caz müziği plak koleksiyonu var ve nitelikli edebiyatı seviyor. Bana Papini okumamı önerdiklerini söylüyorum, faşizmi desteklemeye başlamadan önce Papini'nin daha ilginç olduğunu söylüyor. Açık görüşlü. Belki ruhumun dürtülerinin beni bedenimin dürtülerinden kurtaracağını düşünerek *Tükenmiş Bir Adam* adlı kitabı ödünç veriyor.

Asla çocuk olamamış, kaygılı, huysuz ve çekilmez bir ihtiyarın-

ki gibi mutsuz bir çocukluk geçirmiş birinin itirafları bu. O adam ben değilim, benim çocukluğum güzel geçti (*nomen omen*). Ama onu yitirdim, uğursuz tek bir gece yüzünden. Şimdi okuduğum aksi ihtiyar, öğrenme tutkusuna kapılıp, "sırtı yeşil ve iplik iplik olmuş, sayfaları geniş, büyük, kırışık, nemden pembeleşmiş, çoğu yerde yarısı yırtık ya da mürekkep lekeli" kitaplar okuyarak kurtarıyor kendini. Benim o; sadece tavan arasındaki ben değil, daha sonra seçtiğim yaşam olarak da benim. Asla kitaplardan kopmadım: uykumda sürekli uykusuzluk çekerken şimdi öğreniyorum bunu, ama ancak geçmişi anımsarken şu anda anladım bunu.

Doğar doğmaz tükenmiş bu adam, yalnızca okumuyor, yazıyor da. Sessiz pençeleriyle denizlerin dibinde dolaşan canavarların arasına benimkileri de katmak için ben de yazabilirim. O adam, bir Türk kahvesi gibi dibi cıvık cıvık tortulu hokkaların çamurlu mürekkebiyle saplantılarını yazdığı sayfalarda bozuyor gözlerini. Daha çocukken mum ışığında okurken bozdu gözlerini, loş kütüphanelerde bozdu, gözkapakları kızarıyor. Kalın gözlük camlarının yardımıyla, kör olmaktan sürekli korkarak yazıyor. Kör olmazsa kötürüm olacak, sinirleri yıpranmış, bir bacağında ağrı ve uyuşma hissediyor, parmakları istemdışı hareket ediyor, başına şiddetli sancılar giriyor. Sayfaları yalayan kalın gözlüklerle yazıyor.

Benim gözlerim iyi görüyor, bisikletle dolaşıyorum, huysuz bir ihtiyar da değilim; karşı konulamaz tebessümüm de var belki, ama neye yarar? Başkalarının bana gülümsememesinden yakınmıyorum, onlara gülümsemek için neden de bulamıyorum...

Ben tükenmiş adam gibi değilim, ama onun gibi olmak istiyorum, onun kitap tutkusunu örnek alıp, manastır hayatı yaşamadan dünyadan kaçmak istiyorum. Kendime ait bir dünya kurmak istiyorum. Ama ben bir değişime doğru gitmiyorum, tersine bir değişimden geliyorum. Başka bir inanç ararken, dekadanlara hayran kalıyorum. Kardeşler, kederli zambaklar, güzellikten bitkin düşüyorum... duygusuz akrostişler oluşturarak, geçip giden iriyarı beyaz barbarlara bakan Bizansh bir haremağası oluyorum, bilimle manevî yüreklerin ezgisini hazırlıyorum, sabrımın yapıtında atlaslar, şifalı bitki kitapları ve ayin kitapları karıştırıyorum.

Kadını ebedî varlık olarak düşünmeye devam edebilirim, ama ustalıkla ve marazî solgunluğuyla şaşırtması koşuluyla. Okuyorum ve içim coşkuyla doluyor:

> Giysilerine dokunduğu can çekişen o kişi, kadınların en ateşlisi gibi yakıyordu onu. Ganj kıyılarının fahişeleri, İstanbul hamamlarının odalıkları yoktu, onu iliklerine kadar yakacak çıplak ve tutkulu bir kadın asla olmayacaktı, eldivenin altından hafif terini hissetiği güçsüz ve ateşler içindeki o ele dokunuş, tek bir dokunuş yakıyordu onu.

Gidip Don Renato'ya günah çıkarmak gerekmiyor. Edebiyat bu, ahlakdışı çıplaklıklardan ve hermafrodit çarpıklıklardan söz etse de onunla arkadaşlık edebilirim. Cazibelerine kapılamam, deneyimlerimden oldukça uzaklar. Söz bunlar, beden değil.

Lise ikinin sonuna doğru tesadüfen Huysmans'ın *Tersine* adlı kitabı geçiyor elime. Kahramanı, Des Esseintes, iriyarı ve birbirlerine benzeyen ataları olan, palabıyıklı bir savaşçı ailesinden gelmektedir, ama kalıtsal benzerlikler, akraba evlilikleri yüzünden yavaş yavaş bu ırkın bozulmakta olduğunu göstermektedir. Des Esseintes'in dedeleri ana kanı zayıf bir kanın işaretlerini taşımaya başlamışlardır bile, kadınsı özelliklere, kansız ve sinirli yüzlere sahiptirler. Des Esseintes bu kalıtsal rahatsızlıklardan etkilenmiş olarak doğar: sıraca illeti ve yüksek ateş yüzünden kasvetli bir çocukluk geçirir, uzun, sessiz ve beyaz annesi, şatolarından birinde, karanlık bir odaya kapatmıştır kendini, bir abajurun cılız ışığında aydınlıktan ve gürültüden kendini koruyarak yaşar ve oğlu on yedi yaşındayken ölür. Genç, başıboş kalınca, günlerini kitap okuyarak ve yağmurlu günlerde amaçsızca kırlarda dolaşarak geçirmeye başlar. "Onun için en büyük mutluluk derin vadiden aşağı inip Jutigny'ye gitmekti." Jutigny, tepenin eteklerinde, derin vadide yer alan bir köydür. Kırlara uzanıp su değirmenlerinin sağır edici gürültüsünü dinler, sonra bayıra tırmanıp, havanın altınımsı tozu içinde güneşin altında titrer gibi duran kiliseleri ve Provins Kulesi'ni, gökyüzünün mavisine karışarak göz alabildiğine uzanan Sen Vadisi'ni seyreder.

Okur ve hayaller kurar, yalnızlığa doyar. Olgunlaşmıştır, hayatın zevkleri ve edebiyatçıların ikiyüzlülüğü onu hayal kırıklığına uğratmıştır, bu nedenle ıssız, seçkin bir yer, özel bir çöl, rahat ve ılık bir lahit hayal eder. Böylece tamamen yapay, münzevi bir kulübe yapar kendine, onu doğanın uyuşuk gösterisinden ayıran cam vitrayların suyumsu loşluğunda, müziği tatlara, tatları müziğe dönüştürür, dekadanlığın yapmacık Latincesi'yle büyülenir, cansız parmaklarıyla dalmatiklere ve sert taşlara hafifçe dokunur, canlı bir kaplumbağanın kabuğuna safirler, turkuvazlar, yementaşları, kırmızı akajular, mavi zümrütler ve Sudermanie yakutları, açık renk arduvazlar yerleştirir.

En çok Des Esseintes'in İngiltere'yi ziyaret etmek için ilk kez evinden ayrılmaya karar verdiği bölümü severim. Çevresindeki sisli hava, grimsi bir örtü gibi gözlerinin önüne hep aynı şekilde duran gökyüzü isteklendirir onu. Gideceği yerle uyumlu olmak için, ölü yaprak renginde bir pantolon, lav grisi kareli ve zerdeva rengi benekli, fare rengi bir giysi seçer, başına melon bir şapka takar, yanına körüklü bir çanta, uyku tulumu, bir şapka kutusu, şemsiyelerini ve bastonlarını alarak istasyona doğru yola çıkar.

Bitkin bir halde Paris'e ulaştığında, yağmurlu kentte arabayla dolaşıp zaman öldürür ve hareket saatini bekler. Sisler içindeki sarımtırak bir halenin ortasında göz kırpan gazlı sokak lambaları, ona yağmurlu, çok büyük, sınırsız, demir tadında, sisler arasında dumanlarla kaplı, sıra sıra dokları olan, vinçli, bocurgatlı, çuvallı bir Londra düşündürmektedir. Sonra bir çeşit meyhaneye, İngilizlerin gittiği bir pub'a girer, bir kraliyet armasıyla süslenmiş sıra sıra fıçılar ve Palmers bisküvileri, tuzlu küçük galetalar, *mince pies* ve kızarmış ekmeklerle kaplı masalar arasında bir dizi yabancı şarap tadar, *Old Port*, *Magnificent Old Regina*, *Cockburn's Very Fine*... Çevresi İngiliz kaynamaktadır: soluk benizli rahiplere benzeyen, işkembeci suratlı, boyunları bazı maymunlar gibi kıllı, kıtık saçlı insanlardır bunlar. Bu sahte Londra'da, nehirde uğuldayan römorkörlerin seslerini dinleyerek, yabancı seslerin gürültüsüne bırakır kendini.

Serseme dönmüş halde çıkar dışarı, gökyüzü şimdi evlere dokunmak için aşağı inmiştir, Rue de Rivoli'nin kemerleri Thames Nehri'nin altına açılmış karanlık bir tünel gibi gelir ona, başka bir meyhaneye girer, tezgâhta bira doldurulan musluklar vardır, dişleri kürek gibi geniş, elleri ayakları upuzun, iriyarı Anglosaksonları inceler, mantar sosunda pişmiş ve üzeri pasta gibi kabuklu bir çeşit ete saldırmaktadırlar. Bir *oxtail*, bir *baddock*, bir *roast-beef*, bir litre *ale* ısmarlar, biraz Stilton yer, bir bardak *brandy*'yle yemeğini bitirir.

Hesabı isterken, meyhanenin kapısı açılır ve ıslak köpek ve kömür kokan insanlar girer içeri. Des Esseintes neden Manş'ı geçeyim ki, diye sorar kendi kendine: sonuçta Londra'ya gitmiş kadar olmuştur, kokusunu duymuş, yemeklerini yemiş, karakteristik mobilyalarını görmüş, İngiliz hayatına doymuştur. Arabayla Sceaux Garı'na gider ve valizleri, çantaları, örtüleri ve şemsiyeleriyle, "uzun ve tehlikeli bir yolculuktan sonra evine dönen bir adamın tüm fiziksel ve manevî yorgunluğunu duyarak" her zamanki sığınağına döner.

Değişiyorum: ilkbahar günlerinde bile, bir rahmin sisinde bile hareket edebilirim. Ama sadece hastalık (ve hayatın beni reddetmesi) hayatı reddetmemi tam olarak haklı kılar. Kaçışımın iyi ve erdemli olduğunu kendi kendime ispat etmem gerek.

Hasta olduğumu görüyorum. Kalp hastalıklarının, dudakların morluğundan anlaşıldığını duydum, tam da annemin kalbinde rahatsızlıklar hissettiğini söylediği yıllarda. Bu rahatsızlıklar belki de fazla önemli değil, ama tüm aile gereğinden fazla kaygılanıyor ve annem neredeyse hastalık hastalığına yakalanıyor.

Bir sabah aynaya bakarken dudaklarımın hafif morarmış olduğunu görüyorum. Dışarı çıkıp deliler gibi koşuyorum: nefes nefeseyim ve göğsümde anormal çarpıntılar duyuyorum. Bu kalp hastasıyım demek. Gragnola gibi ölüme mahkûmum.

O kalp hastalığı benim acım oluyor. Gelişimini izliyor, dudaklarımın giderek daha da koyulaştığını, yanaklarımın daha da çukurlaştığını görüyorum, bu arada ilk ergenlik sivilcesi çiçek açı-

yor, yüzüme hastalık kızarıklıkları veriyor, Aziz Gonzaga ve Domenico Savio gibi genç öleceğim. Ama, ruhumun şaha kalkması için, yavaş yavaş bir Rahat Ölüm Deneyimi geliştirdim kendime: yavaş yavaş ruh acısını bir kenara bırakıp şiire verdim kendimi.

Göz kamaştırıcı alacakaranlıklarda yaşıyorum:

Bir gün gelecek: biliyorum
Bu ateşli kan
Ansızın duracak,
kalemim
tiz bir ses çıkaracak
... ve işte o zaman ben öleceğim.

Ölmek üzereyim, hayat kötü olduğundan değil, çılgın olsa da sıradan olduğu ve yorgun argın cenaze törenlerini tekrarladığı için. Laik tövbekâr, geveze mistik olarak bütün güzelliklerin bugüne kadar keşfedilmemiş adada olduğuna inanıyorum, burnun bazen ortaya çıkan, ama yalnızca uzaktan, Tenerife ile Palma Adası arasında görünen ada olduğunu anlıyorum:

Pruvalarında o güzelim sahile yaklaşıyorlar:
nadir çiçekler arasından dev palmiyeler yükseliyor,
gür ve cıvıl cıvıl orman kokusunu yayıyor
kakule ağlıyor, kauçuk ağaçları terliyor...
Güzel kokusuyla, bir saraylı kadın gibi görünüyor,
Keşfedilmemiş Ada o... ama kaptan ilerlerse
boş bir hayal gibi kayboluyor aceleyle,
bürünüyor uzakların mavisine.

Elle tutulamayana olan inancım pişmanlık parantezini kapamama izin veriyor. Tedbirli genç hayatı bana ödül olarak güneş gibi güzel, ay gibi solgun bir güzellik vaat etmişti. Ama saf olmayan tek bir düşünce bile onu elimden alabilir. Oysa Keşfedilmemiş Ada orada kalıyor, ulaşılmaz olduğu için de hep benim olacak.

Kendimi Lila'yla karşılaşmaya hazırlıyorum.

18

Güzelsin güneş gibi

Lila da bir kitaptan doğdu. Lisedeydim, on altı yaşına girmek üzereydim ve büyükbabamın evinde Rostand'ın *Cyrano de Bergerac*'ını bulmuştum, İtalyanca'ya Mario Giobbe çevirmişti. Solara'da, tavan arasında ya da şapelde neden yoktu, bilmiyorum. Belki de onu okuya okuya eskitip sonunda paramparça etmiştim. Şimdi onu ezbere anlatabilirim.

Hikâyesini herkes bilir, kazadan sonra bile bana *Cyrano* diye sorsalardı, sanıyorum ne olduğunu söyleyebilirdim, tiyatro kumpanyalarının arada bir sunmaktan bıkmadığı aşırı romantizm yüklü büyük bir dram. Ama sadece herkesin bildiği şeyleri söyleyebilirdim. Arkasında neler olduğunu bilemezdim, büyümeme ve ilk aşk ürpertilerime bağlı olarak ancak şimdi keşfediyorum onları.

Cyrano mükemmel bir kılıç ustası, dâhiyane bir şairdir, ama çirkin ve korkunç burnu yüzünden mutsuzdur (*Mesela bana şöyle denebilirdi: / Saldırgan bir tonda: "Bayım benim burnum böyle olsaydı eğer, / mutlakla dibinden kestiririm! / Dostça söylense: "İçerken senden önce davranıp kadehine batmaz mı? Daha uygun bir kap kullan!" / Tanımına gelince: "Bir kaya! Bir seren! Dağ hiç değil! Coğrafyada böylesine dağ değil, yarımada denir!"*)

Cyrano kuzini Roxane'ı sevmektedir, *précieuse*'dür[1] ve son derece güzeldir (*Ben, elbette, dünyanın en güzelini seviyorum!*). Roxanne ona yetenekleri yüzünden hayrandır belki, ama Cyrano, çirkinliğinden dolayı aşkını açıklamaya asla cesaret edemez. Yalnızca bir kez, Roxane'ın onunla görüşmek istediğini öğrenince umut-

1. "Değerli, zarif" anlamında Fransızca sözcük. (yay.n.)

lanır, ama sonra büyük bir hayal kırıklığına uğrar: Roxane ona, daha yeni Gaskonya silahşör birliğine katılan yakışıklı Christian'a âşık olduğunu itiraf eder ve sevgilisine göz kulak olmasını rica eder.

Cyrano büyük bir fedakârlık yaparak Roxane'ı, Christian'ın ağzından konuşarak sevmeye karar verir. Yakışıklı, ateşli, ama bilgisiz Christian'a en tatlı aşk sözcüklerini öğretir, ateşli mektuplar yazdırır, bir gece Roxane'ın balkonu altında ona ünlü öpücük methiyesini fısıldar: ama bu becerisinin ödülünü almaya giden Christian olur. *Çıkın o zaman bu arzu çiçeğini koparmaya, bu can kokusunu koklamaya, bu arı vızıltısını, bu sonsuz anı yakalamaya... "Çık o zaman, hayvan"* der Cyrano, rakibini iterek ve o ikisi öpüşürken, *titreyen dudakları o dudaklarda / biraz önce benim söylediğim sözcükleri öptüğüne göre*, diyerek küçük zaferini kutlar ve karanlıkta ağlar.

Cyrano ve Christian savaşa giderler, Cyrano'nun her gün yolladığı mektuplarla Christian'a olan aşkı daha da artan Roxane, onlara katılır, ama kuzenine, Christian'ın güzelliğine değil, ateşli yüreğine ve tatlı ruhuna âşık olduğunu itiraf eder. Onu çirkin olsa bile sevebileceğini söyler. Cyrano bunun üzerine Roxane'ın kendisini sevdiğini düşünür, tam her şeyi açıklamak üzereyken, Christian düşmanın açtığı top ateşiyle ölür. Roxane gözyaşları içinde talihsiz adamın cesedine kapanır, Cyrano ona artık asla gerçeği söyleyemeyeceğini anlar. Yıllar geçer, Roxane bir manastıra kapanmış, ölen sevgilisini düşünerek ve kanıyla lekeli son mektubunu okuyarak yaşamaktadır. Dostu ve kuzeni Cyrano her cumartesi ziyaretine gelmektedir. Ama o cumartesi siyasî rakipleri ya da kıskanç edebiyatçılar onu yaralar; şapkasının altında kanlı bir sargı bezi olduğunu Roxane'dan gizler. Roxane ona ilk kez Christian'ın son mektubunu gösterir, Cyrano yüksek sesle mektubu okumaya başlar, Roxane havanın kardığını fark eder ve kuzeninin o solgun sözcükleri nasıl seçebildiğini anlayamaz, sonra bir anda her şeyi anlar: Cyrano ezbere *kendi* mektubunu okumaktadır. Roxane aslında Christian'ın bedeninde Cyrano'yu sevmiştir. *On dört yıl boyunca gizli tuttu / şakacı arkadaş rolü yaparak!* Hayır, bu doğru değil, diye Cyrano inkâr etmeye çalı-

şır; *Hayır, hayır, canım aşkım / ben sizi asla sevmedim!*

Ama kahraman artık sendelemektedir, arkadaşları gelip yataktan kalktığı için ona sitem etmeye başlarlar ve Roxane'a onun ölmek üzere olduğunu söylerler. Cyrano, bir ağaca dayanır ve düşmanlarının gölgeleriyle son düellosunu yapar ve yere düşer. Gökyüzüne lekelenmemiş tek şey olan sorgucunu –*mon panache* (ve bu son replik olur ve dram sona erer)– götüreceğini söylerken, Roxane üzerine eğilip alnından öper onu.

Bu öpücüğe ancak bir didaskaliyada değinilmektedir, hiç kimse söz etmez ondan, duyarsız bir yönetmen hiç üzerinde durmayabilir de, ama on altı yaşında bir delikanlıyken, beni en çok etkileyen sahne bu olmuştu ve gözlerimin önüne gelen yalnızca Roxane'ın eğilişi değildi, Cyrano'yla birlikte, yüzünün iyice yakınındaki kokulu nefesini de duyuyordum. Bu ölüm anındaki öpücük Cyrano'ya, elinden alman ve tiyatroda herkesi duygulandıran diğer öpücüğü geri veriyordu. Bu son öpücük güzeldi, çünkü konduğu anda Cyrano ölüyor ve Roxane bir kez daha elinden kaçıyordu, ama ben, kahramanla özdeşleşerek, bundan gurur duyuyordum. Sevdiğime dokunamadan mutlu bir şekilde ölüyor, temiz düşlerdeki melek halinde bırakıyordum onu.

Yüreğimde Roxane adına bir yüz gerekiyordu. Lila Saba'nın yüzü oldu bu.

Gianni'nin dediği gibi, onu bir gün okul merdivenlerinden inerken gördüm ve Lila sonsuza dek benim oldu.

Papini körlük korkusu ve aşırı miyopluk hakkında şöyle yazıyordu: "Her şeyi, şimdilik incecik, ama yoğun ve hiç dağılmayan bir sisin içindeymişim gibi, karışık görüyorum. Akşamları, uzakta, tüm şekiller birbirine karışıyor: bir adamı bir kadın sanabilirim; sakin küçük bir ateş, uzun bir kırmızı ışık çizgisi gibi görünebilir; nehirden aşağı inen bir sandal, akıntıda kara bir leke gibi durabilir. Yüzler açık renk lekeler benim için; pencereler, evlerdeki karanlık lekeler, ağaçlar, gölgeler arasında yükselen koyu ve yoğun lekeler ve ancak üç, dört iri yıldız parlar gökyüzünde be-

nim için." Şimdi, tetikte olduğum uykuda bana da böyle oluyor. Her şeyi biliyorum, hafızamı kazanmak, annem ile babamın, Gragnola'nın, Doktor Osimo'nun, öğretmenim Monaldi'nin ve Bruno'nun yüz hatlarını hatırlamak için uyandığımda (birkaç saniye önce mi? Bin yıl önce mi?), herkesin yüzünü açıkça gördüm, kokusunu duydum, sesini işittim. Çevremdeki her şeyi açıkça görüyorum, ama Lila'nın yüzünü göremiyorum. Tıpkı, on sekiz yaşından küçük sanığı ya da bir canavarın suçsuz karısını korumak için yüzlerin mozaiklendiği fotoğraflar gibi. Lila'yı bir an siyah önlüğüyle profilden görüyorum, casus gibi peşinden giderken yumuşak yürüyüşünü hissediyorum, arkada saçlarının dalgalandığını fark ediyorum, ama yüzünü hâlâ seçemiyorum.

O ışığa dayanamamaktan korksam da tutukluğumu aşmaya çalışıyorum.

Ona şiirler yazarken görüyorum kendimi ve yalnızca ilk aşkımın anısıyla perişan olmakla kalmıyor, gülümsemesini, Gianni'nin sözünü ettiği o iki küçük dişini görememekten acı da duyuyorum, oysa lanet olası Gianni hem biliyor hem de hatırlıyor.

Biraz sakinleşelim, hafızamıza zaman tanıyalım. Şimdilik bu kadar yeter bana, alabilsem soluğum daha dingin olacak, çünkü mekânıma geldiğimi seziyorum. Lila iki adım ötemde.

Bilet satmak için kızların sınıfına girerken görüyorum kendimi, Ninetta Foppa'nın meraklı bakışlarını, Sandrina'nın biraz solgun yüzünü yandan görüyorum, işte şimdi karşımda Lila var, eğlenceli bir iki espri yapmak istiyorum, bozulan bir televizyon ekranı gibi, aniden kararan bir görüntünün önünde daha fazla durmak için para üstü arayarak vakit geçiriyorum, ama bulamıyorum.

Yüreğimde tiyatro gecesinin engin gururunu duyuyorum, daha yeni Bayan Marini'yi taklit edip ağzıma bir pastil atarmış gibi yaptım. Tiyatroda bir kahkaha kopuyor, anlatması güç, sonsuz bir iktidar duygusu kaplıyor içimi. Ertesi gün Gianni'ye duygularımı anlatıyorum. "Amplifikatör etkisi gibi" diyordum, "megafon mucizesi gibi: azıcık enerji sarfiyla bir patlamaya neden oluyorsun, az bir masrafla büyük bir güç yarattığını hissediyorsun. Gelecekte insan-

ları kendinden geçiren bir tenor, on bin insanı *Marseillaise*'le ölüme sürükleyecek bir kahraman olabilirim, ama bir daha asla dün akşamki sarhoş edici duyguyu hissedemem."

Şu anda tam olarak bunu hissediyorum. Orada durmuş, dilimi bir bu yanağıma bir öbür yanağıma dayayıp çekiyorum, salonda kopan kahkahaları duyuyorum, gösteriden önce perdeyi aralayıp salona göz attığım için Lila'nın aşağı yukarı nerede oturduğunu biliyorum, ama başımı o tarafa doğru döndüremem, yoksa her şey boşa gider: Bayan Marini, pastil yanağında dolaşırken, profilden ve hareketsiz durmalı. Dilimi oynatıyorum, tavuk gibi bir sesle aklıma geleni söylüyorum, aklım Lila'da, onu görmüyorum, ama o beni görüyor. O zaferi bir cinsel ilişki gibi yaşıyorum, daha önce Joséphine Baker'la yaşadığım *ejaculatio praecox* bunun yanında can sıkıcı bir aksırık gibi kalır.

Bu deneyimden sonra, Don Renato'nun da, öğütlerinin de, hepsinin canı cehenneme, demiş olmalıyım. Bu sırrı, iki kişi yaşayıp kendimizden geçmedikten sonra, yüreğimize gömmenin ne anlamı var? Üstelik, eğer âşıksan, onun, hakkındaki her şeyi bilmesini istersin. *Bonum est diffusivum sui.*[2] Şimdi gidip her şeyi söyleyeceğim ona.

Okul çıkışında değil, yalnız başına evine dönerken yakalamalıydım onu. Perşembe günleri kızlara beden eğitimi dersi vardı, saat dörde doğru dönüyordu eve. Konuya nasıl gireceğimi günlerce düşünüp hazırlanmıştım. Nükteli bir şeyler söyleyecektim, örneğin bu bir soygun değil, korkma, diyecektim, o da gülecekti, bana tuhaf bir şey oluyor, hiç böyle olmamıştı, belki sen bana yardımcı olabilirsin, diyecektim... Nesi var acaba, diye düşünecekti, daha yeni tanıştık, belki de bir arkadaşımdan hoşlanıyordur, söylemeye cesaret edemiyordur, diyecekti kendi kendine.

Ama sonra, Roxane gibi, her şeyi bir anda anlayacaktı. Hayır, hayır, sevgilim, ben seni asla sevmedim. İşte bu iyi bir yöntemdi.

2. "İyi şey kendiliğinden yayılır" anlamında Latince deyim. (ç.n.)

Onu sevmediğimi söyleyecek ve bu dikkatsizliğimden dolayı özür dileyecektim. Espriyi anlayacak (*précieuse* değil miydi?) ve belki üzerime eğilip, ne bileyim, örneğin saçmalama, diyecekti, ama beklenmedik bir tatlılıkla. Kızararak, parmaklarıyla yanağıma dokunacaktı. Kısacası bu başlangıç zekice ve ince düşünülmüş bir başyapıt olacak, karşı koyamayacaktı; onu sevdiğim için benimle aynı duyguları paylaşmadığını düşünemezdim. Ama tüm âşıklar gibi yanılıyordum, ona ruhumu veriyor ve benim yaptığımı onun da yapmasını istiyordum, ama binlerce yıldır bu böyleydi. Yoksa edebiyat olmazdı.

Günü, saati seçmiş, Fırsat'ın mutlu bir şekilde sonlanması için tüm koşulları hazırlamış, dörde on kala evinin kapısının önüne gelmiştim. Dörde beş kala evinin önünden fazla insan geçtiğini düşünmüş ve apartmanın içinde, merdivenin başında beklemeye karar vermiştim.

Birkaç yüzyıl sonra, dörde beş kaladan dördü beş geçeye kadar bekledikten sonra, apartmana girdiğini duymuştum. Şarkı söylüyordu. Bir vadiyi anlatan bir şarkıydı bu, ancak melodisini hafifçe mırıldanabilirim, sözlerini anımsamıyorum. O yıllarda şarkılar çocukluğumun şarkıları gibi güzel değil, berbattı, saçma sapan savaş sonrası gibi saçmaydılar, *Forlìli Eulalia Torricelli*, *Viggiùlu İtfaiyeciler*, *Elmalar Elmalar*, *Gaskonya Askerleri* ilk aklıma gelenler, arada bir de, olsa olsa *Mavi Serenat* ya da *Kollarında Uyuyakalsam* gibi gözyaşı dolu aşk şarkıları vardı. Onlardan nefret ediyordum. Neyse ki, kuzen Nuccio Amerikan müziği dinleyip Amerikan dansları yapıyordu. Lila'nın o şarkıları sevebileceği düşüncesi bir an kanımı dondurdu (o Roxane gibi harika bir insan *olmalıydı*) ama o birkaç saniye içinde iyi düşünebildim mi, bilmiyorum. Nitekim şarkıyı dinlemiyor, yalnızca karşılaşacağımız anı hayal ediyordum ve en az on saniye bitmek bilmez bir heyecan duydum. Tam merdivene gelmek üzereyken ortaya çıktım. Bu öyküyü bana başka biri anlatsa, o noktada bu bekleyişe dayanmak ve istenilen ortamı yaratmak için kemanlar hayal ederdim. Ama o anda daha yeni işittiğim o berbat şarkı bana yetiyordu. Kalbim o kadar büyük bir hızla çarpıyordu ki, o an, evet o an hasta olduğumu düşünebilirdim.

Oysa korkunç bir enerjiyle dolmuştum, o yüce ana hazırdım.

Lila beni karşısında görünce, şaşırarak durdu.

"Vanzetti burada mı oturuyor?" diye sordum ona.

Hayır, dedi.

Teşekkür ederim, yanılmışım, bağışla, dedim.

Ve çekip gittim.

Vanzetti (kimdi acaba?) paniğe kapılınca ilk aklıma gelen isim o olmuştu. O günün akşamı, böylesinin daha iyi olduğuna inandırdım kendimi. Son açıkgözlülüğüm olmuştu. Eğer Lila gülmeye başlayıp, nereden çıktı şimdi bu, ne tatlısın, teşekkür ederim, ama benim aklımda başkası var, deseydi ne yapardım? Onu unutur muydum? Küçük düşünce onun aptal olduğunu mu düşünürdüm? Yoksa günlerce, aylarca kıza kene gibi yapışır, ikinci bir fırsat kollayarak okulun maskarası mı olurdum? Oysa susarak sahip olduğum şeyi korumuş ve hiçbir şey kaybetmemiştim.

Aklında başka biri olduğu belliydi. Bazen uzun boylu, sarışınımsı bir üniversite öğrencisi okul çıkışında almaya geliyordu onu. Adı Vanni'ydi –soyadı mıydı, adı mıydı, bilemiyorum– bir keresinde boynunda bir yara bandıyla geldi ve arkadaşlara, neşe içinde ahlaksız bir tavırla, sifilom olduğunu söyledi. Bir keresinde de Vespa motosikletle geldi.

Küçük Vespa motosikletleri daha yeni çıkmıştı. Babamın dediği gibi yalnızca şımartılmış çocuklarda vardı. Benim için Vespa motosiklete sahip olmak, tiyatroya gidip aç gözlerle dansçı kadınları seyretmekle aynı şeydi. Günah tarafındaydı. Arkadaşlarımızdan bazıları okul çıkışında Vespa'larına binip gidiyor, akşamları buluştuğumuz meydana da yine Vespa'larıyla geliyorlardı, banklara oturup, çoğu zaman bozuk olan bir çeşmenin önünde koyu bir sohbete dalıyorduk; kimileri genelevler ve Wanda Osiris'in dergileri hakkında başkalarından duyduklarını anlatıyordu, bunları başkalarından duyanlar biz duymayanların gözünde aşırı saygınlık kazanıyordu.

Vespa benim gözümde kurallara karşı gelmekti. Bir dürtü değildi, çünkü ona sahip olmayı düşünemiyordum bile, ama arkana oturmuş bir kız arkadaşınla uzaklaşırken neler olabileceğini gü-

neşte ve siste görebiliyordum. Arzulanan bir eşya değildi, tatmin edilmemiş, bilinçli bir reddetme yüzünden tatmin edilememiş arzuların bir simgesiydi.

O gün, Minghetti Meydanı'ndan, onu diğer kız arkadaşlarıyla gelirken görmek için okula doğru yürüyordum, ama grupta yoktu. Kıskanç bir tanrının onu elimden alacağını düşünerek adımlarımı sıklaştırdığımda, korkunç bir şey olmak üzereydi ve pek de tanrılarla ilgili değildi, olsa da cehenneme özgüydü. Hâlâ oradaydı, okulun merdivenlerinin önünde birini bekler gibiydi. İşte Vanni (Vespa'sıyla) çıkageliyor. Onu arkasına bindiriyor, o da alışılagеldiği gibi, kollarını onun koltukaltlarından geçirerek, göğsüne doluyor ve birlikte uzaklaşıyorlar.

Savaş yıllarında neredeyse diz üstüne kadar kısalan etekler ile savaş sonrasının ilk çizgi romanlarında Rip Kirby'nin nişanlılarını efsaneleştiren ve diz hizasına kadar inen kloş eteklerin yerini uzun, bol, baldırın yarısına kadar inen etekler alıyordu.

Daha kapalı değildi bu tip etek, hatta tam tersine baştan çıkarıcı bir sevimliliği, havai ve cezbedici bir şıklığı vardı, hele genç kız motosiklet yarışçısına sarılıp uzaklaşırken uçuşuyorsa.

O etek, rüzgârda utangaç ve şeytanî bir dalgalanmaydı sanki, büyük bir bayrakla bir tür baştan çıkarmaydı. Vespa, arkasında çağıldayan bir köpük izi, taklalar atan gizemli yunuslar bırakan yelkenli

bir savaş gemisi gibi, krallara yakışır bir biçimde uzaklaşıyordu.

Lila o sabah Vespa'yla uzaklaşıyor ve Vespa benim için bir kez daha bir işkencenin, gereksiz bir tutkunun simgesi haline geliyor.

Ama bir kez daha eteğini, saçlarının altınımsı ateşini görüyorum, ama yine arkadan.

Gianni anlatmıştı. Asti'de, bir temsil boyunca yalnızca ensesine bakmıştım. Başka bir tiyatro akşamı daha vardı, ama Gianni bana anlatmamıştı ya da ben ona fırsat vermemiştim. Kente *Cyrano*'yu sahneleyen bir tiyatro kumpanyası gelmişti. İlk kez görecektim bu oyunu ve dört arkadaşımı balkonda yer ayırtmak için ikna etmiştim. Can alıcı noktalarda sözleri önceden söylemenin zevkini ve gururunu yaşayacaktım.

Tiyatroya zamanından önce gittik, ikinci sıradaydık, tam önümüzde bir grup kız vardı. Ninetta Foppa, Sandrina, iki kız daha ve Lila.

Lila, Gianni'nin önünde oturmuştu, Gianni de benim yanımdaydı, onun için bir kez daha arkadan görüyordum onu, ama başımı hafifçe oynatarak profilden de görebilirdim (şimdi göremiyorum, Lila yine ışık saçıyor). Kısaca selamlaşıyoruz, aa siz de mi buradasınız, ne güzel bir rastlantı, diyoruz o kadar. Gianni'nin dediği gibi biz onlar için çok genciz ve eğer ben onlar için ağzında pastiliyle bir kahraman olduysam, Gianni ve Pinotto da olmuştu, onlara da gülünebilir, ama âşık olunmazdı.

Ne olursa olsun bu bana yetiyordu. *Cyrano*'yu, önümde Lila, kelime kelime takip etmek, başımı daha da döndürüyordu. Sahnedeki Roxane'ın nasıl olduğunu bilemiyorum, çünkü benim Roxane'ım önümdeydi, onu arkadan ve yandan görüyordum. Dramı duygulanarak izlediği anları hisseder gibiydim (taş kalplileri bile ağlatmak için yazılmış *Cyrano*'da kim duygulanmaz ki) ve benimle olmasa da, bana ve benim için duygulandığına hükmediyordum. Daha fazlasını isteyemezdim: ben, Cyrano ve o. Gerisi sıradan bir kalabalıktı.

Roxane Cyrano'yu alnından öpmek için eğildiğinde, Lila'yla bütünleşmiştim. O anda, bilmese de, beni sevmemek elinden gel-

mezdi. Kısacası, Cyrano yıllarca sevmiş ve Roxane onu sonunda anlamıştı. Ben de bekleyebilirdim. O akşam cennete ulaşmama ramak kalmıştı.

Bir enseyi sevmek. Ve sarı ceketi. Okula gelirken giydiği ilkbahar güneşiyle parıldayan –ve şiirlerime giren– o sarı ceketi sevmek. O günden sonra, ne zaman sarı ceketli bir kadın görsem hep onu hatırlayıp dayanılmaz bir özlem duydum.

Gianni'nin sözlerini şimdi anlıyorum: tüm hayatım boyunca, tüm serüvenlerimde Lila'nın yüzünü aradım. Tüm hayatım boyunca *Cyrano*'nun son sahnesini oynamayı bekledim. Belki de başıma gelen kazaya yol açan şok o sahnenin bana sonsuza dek yasak olduğunu anlamak oldu.

On altı yaşında, bana Vallone'deki geceyi unutma umudunu verenin Lila olduğunu şimdi anlıyorum, çünkü hayata tutunmak için yeni bir aşka yelken açtım. Acmacak şiirlerim Rahat Ölüm Deneyimi'nin yerini almıştı. Lila benim olsun demiyordum, ama yanımda ya da önümde olursa, lise yıllarımı –nasıl desem– tırmanışta geçirecek ve çocukluk yıllarımla yavaş yavaş barışacaktım. Lila ansızın ortadan kaybolunca, üniversiteye kadar belirsiz bir haleti ruhiye içinde yaşadım, sonra o çocukluğun simgeleri olan büyükbabam, annem ve babam sonsuza dek yok olduklarında, çocukluğuma iyi gözle yaklaşma girişiminden vazgeçtim. Bilinçaltına atıp her şeye sıfırdan başladım. Bir yanda avutucu ve umutlandırıcı bir eğitime kaçış (Üniversitede Direniş tarihi değil, *Hypnerotomachia Poliphili* okudum), diğer yanda Paola'yla karşılaşmam. Ama, eğer Gianni haklıysa, içimde bir hoşnutsuzluk kalmıştı. Lila'nın yüzü dışında her şeyi bilinçaltına atmıştım ve onu kalabalıklar arasında aramaya devam ediyor, yitirilmiş şeylerle yapıldığı gibi geriye değil, ileriye giderek, şimdi boşuna olduğunu bildiğim bir arayışla onu bulacağımı sanıyordum.

Ani kısa devrelerle kesintiye uğrayan labirent biçimli bu derin uykumun yararı –bu labirent sayesinde değişik dönemlerin gidiş yönünü bilsem de, zaman okunu yok ettiğimden, ileriye ya da geriye dönük canlandırabiliyorum– her şeyi şu anda, jeolojik çağlar

boyunca sürecek bir çemberde bir ileri, bir geri yapmadan yaşayabilecek olmam ve bu çemberde ya da sarmal eğride, Lila, ceketinin sarı çiçektozu çevresinde yaptığım baştan çıkarıcı, çekingen arı dansımın her anında yanımda. Lila, Melek Ayı ya da Doktor Osimo, Bay Piazza, Ada, babam, annem, büyükbabam gibi hep hayatımda; o yılların hoş kokularının yanı sıra mutfak kokusunu yeniden duydum, Vallone gecesini ve Gragnola'yı sağduyuyla ve merhametle anarak her şeyi anladım.

Ben bencil biri miyim? Paola ile kızlar dışarıda bekliyor, onlar sayesinde, kırk yıl boyunca normal hayatımı sürdürürken arayabildim. Onlar beni kapalı dünyamdan dışarı çıkardılar ve hep matbaanın ilk dönemlerinden kalma kitaplar ve parşömenler arasında dolaşmış olsam da yeni bir hayat yarattım. Onlar acı çekiyor ve ben kendimi mutlu ilan ediyorum. Ama bunda benim suçum yok, dış âleme dönemem, onun için bu belirsiz durumun tadını çıkarmalıyım. Öyle belirsiz ki, şu an ile burada uyandığım an arasında, bazen anbean yaşadığım yirmi yıla rağmen, sadece birkaç saniye geçmiş olmasından kuşkulanıyorum; tıpkı rüyalardaki gibi, bir an için dalarsın ve o bir anda upuzun bir öykü yaşarsın.

Evet, belki komadayım, ama komada hatırlamıyor, düş görüyorum. Hatırladığını sandığın bazı rüyalar vardır, hatırladığın şeyin gerçek olduğunu sanırsın, sonra uyanır ve istemeye istemeye o anıların sana ait olmadığını kabul edersin. Örneğin, birkaç kez, uzun zamandır uğramadığım, ama uzun zamandır da gitmem gereken bir eve nihayet girdiğimi gördüm rüyamda, burası bir tür gizli garsoniyerdi, orada yaşamış ve birçok eşyamı bırakmıştım. Rüyamda o evin her mobilyasını ve odasını tam olarak hatırlıyordum ve salonu geçtikten sonra, banyoya giden koridorda, başka bir odaya açılan bir kapı olduğunu çok iyi biliyor, ama sanki biri duvar örmüş gibi orada olmadığını görünce sinirleniyordum. Böylece o gizli sığmağımı arzulayarak ve özleyerek uyanıyor ve ayağa kalkar kalkmaz o anının rüyaya ait olduğunu anlıyordum, böyle bir ev hatırlayamazdım, çünkü hayatımda asla böyle bir

evim olmamıştı. Nitekim rüyalarda çoğu zaman başkalarının anılarına sahip olunduğunu düşünürüm.

Muhtemelen şimdi olduğu gibi, bir rüya sırasında, başka bir rüya görmüş müyümdür acaba? İşte rüya görmediğimin kanıtı. Üstelik rüyalarda anılar bulanıktır, belirsizdir, oysa ben, son iki ayda, Solara'da karıştırdığım her şeyi sayfa sayfa, resim resim hatırlıyorum. Gerçekten meydana gelmiş olayları anımsıyorum.

Ama bu uyku sırasında hatırladığım her şeyin gerçekten olduğunu kim bilebilir? Belki annem ile babamın yüzleri öyle değildi, Doktor Osimo diye biri yoktu, Melek Ayı da yoktu, Vallone'deki geceyi asla yaşamadım. Daha da kötüsü, bir hastanede uyandığımı, hafızamı yitirdiğimi, Paola adında bir karım, iki kızım ve üç torunum olduğunu da hayal ettim. Ben asla hafızamı yitirmedim, ben başkasıyım –kim olduğumu Tanrı bilir– başına gelen bir aksilik yüzünden bu durumda (koma ya da belirsiz) olan biriyim ve gerisi sadece bir göz aldanması, sisten çıkan şekillerdi. Böyle olmasa, şimdiye kadar hatırladığımı sandığım her şey, sisle örtülü olmazdı, bu da hayatımın bir rüya olduğunun işareti. Bir alıntı yaptım. Ya diğer alıntılar, doktora, Paola'ya, Sibilla'ya söylediğim alıntılar, aynı, bitmek bilmez rüyanın ürünlerinden başka bir şey değilse? O zaman Carducci ya da Eliot, Pascoli ya da Huysmans hiç yaşamamış ve ansiklopedik anılar olarak düşündüğüm şeyler hiç olmamış olurdu. Tokyo Japonya'nın başkenti değildi, Belki Napolyon Saint Helena'da ölmediği gibi, hiç yaşamadı da, eğer benim dışımda bir şey varsa, bu, şimdi ve geçmişte kim bilir nelerin yaşandığı paralel bir evrendir, belki benzerlerimin –hatta benim– yeşil balık pullarıyla kaplı derileri ve tek gözlerinin üzerinde içeri çekilebilir dört anten vardır.

Gerçekten böyle mi oldu yoksa olmadı mı, karar verecek durumda değilim. Ama beynimin içinde bir evreni, sadece Paola ve Sibilla'nın var olmadığı, *İlahi Komedya*'nın yazıldığı ve atom bombasının keşfedildiği bir evreni bütün olarak algılayabilseydim, aralarında birleşmiş bir beyinler madreporu değil de, bir birey ve insan olduğumu kabul edecek olursak, bir insanın olanaklarını aşan bir keşif becerisini göstermiş olurdum.

Ya biri beynimde bir film oynatıyorsa? Herhangi bir sıvıda, bir balık yetiştirme suyunda, formollü köpek testislerini gördüğüm cam kabın içinde bir beyin de olabilirim ve birileri, bir zamanlar bir vücudum olduğuna, diğerlerinin çevremde yaşadığına beni inandırmak için uyarıyor olabilir; sadece beyin ve Uyaran var. Ama eğer bizler formol içindeki beyinlersek formol içinde beyinler olduğumuzu ya da olmadığımızı ileri sürebilir miyiz?

Böyle olsa, başka uyarılar beklemekten başka yapacak şeyim olmaz. İdeal seyirci olur, bu uykuyu bitmek bilmez bir sinema akşamı olarak yaşar, filmin benden söz ettiğine inanırım. Ya da hayır, bu düşlediğim, yalnızca on bin dokuz yüz doksan dokuz numaralı film, on bin küsurunu daha önce düşledim, birinde Julius Sezar'la özdeşleşiyor, Rubicon Nehri'ni geçiyor ve yirmi üç hançer darbesi yüzünden mezbahadaki bir öküz gibi acı çekiyordum, diğerinde Bay Piazza oluyor ve sansarları samanla dolduruyordum, bir başkasmda da yıllar süren onurlu hizmetinden sonra neden yakıldığını soran Melek Ayı. Birinde de yüreği daralarak aşk hikâyemizi bir gün gelip hatırlayacak mıyım diye kendine soran Sibilla olmuş olabilirim. Şu anda geçici bir ben olabilirim, belki yarın onu öldürecek Buzul Devri'nin gelişiyle acı çekmeye başlayan bir dinozor, ertesi gün bir kayısı, bir serçe, bir sırtlan, ince bir dal olarak yaşayacağım.

Kendimi bırakamıyorum, kim olduğumu bilmek istiyorum. Bir şeyi açıklıkla hissediyorum. Koma olarak düşündüğüm şeyin başlangıcında ortaya çıkan anılar karışık ve sisli, bir mozaik gibi dizilmişler, süreklilik, belirsizlik, parçalanmalar, hafif kırılmalar var (Lila'nın yüzünü neden hatırlayamıyorum?). Oysa Solara ve uyanışımdan sonra Milano'daki anılar son derece net, mantıklı bir sıra izliyorlar, zamana göre onları yeniden sıralayabilirim, Cordusio'daki pazardan köpek testislerini almadan önce Cairoli Meydanı'nda Vanna'yla karşılaştığımı söyleyebilirim. Elbette hem belirsiz hem de net anılar düşlüyor olabilirim, ama bu ayrımın açıklığı beni bir karara götürüyor. Hayatta kalmak için (çoktan ölmüş olabilecek benim gibi biri için ilginç bir deyim) Gratarolo'nun, Paola'nın, Sibilla'nın, ofisin, Amalia ve büyükbabamın, hintyağıyla birlikte tüm Solara'nın gerçek hayat anıları olduğuna

karar vermeliyim. Normal hayatta da böyle yaparız: kötü niyetli bir cin tarafından aldatıldığımızı düşünebiliriz, ama hayatımızı sürdürmek için o gördüklerimiz gerçekmiş gibi davranırız. Kendimizi bırakır, bizim dışımızda bir dünya olduğundan kuşkulanmaya başlarsak, bir daha hareket edemeyiz ve kötü niyetli cinin yarattığı yanılsamayla merdivenden düşer ya da açlıktan ölürüz.

Bir Yaratık'tan söz eden şiirlerimi Solara'da (orası gerçek) okudum, Gianni telefonda o yaratığın gerçekten var olduğunu ve adının Lila Saba olduğunu Solara'da söyledi bana. O zaman düşümün içindeki Melek Ayı yanılsama olabilir, ama Lila Saba gerçek. Öte yandan, sadece düş görüyor olsam, neden düş cömert davranıp bana Lila'nın yüzünü göstermesin? Düşlere, Loto'da çıkacak sayıları söyleyen ölmüş insanlar da girer, öyleyse neden Lila bana çok görülsün? Her şeyi hatırlamıyor olmamın nedeni, düşün ötesinde, bir nedenle önüme çıkan bir engel olması.

Elbette bu karmaşık düşüncelerimin hiçbiri kabul edilebilir değil. Bir engelle karşılaştığımı düşlüyor olabilirim, Uyaran (kötülükten ya da acıdığından) Lila'nın görüntüsünü bana yollamıyor olabilir. Düşlerinde tanıdık insanları görürsün, bazen yüzlerini görmesen de kim olduklarını bilirsin... Hiçbir şey, inansam da, mantıklı bir kanıta dayanmıyor. Ama mantıklı bir kanıt aramam düş görmediğimi gösteriyor. Düş mantıkdışıdır ve düş görürken mantıkdışı olmasından yakınamazsın.

Bu nedenle olayların belli bir biçimde geliştiğine ve buraya gelip de beni yalanlayacak birinin çıkamayacağına karar veriyorum.

Lila'nın yüzünü görebilsem var olduğuna inanacağım. Kimden yardım isteyeceğimi bilmiyorum, her şeyi tek başıma yapmam gerek. Benim dışımda birine yalvaramam – bu Tanrı olabilir, Uyaran olabilir –var olduklarını düşünsem bile, düşün dışındalar. Dışarıyla iletişim kesildi. Belki zayıflığını bildiğim özel bir tanrıya yönelebilirim, ama en azından ona hayat verdiğim için bana müteşekkir olmalı.

Kraliçe Loana'ya değil de, kime sesleneyim? Biliyorum, kâğıtlardan oluşan hafızama yöneliyorum, ama çizgi romandaki Kraliçe

Loana'yı değil, benimkini, çok daha esrimsi biçimlerde arzulanan, kıyamet alevinin bekçisi, herhangi bir uzak geçmişe ait taşlaşmış cesetleri geri getirecek olan Kraliçe Loana'yı düşünüyorum.

Deli miyim? Bu da mantıklı bir varsayım: komada değilim, baygın bir uyku halinde içe kapandım, komada olduğumu sanıyorum, düşlediklerimin gerçek olmadığını düşünüyorum, ama onları gerçek kılmaya hakkım olduğuna inanıyorum. Bir deli nasıl mantıklı bir varsayımda bulunabilir? Üstelik, başkalarının kurallarına göre insan her zaman delidir, ama burada başkaları yok, tek ölçü benim ve tek gerçek şey anılarımın Olympia'sı. Karanlık yalnızlığıma, bu korkunç bencilliğe hapsedildim. O zaman, mademki durumum bu, neden annem ve Melek Ayı ile Kraliçe Loana arasında ayrım yapayım? Kırık dökük bir varlıkbilim yaşıyorum. Kendi tanrılarımı ve kendi Analarımı yaratmanın ulu gücüne sahibim.

Ve şimdi dua ediyorum: "Ey iyi yürekli Kraliçe Loana, çaresiz aşkın adına, senden binlerce yıllık kurbanlarını taş uykularından uyandırmanı istemiyorum, bana yalnızca bir yüzü geri ver... zorunlu uykumun en alt denizkulağında o gördüklerimi gören ben, senden beni daha yukarı, sağlıklı bir görüş alanına doğru taşımanı istiyorum."

Sırf mucizeye inandıklarını ifade ettikleri için, mucize eseri iyileşen insanlar yok mu? Onun için ben de var gücümle Loana'dan beni kurtarmasını istiyorum. Bu umut içinde o kadar gerginim ki, komada olmasam yüreğime inecek.

Ulu Tanrım, nihayet gördüm. Havari gibi gördüm, sonsuz dünyanın değil, ama karmakarışık olmuş anılarımın parladığı kendi Alefimin merkezini gördüm. Güneşte böyle erir kar, Sibilla'nın ince kâğıtlara açtığı falları da böyle savururdu rüzgâr.

Elbette gördüm, ama ilk gördüğüm an gözlerim öyle kamaştı ki, sanki yeniden sisli bir uykuya dalmış gibi oldum. Bir düşte düş görülebilir mi, bilmiyorum, ama düş gördüğüme göre, şimdi uyandığımı ve gördüğümü hatırladığımı da düşlüyorum.

Lisemin giriş merdivenlerinin önündeydim, bembeyaz basamaklar giriş kapısını çerçeveleyen neoklasik sütunlara doğru yükseliyordu. Ruhum ele geçirilmiş gibiydi ve güçlü bir ses "Şimdi göreceğin şeyi istediğin kadar kitabına yaz, nasıl olsa kimse okumayacak, çünkü sen yazdığını düşünde görüyorsun!" diyordu.

Ve aniden merdivenlerin tepesinde bir taht belirmişti, Moğollara benzeyen ve zalimce gülümseyen altın yüzlü bir adam oturuyordu, başında parıltılı ve zümrütlü bir taç vardı; herkes ona, Mongo gezegeninin efendisi Ming'e saygılarını sunmak için kadeh kaldırıyordu.

Tahtta ve tahtın çevresinde dört Canlı vardı, Aslan Yüzlü Thun, diğeri Şahin Kanatlı Vultano, Arboria Prensi Barin ve Müneccim Krallar'ın kraliçesi Uraza'ydı bunlar. Uraza alevlerle kuşatılmış merdivenlerden iniyordu, erguvan ve kızıl renklere bürünmüş, altınlar, değerli taşlar ve incilerle donanmıştı, Yeryüzü'nden gelen erkeklerin kanıyla esrimiş soylu bir fahişeye benziyordu, onu görünce büyük bir şaşkınlığa uğruyordum.

Ve Ming tahtına oturmuş, yeryüzündeki insanları yargılamak istediğini söylüyordu ve Dale Arden'e bakıp yılışık yılışık sırıtıyor, onun denizden gelen bir Hayvan'a yem olarak verilmesini buyuruyordu.

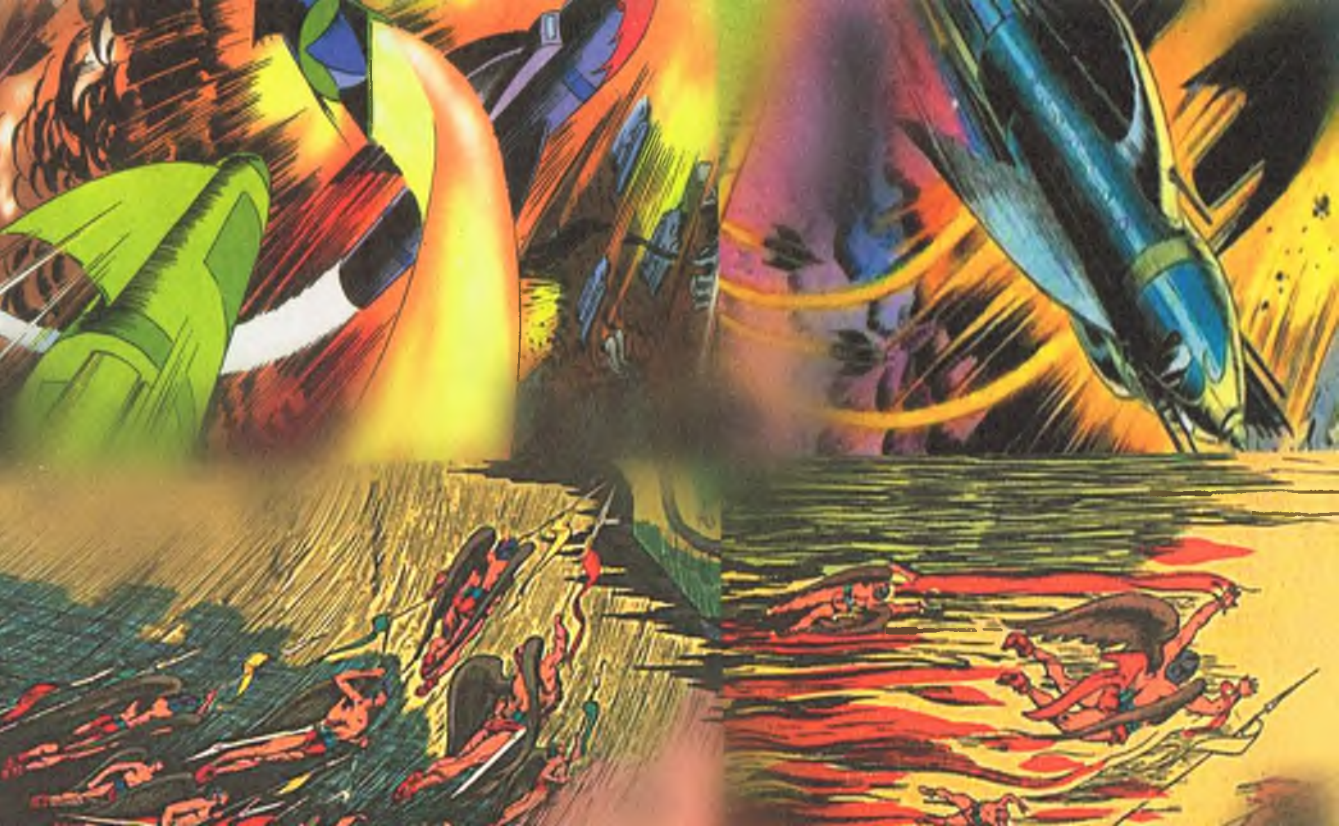
Ve Hayvan'ın alnında korkunç bir boynuz vardı, ağzı açık, sivri dişleri ortadaydı, pençeleri yırtıcı, kuyruğu bin akrep kuyruğu gibiydi, Dale ağlıyor ve yardım istiyordu.

Ve Dale'e yardım etmek için şimdi merdivenlerden Undina Şövalyeleri çıkıyordu, uzun kuyruklarıyla deniz yaratıklarını anımsatan, gagalı, iki ayaklı canavarlara binmişlerdi.

Ve Gordon'a sadık Müneccim Krallar, uzun boyunları kabuk kabuk, yeşil ejderhaların çektiği altından ve mercandan bir yük arabasıyla ilerliyorlardı...

Ve Amaltheia'nın altın boynuzunu andıran kıvrık gagalı Kar Kuşları'na binmiş Fria'nın mızraklı süvarileri görünüyor ve nihayet beyaz, iki tekerlekli bir savaş arabasında, Karlar Kraliçesi'nin yanında Kaptan Gordon geliyor ve bağırarak Ming'e, Mongo gezegeninde büyük bir mücadelenin başlamak üzere olduğunu ve ona tüm suçlarını ödeteceğini söylüyordu.

Ve Ming'in bir işaretiyle Gordon'a karşı Şahin Adamlar inmişti gökyüzünden, onlar bulutları çekirge sürüleri gibi karartırken, Aslan Adamlar ağları ve üç dişli yabalarıyla merdivenlerin karşısındaki meydana dağılıyorlardı ve sürü halinde, Vespa'larıyla gelen Vanni ve diğer öğrencileri yakalamaya çalışıyorlardı, savaş kaçınılmazdı.

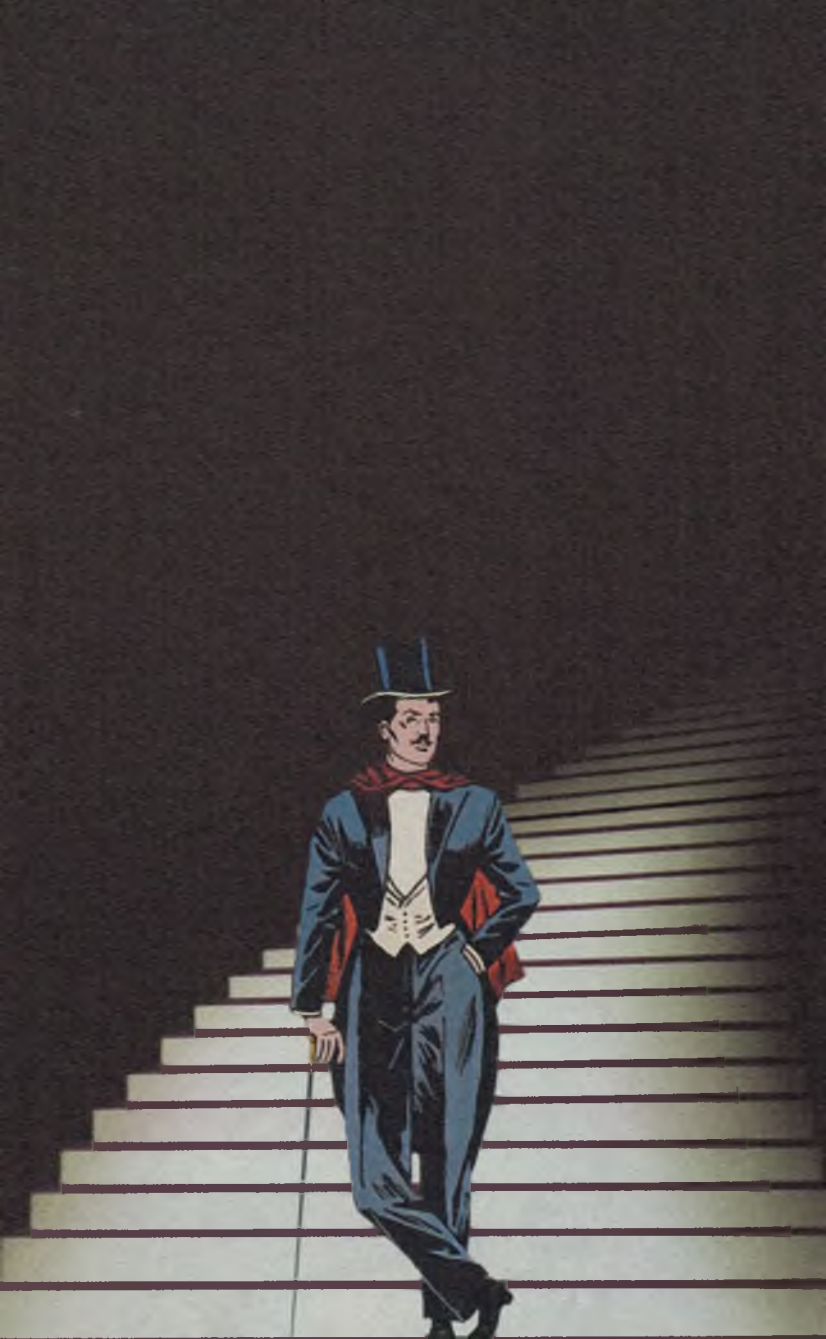
Ve Ming, bu savaşın neticesinden kuşku duyuyordu, başka bir işaret yapmış ve mavi füzeleri güneşe kadar yükselmişlerdi, ama tam Yeryüzü'ne inmek üzereyken, bu sefer de Gordon'un bir işaretiyle Doktor Zarkov'un füzeleri uçuşa geçmişti, böylece gökyüzünde, ölüm saçan füze uğultuları ve ateş dilimleri arasında görkemli bir mücadele başlamıştı, gökyüzündeki yıldızlar sanki yeryüzüne düşüyor, füze olup yeniden gökyüzüne yükseliyor ve yuvarlanan bir kitap gibi dönerek yok oluyorlardı ve Kim'in Büyük Oyun günü gelip çatmıştı. Şimdi de Ming'in rengârenk başka alevlerle sarılı füzeleri, meydandaki Aslan Adamları devirerek çakılıyordu yere. Şahin Adamlar ise alevlere kapılarak yuvarlanıyorlardı.

Ve Mongo gezegeninin efendisi Ming vahşi bir hayvan gibi çığlık atıyor ve tahtı devrilince, sarayının korkak adamlarıyla birlikte lisenin merdivenlerinden aşağı yuvarlanıyordu.

Ve, zorba hükümdar ölüp de, dört bir yerden gelen hayvanlar ortadan yok olunca, Uraza'nın ayakları altında bir kükürt girdabına benzer derin bir uçurum açılırken, lisenin merdivenlerinin önünde ve lisenin üzerinde, bir Kristal Kent yükseliyordu, gökkuşağının tüm renklerini taşıyan ışıklar saçan değerli taşlarla süslüydü, yüksekliği on iki bin stadion, saf cama benzeyen yeşim taşından surları yüz kırk dört cubitti.

Ve alevler ve dumanlar içinde geçen zamanın sonunda, artık sis dağılmaya başlamıştı ve şimdi nisan güneşinde tüm canavarlardan temizlenmiş bembeyaz parlayan merdivenleri görüyordum.

Yeniden gerçeğe döndüm! Yedi trompet çalıyor, bunlar Maestro Pippo Barzizza yönetimindeki Kitara Orkestrası, Maestro Cinico Angelini yönetimindeki Melodi Orkestrası ve Maestro Alberto Semprini yönetimindeki Ritm Senfoni Orkestrası trompetleri. Lisenin kapıları ardına kadar açık ve Cachet Fiat'ın Molière'in kahramanını anımsatan hekimi kapı kanatlarını açık tutuyor, bir bastonla yere vurarak Arkhon'ların geçit törenini bildiriyor.

Ve işte merdivenlerin iki yanında ilk olarak genç erkekler beliriyor, gökyüzünün yedi katına dizilmiş meleklere benziyorlar, çizgili ceketleri ve beyaz pantolonlarıyla, Diana Palmer'ın talipleri gibiler.

Ve merdivenlerin dibinde şimdi de sihirbaz Mandrake beliriyor, patavatsızca bastonunu sallıyor. Silindir şapkasını çıkarıp selam veriyor, her adımında basamağın tabanı aydınlanıyor ve I'll build a Stairway to Paradise, with a new step ev'ry day, I'm going to get there at any price, Stand aside, I'm on my way, diye şarkı söylüyor.

Mandrake şimdi bastonunu havaya kaldırıyor ve Dragon Lady' nin gelişini bildiriyor; siyah ipekten eldivenler giymiş, her basamakta liseli öğrenciler önünde diz çöküp hayranlıkla hasır şapkalarını çıkarıyorlar, o, ateşli Sentimental bir saksofon eşliğinde şarkı söylüyor, bu sonsuz gece, bu sonbahar göğü, bu solan gül, her şey umut içindeki kalbime aşktan söz ediyor ve senin yanında bir saat sürecek bir mutluluğu bekliyor.

Onun arkasından, nihayet gezegenimize geri dönen Kaptan Gordon, Dale Arden ve Doktor Zarkov, Blue skies, smiling at me, nothing but blue skies do I see, Bluebirds, singing a song, nothing but bluebirds, all day, diye şarkı söyleyerek iniyorlar.

Onları Georges Formby izliyor, ukulelesini tıngırdatıp at gülüşüyle It's in the air this funny feeling everywhere, that makes me sing without a care today, as I go on my way, it's in the air, it's in the air.... Zoom zoom zoom zoom high and low, zoom zoom zoom zoom here we go, diye şarkı söylüyor.

Biri dışında yedi Roma kralının ismini uyumla söyleyerek Yedi Cüceler iniyor aşağı, sonra Zarif ile Klarabel, Miki Fare ile Minnie kol kola geliyorlar, Klarabel hazinesinin taçlarıyla donanmış, *Pippo Pippo İşte Bunu Bilmiyor* melodisiyle ilerliyorlar. Onları Pippo, Pertica ve Palla, Cip ve Gallina, Korsan diye çağrılan Alvaro ve Alonzo denilen, zürafa hırsızlığından tutuklanan Alonzo Alonzo izliyor, Dick Fulmine, Zambo, Barreira, Maschera Bianca ve Flattavion dostça kol kola girmişler, *Ormandaki Partizan*'ı söylüyorlar, sonra *Çocuk Kalbi* adlı kitabın tüm gençleri geliyor, başta Derossi var, yanında la Piccola Vedetta Lombarda ile il Tamburino Sardo, Coretti'nin babasının eli kralın okşayışından sonra hâlâ sıcak, güzel Lugano elveda sana, suçsuz yere kovulan anarşistler çekip giderler, Franti ise, en sonda, pişman, uyu ağlama sevgili İsa'yı söylüyor.

Havaî fişekler patlıyor, aydınlanan gökyüzü bir altın yıldızlar şölenine dönüşüyor ve merdivenlerden aşağı hızla Thermogène'in adamı ve on beş Gaetano Amca iniyor, başmda Presbitero kalemleri var, çılgınca bir tap dance başlıyor, I'm yankee doodle dandy, kollar bacaklar yerinden çıkıyor, Çocuklarının Kütüphanesi'nin büyükleri ve küçükleri sürü halinde toplanmışlar, Gigliola di Collefiorito, Yaban Tavşanları Kabilesi, Solmanolu Küçükhanım, Gianna Preventi, Carletto di Kernoel, Rampichino, Edith de Ferlac, Susetta Monenti, Michele di Valdarta ve Melchiorre Fiammati, Enrico di Valneve, Valia ve Tamarisco, üzerlerinde, uçan Mary Poppins'in hayaleti, Pal Sokağı Çocukları asker şapkası giymiş, burunları da Pinokyo gibi uzun. Kedi ile Tilki'nin ve jandarmaların tap dance'i.

DUMAS

Sonra, psihopomposun bir işaretiyle Sandokan beliriyor. Hint ipeğinden uzun bir elbise giymiş, beline değerli taşlarla bezenmiş pancar rengi bir eşarp bağlamış, başında da üzerine fındık büyüklüğünde bir elmas tutturulmuş bir türban var. Kuşağından iki nefis tabancanın kabzası görünüyor, ayrıca kını yakut kaplı bir kılıç kuşanmış. Mailu bariton sesiyle, Singapur göğü altında, altın yıldızlı bir düşte sevdim seni, diyor, arkasından da kaplanları geliyor, dişleri arasında yatağan, kana susamışlar, Mompracem marşını söylüyorlar, ey donanma, meydan okudun İngiltere'ye, İskenderiye, Malta, Suda ve Cebelitarık'tan döndün zaferle...

İşte Cyrano de Bergerac, kanlı kılıcıyla, şimdi baritonlara özgü genizden gelen bir sesle ve kollarını açarak kalabalığa soruyor: "Kuzenimi bilirsin, ne tuhaf, ne moderndir, çok da güzeldir, bulamazsın eşini. Boogie-woogie dansı yapar, İngilizce de bilir biraz, pek nazikçe for you diye ne de güzel mırıldanır."

Onun arkasında yumuşak adımlarla Josephine Baker yürüyor, ama bu kez göğüsleri ortada, tıpkı *Yeryüzündeki Irklar ve Uluslar*'daki Kalmuklar gibi, üzerinde sadece muz yapraklarından bir etek var ve yumuşak sesiyle, Ah, bu ne ıstırap, bu ne acı / Tanrım düşününce seni kırdığımı, diye mırıldanıyor.

Diana Palmer, il n'y a pas, il n'y a pas d'amour heureux, diye şarkı söyleyerek iniyor, Yanez de Gomera, O Maria la O, bırak da öpeyim, o Maria la O, bırak da seveyim, dayanamam o güzel bakışına, şarkısını söylüyor, Lille cellatı geliyor sonra Milady de Winter'la birlikte, ağlıyor, saçların altından, hele o küçük ağzın, diye hıçkırarak ağlıyor, sonra bir vuruşta kesiyor kafasını, *şak* diye ve alnına kızgın demirle damgası vurulmuş Milady'nin güzel başı, merdivenin dibine, neredeyse ayaklarımın ucuna kadar yuvarlanıyor, bu arada Dört Silahşörler yüksek perdeden sesle she gets too hungry for dinner at eight, she likes the theater and never comes late, she never bothers with people she'd hate, that's why Milady is a tramp ! diye şarkı söylüyorlar. Edmond Dantès iniyor, dostum olmaz, bu kez ben ödeyeceğim ben ödeyeceğim, diye bir şarkı mırıldanıyor, onun peşinden Başrahip Faria iniyor,

çuval kumaşından kefenine sarınmış, onu işaret edip işte o, o, evet evet o, diyor, o esnada Jim, Doktor Livesey, Lord Trelawney, Kaptan Smollett ve Long John Silver (Black Pete kılığında, her basamakta bir ayak sesi, üç de takma bacak sesi duyuluyor) korsan Flint'in hazinesini soruyorlar, ve Ben Gun şahin gülüşüyle köpekdişlerinin arasından *cheese* diyor. Töton çizmelerinin gürültüsüyle yoldaş Richard iniyor, tap dance ritmiyle dans ederek New York, New York, it's a wonderful town! The Bronx is up and the Battery's down, diye şarkı söylüyor ve kolunda Gülen Adam'la Lady Josiane geliyor, sadece silahlı bir kadın gibi çıplak değil, her basamakta en az on adım atarak, I got rhythm, I got music, I got my girl, who could ask for anything more? şarkısını söylüyor.

Ve merdiven boyunca şimdi Doktor Zarkov tarafından düzenlenmiş sahne mucizesiyle, uzun ve göz kamaştırıcı bir monoray ortaya çıkıyor, Filotea üzerinde ilerleyip lisenin avlusuna giriyor; sonra bir arı kovanından çıkmış gibi cıvıl cıvıl, büyükbabam, annem, daha küçücük olan Ada'nın elinden tutmuş babam, Doktor Osimo, Bay Piazza, Don Cognasso, San Martino'nun rahibi ve Gragnola iniyor merdivenden, Gragnola'nın boynunda, ensesini de destekleyen, neredeyse omuzlarını dik tutan bir alet var ve hep bir ağızdan şu şarkıyı söylüyorlar:

Sabahtan akşama kadar şarkı söylemeyi seven aile
sessiz sedasız, yavaş yavaş, gizlice dinler Trio Lescano'yu
kimi hep Boccaccini ister, kimi de Angelini Orkestrası'nı,
kimi açıp kulağını dinler Alberto Rabagliati'yi.
Anne melodi ister, oysa kızı
Maestro Petralia'yı bir sol akort yaparken dinlemek ister.

Ve herkesin üzerinde Meo, rüzgârda sallanan kocaman kulakları, eşekliğinden gurur duyarak, süzülüp uçarken havada, dağınık gruplar halinde Oratorio'daki çocuklar çıkıveriyorlar ortaya, Fildişi Devriyesi'nin üniformasını giymişler, çevik kara panter Fang'ı önden yolluyorlar ve egzotik ilahîler okuyarak Tige kervanları geçiyor.

Derken, geçen gergedanların üzerine doğrultulan tüfeklerden çıkan birkaç *crack crack* sesinden sonra silahlarını havaya kaldırıp şapkalarını çıkarıyorlar, onu, Kraliçe Loana'yı selamlamak için.

Kraliçe Loana kapalı bir sutyen giymiş, üzerindeki etek göbeğini hafifçe ortaya çıkarıyor, yüzünü beyaz bir peçeyle örtmüş, başına bir sorguç takmış, kırmızı ve büyük pelerini hafif bir rüzgârla dalgalanırken, İnkalara özgü hükümdar kıyafetleri giymiş iki zencinin arasında zarifçe kırıtarak geliyor.

Ziegfield Follies kızlarından biri gibi bana doğru yaklaşıyor, gülümseyip okulun kapısını göstererek beni yüreklendiren bir işaret yapıyor, ama şimdi kapıda Don Bosco beliriyor.

Onun arkasında da rahip giysisiyle Don Renato beliriyor, duae umbrae nobis una facta sunt, infra laternam stabimus, olim Lili Marleen, olim Lili Marleen, diye fısıldayarak geliyor. Aziz, gülümseyerek ilerliyor, giysisi lekelenmiş, rahip ayakkabıları yüzünden tutuk adımlar atarken her basamakta tak tak diye ses çıkarıyor, elinde sanki Mandrake'nin silindir şapkasıymış gibi *Tedbirli Genç* kitabını tutuyor ve bana, omnia munda mundis, gelin hazır, ona muhteşem ve saf ketenden giysi verildi giymesi için, parıltısı çok değerli bir taşın parıltısı gibi olacak, sana biraz sonra olacakları anlatmak için geldim, diyormuş gibi geliyor.

Onaylarını aldım... İki din adamı son basamağın iki ucuna gidip duruyorlar ve okulun kapısına doğru hoşgörülü bir biçimde bir işaret yapıyorlar, o sırada kapıdan okulun kızları çıkıyor, büyük bir tül örtüye sarınmışlar, bembeyaz bir gül biçiminde diziliyorlar ve ışığa karşı, kollarını kaldırdıklarında, yandan el değmemiş göğüslerini görüyorum. Zamanı geldi. Bu ışıl ışıl kıyamet gününün sonunda, birazdan Lila belirecek.

Nasıl olacak acaba? Titriyor ve hayal etmeye çalışıyorum.

On altı yaşında bir kız çocuğu belirecek, güzel bir sabahın ilk ışıkları altında tazeliğiyle açan çiy düşmüş bir gül gibi güzel.

Belinden dizine kadar gümüş bir fileyle kaplı uçuk mavi giysisi gözlerinin rengini taklit edecek, ama o durgun ve nemli gök mavisiyle aynı olması ne mümkün, yalnızca çiçekten bir taçla tutturulmuş, yumuşak ve parlak gür sarı saçları olacak, saydam bir beyazlıkta on sekiz yaşında bir yaratık olacak, teni hafif bir pembelikle canlanacak, gözlerinin çevresine solgun bir su mavisinin yansıması düşünce, alnında ve şakaklarında küçük mavimsi damarlar görünecek, ince sarı saçları yanaklarına düşecek, uçuk mavi gözleri nemli ve parıltılı bir şeye asılı kalmış gibi duracak, gülüşü bir kız çocuğununkini andıracak, ama ciddileştiğinde dudaklarının iki kenarında incecik ve titrek bir kırışıklık belirecek, on yedi yaşında bir kız çocuğu olacak, narin ve zarif, beli öyle ince olacak ki, tek elle kavranabilecek, teni yeni açan bir çiçek gibi olacak, saçları göğsünü örten korsesine altından bir yağmur gibi düzensizce düşecek, kusursuz oval yüzüne hâkim cesur bir alnı olacak, teni donuk beyaz, bir güneş ışığının yeni aydınlattığı kamelyanın bir çiçekyaprağının kadifemsi tazeliğinde olacak, kara ve parlak gözbebeği, uzun kirpiklerle süslü gözkapaklarının kenarında hafifçe gözyuvarlağının mavi saydamlığını gösterecek.

Hayır. Yandan cesurca açık giysisi, çıplak kolları, tüllerin altından fark edilen gizemli gölgeler, yavaş bir hareketle saçlarının altındaki bir şeyi açacak ve ansızın onu bir kefen gibi saran uzun ipekler yere düşecek, bakışım dar ve beyaz bir giysinin örttüğü bedeninde dolaşacak, belinde altından iki kafalı yılan kemer olacak, ellerini göğsüne kavuşturmuş dururken erdişi hatlarına, mürver ağacının fidan özü gibi beyaz tenine, öpülesi dudaklarla o ağzına, tam çenesinin altındaki o mavi kurdeleye bakıp çıldıracağım, insafsız bir minyatürcü yüzünden çılgın bakire gibi giyinmiş ayin kitaplarının meleği, düz göğsü üzerinde küçük, ama kusursuz memeleri, zarif ve dik duracaklar, beli kalçalara doğru hafifçe genişleyecek ve bir Eva de Lucas de Leyde'in uzun mu uzun bacaklarında yitip gidecek, belirsiz bakışlı yeşil gözler, ağzı büyük, gülüşü huzursuz edici, eski altın sarısı saçlar, başı bedeninin saflığını yalanlayacak, yakıcı hayal, sanatın ve şehvet düşkünlüğünün yüce çabası, büyüleyici canavar, gizli görkemiyle ortaya çı-

kacak, lapisten çiçekli ve yapraklı süslemeler sarkacak ve sedef kakmaların üzerine gökkuşağı ışıkları ve prizma ateşleri yansıyacak, Lady Josiane gibi olacak, dansın ateşinde tüller çözülecek, brokarlar düşecek, sadece mücevher olacak üzerinde, ışıl ışıl mineraller, bir gerdanlık korse gibi sıkacak göğsünü ve olağanüstü bir iğne, muhteşem bir mücevher parıltılarını saçacak göğüslerinin ayrım yerine, belini bir kuşak saracak, akan bir yakut ve zümrüt nehrini andıran kocaman bir salkım küpe çarptığı kalçalarının üst kısmını da örtecek, artık çıplak kalan bedeninde, süt tonlarında oniksten mühür gibi duracak bir göbekle oyulmuş karnı yay gibi bükülecek, başının çevresinde yayılan yakıcı ışıklar altında değerli taşların yüzleri parlayacak, taşlar canlanacak ve bedenini çizecek akkor halinde çizgilerle, boynuna, bacaklarına, kollarına batacak kor gibi kıpkırmızı, gaz fışkırmaları gibi morumsu, alkol alevleri gibi mavi, yıldız ışınları gibi beyaz, ateşli uçlarıyla, ortaya çıkıp onu kırbaçlamam için bana yalvaracak, elinde başrahibeler gibi bir *cilicio* tutacak, ipekten yedi ipi olacak, yedi ölümcül hataya meydan okuyan ve her ipte yedi düğüm olacak ölümcül hataya düşmenin yedi çeşidini gösteren, güller etinde açan kan damlaları olacak, bir tapmak mumu gibi ince olacak, göz aşk kılıcıyla yaralı, ben yüreğimi ateşe atmak isteyeceğim, kış şafağının daha solgun, mumdan daha beyaz olmasını isteyeceğim, ellerini düz göğsü üzerine kavuşturmuş, onun uğruna kanayarak ölen kalplerin kanının kızıllığıyla giysisinin içinde dimdik duruyor.

Hayır, hayır, hangi kötü edebiyat aldı aklımı başımdan, artık kızışmış bir ergin değilim... Onu bir zamanlar olduğu gibi sade ve âşık olduğum o haliyle isterim, sarı bir ceketin yukarısında bir yüz göreyim yeter. Asla hayal edemediğim kadar güzel olsun, ama başkalarının tutulduğu güzel gibi olmasın. Brezilya'daki son günlerindeki gibi zayıf ve hasta olsa da isterim, sen yaratıkların en güzelisin, senin çökmüş gözlerini ve solgunluğunu, gökyüzündeki meleklerin güzelliğine değişmem ben, derim. Bir akıntının ortasında belirsin isterim, tek başına, kıpırtısız denize bakarken mucize eseri tuhaf ve güzel bir deniz kuşuna dönüşsün, bir balıkçılınkilere

benzer çıplak ve ince bacakları olsun, onu isteklerimle rahatsız etmeden bırakırım orada kalsın uzaktaki prenses gibi...

Kırış kırış olmuş loplarımda yanan Kraliçe Loana'nın gizemli alevi miydi bilmiyorum, yoksa bir iksir, kâğıttan hafızamın kararmış sayfalarını yıkamaya mı çalışıyor, sayfalarda lekeler çok, metnin hâlâ aklıma gelmeyen o bölümünü okunmaz kılıyorlar, yoksa dayanılmaz bir gayretle sinirlerimi zorlayan ben miyim? Bu durumda titreyebilsem titreyeceğim, kendimi, denizde fırtınaya yakalanmış, bir oraya bir buraya savrulmuş gibi hissediyorum. Ama, aynı zamanda da, bir orgazma yaklaşırken olduğu gibi, beynimdeki kıvrımlar kanla doluyor, bir şeyler patlamak üzere; ya da yeşermek üzere.

Şimdi, o gün apartmanın girişinde olduğu gibi, Lila'yı görmek üzereyim, üzerinde siyah gömleği, yine utangaç ve şeytanî bir edayla inecek, güneş gibi güzel, ay gibi beyaz, özgür tavırlı ve hedef olduğundan, dünyanın merkezi olduğundan habersiz. Sevimli yüzünü, hoş biçimli burnunu, üst ikikesici dişini hafifçe ortaya çıkaran ağzını göreceğim, o bir angora tavşanı, yumuşak tüylerini hafifçe sallayarak miyavlayan Matù, dişi güvercin, hermin, sincap. İlk kırağı gibi inecek ve beni görecek, hafifçe elini uzatacak, beni davet etmek için değil, bir kez daha kaçmayayım diye bana engel olmak için.

Nihayet *Cyrano*'mun son sahnesini sonsuza dek oynayabileceğim, tüm hayatım boyunca, Paola'dan Sibilla'ya kadar, ne aradığımı bileceğim, kendime kavuşacağım. Huzur bulacağım.

Dikkat. Ona bir daha "Vanzetti burada mı oturuyor?" diye sormamalıyım. Sonunda Fırsat'ı yakalama zamanı geldi.

Ama fare renkli hafif bir *fumifugium* merdivenin tepesinde yayılıp girişi kapatıyor.

Bir soğuk dalgası hissediyorum, gözlerimi kaldırıyorum.

Güneş neden kararıyor?

Alıntıların ve resimlerin kaynakçası

s. 27, yazarın çizimi
s. 63, Dante, *Cehennem* XXXI. şarkı
s. 64, Giovanni Pascoli, *L'assiuolo* (*Myricae*, Livorno, Giusti, 1891)
s. 64, Giovanni Pascoli, *Il bacio del morto* (*Myricae*, Livorno, Giusti, 1891)
s. 64, Giovanni Pascoli, *Voci misteriose* (*Poesie varie*, Bologna, Zanichelli, 1928)
s. 65, Vittorio Sereni, *Nebbia* (*Frontiera 1941*, *Poesie*, Milano, Mondadori, 1995)
s. 70, Testoni-Sciorilli, *In cerca di te* (Metron)
s. 73-74, *Il tesoro di Clarabella*, (*Klarabel'in Hazinesi*) adlı kitabın kapağı ve içinden alınmış iki resim, Milano, Mondadori, 1936 (© Walt Disney)
s. 92, Giovanni Pascoli, *Nella nebbia* (*Primi poemetti*, Bologna, Zanichelli, 1905)
s. 94, *Escala de la vida*, XIX. yy'a ait bir Katalan gravürü. (c.a.)
s. 95, *Zur Geschichte der Kostüme*'den alınmış gravürler, Münih, Braun ve Schneider, 1961 (c.a.)
s. 97, Riva, *La Filotea*, Bergamo, Istituto Italiano d'Arti Grafiche, 1886 (c.a.)
s. 100, *Imagérie d'Épinal* (Pellerin) (c.a.)
s. 102, *Vorrei volare*'nin partisyon kapağı, Milano, Carisch, 1940 (c.a.)
s. 105, (soldan sağa):
Alex Pozeruriski, *Après la danse*, *La gazette du Bon Ton* dergisi

için illüstrasyon, 1915 c. (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

Janine Aghion, *The essence of the Mode in the Day*, 1920 (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

Anonim, *Candee*, reklam ve afiş, 1929 (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

Julius Engelhard, *Mode Ball*, afişler, 1928 (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

s 106, (soldan sağa):

Gorge Barbier, *Şehrazat*, *Modes et Manières d'aujourd'hui* dergisi için illüstrasyon, 1914 (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

Charles Martin, *De la pomme aux levres*, *La gazette du Bon Ton* dergisi için illüstrasyon, 1915 c. (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

Gorge Barbier, *Incantation*, *Faballas et Fanfrelushes* için illüstrasyon, 1923 (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

Georges Lepade, *Vogue*, kapak, 15 mart 1927 (Patricia Frantz Kery, *Grafica Art Déco*, Milano, Fabbri, 1986)

s. 107, Renée Vivien, *A la femme aimée* (*Poèmes I*, Paris, Lemerre, 1923)

s. 109, *Nuovissimo Melzi*'den alıntı, Milano, Vallardi, 1905 (c.a.)

s. 113, J. Verne'den alıntı, *Vingt mille lieues sous les mers (Deniz Altında Yirmi Bin Fersah)* Paris, Hetzel, 1869

s. 114, A. Dumas'nın kapağı, *Il conte di Monte-Cristo (Monte Kristo Kontu)* Milano, Sonzogno, 1927 (©RCS) (c.a.)

s. 115, L. Jacolliot için H. Clérice'in illüstrasyonları, *Les ravageurs de la mer*, Paris, Librairie Illustrée, s.d., (c.a.)

s. 120, Talmone kakao kutusu

s. 121, Brioschi efervesan tabletler kutusu. (c.a.)

s. 124, sigara paketleri, M. Thibodeau ve J. Martim'in fotoğrafları, *Smoke gets in your eyes*, New York, Abbeville Press, 2002.

s. 125, *Sprazzi e bagliori*, 1929 tarihli berber takvimi (c.a.)

s. 126, Ermanno Detti'nin berber takvimleri, *Le carte povere*, Floransa, La Nuova Italia, 1989

s. 129, (soldan sağa):

Nick Carter'ın kapağı, Milano, Casa Editrice Americana, 1908

E. De Amicis'in kapağı, *Cuore, (Çocuk Kalbi)* Milano, Treves, 1878

A. de Angelis için Domenico Natoli'nin kapağı, *Curti Bo e la piccola tigre bionda*, Milano, Sonzogno, 1943 (©RCS)

A. Manzoni için Tancredi Scarpelli'nin kapağı, *I promessi sposi*, Floransa, Nerbini, s.d.

New Nick Carter Weekly'nin kapağı, edizione italiana, Casa Editrice Americana s.d.

M. Leblanc için Léo Fontan'm kapağı, *L'aiguille creuse*, Paris, Lafitte, 1909

Carolina İnvernizio'nun kapağı, *Il treno della morte*, Torino, 1905 (c.a.)

Edgar Wallace'm kapağı, *Il consiglio dei quattro*, Milano, Mondadori, 1933 (c.a.)

M. Mario ve L. Launay'ın kapağı, *Vidocq*, Milano, La Milano, 1911

s. 130, (soldan sağa):

V. Hugo için Filiberto Mateldi'nin kapağı *I miserabili, (Sefiller)* Torino, Utet, La Scala d'oro, 1945 (c.a.)

E. Salgari için G. Amato'nun kapağı, *I corsari delle Bermude* (Milano, Sonzogno, 1938) (©RCS) (c.a.)

Robida'nın kapağı, *Viaggi straordinari di Saturnino Farandola*, Milano, Sonzogno, sd. (©RCS)

J. Verne için Domenico Natoli'nin kapağı, *I figli del capitano Grant, (Kaptan Grant'ın Çocukları)* Milano, Sacse, 1936 (c.a.)

E. Sue için Tancredi Scarpelli'nin kapağı, *I misteri del popolo*, Floransa, Nerbini, 1909 (c.a.)

S. S. van Dine'in kapağı, *La strana morte del signor Benson*, Milano, Mondadori, 1929

H. Malot'nun kapağı, *Senza famiglia*, Milano, Sonzogno, s.d. (©RCS)

A. Morton için Tabet'in kapağı, *Il barone alle strette*, Milano, Il romanzo mensile, 1938

G. Leroux için Domenico Natoli'nin kapağı, *Il delitto di Rouletabille*, Milano, Sonzogno, 1930

s. 132, Souvestre ve Allain'in kapağı, *Fantomas (Fantoma)* Floransa, Salani, 1912

s. 133, Ponson du Terrail'in kapağı, *Rocambole*, Paris, Rouff, s.d.

s. 133, A. Morton'dan alınmış Tabet illüstrasyonu, *I sosia del barone*, Il romanzo mensile, 1939

s. 134, Collodi'den alınmış Attilio Mussino'nun illüstrasyonu, *Pinocchio (Pinokyo)* Floransa, Bemporad, 1911 (c.a.)

s. 135, Yambo'nun kapağı, *Le avventure di Ciuffettino*, Floransa, Vallecchi, 1922 (c.a.)

s. 138, *Giornale Illustrato dei Viaggi e delle Avventure di terra e di Mare*'nin kapakları, Milano, Sonzogno, 1917-1920 (©RCS) (c.a.)

s. 140, Çocuklarımın Kütüphanesi'nin kapakları, Floransa, Salani (c.a.)

s. 142, *Otto giorni in una soffitta*'dan *(Bir Tavan Arasında Sekiz Gün)* alınmış resim, Floransa, Salani (c.a.)

s. 143, *Buffalo Bill* için Tancredi Scarpelli'nin kapağı, *Il medaglione di brillanti, (Pırlanta Madalyon)* Floransa Nerbini, s.d. (c.a.)

s. 144, Pina Ballario'nun kapağı, *Ragazzi d'Italia nel mondo (Dünyadaki İtalyan Çocuklar)*, Milano, La Prora, 1938 (c.a.)

s. 145, L. Stevenson için N. C. Wyeth'in resimleri, *Treasure Island, (Define Adası)* Londra, Scribner's Sons, 1911

s. 147, (soldan sağa):

E. Salgari için G. Amato'nun kapağı, *Sandokan alla riscossa* (Floransa, Bemporad, 1907)

E. Salgari için Alberto Della Valle'nin kapakları, *I misteri della giungla nera* (Cenova, Donath, 1903), *Le tigri di Mompracem (Mompracem Kaplanları)* (Cenova, Donath, 1906); *Il corsaro nero* (Cenova, Donath 1908)

s. 150, *Colliers* için Frederic Dorr Steele'nin illüstrasyonu, cilt XXXI, n. 26, 26 eylül 1903

s. 151, *Strand Magazine*'den alınmış Sidney Paget resimleri, 1901-1905

s. 152, Arthur Conan Doyle, *A study in scarlet (Kızıl Soruşturma)*, Beeton's Christmas Annual, 1887

s. 152, Arthur Conan Doyle, *The Sign of Four (Dörtlerin İşareti)*, *Lippincott's Magazine*, şubat, 1890

s. 152-153, Emilio Salgari, *Le tigri di Mompracem (Mompracem Kaplanları)*, Cenova, Donath, 1906

s. 156, *Corriere dei piccoli*'den alınmış Bruno Angoletta'nın resmi, 27.12.1936 (©RCS) (c.a.)

s. 161, Vamba'dan alınmış illüstrasyon, *Il giornalino di Gian Burrasca*, Floransa Bemporad-Marzocco, 1920 (c.a.)

s. 161, Ponson du Terrail'in kapağı, *La morte del selvaggio*, Milano, Bietti s.d. (c.a.)

s. 164, Prato-Morbelli, *Radyo Torino'dan...* (Nuova Fonit-Cetra)

s. 167, *Fiorin Fiorello*'nun kapağı, Odeon Plakları 1939 (EMI Grubu)

s. 167, İnnocenzi-Soprani, *Ayda bin liret* (Marletta)

s. 170, (soldan sağa):

Faşist Savaşçılar Federasyonu afişi

Metin, Blanc-Gotta, *Ey gençlik*, ikinci versiyon.

Grever-Lawrence-Morbelli, *Laleler* (Curci)

s. 171, (soldan sağa):

Fiat reklam afişi, 30'lu yıllar

Blanc-Bravetta, *Taşı vınlıyor* (Blanc)

Consiglio-Panzeri, *Neden öldün Maramao* (Melodi/Sugar, 1939)

s. 174, partisyonların kapakları (c.a.). soldan sağa.

Tango del ritorno, Edizioni Joly, Milano

La mia canzone al vento, Edizioni s.a.m. Bixio

Finestra chiusa, Edizioni Curci

Maria LaO, Edizioni Leonardi

s. 179, Maria Zanetti'den alınmış Enrico Pinochi illüstrasyonları, *Libro della prima classe elementare, (Birinci Sınıf Kitabı)*, Roma, Libreria dello Stato, sene XVI (c.a.)

s. 179, Astore-Morbelli, *Baciami piccina* (Fono Enic)

s. 180, Piero Bargellini'den alınmış A. Della Torre illüstrasyonu, *Il libro della IV classe elementare, (Dördüncü Sınıf Kitabı)* Roma, Libreria dello Stato, sene XVII (c.a.)

s. 182, (soldan sağa):

Blanc, *Faşist gençlik marşı*

Kramer-Panzeri-Rastelli, *Pippo ne bilsin* (Melodi)

s. 184, Piero Bargellini'nin illüstrasyonu, *Il libro della IV classe elementare (Dördüncü Sınıf Kitabı)* Roma, Libreria dello Stato, sene XVIII (c.a.)

s. 186, Gino Boccasile'ye ait iki propaganda kartpostalı, c. 1943-1944

s. 187, *Tempo*'nun kapağı, 12.6.1950, Milano, Anonima Periodici italiani

s. 188, (soldan sağa):

Bebeğim'in partisyonu, Edizioni Melodi, 1939 (c.a.)

Lazzaro-Panzeri, *Bebeğim* (Melodi)

Marcello Dudovich'in Fiat afişi, 1934

D'Anzi-Bracchi, *Ama bacaklar* (Curci)

s. 190, Enrico Deseta'nın propaganda kartpostalı, 1936 (Milano, Edizioni d'Arte Boeri)

s. 193, *Due popoli una vittoria*, Gino Boccasile'nin propaganda kartpostalı.

s. 193-194, Schultze-Leip-Rastelli, *Lili Marleen* (Suvini-Zerboni)

s. 194-195, Manlio-Filippini, *Babacığım* (Accordo)

s. 196, (soldan sağa):

Tacete, Gino Boccasile'nin afişi, 1943

Blanc-Brovetto, *Şimdi düzelecek*

Ritorneremo, Gino Boccasile'nin propaganda kartpostalı, 1943

Ruccione-De Torres-Simeoni, *Cerbub destanı* (Ruccione)

s. 199, (soldan sağa):

Domenica del Corriere'nin kapağı, 1943, Achille Beltrame'nin illüstrasyonu (©RCS) (c.a.)

Ruccione-Zorro, *Denizaltı Denizcileri Türküsü* (Ruccione)

Denizcilere Bakmayın Küçükhanımlar'ın partisyonu, Edizioni Mascheroni

Marf-Mascheroni, *Denizcilere Bakmayın Küçükhanımlar* (Mascheroni)

s. 200, (soldan sağa):

Alberto Rabagliati

Bracchi-D'Anzi, *Âşık bebek* (Curci)

Pippo Barzizza

Mascheroni-Mendes, *Çiçeği burnunda* (Mascheroni)

s. 211-212, *Bertoldo*'dan alınmış, 27.8.1937

s. 225, *Corriere dei Piccoli*'nin Bruno Angoletta tarafından yapılmış kapağı, 15.10.1939 (©RCS) (c.a.)

s. 226, *Il Corriere dei Piccoli*'den alınmış Pat Sullivan'ın resmi, 29.11.1936 (©RCS) (c.a.)

s. 227, Benito Jacovitti'nin kapağı, *Alvaro il Corsaro*, Edizioni Ave 1942 (c.a.)

s. 227, Sebastiano Craveri'nin kapağı *Il Carro di Trespoli*, Edizioni Ave 1938 (c.a.)

s. 229, Caesar'ın resmi "Verso A.O.I.," *Il Vittorioso* 7.6.1941 (c.a.)

s. 231, *Avventuroso*'nun ilk sayfası, numara 1, 1934, Floransa Nerbini, Alex Raymond'un Flash Gordon (Kaptan Gordon) resimleriyle (© King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

s. 234, (soldan sağa):

Benito Jacovitti'nin resmi, *Pippo e il dittatore*, *Intervallo*, 1945 (c.a.)

Lyman Young'ın resmi, *La pattuglia dell'avorio*'dan alıntı, Floransa, Nerbini 1935 (©King Features Syndicate, Inc. 1934)

İsmi belirtilmemiş bir çizgi romandan alınmış resim

Elzie C. Segar'ın Temel Reis serisinden alınmış resmi, (©King Features Syndicate, Inc.)

Lyman Young'ın resmi, *Lo spirito di Tambo Il giornale di Cino e Franco*, Floransa, Nerbini 22.3.1936 (©King Features Syndicate, Inc.)

Benito Jacovitti'nin resmi, *Pippo e il dittatore*, *Intervallo*, 1945 (c.a.)

Lyman Young'ın resmi, *Il coccodrillo sacro*, *Il giornale di Cino e*

Franco, Floransa, Nerbini 19.9.1937 (©King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

Walt Disney'in resmi, *Topolino nel paese dei califfi*, Milano, Mondadori, 1934 (©Walt Disney Productions 1970)

Walt Disney'in resmi, *Topolino nello valle infernale*, Milano, Mondadori 1930 (©Walt Disney Productions 1970)

Elzie C. Segar'ın Temel Reis serisinden alınmış resmi, (©King Features Syndicate, Inc.)

s. 235, Lee Falk ve Ray Moore'un resmi, *Il Piccolo Toma*, Floransa, Nerbini, 1938 (©King Features Syndicate, Inc.)

s. 236, Giove Toppi'nin kapağı, *Il mago 900*, Floransa, Nerbini s.d.

s. 237, Walt Disney'in kapağı, *Topolino giornalista*'dan *(Miki Fare Gazeteci)* ayrıntı, Milano, Mondadori, 1936

s. 238, Chester Gould, *Dick Tracy*'den ayrıntı, (©Chicago Tribune- New York News Syndicate Ins.)

s. 239, Vittorio Cossio'nun kapağı, *La camera del terrore*'den alıntı, Milano, Albogiornale Juventus, 1939 (c.a.)

s. **239**, Carlo Cossio'nun kapağı *L'infame tranello*'dan alıntı Albogiornale, 1939 (c.a.)

s. **240**, Milton Caniff, *Terry and the Pirates* (©Chicago Tribune-New York News Syndicate Ins.), *The Golden Age of the Comics 4*'un kapağı, New York, Nostalgia Press, 1970

s. 243, (soldan sağa):

De Vita'nın illüstrasyonu, *L'Ultimo ras*'tan *(Son Ras)* alıntı. *Corriere dei Piccoli*, 20.12.36 (© RCS) (c.a.)

Lee Falk ve Ray Moore'dan resim, *Nel regno dei Sing*, Floransa, Nerbini, 1937 (©King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

Alex Raymond'un resimleri, *Flash Gordon* (Kaptan Gordon), 1938 (©King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

Alex Raymond'un resimleri, *Agente segreto X9 (Gizli Ajan X9) (L'Avventuroso* 14.10.1934) (©King Features Syndicate, Inc.) (c.a.)

s. 244, *Novella*'nın kapağı, 8.1.39, Milano, Rizzoli, fotoğraf Braschi (© RCS) (c.a.)

s. 246, Lyman Young için İtalyanca kapak *La Misteriosa Fiamma della Regina Loana (Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi)*, Floransa, Nerbini 1935 (©King Features Syndicate, Inc. 1934)

s. 250, Çeşitli pullar (özel koleksiyon)

s. 257, Elsa Merlini, Camillo Mastrocinque'nin *Ultimo ballo*'sundan alınmış fotoğraflar, 1941

s. 261, *Corriere della sera*, 26.7.1943 (©RCS)

s. 266-267, Luttazzi, *Çılgın delikanlı* (Casiroli)

s. 267, Bovio-Valente, *Küçükhanım* (Santa Lucia)

s. 269, Fotoğraf (özel koleksiyon)

s. 271, Domenico Pilla'nın illüstrasyonu, *Piccoli martiri (Küçük Şehitler)*, s.l., s.d. (c.a.)

s. 287, Cesare Pavese, *Yalnızım...* 1927 (*Le poesie*, Torino, Einaudi 1998)

s. 288-289, Augusto de Angelis, *L'albergo delle tre rose*, (*Üç Gül Oteli)*, 1936 (ora Palermo, Sellerio 2002)

s. 290, Shakespeare'in infolyosunun künye sayfası, 1623

s. 297, Thermogène için reklam yazarları tarafından yeniden yapılmış çizim, (Leonetto Cappiello, 1909), Fernet Branca, 1908 ve Matite Presbitero, 1924

s. 298, Giovanni Bertinetti için Attilio Mussino'nun illüstrasyonu *Le orecchie di Meo*, Torino, Lattes, 1908 (c.a.)

s. 299, Nizza ve Morbelli için Angelo Bioletto'nun illüstrasyonu *I quattro Moschettieri (Dört Silahşörler)*, Perugina Buitoni, 1935 (c.a.)

s. 303, *Il conte di Monte-Cristo*'dan *(Monte Kristo Kontu)* bir illüstrasyon, Milano, Sonzogno, 1927 (©RCS) (c.a.)

s. 308, Mineraria için afiş, Dinelli'nin çizimi, 1934 (Soc. Mineraria del Valdarno e Carbonital)

s. 316, Yazarın *Novella*'nın kapaklarından hazırladığı montaj, 1939 (Milano, Rizzoli) (©RCS) (c.a.)

s. 318, Cachet Fiat için reklam, Cussino'nun çizimi, 1926

s. 321, Marcello Dudovich'in *Borsalino* afişi, 1930'a doğru.

s. 321, Alman toplama kamplarından fotoğraflar, 1945

s. 324, Sosyal İtalya Cumhuriyeti'nin propaganda afişi, 1944
s. 326, *L'Italia libera* 30.10.1943 ve *Avanti!* 3.4.1944 (c.a.)
s. 328, Fiji Adaları pulları (özel koleksiyon)
s. 331, Olivieri-Rastelli, *Döneceksin* (Leopardi)
s. 337, Faşist devrimin 10. yıldönümü için hazırlanmış fotomontaj, Roma, Istituto Luce, 1932
s. 352, SS afişi, 1944
s. 356, Yazarın Sosyal İtalya Cumhuriyeti propaganda afişlerinden, film fotoğraflarından ve 40'lı yılların reklam filmlerinden hazırladığı montaj.
s. 368, *Yankee Doodle Dandy* afişi, Michael Curtiz (Warner Bros.) 1942
s. 369, Michael Curtiz'in *Kazablanka* fotoğrafı, (Warner Bros.) 1942
s. 370, *Corriere Lombardo* 8.8.1945 (c.a.)
s. 370, *Road to Zanzibar*'ın afişi, Victor Schertzinger (Universal), 1941
s. 375, Josephine Baker
s. 377, *Güzelsin güneş gibi*, dinî halk şarkısı
s. 379, Giovanni Bosco, *Il giovane provveduto*, *Opere edite (Tedbirli Genç) VII*, Roma, Libreria Ateneo Salesiano
s. 380, Lorenzo Perosi, *Uyu, ağlama*
s. 382, Mario Mattoli'nin *İki Küçük Yetim* fotoğrafı, (Excelsa) 1947
s. 384, V. Hugo'nun illüstrasyonu, *L'Uomo che Ride (Gülen Adam)*, Milano, Sonzogno, s.d. (©RCS) (c.a.)
s. 385, *Kanlı Meydan*'da (*Blood and Sand)* Rita Hayworth ve Tyrone Power, Robert Mamoulian (20th Fox) 1941
s. 386, *Yolumda Giderken* (*Going my way)* Leo McCarey (Paramount) 1944
s. 388, Gustave Moreau, *l'apparition*, 1876, Paris, Louvre
s. 389, Jules Barbey d'Aurevilly, *Léa* 1832 (*Œuvres romanesques complètes 1)*, Paris, La Pléaide Gallimard, 2002
s. 392, Guido Gozzano, *La più bella!* (*Tutte le poesie*, Milano, Mondadori, 1980)
s. 400, yazarın montajı: Alex Raymond'un resmi *Rip Kirby* (©King

Features Syndicate, Inc.); 50'li yılların Schubert modeli (Centro Studi e Archivio della Comunicazione, Parma); M. Boldrini ile O. Calabrese'nin hazırladığı Vespa reklam afişi, *Il libro della comunicazione*, Piaggio Veicoli Europei S.p.A., 1995

s. 408, yazarın Alex Raymond'un *Flash Gordon*'undan (Kaptan Gordon) esinlenerek hazırladığı montaj (©King features Syndicate, Inc.)

s. 409, a.g.e.

s. 410, a.g.e.

s. 413, a.g.e.

s. 414, a.g.e.

s. 416, a.g.e.

s. 418, a.g.e.

s. 420, yazarın Lee Falk ve Phil Davis'in *Mandrake*'sinden esinlenerek hazırladığı montaj (©King Features Syndicate, Inc.)

s. 423, yazarın Milton Caniff'in *Terry and the Pirates* adlı eserinden esinlenerek hazırladığı montaj, (©King Features Syndicate, Inc.)

s. 424, Alex Raymond'un *Flash Gordon*'undan (Kaptan Gordon) esinlenerek hazırladığı montaj (©King Features Syndicate, Inc.)

s. 426, yazarın çeşitli İtalyan kitaplarından hazırladığı montaj

s. 428, Bixio-Cherubini, *Şarkı söylemeyi seven aile* (Bixio)

s. 429, yazarın Lyman Young'ın *La Misteriosa Fiamma della Regina Loana* (*Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi)* adlı eserinden esinlenerek hazırladığı montaj, Floransa, Nerbini, 1935 (©King Features Syndicate, Inc. 1934)

s. 431, yazarın montajı, Anonim dinî resim

İçindekiler

Kaza 7

1 Ayların en acımasızı 9
2 Yaprakların hışırtısı 33
3 Belki birileri seni solduracak 49
4 Şehirde dolaşıyorum tek başıma 67

Kâğıttan bir hafıza 81

5 Klarabel'in Hazinesi 83
6 Nuovissimo Melzi 91
7 Bir tavan arasında sekiz gün 117
8 Radyo 158
9 Ama Pippo bilmiyor 176
10 Simyacının kulesi 209
11 Orada, Capocabana'da 223
12 Şimdi düzelecek 252
13 Solgun küçükhanım 266
14 Üç Gül Oteli 288

Οι νοστοι 293

15 Sonunda geri döndün, arkadaşım sisli hava 295
16 Rüzgâr uğulduyor 317
17 Tedbirli Genç 368
18 Güzelsin güneş gibi 393

Alıntıların ve resimlerin kaynakçası 435

UMBERTO ECO

DOĞAN KİTAP

KRALİÇE LOANA'NIN GİZEMLİ ALEVİ

"'*Hayatınla ilgili bir şeyler yaz' dedi Paola. 'Yirmi yaşındayken neler yapıyordun?' Şöyle yazdım:* 'Yirmi yaşındaydım. Kimsenin, bu yaşın en güzel yaş olduğunu söylemesine izin vermem.' *Doktor, komadan çıktığımda aklıma ilk gelen şeyin ne olduğunu sordu. Şöyle yazdım:* 'Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendini yatakta kocaman bir hamamböceğine dönüşmüş olarak bulur.'"

"*Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi*, geçmişi arayışın romanı. Bir romanın sınırlarını aşan, büyüleyici bir deneme. Gölgelerin doldurduğu, Don Bosco'nun ve Lili Marlen'in sesiyle canlanan bir sahne, bir Broadway sahnesi. Savaş sonrası belleğine kaygı dolu, sürükleyici bir yolculuk."

Gazetta di Parma

"*Kraliçe Loana'nın Gizemli Alevi*, bir yaşamöyküsü değil, bir kuşağın anılarından oluşmuş bir kitap. Masallarla, yazınsal alıntılarla ve halk şarkılarının sözleriyle harmanlanmış bir öykü. Miki Fare, Mandrake, Mussolini ve göğüsleri çıplak Josephine Baker... İkinci Dünya Savaşı yılları İtalyası'yla ilgili her şey."

La Stampa

"Yaş, bellek ve nostalji. Bu kez Umberco Eco hiç olmadığı kadar iğneleyici ve çağdaş."

Times

ISBN 975-293-380-7

20 YTL
20.000.000 TL